
Vergaderjaar 2021–2022

---

35 925 XIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (XIII) voor het jaar 2022

Nr. 2

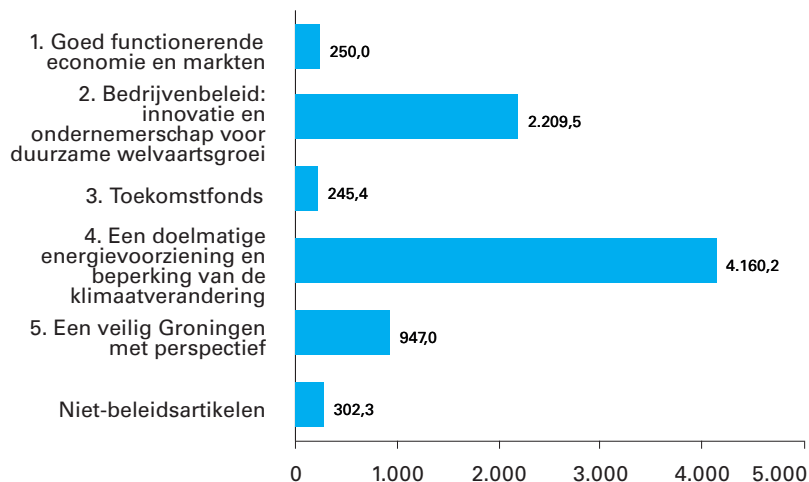
MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

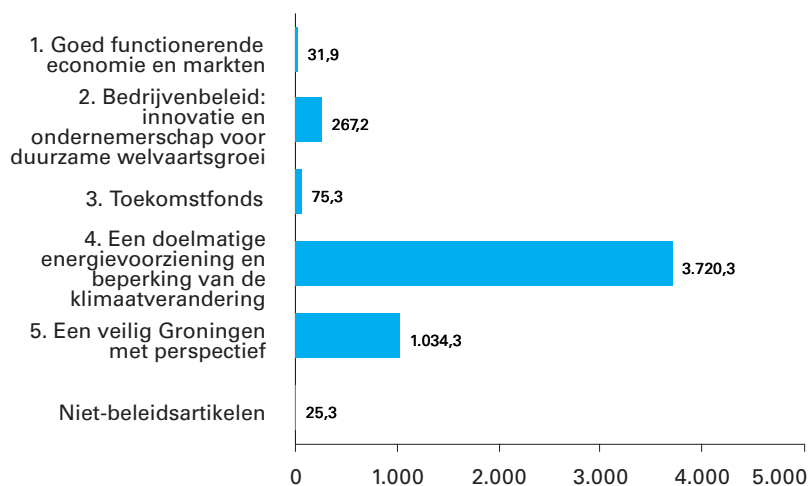
Geraamde uitgaven en ontvangsten	3
A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel	4
B. Artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen	5
1. Leeswijzer	5
2. Beleidsagenda	10
Beleidsprioriteiten	10
Belangrijkste beleidsmatige mutaties	29
Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven	33
Strategische Evaluatie Agenda	34
Overzicht risicoregelingen	37
Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	50
3. Beleidsartikelen	52
Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten	52
Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	66
Beleidsartikel 3 Toekomstfonds	97
Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	107
Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief	139
4. Niet-beleidsartikelen	149
Artikel 40 Apparaat	149
Artikel 41 Nog onverdeeld	153
5. Begroting agentschappen	154
Aansluiting raming begroting agentschappen met financiering door moederdepartement EZK	154
Agentschap Telecom (AT)	155
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	160
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	164
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	170
6. Bijlagen	176
Bijlage 1: ZBO's en RWT's	176
Bijlage 2: Verdiepingsbijlage	177
Bijlage 3: Moties en toezeggingen	193
Bijlage 4: Subsidieoverzicht	234
Bijlage 5: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda	239
Bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland	247
Bijlage 7: Nationaal Groeifonds (NGF) projecten EZK	249
Lijst van afkortingen	251

GERAAMDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Figuur 1 Geraamde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x € 1 mln). Totaal € 8.114,4 mln.

Figuur 2 Geraamde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (bedragen x € 1 mln). Totaal € 5.154,3 mln.

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETSVOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld.

Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaat opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenoemde begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen baten-lastenagentschappen voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de agentschappen.

De Minister van Economische Zaken en Klimaat,

S.A. Blok

B. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ DE BEGROTINGSARTIKELLEN

1. Leeswijzer

De leeswijzer gaat in op de volgende onderwerpen:

1. Begrotingsstructuur;
2. Prestatiegegevens;
3. Groeiparaagraaf;
4. Verwerking motie Schouw en motie Hachchi c.s.;
5. Ondergrenzen toelichtingen.

1. Begrotingsstructuur

Beleidsagenda

De beleidsagenda begint met het onderdeel beleidsprioriteiten. Aansluitend bij de missie van EZK hebben de beleidsprioriteiten de volgende opbouw: Inleiding, Economisch beeld en uitdagingen voor EZK, Duurzaam Nederland, Ondernemend Nederland en Europese en regionale samenwerking. Na het onderdeel beleidsprioriteiten volgen: de belangrijkste begrotingsmutaties voor de uitgaven en de ontvangsten, het overzicht van de niet-juridisch verplichte uitgaven, de Strategische Evaluatie Agenda, het overzicht van de risicoregelingen en tenslotte de overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid.

Beleidsartikelen

Aansluitend op de beleidsagenda volgt de toelichting op de beleidsartikelen. Per beleidsartikel is een algemene doelstelling en een beschrijving van de rol en verantwoordelijkheid van de bewindspersonen opgenomen. Voor elk beleidsartikel zijn de belangrijkste beleidswijzigingen apart opgenomen onder het kopje «beleidswijzigingen». De financiële instrumenten zijn voorzien van een korte toelichting. Waar mogelijk wordt, voor een meer inhoudelijke en gedetailleerde beleidstoelichting, verwezen naar de relevante beleidsnota's of brieven die al naar de Tweede Kamer zijn gestuurd.

In de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen zijn de financiële instrumenten onderverdeeld naar de volgende categorieën: subsidies, opdrachten, garanties, leningen, bekostiging, bijdrage aan agentschappen, bijdrage aan ZBO's/RWT's, bijdrage aan (inter)nationale organisaties en bijdragen aan medeoverheden. Deze onderverdeling komt ook terug in de structuur van het beleidsartikel.

In de begroting zijn verder de volgende bijlagen opgenomen: (bijlage 1) een overzicht van de ZBO's/RWT's vallend onder het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, (bijlage 2) een toelichting op de mutaties ten opzichte van de stand Voorjaarsnota en Incidentele Suppletoire begrotingen, (bijlage 3) Moties en toezeggingen, (bijlage 4) het subsidieoverzicht met hyperlinks naar de betreffende subsidie, de meest recent uitgevoerde evaluatie en geprogrammeerde eerstvolgende evaluatie en de geplande einddatum van de subsidie, (bijlage 5) een nadere uitwerking van de Strategische Evaluatie Agenda en de meest recent uitgevoerde en geprogrammeerde beleidsdoorlichtingen en evaluaties met hyperlinks naar de betreffende rapporten, (bijlage 6) een overzicht van de uitgaven ten behoeve van Caribisch Nederland en (bijlage 7) een overzicht met de projecten op de EZK-begroting, gefinancierd uit het Nationaal Groeifonds (NGF).

Begrotingsreserves

Een begrotingsreserve mag met toestemming van de Minister van Financiën ten laste van een begrotingsartikel worden aangehouden (artikel 2.21, lid 1 Comptabiliteitswet 2016). De begrotingsreserves zijn bestemd voor een concreet doel en kunnen alleen voor dat doel worden gebruikt. De begrotingsreserves op de EZK-begroting worden ingezet voor de volgende doelen:

- Als borg voor de afgegeven garantstellingen (Borgstelling MKB-kredieten, Garantie Ondernemingsfinanciering, Groeifaciliteit, Klein Krediet Corona, MKB financiering, garantieregeling Aardwarmte). Uit deze begrotingsreserves kunnen eventuele mismatches in de tijd tussen (premie-) inkomsten en uitgaven (verliesdeclaraties) worden opgevangen;
- De uitfinanciering (op kasbasis) van reeds aangegane en deels nog aan te gane verplichtingen (reserve voor duurzame energie en lening ECN). Via de reserves blijven de middelen beschikbaar voor het specifieke doel tot het moment van uitbetaling.

Tabel 1 Omvang reserves eind 2020 (bedragen x € 1 mln)

	Totaal	% Juridisch verplicht	Specificatie naar type reserve (x € 1 mln)		
			Borg garanties	Duurzame energie	Lening ECN
Artikel 2	787,5	100%	787,5		
Artikel 4	4.196,9	100%	17,5	4.172,8	6,6
Totaal	4.984,4	100%	805,0	4.172,8	6,6

In de 1^e suppletore begroting 2021 zijn enkele onttrekkingen aan de begrotingsreserves op artikel 2 verwerkt. Er is € 100 mln onttrokken aan de begrotingsreserve Klein Krediet Corona in het kader van de herijking van de kasbuffer van deze regeling. Daarnaast is € 1,9 mln onttrokken aan de begrotingsreserve BMKB in het kader van de afwikkeling van het Stikstof/PFAS luik in de BMKB.

Daarnaast is in de 1^e suppletore begroting 2021, bovenop de reeds geraamde € 240 mln, nog eens € 448 mln extra onttrokken aan de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie ter financiering van de hogere subsidie-uitgaven van de SDE en de SDE+ (als gevolg van de gedaalde energieprijzen) en voor de nadeelcompensatie van de sluiting van een kolencentrale.

In de betreffende beleidsartikelen (2 en 4) van deze begroting worden de bovengenoemde begrotingsreserves apart toegelicht (conform artikel 2.21, lid 2 Comptabiliteitswet 2016). Naar aanleiding van de toezegging van de Minister van Financiën aan de Algemene Rekenkamer en de aangenomen motie Ronnes c.s. (Kamerstuk [34 475, nr. 20](#)) wordt het percentage juridisch verplicht voor de begrotingsreserves in de beleidsartikelen 2 en 4 toegelicht. Daarnaast zijn conform de motie Van Veldhoven en Koolmees (Kamerstuk [34 475, nr. 12](#)) de eventuele aanvullende afspraken over de begrotingsreserves opgenomen. Als opvolging van de motie Geurts (Kamerstuk [34 000 XIII, nr. 64](#)) worden de geraamde wijzigingen gedurende het begrotingsjaar in de 1^e en 2^e suppletore begroting inzichtelijk gemaakt.

Overzicht maatregelen ten behoeve van het Klimaatakkoord

Conform de motie Leegte (Kamerstuk 2014-2015, [30 196, nr. 278](#)) is in beleidsartikel 4 (Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering) een totaaloverzicht opgenomen van alle maatregelen

van alle ministeries ten behoeve van het Klimaatakkoord (inclusief de CO₂-reducerende maatregelen die genomen zijn om te voldoen aan het Urgenda-vonnis van de Hoge Raad).

Overzichtstabel agentschappen

In het hoofdstuk «De agentschappen» is een overzichtstabel agentschappen opgenomen. In deze tabel is de aansluiting te maken tussen de «opbrengst moederdepartement» zoals opgenomen in de agentschapsparagrafen en de «bijdrage aan agentschappen» zoals opgenomen in de begrotingsartikelen. Eventuele resterende verschillen zijn toegelicht.

2. Prestatiegegevens

In de beleidsartikelen wordt onder de algemene doelstelling aangegeven waar de Minister van EZK voor verantwoordelijk is. Indien voor deze doelstellingen een directe relatie gelegd kan worden tussen het gevoerde beleid en de gewenste (maatschappelijke) uitkomst, zijn prestatie-indicatoren opgenomen. De voorwaarde voor het opnemen van een indicator is een (doen) uitvoerende rol van de Minister. Bij de doelstellingen waarbij EZK een belangrijke bijdrage kan leveren door de juiste randvoorwaarden te creëren en het resultaat afhankelijk is van externe factoren, is het niet of beperkt mogelijk om prestatie-indicatoren op te nemen en wordt volstaan met kengetallen over ontwikkelingen op het betreffende beleids-terrein. Daarnaast zijn, waar mogelijk, prestatie-indicatoren en kengetallen opgenomen op instrumentniveau, die inzicht geven in het bereiken van specifieke resultaten.

3. Groeiparagraaf

Naar aanleiding van de motie Weverling c.s. (Kamerstuk [34 725 XIII, nr. 10](#)) en de toezeggingen van de Minister van EZK naar aanleiding van vragen in het wetgevingsoverleg over het Jaarverslag en de Slowet 2018 (Kamerstuk [35 200 XIII, nr. 20](#)) is in het Jaarverslag 2020 met betrekking tot beleidsartikel 4 meer inzicht geboden in de effecten van het energie- en klimaatbeleid door een aantal kerngegevens uit de Klimaatmonitor 2020 als prestatie-indicator toe te voegen. In navolging van wat in het Jaarverslag over 2020 is opgenomen, is het aantal kengetallen en prestatie-indicatoren op beleidsartikel 4 in de begroting 2022 flink uitgebreid, zodat de realisatie van de belangrijkste doelstellingen uit het Klimaatakkoord op het gebied van Elektriciteit, Industrie en Gebouwde omgeving gevolgd kunnen worden.

Daarnaast wordt de tabel Overzicht maatregelen in het kader van het Klimaatakkoord (beleidsartikel 4), betreffende de maatregelen van de verschillende departementen ten behoeve van het Klimaatakkoord, vanaf de begroting 2022 ingedeeld naar de sectoren die in het Klimaatakkoord worden onderscheiden: Elektriciteit, Industrie, Gebouwde Omgeving, Mobiliteit, Landbouw en Landgebruik. Deze tabel vervangt de tabel Overzicht maatregelen ten behoeve van het Energieakkoord, het Klimaatakkoord en CO₂-reducerende maatregelen (uitvoering Urgenda-vonnis). Dit om de aansluiting met het Klimaatakkoord en het inzicht in alle budgetten die ingezet worden in het kader van het Klimaatakkoord te verbeteren.

Conform de ontwikkeling van de SEA worden syntheseonderzoeken en onderliggende evaluaties nu ingedeeld per beleidsthema en niet meer per beleidsartikel. Per evaluatie wordt nog wel de link gelegd met het desbetreffende beleidsartikel. Net als 2021 betreft 2022 een overgangs- en leerjaar

met de SEA waardoor de agenda een eerste uitwerking betreft en waarbij nog een enkele traditionele beleidsdoorlichting voor een beleidsartikel is opgenomen.

In bijlage 5 wordt een uitwerking van de Strategische Evaluatie Agenda opgenomen. De naam van deze bijlage is aangepast ten opzichte van de begroting 2021 en wordt bijlage 5: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda (was: Evaluatie- en overig onderzoek).

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk [33 000 IV, nr. 28](#)) brengen departementen reeds langer in kaart welke uitgaven zij doen ten behoeve van Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Hiervoor geldt een ondergrens van € 1 mln. Bedragen onder de € 1 mln hoeven niet apart zichtbaar te worden gemaakt in de budgettaire tabel, hierbij volstaat een toelichting.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) heeft het kabinet besloten het overzicht Rijksuitgaven (ten behoeve van) Caribisch Nederland uit te breiden (Kamerstuk [35 300 IV, nr. 11](#)). Ter uitvoering hiervan wordt vanaf de ontwerpbegroting 2022 bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland opgesteld, waarin alle uitgavenreeksen van het Ministerie van EZK ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) worden opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven.

EZK voert met ingang van 2021 een aantal projecten uit in het kader van het Nationaal Groeifonds (NGF). Om de informatie omtrent beschikbaar budget en gerealiseerde uitgaven van NGF-projecten voor het parlement inzichtelijk te presenteren, wordt aan de begroting van EZK een separate bijlage toegevoegd (bijlage 7: Nationaal Groeifonds (NGF) projecten EZK), waarin de budgetten en uitgaven van alle NGF-projecten die via de EZK-begroting verlopen worden opgenomen.

4. Verwerking motie Schouw en motie Hachchi c.s.

Motie Schouw

In juni 2011 is de motie Schouw c.s. ingediend en aangenomen (Kamerstuk 2010-2011, [21 501-20, nr. 537](#)). Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen.

De Europese Commissie heeft in 2020 een landenspecifieke aanbeveling gedaan om publieke investeringsprojecten te vervroegen en private investeringen aan te moedigen om het economisch herstel te bevorderen. Daarnaast heeft de Europese Commissie aanbevolen de investeringen toe te spitsen op de groene en digitale transitie, met name op de ontwikkeling van digitale vaardigheden, duurzame infrastructuur, het schoon en efficiënt opwekken en gebruiken van energie, en missiegedreven onderzoek en innovatie. In de beleidsartikelen 1 (Goed functionerende economie en markten), 2 (Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei) en 4 (Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering) wordt op deze aanbeveling ingegaan.

De Europese Commissie heeft in 2021 vooralsnog geen landenspecifieke aanbevelingen gedaan op de beleidsterreinen van het Ministerie van EZK.

Motie Hachchi c.s.

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk 33 000 IV, nr. 28) brengen departementen in kaart welke uitgaven zij doen in Caribisch Nederland, uitgesplitst per instrument. Hiervoor geldt een ondergrens van € 1 mln. De totale uitgaven van EZK voor Caribisch Nederland in 2022 bedragen € 6,0 mln. Deze uitgaven zijn verdeeld over de beleidsartikelen 1, 2, en 4. De uitgaven voor het beleidsartikel 1 zijn lager dan de ondergrens van € 1 mln en worden derhalve niet afzonderlijk opgenomen in de budgettaire tabel.

In bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland zijn alle uitgavenreeksen van het Ministerie van EZK ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven.

5. Ondergrenzen toelichtingen

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de onderstaande tabel.

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1000	5	10
=> 1000	10	20

In sommige gevallen, waar politiek relevant, worden ook posten toegelicht beneden deze ondergrenzen.

2. Beleidsagenda

Beleidsprioriteiten

Inleiding

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) staat voor een duurzaam en ondernemend Nederland. Het jaar 2022 zal voor EZK grotendeels in het teken staan van een duurzaam herstel uit de coronacrisis. EZK werkt aan de hervatting van de groei, in lijn met de Groeistrategie van het kabinet, en aan een verdere verduurzaming van de samenleving.

Samen met zijn partners werkt EZK aan de welvaart van alle Nederlanders, nu en later. Wij werken aan de klimaatambities, op weg naar een duurzame samenleving met schone, betrouwbare, veilige en betaalbare energie. We staan voor een open economie met een sterke internationale concurrentiepositie en oog voor economische veiligheid. We stimuleren innovatie en benutten de economische en maatschappelijke kansen van digitalisering. We geven ondernemers de ruimte en borgen de balans tussen de belangen van bedrijven en consumenten. Deze opgaven vragen erom dat verduurzaming en economische ontwikkeling samengaan en dat er goed wordt samengewerkt met internationale en regionale partners.

Economisch beeld

Economische gevolgen van corona

De Nederlandse economie is hard geraakt door de coronacrisis. De crisis maakte in 2020 abrupt een einde aan zo'n zes jaar van aaneengesloten positieve economische groei. Het bruto binnenlands product kromp afgelopen jaar met 3,8%. Dat is een iets grotere krimp dan tijdens de crisis in 2009 (-3,7%). De Nederlandse economie is tijdens de coronacrisis wel relatief minder hard geraakt dan veel andere Europese landen. Dit is te danken aan de veerkracht van de Nederlandse economie in samenhang met de effectiviteit van de overheidssteun aan werkenden en ondernemers. Tegelijkertijd zagen we dat als gevolg van de steun het aantal faillissementen voor in een crisistijd wel extreem laag lag: in februari 2021 op het laagste niveau na december 1990 en ook in de maanden daarna nog op een historisch laag niveau. Daarnaast is de werkloosheid na een initiële stijging tussen maart en augustus 2020, vrijwel voortdurend gedaald tot 3,1% in juli. Dat is zeer uitzonderlijk voor een periode van economische crisis. De veerkracht van de Nederlandse economie was onder andere te danken aan een al relatief ver gedigitaliseerde economie en samenleving. Deze lange termijn trend van digitalisering is bovendien als gevolg van de pandemie in een verdere versnelling geraakt.

Economische vooruitzichten en herstel

EZK heeft zich samen met andere departementen ingezet om via steunpakketten bedrijven en werknemers economisch te ondersteunen om de schade van de coronacrisis te beperken. Na een loodzwaar jaar voor onze hele economie en samenleving is het herstel inmiddels ingezet en gloort er licht aan het einde van de tunnel. De vaccinatiegraad is hoog, iedereen heeft inmiddels de kans gehad om zich volledig te laten vaccineren, vrijwel alle bedrijven hebben hun deuren inmiddels weer geopend en de economie groeit in rap tempo. Sinds de start van de crisis in maart 2020 heeft EZK zich samen met andere departementen ingezet om met vergaande steunmaatregelen de economische schok op te vangen en ondernemers en bedrijven

door deze zware tijd heen te helpen. En met resultaat: bedrijven bleven overeind, het aantal faillissementen bleef laag en een groot deel van de banen en inkomens zijn behouden.

In een fase waarin beperkingen stapsgewijs worden afgeschaald en het maatschappelijk leven weer doorgang vindt, komt ook het moment dat de economie weer op eigen kracht kan gaan draaien. De economische rationale voor de steunpakketten is daardoor steeds kleiner geworden, zo laten de analyses van onder andere het Centraal Planbureau (CPB) zien. De terugkeer naar een gezonde economie, met een normale economische dynamiek, is van groot belang voor het verdienvermogen van Nederland. In sommige sectoren zijn grote tekorten aan personeel, terwijl de steun die voortkomt uit de pakketten ook mensen belemmert de overstap te maken naar plekken waar zij hard nodig zijn. Het grootste deel van de bedrijven lijkt daarmee uit het steunpakket «gegroeid» te zijn. Het kabinet heeft daarom besloten met ingang van het vierde kwartaal van 2021 de generieke steunpakketten niet te verlengen. Steun die te lang wordt doorgezet, zal het potentieel van de Nederlandse economie op de langere termijn schaden. Tegelijkertijd beseft het kabinet dat de situatie voor sommige burgers en bedrijven de komende tijd alsnog moeilijk zal blijven. Om deze reden zal in het vierde kwartaal een aantal ondersteunende regelingen nog van kracht zijn om de dynamiek op de arbeidsmarkt te bevorderen.

In de Macro Economische Verkenning 2022 is het CPB optimistisch over het economisch herstel. Naar verwachting is voor het eind van dit jaar de economie weer op het niveau van voor de coronacrisis. Het CPB gaat uit van een economische groei van 3,9% in 2021 en 3,5% in 2022. Met het van het slot gaan van de dienstensector en de afbouw van het steunbeleid herstelt de normale dynamiek van bedrijfsopheffingen en -oprichtingen zich. Hierdoor loopt de werkloosheid naar verwachting ietwat op van 3,4% in 2021 naar 3,5% in 2022. Uiteraard is deze raming met veel onzekerheid omgeven. Nieuwe uitbraken (van nieuwe virusvarianten) kunnen volgens het CPB alsnog roet in het eten gooien. In alle scenario's adviseert het CPB om in te zetten op herstelbeleid en de economie zich te laten aanpassen aan nieuwe omstandigheden. Waar steunbeleid gericht was op behoud van werkgelegenheid, dient herstelbeleid zich nu te richten op een duurzaam herstel en aanpassingsvermogen in het licht van de uitdagingen op de lange termijn.

Ook bij positief verloop van ontwikkelingen rondom het coronavirus kunnen de economische gevolgen nog een tijd zichtbaar blijven. Bijvoorbeeld omdat bedrijven tijd nodig hebben om te herstellen, omdat investeringen in mensen en kapitaalgoederen zijn uitgesteld, de internationale toeleverketen nog hinder ondervindt, of omdat de wereldwijde vraag naar goederen en diensten achterblijft. De augustusraming van het CPB toont dat het verwachte bbp-volume in 2025 1,5% lager ligt dan voor de corona-uitbraak werd geraamd. Dit lagere niveau wordt volgens het CPB vooral veroorzaakt door een lagere trendmatige stijging van de arbeidsproductiviteit als gevolg van gemiste investeringen door de coronarecessie.

Uitdagingen EZK

Lange termijn verdienvermogen

Een groot deel van de groei die de Nederlandse economie de afgelopen decennia heeft doorgemaakt ging op aan de stijgende kosten van collectieve voorzieningen en het aflossen van de staatsschuld, waardoor veel mensen te weinig van deze economische groei hebben kunnen merken in hun

portemonnee. Om te borgen dat in de toekomst niet alleen de collectieve voorzieningen kunnen worden blijven betaald, maar ook de bestedingsruimte voor huishoudens wordt gecreëerd, richt EZK zich ook op het lange termijn verdienvermogen zoals beschreven in de Groeistrategie.¹ Concreet geeft EZK hier vorm aan via onder andere het missiegedreven innovatiebeleid en het Nationaal Groeifonds.

EZK zet zich in voor een blijvend sterke economie nu en op de lange termijn, waarin innovatieve koplopers die vernieuwing aanjagen en een brede basis van bedrijven die werkgelegenheid bieden aan velen. Het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid van EZK benut de innovatiekracht van de topsectoren om belangrijke bijdragen te leveren aan het vermarkten van vernieuwingen en het aanpakken van sociale en maatschappelijke vraagstukken. De creativiteit en innovatiekracht van startups en scale-ups en andere partners in het ecosysteem zijn essentieel voor een duurzaam economisch herstel. Zij zijn de banenmotor van de toekomst en dragen met hun innovatieve producten en diensten bij om oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken te ontwikkelen. Nederland scoort internationaal goed op het gebied van concurrentiekracht (World Economic Forum) en innovatie (Global Innovation Index).

Ook in 2022 zal het Nationaal Groeifonds bij blijven dragen aan het verhogen van het Nederlands verdienvermogen. De begroting van het Nationaal Groeifonds is op 12 januari 2021 door het parlement goedgekeurd. Het Nationaal Groeifonds richt zich op investeringen op drie terreinen: R&D en innovatie, Kennisontwikkeling en Infrastructuur. Op 9 april besloot het kabinet voor de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds voor ruim € 4,1 mld toe te kennen en te reserveren, waarvan € 1.354 mln aan de R&D en innovatie pijler. In de Kamerbrief van 9 april kondigde het kabinet aan dat de tweede indieningsronde voor het fonds in 2021 start. EZK kan voor de tweede ronde op de drie pijlers van het fonds voorstellen indienen. In het eerste kwartaal van 2022 wordt besluitvorming over middelen voor de tweede ronde verwacht.

Verduurzamingsopgave

In december 2015 heeft Nederland samen met 194 andere landen de Overeenkomst van Parijs gesloten. Aanleiding was een brede wetenschappelijke consensus dat het klimaat verandert door menselijk handelen. In de Overeenkomst van Parijs is daarom afgesproken om de opwarming van de aarde ten opzichte van het pre-industriële tijdperk te beperken tot ruim onder de 2 graden Celsius en te streven naar een opwarming van maximaal 1,5 graad.

Voor de invulling van de nationale verantwoordelijkheid om de mondiale temperatuurstijging te beperken, heeft Nederland in 2019 een Klimaatwet vastgelegd. Deze wet biedt een kader voor de ontwikkeling van beleid gericht op het terugdringen van de emissies van broeikasgassen in Nederland, tot een niveau dat 95% lager ligt in 2050 dan in 1990. Conform de Klimaatwet heeft het huidige kabinet een Klimaatplan opgesteld, waarin de hoofdlijnen van het beleid, inclusief de afspraken uit het Klimaatakkoord, zijn opgenomen om in 2030 de uitstoot van broeikasgassen te reduceren met 49%.

---

¹ Kamerstuk 29 696, nr. 7

Met het Klimaatakkoord en Klimaatplan gericht op 49% reductie in 2030 liep Nederland vooruit op initiële Europese doelen. Inmiddels heeft de EU echter overeenstemming bereikt over verhoging van het 2030-doel van tenminste 40% reductie van broeikasgassen ten opzichte van 1990 naar netto tenminste 55%. Deze ophoging zal ook leiden tot een aanvullende reductie-opgave voor Nederland. Deze verduurzamingsopgave vraagt om extra beleid in 2022. EZK speelt een hoofdrol in deze weg naar een duurzaam Nederland.

Duurzaam Nederland

Nederland staat voor een ongekennde transitie op het gebied van duurzaamheid en een klimaatneutrale economie. EZK kiest daarom voor een realistische, ambitieuze en groene groeistrategie, die het streven naar economische groei en versterking van de concurrentiepositie combineert met het verbeteren van het milieu en gebruik maakt van initiatieven in de samenleving. Samen met andere departementen zet EZK zich ervoor in om die ambitieuze strategie te bereiken. De komende jaren zullen onder andere in het teken staan van een duurzaam herstel, het aanpakken van de stikstofproblematiek, de transitie naar een circulaire economie en het volledig stopzetten van de gaswinning in Groningen.

Broeikasgasemissie

Afgelopen juli heeft de Europese Commissie het *Fit-for-55%*-pakket gepresenteerd, bestaande uit een groot aantal voorstellen om nieuwe en bestaande klimaat- en energieregelgeving in lijn te brengen met het netto broeikasgasreductiedoel van ten minste 55% in 2030 ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050.

Dit pakket bestaat onder andere uit een herziening van het Emissiehandelsstelsel (ETS), de Effort Sharing Regulation (ESR), de verordening voor landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF), de richtlijnen inzake energie-efficiëntie (EED) en hernieuwbare energie (RED), de richtlijn voor CO₂-eisen van lichte voertuigen, de richtlijn energiebelasting (ETD) en een Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). In het laatste kwartaal van 2021 volgen voorstellen voor de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD), wetgeving voor methaanemissies en de herziening van het 3^e gaspakket (ook wel het decarbonisatiepakket genoemd). EZK zal zich inzetten dat dit Fit for 55%-pakket op een kosteneffectieve manier wordt vormgegeven, waarbij zowel de EU als Nederland optimaal gepositioneerd zijn om het 2030-doel als tussenstop naar klimaatneutraliteit in 2050 te kunnen realiseren. Alle sectoren zullen een bijdrage moeten leveren aan het overkoepelende doel, conform de integrale aanpak van de Green Deal. Primair zet het kabinet in op aanscherping van het emissiehandelssysteem (ETS) en een sterker bronbeleid, zoals strengere EU-normen voor CO₂-emissies van lichte voertuigen.

Stikstof

De stikstofcrisis confronteert Nederland met een complexe ecologische en economische situatie, waarin moeilijke keuzes gemaakt moeten worden over hoe de stikstofneerslag in gevoelige natuurgebieden terug te brengen. Die problemen kunnen we niet doorschuiven. Het stikstofprobleem moet hoe dan ook aangepakt worden, omwille van natuurherstel, maar ook omwille van maatschappelijke en economische ontwikkelruimte.

Het creëren van die ruimte is een randvoorwaarde voor het uitvoeren van projecten waarmee het Ministerie van EZK en andere departementen beleidsprioriteiten bereiken. Ontwikkelingen van nationaal belang, zoals de uitbreiding van de Tweede Maasvlakte, staan onder druk. Dit heeft economische consequenties (investeringsklimaat, werkgelegenheid). Ook de verduurzaming van de industrie- en energiesector loopt vertraging op, met mogelijke gevolgen voor de bijdrage van die sector aan de klimaatopgave. Denk bijvoorbeeld aan productie van alternatieve brandstoffen, recycling van grondstoffen en afvang en opslag van CO₂.

Zeker in het licht van economisch herstel na de coronacrisis is een dergelijke rem op ontwikkelingen en investeringen zeer onwenselijk. Alleen als er sprake is van een overtuigend en in effect vaststaand pad naar natuurherstel en stikstofreductie, ontstaat er structureel ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Die ontwikkelingen moeten goed worden gewogen, want we moeten voorkomen dat we ons op nieuwe langdurige stikstofbronnen vastleggen.

Duurzame industrie

Een belangrijk onderdeel van het Klimaatakkoord is de verduurzaming van de industrie. De energie-intensieve industrie staat voor een grote transitieopgave naar een CO₂-neutrale, schone en circulaire industrie. Uit de EZK-visie op verduurzaming van de basisindustrie voor 2050² volgt de inzet op duurzame energiedragers, opslag en hergebruik van CO₂, vergaande (groene) elektrificatie, hernieuwbare chemie en chemische recycling, procesefficiëntie en maximale warmtebenutting. Verduurzaming is zowel een kans voor ondernemerschap, als een noodzakelijke voorwaarde voor de concurrentiekracht op de langere termijn. Nederland is hiervoor uitstekend uitgerust op gebied van ligging, kennis en infrastructuur. Daarnaast staat de transitie naar een circulaire economie centraal. Deze transitie is tevens cruciaal voor het behalen van de klimaatdoelen.

In het bereiken van de klimaatdoelen is niet alleen volledige hernieuwbare energieopwekking van belang, maar ook grootschalig hergebruik van koolstof en gebruik van niet-fossiele grondstoffen. Uitgangspunt in de toekomstvisie basisindustrie voor 2050 is dat alle koolstof die we nodig hebben al gedolven is en herwonnen moet worden door *Carbon Capture and Usage (CCU)*, *Direct Air Capture* (afvang van CO₂ uit de lucht), chemische en mechanische recycling, het grootschalig toevoegen van hoogwaardig recyclaat in basisproducten of door hoogwaardig gebruik van biotische stromen (cascadering). Hierbij hoort ook de toepassing van afvang en opslag van CO₂ (CCS). CCS kan tegen relatief lage kosten dienen als opmaat voor hergebruik van CO₂ (CCU). EZK zet in 2021 in op verdere realisatie van CCS-projecten met een programmatische aanpak gericht op onderzoek en innovatie, uitrolondersteuning via de SDE++³, internationale samenwerking, kennisuitwisseling en het aanpassen van wet- en regelgeving waar dat nodig is.

Ook klimaatneutrale waterstof kan een sleutelrol vervullen in de transitieopgave: als buffer in het energiesysteem, in moeilijk te elektrificeren mobiliteitstoepassingen en als grondstof voor de industrie. Nederland heeft een unieke uitgangspositie voor grootschalige productie, distributie en toepassing van klimaatneutrale waterstof in de industrie. Om dit potentieel

² Kamerstuk [29 696, nr. 15](#)

³ Kamerstuk [31 239, nr. 312](#)

te benutten, voert EZK een ambitieus waterstofprogramma⁴ uit met een mix van investeringen in R&D en innovatie en een gerichte opschaling van elektrolysecapaciteit en waterstofinfrastructuur. Op Europees niveau is waterstof als strategische waardeketen aangewezen op basis van de bijdrage aan het concurrentievermogen, klimaatambities en strategische autonomie én ook nadrukkelijk aanwezig in Europese herstelplannen voor de coronacrisis. Daarom zal het kabinet onderzoek, innovaties en groot-schalige pilot- en demoprojecten ondersteunen, zoals de bekostiging van het project «Groenvermogen van Nederland» uit het Nationaal Groeifonds. Daarnaast maakt waterstof onderdeel uit van het Europese proces om projecten van grensoverschrijdend belang IPCEI⁵ te selecteren. Lidstaten hebben, na selectie, private projecten aangedragen waarna na matchmakingrondes de Europese Commissie de definitieve lijst met projecten zal vaststellen. Op het terrein van veiligheid, marktordening regelgeving en certificering wordt (deels op Europees niveau en in samenwerking met andere ministeries) beleid voorbereid om de basis te leggen voor het creëren van een markt voor klimaatneutrale waterstof en de realisatie van de waterstofambities uit het Klimaatakkoord en de kabinetsvisie waterstof.⁴

Daarnaast zet EZK in op stimuleren en beprijzing om de ambitieuze klimaatambities te behalen, en tegelijk te waarborgen dat Nederland aantrekkelijk blijft als vestigingsland voor de energie-intensieve industrie. Dit is enerzijds geregeld via de nationale CO₂-heffing en anderzijds via het verbreden van stimuleringsregelingen en de verkenning naar nieuw of extra instrumentarium. Enkele voorbeelden hiervan zijn de SDE++⁶ en innovatieregelingen voor de industrie (zoals de MOOI-regeling en de GoChem regeling voor het MKB in de chemie).

Een tijdige ontwikkeling en beschikbaarheid van de benodigde infrastructuur voor energie en grondstoffen (o.a. CO₂, restwarmte, elektriciteit en waterstof) is een cruciale randvoorwaarde voor de transitie en het realiseren van de klimaatopgave. Dit onderwerp zal extra inzet vanuit de Rijksoverheid vergen, met een sterkere publieke rol. In navolging van de kabinetsreactie op de Taskforce Infrastructuur Klimaatakkoord Industrie (TIKI)⁷ is een Nationaal Programma Infrastructuur Duurzame Industrie ingesteld (PIDI) met als doel de besluitvorming over aanleg van energie-infrastructuur te versnellen. Op basis van de koplopersprogramma's werken de stakeholders in de industrieclusters aan de eerste clusterenergiestrategieën (CES-en) om te komen tot regionale en landelijke uitvoeringsprogramma's voor infrastructuur. De CES-en en het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) vormen de basis voor het versnellen van de besluitvorming over energie-infrastructuur door verkenningen naar infrastructuur uit te voeren, knelpunten weg te nemen en te ondersteunen bij het zoeken naar aanvullende financiering.

Gaswinning Groningen

De gaswinning in Groningen heeft tot schade geleid aan woningen en gebouwen en heeft daarbij een grote maatschappelijke impact veroorzaakt. De veiligheid van de bewoners van Groningen staat altijd op de eerste plaats en blijft een topprioriteit voor het kabinet. Om verdere aardbevingen zoveel mogelijk te voorkomen, heeft het kabinet daarom besloten de

⁴ Kamerstuk [32 813, nr. 485](#)

⁵ Important Project of Common European Interest

⁶ Kamerstuk [31 239, nr. 312](#)

⁷ Kamerstuk [29 826, nr. 123](#)

gaswinning uit het Groningenveld op zo kort mogelijke termijn naar nul te brengen en daarna zo spoedig mogelijk volledig en definitief te beëindigen. Met het oog op de leveringszekerheid, zal het Groningenveld naar verwachting vanaf 2022 uitsluitend nog als reservemiddel worden gebruikt bij extreme koude of bij verstoringen in het gassysteem.

Het kabinet blijft inzetten op een ruimhartige vergoeding voor de geleden materiële en immateriële schade in Groningen. Het Instituut voor de Mijnbouwschade handelt als zelfstandig bestuursorgaan schademeldingen af en compenseert bewoners onder andere voor waardedaling van hun woningen. Er komt meer ruimte om schade duurzaam te herstellen en meer oog voor individuele vastgelopen dossiers. Op deze manier wordt voorkomen dat soortgelijke schades bij dezelfde bewoners telkens terugkeren en wordt bevorderd dat bewoners die al lang wachten op een oplossing sneller duidelijkheid krijgen.

EZK werkt intensief samen met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om woningen en gebouwen die niet voldoen aan de veiligheidsnorm zo snel mogelijk te versterken en de bestuurlijke afspraken met de regio voortvarend uit te voeren.⁸ Op deze manier wordt er proactief voor gezorgd dat er zoveel mogelijk schade wordt voorkomen.

Ondernemend Nederland

Om onze welvaart ook in de toekomst te behouden is een excellent vestigings- en investeringsklimaat, vernieuwing, innovatie en verduurzaming cruciaal.

Digitalisering MKB

De coronapandemie heeft laten zien hoe groot het belang is dat ook het brede mkb de kansen van nieuwe digitale toepassingen weet te verzilveren. De afgelopen kabinetsperiode is vanuit het programma Versnelling digitalisering MKB een vrijwel landelijk dekkende infrastructuur gerealiseerd van mkb werkplaatsen (waar studenten praktijkgericht leren hoe zij moeten omgaan met digitaliseringsvraagstukken) om ondernemers te helpen bij hun digitaliseringsopgave. Uit de eerste resultaten blijkt dat de aanpak werkt. Wat nu nodig is, is een gerichte opschalingsagenda om de benodigde schaa sprong te realiseren. Een dergelijke agenda dient zich bijvoorbeeld te richten op het vergroten van investeringen in ICT in het mkb, de ontwikkeling van betere (gepersonaliseerde) voorlichting over ICT, en de doorontwikkeling van de mkb werkplaatsen.

Innovatie

Innovatie betekent vooruitgang, het creëert nieuwe oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Zo vergroot innovatie de brede welvaart en het verdienvermogen. Hierbij heeft ondernemerschap een belangrijke rol om te zorgen dat uitvindingen leiden tot innovaties die daadwerkelijk worden vermarkt. EZK stimuleert innovatie door middel van innovatiebeleid. Waar mogelijk doe we dat in Europese samenwerking, bijvoorbeeld door te investeren in gezamenlijke Europese innovatietrajecten.⁹

⁸ Kamerstuk [33 529, nr. 830](#)

⁹ Kamerstuk [33 009, nr. 70](#)

Innovatie is de sleutel tot een duurzaam herstel. Een ambtelijke verkenning is uitgevoerd naar de mogelijke inhoud van een Recovery and Resilience Plan (RRP). De Nederlands allocatie van € 5,96 mld moet voor minstens 37% bijdragen aan het klimaat en voor 20% aan de digitale transitie.

Naast het generieke innovatiebeleid, bestaande uit stimulerend beleid (innovatiekrediet, WBSO) en kapitaalmarktinstrumenten (SEED, Micro-financiering, Groeifaciliteit en BMKB), bevordert EZK innovatie met specifiek beleid, zoals het Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid. Het doel van dit beleid is het koppelen van maatschappelijke missies aan verdienvermogen.¹⁰ Om na de coronacrisis snel te kunnen herstellen en op belangrijke gebieden een wereldspeler te blijven of te worden, zet EZK door met de focus op maatschappelijke thema's. Om innovatiever en productiever te worden, zijn de investeringen in publiek-private samenwerking (nationaal en Europees) op sleuteltechnologieën van belang, zoals op het gebied van Artificiële Intelligentie (AI) en kwantumtechnologie.⁸

Strategisch industriebeleid en economische veiligheid

Herstel uit de coronacrisis is een opgave die publieke en private partijen gezamenlijk aangaan zodat Nederland ook in de toekomst mondiaal kan blijven concurreren en minder afhankelijk is van andere landen. Er zal daarom - indien er een kwalitatief hoogwaardig voorstel wordt ingediend mogelijk ook vanuit het Nationaal Groeifonds - geïnvesteerd worden in sleuteltechnologieën en groeimarkten als High Tech/ICT (halfgeleiders, fotonica, quantum, AI). Maar ook door het verder stimuleren van digitalisering binnen de industrie (Smart Industry), het opleiden en ontwikkelen van personeel, verduurzaming, hergebruik van grondstoffen (circulaire maakindustrie), de versterking van het investeringsklimaat, regionale én Europese samenwerking.

Gezamenlijk investeren binnen Europa is een voorwaarde voor een sterke Nederlandse industrie en een sterkere positie van Europa in de wereld. De Nederlandse uitgangspositie blijft hierin om onze economie open en toegankelijk te houden, en tegelijk de concurrentiekracht op lange termijn te behouden door oog te hebben voor onze strategische economische belangen. Dit bereikt EZK door in te blijven zetten op een sterk mededingingsrechtelijk- en staatsteunkader, een goed investeringsklimaat, een sterke Europese interne markt en het missiegedreven innovatiebeleid. EZK zal hierop inzetten bij de uitwerking van de EU-industriestrategie.

Daarnaast heeft het kabinet besloten dit jaar een budget beschikbaar te stellen voor deelname van Nederland aan de IPCEI Micro-elektronica 2 (ME2) en de IPCEI Cloudinfrastructuur en services (CIS). Een *Important Project of Common European Interest* (IPCEI) is een grootschalig Europees consortium rond een waardeketen, die is aangemerkt als strategisch belangrijk voor de Europese Unie, waarvoor de staatssteunregels worden verruimd. Het doel van de IPCEI ME2 is de Europese industrie toegang te garanderen tot moderne en duurzame micro/nano-elektronica, inclusief de benodigde software, door de huidige waardeketen verder te versterken en uit te bouwen. Het doel van de IPCEI CIS is om een nieuwe waardeketen van cloud-infrastructuur en diensten in Europa op te zetten, waarbij cyberveiligheid, interoperabiliteit en duurzaamheid belangrijke vereisten zijn.

---

¹⁰ Kamerstuk 33 009, nr. 70

De geopolitieke ontwikkelingen hebben gevolgen voor mondiale waardeketens. De Nederlandse industrie is sterk internationaal verweven en levert een grote bijdrage aan onze welvaart. De coronacrisis heeft aangetoond dat de buitenlandse leveringsketens waar de Nederlandse maatschappij op vertrouwt soms kwetsbaar zijn. Om deze kwetsbaarheden te verminderen zal EZK in 2022 verder investeren in de strategische relaties met de Europese Commissie, lidstaten en stakeholders. Daarnaast zal EZK in 2022 intensief samenwerken met andere ministeries om kwetsbaarheid door internationale afhankelijkheden te verkleinen en nationale veiligheid te waarborgen. In samenwerking met het Ministerie van VWS werkt EZK met private partners en kennispartners aan verdere versterking van de productie- en leveringsketen van het *Life Sciences & Health*-ecosysteem. Verder zet EZK samen met het Ministerie van Defensie in 2022, in lijn met de Defensie Industrie Strategie, in op het versterken en internationaal positioneren van een hoogwaardige defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie in Nederland en de participatie van Nederlandse kennisinstellingen en bedrijven in Europese onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten. Voor het versterken en internationaal positioneren van de Nederlandse industrie, zowel in Europese- als trans-Atlantische samenwerkingsverbanden, wordt het Industriële Participatiebeleid ingezet. Ten behoeve van launching customership zal, mede vanuit (Europese) herstellfondsen actief worden ingezet op innovatieve partnerschappen. De Defensie Industrie Strategie wordt verder aangevuld met voorstellen die volgen uit het Plan van aanpak Operationele Energiestrategie Defensie.¹¹

Ook veiligheid en economie raken steeds meer verweven. De combinatie van snelle technologische ontwikkelingen en een veranderende geopolitieke omgeving kunnen leiden tot risico's die mogelijk gevolgen hebben voor de economie en de nationale veiligheid, zoals cyberspionage, sabotage en ongewenste overnames en investeringen. Om dit tegen te gaan, werkt EZK momenteel aan een breed stelsel van investeringstoetsen (zoals reeds gebruikt in de gas- en elektriciteitssector en de telecomsector) om deze risico's minimaliseren.

Mededingings- en consumentenbeleid

Het is voor het optimaal functioneren van de economie van belang dat bedrijven (daar waar mogelijk) concurreren om consumenten zoveel mogelijk waar voor hun geld te bieden en zodat consumenten worden beschermd.

De Europese interne markt heeft tot nu toe voor veel gemak en welvaart gezorgd, maar er valt nog terrein te winnen. EZK blijft zich hard maken voor het wegnemen van belemmeringen op de interne markt, het versterken van de handhaving (o.a. via de EU-Taskforce IM-handhaving) en het versterken van de weerbaarheid (via het voorstel voor een Single Market Enforcement Instrument).¹² Tijdens de coronapandemie en door de maatregelen die daarmee gepaard zijn gegaan, is de interne markt onder druk komen te staan. EZK zet zich in om de invloed van deze maatregelen op de interne markt en vrij verkeer in interdepartementale trajecten (zoals coördinatie van de beperkingen van personenverkeer, het digitaal groen certificaat, quarantaineplichten) te beperken, om een goede werking van de interne markt te waarborgen.

¹¹ Kamerstuk [34 919, nr. 74](#)

¹² Kamerstuk [22 112, nr. 3133](#)

Bij de economische relatie met derde landen (buiten de EU) speelt - naast de nationale veiligheid - het behoud van een eerlijk speelveld een belangrijke rol. Daarbij draait het onder andere om het tegengaan van oneerlijke concurrentie en van versturende effecten op de interne markt door subsidies uit derde landen¹³ bij verschillende marktsituaties, zoals overnames en aanbestedingen. Er lopen diverse Europese trajecten om de genoemde problemen en risico's aan te pakken, zoals het wetsvoorstel rondom marktversturende subsidies uit derde landen. Het Nederlandse standpunt wordt hierbij uitgedragen en verder uitgewerkt ten behoeve van wetgeving door de Europese Commissie.¹⁴

Aanbestedingen worden in toenemende mate ingezet als strategisch beleidsinstrument om publieke doelen te bereiken, zoals duurzaamheid en economisch herstel. Om dit te realiseren is een goede verhouding tussen overheid en bedrijfsleven bij aanbesteden belangrijk. Daarom zet EZK in 2022 in op bestaande initiatieven als het vervolg op het programma Beter Aanbesteden¹⁵ en het traject rechtsbescherming bij aanbesteden.¹⁶

Europese en regionale samenwerking

Geopolitieke ontwikkelingen nopen Nederland en de EU zich te beraden op hun positie in de wereld. Voor Nederland en de EU blijven een open economie en internationale samenwerking het uitgangspunt. Maar het kan nodig zijn onwenselijke afhankelijkheden in ecosystemen en waardeketens terug te brengen. Binnen de EU kan strategische autonomie een instrument zijn dat bijdraagt aan een weerbare Europese economie en de EU in staat stelt haar publieke belangen te borgen.

De uitdagingen waar Nederland voor staat, worden vooral ook in Europees verband opgepakt. 2022 zal in het teken staan van herstel uit de crisis, waarbij de Europese Commissie het belang van de groene en digitale transitie benadrukt. De implementatie van de Europese Recovery and Resilience Facility, waaronder natuurlijk ook het Nederlandse RRP, zullen investeringen en hervormingen moeten bespoedigen die bijdragen aan de versterking van de Europese concurrentiekracht en het toekomstige verdienvermogen.

Daarnaast wordt 2022 een belangrijk jaar waarin de Europese Commissie verschillende Europese strategieën omzet in concrete wetgevingsvoorstellen. De Green Deal, de digitale strategie en de herziene industriestrategie bieden een goede basis voor het versterken van de concurrentiekracht van de Unie en de twee transities naar een duurzame en digitale economie. Een sterke en weerbare interne markt en het waarborgen van een gelijk speelveld blijven hierbij belangrijke pijlers.

De Green Deal blijft topprioriteit van de Commissie en het kabinet. Het klimaatpakket «Fit for 55» dat dient ter implementatie van de Green Deal en om de EU-regelgeving in lijn te brengen met de 2030 en 2050 klimaatdoelstellingen omvat 13 voorgenomen wetgevingsherzieningen in 2021 die in samenhang zullen moeten worden gezien om de realisatie van de klimaatdoelstellingen te verzekeren. Verder lopen en volgen er belangrijke voorstellen op het terrein van de circulaire economie, het aanpakken van

¹³ Kamerstuk [22 112, nr. 3133](#)

¹⁴ Kamerstuk [21 501-30, nr. 470](#)

¹⁵ Kamerstuk [34 252, nr. 22](#)

¹⁶ Kamerstuk [34 252, nr. 21](#)

vervuiling, chemische stoffen en biodiversiteit. Daarnaast zal de Commissie wetgevingsvoorstellen uit de digitale strategie verder uitwerken, waaronder voorstellen voor de platformeconomie. Verder zal de mededingingsregeling worden hervormd en wordt het regelgevend kader rondom IPCEI verder uitgewerkt.

Daarnaast blijft EZK zich inzetten om de schade van de Brexit voor de Nederlandse reële economie zoveel mogelijk te beperken. Dit gebeurt door enerzijds ook in 2022 via BZ en de RVO het Nederlandse bedrijfsleven te blijven voorlichten over de nieuwe economische relatie met het Verenigd Koninkrijk en anderzijds door de inrichting en uitvoering van de Brexit Adjustment Reserve. In Europees verband zal EZK daarnaast met name de implementatie van het Noord-Ierse protocol en de risico's die daar voor de interne markt uit voortkomen, het level-playing field tussen het VK en de EU en de mogelijkheden tot samenwerking op energie en klimaat nauwgezet blijven volgen.

Op basis van de herziene [richtsnoeren](#) inzake regionale steunmaatregelen van de Europese Commissie kunnen (decentrale) overheden regionale steun verlenen aan ondernemingen die zich in de aangewezen achterstandsregio's bevinden. Momenteel ontwikkelen we in overleg met regio's de Nederlandse regionale steunkaart met aangewezen achterstandsregio's voor de periode vanaf 2022. Daarnaast wordt er sinds september vorig jaar gesproken met regionale partijen over economisch herstel. Hiervoor zijn afspraken gemaakt over de thema's breed mkb, human capital, gebiedsontwikkeling en ontwikkelkracht/innovatie.

Tot slot

De coronapandemie heeft de Nederlandse economie en ondernemers geconfronteerd met grote uitdagingen. Daarom zet EZK in op de veerkracht van Nederland en laat EZK zien dat dit hand in hand kan gaan met verduurzaming en vernieuwing om onze sterke concurrentiepositie te behouden en ontwikkelen. Daar hebben we iedereen voor nodig: burgers, werknemers, ondernemers, maatschappelijke organisaties, de verschillende ministeries, de regio, de EU en andere landen.

Overzicht coronamaatregelen

2020 en 2021 zijn voor een belangrijk deel getekend door de coronacrisis. Het kabinet heeft diverse (nood)maatregelen genomen om de crisis het hoofd te bieden. Deze paragraaf geeft een overzicht van de maatregelen die op de begroting van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat zijn genomen. Een uitgebreid overzicht is te vinden op <https://www.rijksfinancien.nl/corona-visual>.

Tabel 2 Coronamaatregelen op de EZK-begroting (bedragen x € 1 mln) ¹

Art.	Omschrijving maatregel	Realisatie 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Relevante Kamerstukken
1	Telecom Caribisch Nederland	2	3						Kamerstuk 35 420, nr. 25 , Kamerstuk 35 420, nr. 105
2	Noodloket (TOGS)	870	2						Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 217
2	Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)	1.069	7.434	600					Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42 , Kamerstuk 35 420, nr. 81 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 214 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 226 , Kamerstuk 35 420, nr. 237 , Kamerstuk 35 420, nr. 247 , Kamerstuk 35 420, nr. 248 , Kamerstuk 35 420, nr. 270 , Kamerstuk 35 420, nr. 314 , Kamerstuk 35 420, nr. 273
2	Tegemoetkoming vaste lasten starters		90						Kamerstuk 35 420, nr. 217
2	Omscholing naar tekortsectoren		38	40					Kamerstuk 35 420, nr. 105
2	Subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren		10	38	38	38	13	15	Kamerstuk 35 420, nr. 248
2	Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19 (TRSEC)		380						Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Aanvullende steun evenementen
2	Voucherkredietfaciliteit/ Leningsfaciliteiten reissector		560						Kamerstuk 35 420, nr. 72 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 252
2	Qredits	25	90	80	100				Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 277
2	BMKB-Corona								Kamerstuk 35 420, nr. 1 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Begrotingsreserve BMKB-Corona	215							Veegbrief
2	Klein Krediet Corona (KKC)								Kamerstuk 35 420, nr. 31
2	Begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC)	165							Veegbrief
2	GO-Corona		225	100	100	50	50	25	Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Begrotingsreserve GO-Corona	177							Veegbrief
2	Herstructurering winkelgebieden en binnensteden		9	11	16	20	19	26	Kamerstuk 31 757, nr. 105
2	Groeifaciliteit		50						Kamerstuk 35 420, nr. 314
2	FieldLab Evenementen en Fieldlab Cafés		3						Kamerstuk 25 295, nr. 1178
2	Mentale steun ondernemers		4	1					Kamerstuk 25 295, nr. 998

Art.	Omschrijving maatregel	Realisatie 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Relevante Kamerstukken
2	Bijdrage RVO.nl	24	56	0	0	0	0	0	Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 248
3	Versterken fondsvermogen Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen		150						Kamerstuk 35 420, nr. 105
3	Corona Overbruggingslening (COL)	285	33						Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42
3	Dutch Future Fund		4	6	7	6	2		Kamerstuk 33 009, nr. 96
3	Deep Tech Fund		10	25	25	25	25	65	Kamerstuk 33 009, nr. 96
3	Fonds Alternatieve Financiering		10	10	10	10	10		Kamerstuk 33 009, nr. 96
4	Verlaging netbeheertarief Caribisch Nederland	5	8						Kamerstuk 35 420, nr. 25 , Kamerstuk 35 420, nr. 105
	Totaal	2.836	9.169	911	295	148	118	131	

¹ De aanvullende middelen voor EU-cofinanciering zijn niet in deze tabel opgenomen want deze zijn maar ten dele corona-gerelateerd. Zij bewerkstelligen een economische impuls die bovendien -door de aanspraak op Europese middelen hierdoor- een grote hefboomwerking kennen.

Toelichting op coronamaatregelen

Telecom Caribisch Nederland

Het kabinet verleent inwoners van de BES-eilanden (Caribisch Nederland) een vergoeding van 25 US dollar per vaste internetaansluiting per maand aan, ter vermindering van de armoedeproblematiek en facilitering van thuiswerken en thuisonderwijs. Het is een tijdelijke maatregel voor circa 9.800 aansluitingen voor de periode van 1 mei 2020 tot en met 31 december 2021. Het budget voor de maatregel bedraagt € 3 mln in 2021.

Noodloket (TOGS)

De Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren (TOGS, voorheen noodloket genoemd) is een belastingvrije gift van € 4.000 voor ondernemers die een dominant effect zien op hun bedrijfsvoering door het wegblijven van de consument als gevolg van de kabinetsmaatregelen in verband met COVID-19.

Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)

De TVL biedt bedrijven in sectoren die hard geraakt zijn door de overheidsmaatregelen ter bestrijding van het coronavirus een tegemoetkoming voor de vaste lasten. De TVL loopt momenteel tot en met 30 september 2021. In het 3^e kwartaal van 2021 komen bedrijven met meer dan 30% omzetverlies voor de TVL in aanmerking, bedraagt het subsidiepercentage 100% en het maximale subsidiebedrag per drie maanden € 550.000 voor mkb en € 600.000 voor niet-mkb. Het budget wordt gemonitord en zo nodig aangepast op basis van de actuele ontwikkelingen.

Tegemoetkoming vaste lasten starters

Voor starters is voor het eerste kwartaal van 2021 een regeling ontwikkeld die zo veel mogelijk is gebaseerd op de TVL. De regeling geldt voor bedrijven gestart tussen 30 september 2019 en 30 juni 2020 en heeft als referentieperiode het derde kwartaal van 2020. De kosten van de regeling worden geraamd op € 90 mln. In het tweede en derde kwartaal van 2021 is de ondersteuning van starters verwerkt in de TVL, door bedrijven de keuze te bieden tussen twee referentieperioden, waaronder het derde kwartaal van 2020.

Omscholing naar tekortsectoren

In 2021 wordt € 37,5 mln beschikbaar gesteld inclusief uitvoeringskosten voor intersectorale scholing naar kansrijke beroepen in de ict en techniek. Hiermee kunnen 9.200 trajecten met een gemiddeld subsidiebedrag van € 3.750 per stuk worden gesubsidieerd, zijnde 50% van de verwachte gemiddelde kosten van een omscholingstraject van € 7.500 per individu. De werkgever draagt zelf zorg voor de overige 50% (d.w.z. uit eigen middelen, sectorale opleidings- en ontwikkelingsfondsen of andere samenwerkingsverbanden). Voor de subsidieregeling Omscholing naar kansrijke beroepen in de ICT en techniek wordt bovenop het huidige budget in 2021 van € 37,5 mln een bedrag van € 40 mln in 2022 (incl. uitvoeringskosten) beschikbaar gesteld. Met dit bedrag kunnen nog eens 10.000 mensen structureel worden omgeschoold naar een kansrijk beroep.

Subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren

Met deze regeling, die is opengesteld op 17 mei 2021, wordt beoogd de teruggang in R&D-investeringen in de Nederlandse automotieve, luchtvaart en maritieme industrie, die het gevolg is van de coronacrisis, te mitigeren door het stimuleren van R&D-projecten. Tevens wordt hiermee een bijdrage geleverd aan de transitie op het gebied van duurzaamheid en digitalisering. Consortia van MKB, grootbedrijf en/of kennisinstellingen kunnen gezamenlijk projectvoorstellen indienen. Het budget bedraagt € 150 mln.

Tijdelijke regeling subsidie evenementen COVID-19 (TRSEC)

Met deze regeling, die in de Kamerbrief van 21 januari 2021 (Kamerstuk II, 2020/21, [35 420, nr. 217](#)) is aangekondigd, staat het Rijk garant voor de gemaakte kosten wanneer een evenement door coronabeperkingen van de Rijksoverheid niet door kan gaan. De organisatie ontvangt in dat geval het grootste deel (80%) van de kosten terug als gift; de overige kosten worden vergoed in de vorm van een lening.

Voucherkredietfaciliteit/Leningsfaciliteiten reissector

Het kabinet heeft een faciliteit van maximaal € 400 mln aan het garantiefonds SGR beschikbaar gesteld voor de verstrekking van liquiditeitsleningen (voucherkredieten) aan reisorganisaties, die tijdelijk onvoldoende middelen hebben om vouchers terug te betalen aan consumenten. Voorwaarde is dat de reisorganisaties deze middelen alleen kunnen inzetten voor het uitbetalen van verstrekte vouchers voor pakketreizen en gekoppelde reisarrangementen. Daarnaast is als steunmaatregel in 2020 een budget van € 160 mln beschikbaar gesteld voor leningsfaciliteiten aan garantiefondsen voor de reissector. Inmiddels is in dit kader een leningsfaciliteit van € 150 mln beschikbaar gesteld aan Stichting Garantiefonds Reisgelden (SGR). Door deze leningsfaciliteit kan SGR consumenten schadeloos blijven stellen bij faillissement van aangesloten reisorganisaties. Voor kleinere garantiefondsen VZR Garant en het Garantiefonds voor Gespecialiseerde Touroperators (GGTO) is eenzelfde leningsfaciliteit onder dezelfde voorwaarden beschikbaar gesteld voor respectievelijk € 2,5 mln en € 4 mln.

Qredits

Qredits heeft in 2020 een achtergestelde lening van € 25 mln ontvangen voor het verstrekken van Corona overbruggingskredieten. Deze lening is in 2021 verhoogd met 30 mln. Daarnaast is in 2021 € 40 mln in de vorm van een lening aan Qredits beschikbaar gesteld voor overbruggingskredieten aan starters. Ook wordt in de jaren 2021-2023 in totaal € 200 mln aan Qredits ter

beschikking gesteld in het kader van het TOA-krediet gericht op ondernemers die met gebruikmaking van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA), hun mkb-bedrijf willen doorstarten.

BMKB-Corona

Het kabinet heeft een tijdelijke faciliteit onder de BMKB opengesteld voor door de Coronacrisis getroffen mkb-bedrijven om liquiditeitsproblemen op te vangen. Hierbij staat de overheid voor per saldo 67,5% borg op krediet aan in de kern gezonde mkb-bedrijven. Op basis van de verwachte benutting is het garantiebudget van de BMKB verhoogd van € 765 mln naar € 1,5 mld. Voor eventuele verliesdeclaraties in 2021 en de komende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar (zie de toelichting op de risicovoorzieningen in het kader van beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Begrotingsreserve BMKB-Corona

In 2020 is ca. € 215 mln afgestort in de begrotingsreserve BMKB ter afdekking van eventuele toekomstige schades op de BMKB-Corona als gevolg van faillissementen.

Garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC)

Om getroffen ondernemers te helpen die geen kredietrelatie hebben met een bank of maar een kleine kredietbehoefte hebben, is de garantieregeling KKC gestart voor kredieten tot € 50.000, met een looptijd van 5 jaar, 95% garantie en een premie van 2%. De KKC is in 2021 opengesteld voor € 250 mln. Ter afdekking van eventuele verliesdeclaraties in 2021 en volgende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar (zie de toelichting op de risicovoorzieningen in het kader van beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC)

Het onbenutte schadebudget en de ontvangen afsluitprovisie van de KKC ter waarde van € 164,8 mln zijn in 2020 volledig afgestort naar de begrotingsreserve van de KKC. De begrotingsreserve kan in de toekomst ingezet worden om schades op KKC-leningen te dekken.

Garantie ondernemingsfinanciering (GO-Corona)

Het kabinet heeft tijdelijk een corona-module voor garantie op bankleningen aan de GO opengesteld (GO-Corona), met 80% garantie voor grootbedrijf en 90% voor mkb-ondernemingen. Het totale garantieplafond voor de GO (incl. de GO-Corona) is voor 2021 gesteld op € 2,5 mld. Ter afdekking van eventuele verliesdeclaraties in 2021 en volgende jaren als gevolg van faillissementen is een risicovoorziening beschikbaar en is voor de komende jaren een kasbuffer op de begroting beschikbaar (zie ook de toelichting op de risicovoorzieningen in het kader van beleidsartikel 2 van de EZK-begroting).

Begrotingsreserve GO-Corona

In 2020 is ca. € 177 mln afgestort in de begrotingsreserve Garantie Ondernemingsfinanciering, ter afdekking van eventuele toekomstige schades op de coronamodule van de GO als gevolg van faillissementen.

Herstructurering winkelgebieden en binnensteden

Het kabinet investeert de komende jaren € 100 mln in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden. Deze aanpak herstructurering van winkelgebieden in binnensteden en kernen start in de zomer van 2021. De uitgaven zullen verspreid over enkele jaren plaatsvinden.

Groefaciliteit

In het kader van een initiatief van de banken voor een Dutch Post-Covid Growth Fund, waarvoor de Groefaciliteit zal worden ingezet, is een kasbuffer beschikbaar gesteld van € 50 mln. De Groefaciliteit richt zich op buffervermogen – zoals aandelenkapitaal van participatiemaatschappijen en achtergestelde leningen door banken – en is vooral gericht op de groei- en expansiefase van een bedrijf of voor opvolging/overnames. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt 50%.

FieldLab Evenementen en Fieldlab Café's

In het FieldLab Evenementen is in praktijktesten de inzet van sneltesten, testbewijzen, crowdcontrol en andere opschalingsvragen onderzocht. De kosten zijn geraamd op € 2.736.000. In het FieldLab Café's zijn inzichten vergaard over bezoekersgedrag en naleving van de maatregelen door bezoekers. Deze informatie kan bijdragen aan een veilige en verantwoorde heropening van café's. De kosten van dit FieldLab worden geraamd op € 380.000.

Mentale steun ondernemers

In het kader van het programma Mentale steun ondernemers geeft Stichting Ondernemersklankbord (OKB) samen met de KVK, VNO-NCW en MKB NL invulling aan het door EZK beschikbare gestelde budget van € 5 mln. Het programma heeft een looptijd van 1 jaar (tot en met september 2022), waarbij het merendeel van de activiteiten in 2021 plaatsvindt. Activiteiten in het programma zijn onder meer training van personeel, branche-aanpak, ondersteuning en advies, en mentale hulp en bedrijfsvoering voor ondernemers in zwaar weer.

Bijdrage RVO.nl

Betreft de uitvoeringskosten van RVO.nl voor de uitvoering van de coronamaatregelen.

Het kabinet monitort voortdurend hoe het pakket van generieke crisismaatregelen voor diverse economische actoren uitwerkt en of het pakket nog adequaat is. Als de schade van onder meer de garanties onverhoopt meer is dan uit de huidige ramingen blijkt, zal dit generaal worden gecompenseerd. Bij onderuitputting na definitieve beëindiging van de crisismaatregelen vloeien de middelen terug naar het algemene beeld.

Versterken fondsvermogen Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen

Het kabinet stelt € 150 mln beschikbaar om het fondsvermogen van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) te versterken. Door het fondsvermogen van ROM's te versterken, kunnen de ROM's in nieuwe financieringsrondes volgen op de Coronaoverbruggingsleningen ook het eigen vermogen van veelal innovatieve mkb-ondernemingen versterken. Daarmee wordt de solvabiliteitspositie van deze bedrijven verstevigd. Voorwaarde is wel dat de regio's zelf cofinanciering verschaffen.

Corona Overbruggingslening (COL)

Het kabinet heeft de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) een lening van in totaal € 300 mln verstrekt voor de uitvoering van de Corona overbruggingsleningen. De hiervan resterende € 33 mln wordt in 2021 uitbetaald. De ROM's verstrekken tot en met 30 juni 2021

overbruggingskredieten tussen de € 50.000 en € 2 mln. Ondernemers die gefinancierd zijn met (extern) eigen vermogen (startups en scale-ups) en intern eigen vermogen die geen bankrelatie hebben (familiebedrijven en maakindustrie) kunnen een COL-aanvraag doen.

Dutch Future Fund

Het Dutch Future Fund (DFF) met een omvang van € 300 mln wordt uitgevoerd door het EIF in samenwerking met Invest-NL. Het fonds investeert in andere risicokapitaalfondsen zodat via die investeringsfondsen de beschikbare hoeveelheid kapitaal voor Nederlandse innovatieve groei-bedrijven wordt vergroot. EZK heeft € 25 mln voor dit fonds beschikbaar gesteld.

Deep Tech Fund

Het Deep tech Fonds betreft een fonds dat investeringen in bedrijven met innovatieve complexe technologie mogelijk kan maken. Voor innovatieve ondernemingen die zowel kennis- als kapitaalintensief zijn, is het vaak moeilijk om financiering te vinden. Vaak gaat het om nieuwe technologieën die zich nog niet bewezen hebben en waar relatief grote risico's aan kleven. Het fonds wordt uitgewerkt als co-investeringsfonds en als separaat fonds ondergebracht bij Invest-NL. De omvang van het fonds zal € 250 mln bedragen, waarvan € 175 mln door de EZK wordt ingebracht en het resterende deel door Invest-NL.

Fonds Alternatieve Financiering

Samen met Invest-NL en het EIF is een fonds opgericht voor de funding van alternatieve financiers. De fondsomvang bedraagt € 200 mln, waarvan € 50 mln door EZK wordt ingebracht. Met het fonds kan het aanbod van funding voor alternatieve financiers worden vergroot. Hierdoor verkrijgen alternatieve financiers meer slagkracht om leningen te verstrekken aan ondernemers en kunnen zij een aantrekkelijk alternatief bieden voor bancaire financiering. Zo draagt het fonds bij aan een divers financierings-landschap.

Verlaging netbeheer Caribisch Nederland

Als specifieke maatregel voor de bewoners van de eilanden Bonaire, Saba en Sint-Eustatius is aan de energiebedrijven van deze eilanden subsidie verstrekt, zodat de netbeheertarieven in 2020 en 2021 op € 0 gesteld konden worden en de bewoners dus minder geld kwijt zijn aan hun energierekening.

Tabel 3 Ontvangsten coronamaatregelen op de EZK-begroting (bedragen x € 1 mln)

Art.	Omschrijving maatregel	Realisatie 2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Relevante Kamerstukken
2	Noodloket (TOGS)	2							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Bedrijfssteun		4	90	105	104	102	101	Kamerstuk 35 420, nr. 72 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 252
2	Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)		375	60					Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42 , Kamerstuk 35 420, nr. 81 , Kamerstuk 35 420, nr. 105 , Kamerstuk 35 420, nr. 214 , Kamerstuk 35 420, nr. 217 , Kamerstuk 35 420, nr. 226 , Kamerstuk 35 420, nr. 237 , Kamerstuk 35 420, nr. 247 , Kamerstuk 35 420, nr. 248 , Kamerstuk 35 420, nr. 270 , Kamerstuk 35 420, nr. 314 , Kamerstuk 35 420, nr. 273
2	BMKB-Corona	12							Kamerstuk 35 420, nr. 1 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	Onttrekking reserve Klein Krediet Corona (KKC)	1	100						Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
2	GO-Corona	2							Kamerstuk 35 420, nr. 2 , Kamerstuk 35 420, nr. 16
3	Corona Overbruggingslening (COL)	18		30	30	30	210		Kamerstuk 35 420, nr. 16 , Kamerstuk 35 420, nr. 38 , Kamerstuk 35 420, nr. 42
	Totaal	35	479	180	135	134	312	101	

Toelichting ontvangsten

Noodloket (TOGS)

In 2020 is voor de TOGS € 2,4 mln terugontvangen, in verband met onder meer gecorrigeerde overboekingen en terugvorderingen.

Bedrijfssteun

Dit betreft de geraamde ontvangsten in het kader van de leningfaciliteit aan SGR en de kleine garantiefondsen en de voucherkredietfaciliteit. De daadwerkelijke ontvangsten hangen af van de uiteindelijke benutting van deze faciliteiten. Op basis van deze benutting zal de raming van de ontvangsten worden geactualiseerd.

Tegemoetkoming vaste lasten (TVL)

De ontvangsten voor de TVL houden met name verband met terugvorderingen in geval de omzetsderving lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik.

BMKB-Corona

Er is in 2020 een bedrag van € 11,6 mln aan afsluitprovisie ontvangen voor BMKB-Corona aanvragen.

Onttrekking reserve Klein Krediet Corona (KKC)

Naar aanleiding van een herijking van de kasbuffer voor de garantieregeling KKC als gevolg van de lager dan geraamde benutting is er € 100 mln onttrokken aan de begrotingsreserve KKC.

GO-Corona

Er is 2020 een bedrag van € 2 mln aan provisie ontvangen voor GO-Corona aanvragen.

Corona Overbruggingslening (COL)

Dit betreft een raming van de terugontvangsten in het kader van de Coronaoverbruggingsleningen die door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen zijn verstrekt.

Belangrijkste beleidsmatige mutaties

Overzicht intensiveringen Rutte III

In het Regeerakkoord 'Vertrouwen in de toekomst' zijn verschillende budgettaire intensiveringsenveloppen opgenomen. De volgende tabel geeft weer welke intensiveringsmiddelen uit het Regeerakkoord zijn overgeheveld naar de EZK-begroting.

Tabel 4 Overzicht intensiveringen Rutte III (bedragen x € 1 mln)

Envelop	Status ¹	Toegevoegd aan begroting EZK (x € 1 mln)								
		2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
B8 Cybersecurity	b		5,0	7,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0	9,0
E23 Klimaat	b	117,0	122,8	97,5	95,0	125,0	140,0	140,0	140,0	140,0
E24 Intensivering SDE+ uitgaven	b			103,0	368,0	290,0	288,0	576,0	814,0	641,0
G37 Toegepast onderzoek	b	75,0	112,0	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0
L105 Regionale knelpunten	b	132,0		25,0						
L107 Ombouw laag- naar hoogcalorisch	a			0,3		19,7	55,0			
L108 Gas/regiofondsen Groningen ²	b		44,4							
Totaal		324,0	284,2	382,8	622,0	593,7	642,0	875,0	1113,0	940,0

1 Verklaring code status: a = het bedrag voor 2020 is toegevoegd aan de EZK-begroting; middelen vanaf 2022 staan nog op Aanvullende Post; b = aandeel EZK volledig toegevoegd aan begroting; geen middelen meer op Aanvullende Post.

2 De middelen op de Aanvullende Post voor het gasfonds zijn een deel van de voeding van het Nationaal Programma Groningen. De verantwoordelijkheid hiervoor is in 2019 overgegaan naar de Minister van BZK. De besteding van deze middelen wordt vanaf 2020 verantwoord op de begroting en het jaarverslag van het Ministerie van BZK.

Totaaloverzicht belangrijkste beleidsmatige mutaties t.o.v. vorig jaar

Aansluitend een beknopte toelichting op de voornaamste mutaties ten opzichte van de stand Ontwerpbegroting 2021 (incl. Nota's van Wijziging).

Tabel 5 Belangrijkste beleidsmatige uitgavenmutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)

	Art.	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021 (inclusief NvW)		7.846.156	5.988.081	6.451.515	6.368.305	6.148.822	0
Belangrijkste mutaties							
Coronamaatregelen	2 en 3	7.248.625	710.650	95.150	48.150	18.150	
Projecten Nationaal Groeifonds	2	31.800	80.630	56.240	33.990	13.340	
Urgendamaatregelen industrie	2	- 22.100	25.300	43.150	36.350	10.200	
Indirecte kostencompensatie ETS	2		81.600				
Eindejaarsmarge Toekomstfonds	3	97.047					
Kasschuif Seed	3	- 40.000	4.000	4.000	8.000	12.000	
SDE+	4	441.673					
SDE+ Wind op Zee	4		150.000				
WarmtelinQ	4	35.000	50.000	37.500			
Kapitaalinjectie EBN	5			397.264	387.880	317.930	
Vergoeding voor schades en waardedalingen in Groningen	5	503.750	928.631	388.000	248.100	70.750	
Loon- en prijsbijstelling	1 t/m 40	46.050	42.353	41.682	40.818	39.021	
Overige mutaties		91.644	53.157	41.279	27.068	1.301	
Stand ontwerpbegroting 2022		16.279.645	8.114.402	7.555.780	7.198.661	6.631.514	6.494.202

Toelichting

Coronamaatregelen

Bij het onderdeel beleidsprioriteiten is een overzicht van de coronagerelateerde uitgaven van het Ministerie van EZK opgenomen. Deze uitgaven zijn in verschillende (incidentele suppletoire) begrotingen aan de EZK-begroting

toegevoegd en verantwoord op de beleidsartikelen. Het betreft zowel subsidie-uitgaven als leningen en verwachte uitgaven op te verstrekken garanties in het kader van de verschillende garantiemodules.

Projecten Nationaal Groeifonds

Voor de NGF-projecten AiNed, Groenvermogen van de Nederlandse economie, Health-RI, RegMed XB en QuantumDeltaNL zijn onvoorwaardelijke toekenningen vanuit het NGF verstrekt. Het bijbehorende budget is meerjarig overgeheveld naar de EZK-begroting.

Urgendamaatregelen Industrie

Het budget voor Urgendamaatregelen is met € 95 mln verhoogd. Deze verhoging heeft betrekking op het actieplan procesefficiency en energiebesparing (€ 50 mln), de ODE-compensatie voor de industrie (€ 28 mln) en specifieke maatregelen (€ 17 mln).

Indirecte kostencompensatie ETS

Op de aanvullende post zijn middelen gereserveerd voor het «Noodfonds bedrijven» voor gezonde bedrijven die door een accumulatie van (klimaat)maatregelen worden geconfronteerd met dreigende weglek van werkgelegenheid. Hieruit worden nu middelen opgevraagd voor voortzetting van de regeling Indirecte Kostencompensatie ETS met een jaar, waarbij bedrijven in 2022 worden gecompenseerd voor hun indirecte emissiekosten in 2021. Het benodigde budget hiervoor bedraagt € 81,6 mln.

Eindejaarsmarge Toekomstfonds

De niet benutte middelen van het Toekomstfonds in 2020 worden conform de fondsconstructie toegevoegd aan het budget voor 2021. Het betreft begrotingsgeld voor onder meer Fund to Fund, Kapitaalverstrekking aan Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, Smart Industries, Fundamenteel en toegepast onderzoek, Thematische Technology, Transfer, RegMed XB, de Seed Capital regeling, Vroege Fase Financiering en Startups MKB.

Kasschuif SeeD

Vanwege een vertraging in de uitfinanciering van de Seed worden deze kasmiddelen meerjarig in de tijd gespreid.

SDE+

Door de lage energieprijzen en daarmee door de hogere subsidie-uitgaven voor de SDE+, is er sprake van een tekort op de kasuitgaven op lopende SDE +-subsidies. Daarnaast is SDE+-budget nodig voor de subsidie voor het volledig stoppen met kolen in een kolencentrale, als onderdeel van het Urgenda-maatregelenpakket. Het totale tekort op het SDE+-budget van € 461 mln wordt grotendeels gedekt door een onttrekking aan de reserve duurzame energie. Uit het opgehoogde SDE+-budget is € 17,9 mln overgeheveld naar de IenW-begroting voor uitgaven van het Maritiem Informatievoorzieningen Servicepunt (MIVSP) in 2020 en € 1,4 mln naar het RVO-uitvoeringsbudget ter dekking van de hogere uitvoeringskosten van de SDE+ en de ISDE.

SDE+ Wind op Zee

Aan het SDE+-budget is voor de realisatie van 21GW windenergie op zee tot en met 2030 in 2022 een bedrag van € 150 mln toegevoegd om de voorbereiding, inpassing en uitvoering door het Rijk van de uitrol tot en met 2030 van wind op zee mogelijk te maken.

WarmtelinQ

Voor een investering in het warmtetransportnetwerk (WarmtelinQ) tussen Rotterdam en Den Haag, en een aftakking naar de regio Leiden (WarmtelinQ +), wordt in 2021 € 35 mln, in 2022 € 50 mln en in 2023 € 37,5 mln beschikbaar gesteld.

Kapitaalinjectie EBN

Door de lagere winning uit het Groningerveld en hogere verplichtingen voor de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie wordt verwacht dat het eigen vermogen van EBN aangevuld moet worden. Daartoe is bij de eerste suppletoire begroting 2021 een raming opgenomen. Deze is aangepast naar aanleiding van de aangepaste werkwijze van het IMG en de verwachte doorwerking daarvan op de verplichtingen van EBN voor de schadeafhandeling.

Vergoeding voor schades en waardedalingen in Groningen

In de 1^e suppletoire begroting 2021 is een meerjarige raming voor de schadeafhandeling opgenomen. Het gaat om de raming van de kosten voor de afhandeling van fysieke schade, waardedaling van gebouwen, immateriële schade, uitvoeringskosten, en de btw-component hiervan. Deze raming is aangepast naar aanleiding van de in het voorjaar van 2021 aangepaste werkwijze van het IMG.

Loon- en prijsbijstelling

Bij Voorjaarsnota 2021 is loon- en prijsbijstellingstranche 2021 voor EZK uitgedeeld. De loonbijstelling betreft de vergoeding voor de stijging van de contractloonontwikkeling en de stijging van de sociale lasten en pensioenpremies voor de overheidswerkgevers. De prijsbijstelling betreft de verwerking van de stijging van de diverse prijsindexen.

Tabel 6 Belangrijkste beleidsmatige ontvangstenmutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)

	Art.	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021 (inclusief NvW)		4.820.359	3.561.039	4.183.067	4.335.396	4.421.183	0
Belangrijkste mutaties							
Rijksoctrooiwet	2	8.400	9.400	9.400	8.900	6.400	
Coronamaatregelen	2	379.000	117.500	73.033	71.700	70.367	
Onttrekking begrotingsreserve Klein Krediet Corona	2	100.000					
Onttrekking begrotingsreserve duurzame energie	4	447.891					
ETS-ontvangsten	4	530.000	490.000	410.000	390.000	330.000	
Ontvangsten NAM	5	673.599	972.231	509.408	277.025	112.543	
Overige mutaties		30.724	4.067	3.514	3.395	5.864	
Stand ontwerpbegroting 2022		6.989.973	5.154.237	5.188.422	5.086.416	4.946.357	4.339.455

Toelichting

Rijksoctrooiwet

De ontvangstenraming Rijksoctrooiwet wordt voor de komende jaren verhoogd op basis van een extrapolatie van de gerealiseerde ontvangsten in de afgelopen jaren.

Coronamaatregelen

De ontvangsten betreffen de geraamde terugontvangsten en in rekening te brengen rente in verband met de voucherkredietfaciliteit voor de reissector en daarnaast de geraamde terugontvangsten in het kader van de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) als gevolg van te veel uitgekeerde TVL.

Onttrekking begrotingsreserve Klein Krediet Corona

Naar aanleiding van de herijking van de kasbuffer van Klein Krediet Corona wordt € 100 mln onttrokken aan de begrotingsreserve Klein Krediet Corona.

Onttrekking begrotingsreserve duurzame energie

Aan de begrotingsreserve wordt bijna € 448 mln meer onttrokken dan oorspronkelijk begroot, deels om de tekorten op de uitfinanciering van de lopende SDE+ subsidies te dekken en deels om middelen te reserveren voor het volledig stoppen met kolen in een kolencentrale, als onderdeel van het Urgenda maatregelenpakket. Zie toelichting bij de SDE+ uitgaven.

ETS-ontvangsten

De gestegen prijs van ETS-rechten leidt tot een aanzienlijke opwaartse bijstelling van de raming. De ETS-prijzen zijn na een aanvankelijke daling tijdens de eerste lockdown van 2020 snel hersteld. Sinds halverwege december zijn de prijzen aanzienlijk gestegen tot een niveau van 50 tot 55 EUR/ton.

Ontvangsten NAM

De uitgaven voor vergoeding van fysieke schade, waardedaling van gebouwen, en immateriële schade in Groningen en bijbehorende uitvoeringskosten worden via een wettelijke heffing bij de NAM in rekening gebracht. In de meerjarige raming van deze ontvangsten is rekening gehouden met de verwachting dat in elk jaar de heffing over het laatste kwartaal pas in het volgende jaar kan worden betaald. Dit geldt dus ook voor de ontvangsten uit 2020.

Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven

Tabel 7 Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven en bestemming (bedragen x €1.000)				
Art.	Naam artikel (totale uitgaven artikel)	Juridisch verplichte uitgaven ¹	Niet-juridische verplichte uitgaven ¹	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
1	Goed functionerende economie en markten (€ 249.968)	€ 224.971 (90%)	€ 24.997 (10%)	<ul style="list-style-type: none"> – Cyber security – ICT Beleid – Beleidsvoorbereiding en evaluaties, Frequenties en Veiligheid – Opdrachten en onderzoek – Bijdrage internationale organisaties – Digital Trust Center – EU-cofinanciering Digital Europe
2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei (€ 2.209.546)	€ 1.753.297 (79%)	€ 456.249 (21%)	<ul style="list-style-type: none"> – Urgenda maatregelen – Verduurzaming Industrie – PPS-toeslag – MIT – Bevorderen Ondernemerschap – ROM's – Europees Defensiefonds – Programma Infrastructuur Duurzame Industrie – Herstructurering winkelgebieden – Omscholing naar tekortsectoren – Indirecte Kostencompensatie ETS – Internationaal Innoveren – Eurostars – Kasbuffer Coronamodule Garantieondernemingsfinanciering – NGF-projecten Groenvermogen en Health-RI
3	Toekomstfonds (€ 245.374)	€ 179.054 (73%)	€ 66.320 (27%)	<ul style="list-style-type: none"> – Innovatiekrediet – Seed Capital regeling – Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek – Kapitaal Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen – RegMed
4	Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering (€ 4.160.218)	€ 3.545.232 (85%)	€ 614.986 (15%)	<ul style="list-style-type: none"> – Missiegedriven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) – Hernieuwbare Energietransitie (HER+) – Demonstratieregeling Klimaat- en Energie-innovatie (DEI+) – Projecten Klimaatakkoord – SDE/SDE+/SDE++ – ISDE – Carbon Capture Storage – Caribisch Nederland – Experticeentrum Warmte – Opschalingsinstrument Waterstof – Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwerking (SCE) – Onderzoek en opdrachten – TNO – Uitkoopregeling – Bijdrage aan NRG – Bijdrage aan internationale contributies – Bijdrage aan rekenmeesterfunctie PBL
5	Een veilig Groningen met perspectief (€ 947.011)	€ 944.621 (100%)	€ 2.390 (0%)	<ul style="list-style-type: none"> – Werkbudget
Totaal aan niet verplichte uitgaven			€ 1.164.942	

¹ De percentages in het overzicht zijn rekenkundig afgerond op een heel getal.

Strategische Evaluatie Agenda

In het kader van operatie Inzicht in Kwaliteit van het kabinet wordt het gebruikelijke overzicht met een planning van beleidsdoorlichtingen omgevormd tot een Strategische Evaluatie Agenda (SEA). Richten beleidsdoorlichtingen zich primair op de doorlichting van afzonderlijke begrotingsartikelen, in de SEA staan de beleidsthema's van de missie van EZK centraal. Daarmee komt het vizier meer te liggen op de integrale en samenhangende beleidsaanpak van een beleidsthema (zoals energietransitie of innovatie) en minder op de afzonderlijke beleidsonderdelen. Met de SEA wordt tevens beoogd onderzoeken beter te laten aansluiten op de beleidscyclus en wordt meer recht gedaan aan ontwikkelingen op een beleidsveld. Op deze wijze kunnen ook leerervaringen benut worden om het beleid tussentijds bij te sturen als dat nodig blijkt. Net als 2021 betreft 2022 nog een overgangs- en leerjaar met de SEA waardoor de agenda een eerste uitwerking betreft en waarbij ook nog een enkele traditionele beleidsdoorlichting zal worden uitgevoerd.

Beleidsdoorlichtingen

Voor artikel 1 (Goed functionerende economie en markten) loopt in 2021 nog een reguliere beleidsdoorlichting die in onderstaande SEA is geïntegreerd.

Strategische Evaluatie Agenda (SEA)

De SEA is gericht op onderstaande beleidsthema's die het merendeel van de EZK-begroting afdekken. Hierbij is met name ingegaan op onderdelen waar geen recente beleidsdoorlichting of ander integraal onderzoek is ingepland/uitgevoerd en waar behoefte is aan nader inzicht. Deels gaat het om het verbeteren van methoden van onderzoek en opzetten van monitors en deels om het verkrijgen van inzicht in effecten van belangrijke beleidsmaatregelen. In bijlage 5 wordt toegelicht welke onderliggende evaluatieplanning hiermee samenhangt.

Tabel 8 Strategische Evaluatie Agenda

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Steun- en herstelbeleid Corona	Synthese	2026	Dit beleid dient ter ondersteuning en herstel van het bedrijfsleven tijdens en na Covid-19. Hierbij wordt samen opgetrokken met FIN en SZW. Ieder departement neemt de verantwoordelijkheid voor de eigen maatregelen.	2 en 3	
Toelichting met stand van inzicht:					
De overheid heeft inmiddels meer dan 200 financiële steunmaatregelen getroffen om werkenden en bedrijven door de coronacrisis te helpen. Eind 2020 verstuurden de ministers van Financiën (FIN), Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een Kamerbrief met daarin een eerste uitwerking van de evaluatieplanning (Kamerstuk 35 420, nr. 227). Het gaat daarbij voornamelijk om een planning van de evaluaties van individuele steunmaatregelen, zoals de NOW, TOZO en TVL/TOGS. Ook bevat de brief een overzicht van de monitoringsactiviteiten. De ministeries werken de evaluatie-aanpak momenteel verder uit met behulp van enkele onafhankelijke deskundigen vanuit de wetenschap en de planbureaus. Hiernaast werkt het CPB in 2021 aan een eerste analyse van macro-economische effecten. Voornamelijk richt dit evaluatietraject zich op de kern van de steunmaatregelen: de budgettair meest omvangrijke maatregelen op het terrein van SZW, EZK en FIN die zich primair richten op baanbehoud en het steunen van ondernemers die geraakt zijn door de coronacrisis. Hieronder wordt ingegaan op de stand van kennis, kennisbehoefte en evaluatieplanning van de belangrijkste maatregelen die door EZK zijn opgesteld. Vanwege de aard van diverse EZK-coronamodules (o.a. leningen en garanties met een langere looptijd) zijn enkele evaluaties ten opzichte van de brief van december 2020 later ingepland. Hiervoor vindt tussentijdse monitoring plaats via de algemene monitor Coronamaatregelen. De evaluaties zijn ingedeeld bij het thema Steun- en herstelbeleid Corona.					
Ondememerschapp	Synthese	2025		2	
Toelichting met stand van inzicht:					
In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Daarnaast heeft recentelijk ook een meta-evaluatie van het kapitaalmarktinstrumentarium plaatsgevonden. De conclusie daarbij is dat het deel van de beleidsmix dat de toegang tot kapitaalmarktfinanciering beoogt te vergroten (met garanties en kredietfaciliteiten) er in slaagt additionaliteit bij de ondersteunde bedrijven te realiseren. Bedrijven verwerven op de kapitaalmarkt additionele financiering voor hun					
					Kamerstuk 32 359, nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
<p>bedrijfsactiviteiten, die zonder overheidsondersteuning niet verworven zouden zijn. Op het terrein van de fiscale ondernemersbevordering is relatief weinig bekend over de additionaliteit. Dialogic stelde eerder vast dat additionaliteit niet aannemelijk lijkt op het terrein van fiscale ondernemerschapstimulering, in de zin dat het niet bijdraagt aan meer innovatie en ondernemersgroei. Deze instrumenten richten zich echter niet louter op innovatiebevordering, maar zijn ook bedoeld om ondernemerschap in algemene zin te bevorderen. De evaluatieplanning is erop gericht om in 2025 een nieuw synthese onderzoek te doen naar de thema's op het gebied van ondernemerschap.</p>					
Digitalisering	Synthese	2023		1 en 2	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>Digitalisering transformeert onze economie en maatschappij. In deze wereldwijde ontwikkeling worden digitale technologieën op steeds meer plekken, in steeds meer domeinen en voor steeds meer vraagstukken ingezet. Het kabinet heeft in 2018 de rijkswide Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) gepresenteerd, met de ambitie dat Nederland dé digitale koploper van Europa wordt en blijft. Op dit moment loopt de beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering een belangrijk onderdeel van is. De verwachting is dat dit najaar het rapport aan Tweede Kamer wordt aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering zal deze beleidsdoorlichting te vroeg zijn om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel zal waar mogelijk worden gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.</p>					
Innovatiebeleid	Synthese	2025		2 en 3	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Innovatie is van groot belang voor het welzijn en de welvaart van alle Nederlanders. Het beeld dat uit de evaluaties naar voren komt over de beleidsmix van het bedrijvenbeleid bevestigt in grote lijnen het beeld dat ook al de voorgaande beleidsdoorlichting naar voren is gekomen. Van instrumenten die zich direct richten op R&D- en innovatiebevordering (Innovatiekrediet, WBSO, Innovatiebox, MIT en SBIR) is het aannemelijk dat de interventies doeltreffend zijn. Vooral voor de fiscale innovatiestimulering (WBSO) en ook voor de Innovatiekredieten zijn substantiële additionele effecten van het beleid vastgesteld. Ook van de innovatiemaatregelen die zich richten op kennisoverdracht tussen onderzoeksinstellingen en bedrijven en op publiek-private onderzoeksamenwerking (PPS, zoals de TKI's), een kerndoel van het beleid en een belangrijk middel om innovaties tot stand te laten komen, is het aannemelijk dat ze in meer of mindere mate additionaliteit realiseren, zo laten de evaluaties zien. De evaluatieplanning is erop gericht om in 2025 opnieuw een syntheseonderzoek uit te kunnen voeren voor het thema innovatie.</p>					
Expertcommissie evaluatiemethoden (Theeuwes 2.0)	Overig: Ontwikkeling evaluatie-aanpak	2021		1/2/3/4	Kamerstuk 32 359 , nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>Als vervolg op de aanbevelingen van de beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. Onderzoek staat in het teken van een doorontwikkeling en aanvulling van bestaande evaluatiepraktijk met evaluatieaanpakken die kunnen worden benut voor systeem- en transitie-evaluaties, zoals het missiegedreven innovatiebeleid (inclusief de bijdrage hieraan van de topectoren) en het CO₂-reductiebeleid. Dit wordt nader toegelicht in bijlage 5.</p>					
Klimaatbeleid	Synthese	2024		4	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>De Klimaatwet bepaalt dat iedere vijf jaar een herijking van de opgave plaatsvindt. Deze opgavegerichte doorlichting Klimaatbeleid is een syntheseonderzoek van meerdere instrumentenevaluaties van betrokken departementen. Het brengt de samenhang tussen de instrumentenevaluaties in beeld en zal antwoord geven op evaluatievragen op systeemniveau. In oktober 2020 is een eerste opzet van de integrale doorlichting naar de Tweede Kamer gestuurd als bijlage van de Klimaatnota, inclusief een overzicht van instrumentenevaluaties die door de betrokken departementen worden uitgevoerd. In oktober 2021 zal een nader uitgewerkte opzet naar de Tweede Kamer worden gestuurd als bijlage van de Klimaatnota. Dit wordt nader toegelicht in bijlage 5.</p>					
Evaluaties van herziening in regelgevend kader (o.a. Energiewet en Warmtewet)	Synthese	2027	Betreft synthese van evaluaties van gewijzigde Elektriciteit- en gaswet en Warmtewet.	4	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>De nieuwe Energiewet (wetsvoorstel tot wijziging van de Elektriciteit en Gaswet) is ter consultatie voorgelegd. Deze wet zal naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding (ca. 2022) geëvalueerd worden. Dit zal waarschijnlijk in 2027 gebeuren. Ook de wijziging van de Warmtewet (Warmtewet 2.0) zal op zijn vroegst op 1 januari 2022 in werking treden. Deze wet zal net als de Energiewet naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding geëvalueerd worden, dus op zijn vroegst in 2027.</p>					
Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten	Synthese	2021	In 2021 vindt de beleidsdoorlichting plaats van artikel 1 van de EZK-begroting.	1	
<p>Toelichting met stand van inzicht:</p> <p>Op dit moment loopt de beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering ook een belangrijk onderdeel van is. De verwachting is dat dit najaar het rapport aan Tweede Kamer wordt aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering zal deze beleidsdoorlichting te vroeg zijn om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel zal waar mogelijk worden gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.</p>					
Een veilig Groningen met perspectief	Overig	2023	Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen	5	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Toelichting met stand van inzicht:					
In verband met de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen is de geplande beleidsdoorlichting komen te vervallen. De parlementaire enquêtecommissie die onderzoek gaat doen naar de aardgaswinning in Groningen is op 11 februari 2021 ingesteld. De commissie voert haar werkzaamheden uit op basis van een onderzoeksvoorstel (Kamerstuk 35 561, nr. 2) dat op 9 februari 2021 is goedgekeurd door de Tweede Kamer.					Kamerstuk 35 561, nr. 2

In aansluiting op voorgaande beleidsthema's zijn ook de volgende Interdepartementale Beleidsonderzoeken (IBO's) van belang:

- IBO Financiering Energietransitie: start najaar 2020 (gericht op betaalbaarheid). Dit is in april 2021 afgerond; zie Kamerstuk [32 813, nr. 689](#).
- IBO Ruimtelijke Ordening: start najaar 2020 (gericht op interactie tussen energiebeleid en het ruimtelijk domein). Dit is in mei 2021 afgerond; zie Kamerstuk [34 682, nr. 82](#).

Voor een verdere onderbouwing van de meerjarenprogrammering zie Bijlage 5: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda.

Voor het meest recente overzicht van afgeronde evaluaties en doorlichtingen, zie: [Jaarverslag EZK 2020](#), bijlage 2: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek. Een interactieve weergave van de SEA is beschikbaar op www.rijksfinanciën.nl.

Overzicht risicoregelingen

Tabel 9 Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitstaande Garanties 2020	Geraamd te verlenen 2021	Geraamd te vervallen 2021	Uitstaande garanties 2021	Geraamd te vervallen 2022	Geraamd te vervallen 2022	Uitstaande Garanties 2022	Garantie- plafond	Totaal plafond
Artikel	BMKB	1.806.666	765.000	401.133	2.170.533	765.000	438.148	2.497.385	765.000	
2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	BMKB-Corona	426.293	735.000	103.776	1.057.517	0	199.861	857.656	0	
	Garantie Ondernemingsfinanciering	404.019	400.000	46.241	757.778	400.000	60.467	1.097.311	400.000	
	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona	557.127	2.100.000	267.845	2.389.282	0	311.371	2.077.911	0	
	Groefaciliteit	51.815	85.000	10.816	125.999	85.000	14.277	196.722	85.000	
	Klein Krediet Corona garantieregeling	36.352	250.000	2.896	283.456	0	14.076	269.380	0	
	Oredits	129.980	17.400	17.400	129.980	0	13.856	116.124	130.000	
	MKB financiering	228.200	0	0	228.200	0	0	228.200	268.200	
Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Aardwarmte	12.575	66.600	0	79.175	44.200	0	123.375	44.200	
Totaal		3.653.027	4.419.000	850.107	7.221.920	1.294.200	1.052.056	7.464.064	1.294.200	398.200

Tabel 10 Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitgaven 2020	Ontvangsten 2020	Stand risico-voorziening 2020	Saldo 2020	Uitgaven 2021	Ontvangsten 2021	Stand risico-voorziening 2021	Saldo 2021	Uitgaven 2022	Ontvangsten 2022	Stand risico-voorziening 2022	Saldo 2022
	BMKB	16.916	25.925	123.339	9.009	37523	33.000	121.457	-4.523	37.624	33.000	121.457	-4.624
2	Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	0	11.636	214.636	11.636	0	0	214.636	0	0	0	214.636	0
	Garantie Ondernemingsfinanciering	1.907	4.651	72.131	2.744	11.745	13.000	72.131	1.255	11.745	13.000	72.131	1.255
	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona	0	1.999	176.999	1.999	225.000	0	176.999	-225.000	100.000	0	176.999	-100.000
	Groefaciliteit	5.216	5.384	15.436	168	58.472	8.000	15.436	-50.472	8.172	8.000	15.436	-172
	Klein Krediet Corona garantieregeling	0	763	164.763	763	0	0	64.763	0	0	0	64.763	0
	Oredits	0	347		347	0	0	0	0	0	0	0	0
	MKB financiering	0	223	20.213	223	0	0	20.213	0	0	0	20.213	0
	Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	4.475	0	17.499	-4.475	0	774	18.204	774	0	0	18.124	0
	Totaal	28.514	50.928	805.016	22.414	332.740	54.774	703.839	-277.966	157.541	54.000	703.759	-103.541

Toelichting

Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

De BMKB biedt zowel banken als niet-bancaire financiers een borgstelling voor leningen aan midden- en kleinbedrijven (≤ 250 werknemers) voor zover deze bedrijven onvoldoende zekerheden kunnen bieden aan de bank. Het knelpunt dat met de BMKB wordt bestreden is het verschijnsel dat in de kern gezond MKB – met voldoende zicht op rentabiliteit en continuïteit – niet of onvoldoende in een kredietbehoefte kan voorzien door een tekort aan zekerheden (onderpand).

De gemiddelde eenmalige premie die voor het borgstellingskrediet wordt betaald is 4,8%. De premie is afhankelijk van de looptijd van het bedrijfsborgstellingskrediet. Er zal gedifferentieerd worden tussen de premies voor enerzijds startende en gevestigde bedrijven (gemiddeld 4,65%) en anderzijds voor innovatieve bedrijven (gemiddeld 6,65%). Hierbij wordt de mogelijkheid geboden de premiebetaling gedeeltelijk over de looptijd van het krediet te voldoen. De premie is niet kostendekkend. Op de begroting is structureel vanaf 2023 € 11 mln (inclusief de uitvoeringskosten) beschikbaar ter afdekking van de schades en uitvoeringskosten die niet door premieontvangsten worden gedekt.

Per 16 maart 2020 is deregeling verruimd met een Coronaluik dat openstaat tot ultimo 2021. Onder het Coronaluik worden borgstellingen gebracht voor bedrijven met een rekeningcourant-krediet en overbruggingskrediet met een looptijd van maximaal vier jaar die negatieve economische gevolgen ondervinden van het coronavirus. Het hogere borgstellingspercentage van per saldo 67,5% wordt gehanteerd. De premie voor het Coronaluik in de BMKB is 2% voor kredieten met een looptijd tot en met 2 jaar en 3% voor kredieten met een looptijd vanaf 2 jaar tot en met 4 jaar.

Er is een begrotingsreserve (risicovoorziening) voor de BMKB waardoor een verevening mogelijk is van premie-inkomsten en schade-uitgaven over een reeks van jaren. De regeling is namelijk conjunctuurgevoelig (in tijden van krimp en recessie hogere verliezen) waardoor uitgaven en inkomsten kunnen fluctueren.

De horizonbepaling voor de reguliere BMKB is 1 juli 2022. De volgende evaluatie zal in 2022 plaatsvinden.

Klein Krediet Corona (KKC)

De Klein Krediet Corona garantieregeling (KKC) is specifiek bedoeld voor kleine ondernemers met kredietaanvragen van € 10.000 tot € 50.000. Er bestaat een grote kans dat dit type bedrijven als gevolg van de coronacrisis juist extra liquiditeit nodig heeft, maar hiervoor dus niet bij een financier terecht kon. Deze kleine ondernemingen waren daarmee extra kwetsbaar. De lening staat open voor ondernemers met een omzet vanaf € 50.000,- die voor de coronacrisis voldoende winstgevend waren en die zijn ingeschreven in de KvK voor 1 januari 2019. Onder de regeling wordt 95% van het kredietbedrag dat kredietinstellingen verstrekken aan mkb-ondernemingen gegarandeerd door de Staat. De Staat ontvangt een eenmalige premie van 2% voor deze garantie en de kosten die financiers aan de

ondernemers mogen doorrekenen als zij gebruik maken van deze garantieregeling is gemaximeerd op 4% van het kredietbedrag. Er is ook begrotingsreserve voor de regeling KKC.

De horizonbepaling van de KKC garantieregeling is 31 december 2021.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

De GO-regeling is bestemd voor ondernemers die financiering willen aantrekken bij banken en is gericht op (middel)grote ondernemingen met substantiële activiteiten in Nederland en met bevredigende rentabiliteits- en continuïteitsperspectieven. De GO regeling biedt banken de mogelijkheid om nieuwe bankleningen te verstrekken en/of bankgaranties af te geven van minimaal € 1,5 mln en maximaal € 150 mln met een garantie van 50% door de overheid. De overheid deelt mee in de opbrengsten uit zekerheden. De GO is door het huidige kabinet structureel gemaakt met een jaarlijks garantiëplafond van € 400 mln.

Het kredietbeheer ligt primair bij de bank. De bank heeft geen ander belang bij de betaling van rente en aflossing dan de overheid. Naast de 50% garantie van de overheid draagt de bank namelijk zelf eveneens 50% risico. RVO.nl beoordeelt de kredietaanvragen en wijziging van kredieten. Daarnaast is een kredietcommissie met externe deskundigen geïnstalleerd, die de kredietvoorstellen eveneens beoordeelt. De Commissie toetst – additioneel aan RVO.nl – het risico van het betreffende voorstel en bij fiatting wordt de premie bepaald op basis van het te lopen risico.

De premie bestaat in hoofdzaak uit de provisie op de rentemarge voor het debiteurenrisico van de bank onder aftrek van 0,25% die de bank voor haar beheersactiviteiten mag behouden. Andere bronnen van inkomsten zijn bijvoorbeeld afsluitprovisies en fees die ten gunste van bank en overheid komen. Uitgangspunt is dat de GO-regeling kostendekkend is. Een eventueel verschil tussen premieontvangsten, schades en uitvoeringskosten in enig jaar worden afgestort naar dan wel onttrokken aan de begrotingsreserve.

De horizonbepaling voor de GO is 1 juli 2023.

GO Corona

De GO is tijdelijk tot en met 31 december 2021 verruimd met een GO-coronamodule (GO-C). In tegenstelling tot de reguliere GO-regeling kunnen landbouwsectoren eveneens aanspraak doen op de GO-C. Met de GO-C kunnen leningen tot een maximum van € 150 mln met als doel te voorzien in de liquiditeitsbehoefte die is ontstaan als gevolg van de uitbraak van het Coronavirus, worden gegarandeerd met een staatsgarantie van 90% voor het mkb met een omzet tot € 50 mln en 80% voor het (middel)grootbedrijf met een omzet vanaf € 50 mln.

De Staat ontvangt een garantiëprovisie naar rato van het garantiëpercentage. Dit is dezelfde provisie als die de financier ontvangt over het niet-gegarandeerde deel van de lening, onder aftrek van 0,5% die de bank voor haar beheersactiviteiten mag behouden. De afsluitprovisie komt geheel ten goede aan de bank. Deze zal nooit meer bedragen dan 1,0%. Er is ook kasbudget gereserveerd voor de Corona maatregel, maar naar verwachting zal hier pas na 2020 aanspraak op worden gemaakt.

De horizonbepaling van de GO-C is 31 december 2021.

Groefaciliteit

De regeling Groefaciliteit helpt bedrijven bij het aantrekken van risico-dragend vermogen door garanties te geven op achtergestelde leningen verstrekt door banken en op aandelen verstrekt door participatiemaatschappijen aan ondernemingen. De Groefaciliteit kan ondernemingen in een groeifase, bij bedrijfsovernames en bij herstructureringen helpen bij het aantrekken van risicokapitaal. De regeling wordt ook opengesteld voor bedrijven uit de agrosector.

Alleen deelnemende financiers kunnen een garantieaanvraag bij de overheid indienen. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt maximaal 50%.

Financiers betalen om de garantie te verwerven in ieder geval een eenmalige premie van 1% van het garantiebedrag vooraf en vervolgens een premie van 3% over het uitstaande garantiebedrag. Het uitgangspunt is dat de Groefaciliteit hiermee kostendekkend is. Deze jaarlijkse premie kan gedurende de looptijd van de garantiemaatregel worden herzien en zo nodig naar boven worden bijgesteld om ervoor te zorgen dat de premies de kosten van de regeling blijven dekken. Een eventueel verschil tussen premieontvangsten, schades en uitvoeringskosten in enig jaar wordt met ingang van 2014 afgestort in de begrotingsreserve.

De horizonbepaling voor de Groefaciliteit is verlengd naar 1 juli 2023.

MKB-financiering

In het kader van het aanvullend actieplan MKB-financiering van 8 juli 2014 heeft het kabinet inmiddels € 268,2 mln aan garanties verstrekt om de funding van nieuwe aanbieders van MKB-financiering mogelijk te maken. Naast alle andere initiatieven en plannen was er behoefte aan nieuwe financiers en nieuwe financieringsmogelijkheden voor het verstrekken van vreemd vermogen aan het MKB. Het vinden van funding voor deze nieuwe mogelijkheden was echter, bij gebrek aan voldoende track-record van dergelijke financiers, lastig. Met het Aanvullend Actieplan MKB-financiering is er daarom voor goede initiatieven ruimte beschikbaar gesteld om die funding te vereenvoudigen met behulp van een overheidsgarantie. De verstrekte overheids garanties zijn kostendekkend en mogen geen staatssteun inhouden. Er is een begrotingsreserve voor de verevening van premie-inkomsten en schade-uitgaven.

Qredits

Er is een eenmalige garantie verstrekt aan de Europese Investeringsbank van € 86,7 mln op de funding van Qredits met € 100 mln voor de verstrekking van micro- en MKB-krediet. Voor deze garantie is een premie van 0,4% verschuldigd. Daarnaast is een garantie van € 13,3 mln verstrekt aan de Council of Europe Bank (CEB) voor de funding van Qredits met een bedrag van € 16,6 mln waarvoor eveneens een premie van 0,4% is verschuldigd. Een garantie van € 25 mln is verstrekt aan het BNG voor € 50 mln funding van Qredits. Qredits is een premie van 0,4% verschuldigd op de garantie. In 2020 is een garantie van € 5 mln aan CEB verstrekt ten behoeve van de funding van € 10 mln aan Qredits. Voor de CEB garantie is Qredits een premie van 0,4% verschuldigd.

Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Aardwarmte

Aardwarmte wordt gezien als een kosteneffectieve duurzame energiebron met potentie. Het draagt bij aan het halen van de duurzame energiedoelstelling van Nederland. Aardwarmte is een belangrijke optie voor het behalen van energie- en klimaatdoelen. Stimuleren van aardwarmte was al een prioriteit uit het energieakkoord, de warmtevisie, de beleidsbrief tuinbouw en de meerjarenafspraak energietransitie glastuinbouw 2014–2020. Ook het Klimaatakkoord zet fors in op de ontwikkeling van geothermie in Nederland om de klimaatdoelen in 2030 te kunnen halen.

Het doel van de garantieregeling aardwarmte is het afdekken van het geologisch risico dat het boren van de putten voor de toepassing van aardwarmte, niet succesvol is. Het gaat om het risico dat de volgens het plan aangeboorde aardlaag minder warmwaterproductie oplevert en/of water van lagere temperatuur oplevert dan op basis van een gedegen geologisch vooronderzoek verwacht werd.

Het ontbreken van een (betaalbare) particuliere verzekering is nog steeds een belangrijk knelpunt voor de toepassing van aardwarmte. Door dit risico af te dekken wordt de toepassing van aardwarmte gestimuleerd. De garantieregeling dekt het risico dat een boring niet in een goede watervoerende laag uitkomt, waardoor het vermogen dat vooraf verwacht werd niet wordt behaald. In dat geval wordt voor een deel van de gemaakte kosten een subsidie uitgekeerd, gerelateerd aan de mate waarin de aardwarmteboring mislukt is.

Er wordt een premie van 7% gevraagd.

De garantie wordt uitgekeerd wanneer projecten (deels) mislukken. Met de garantstelling worden projecten uitgelokt met een relatief klein risico (eis 90% slaagkans). Het verwacht vermogen dat aan de bodem onttrokken wordt (dit is het vermogen dat bij de aanvraag is opgegeven) is maximaal het vermogen dat met 90% zekerheid aan de ondergrond kan worden onttrokken (op basis van een locatiespecifiek geologisch onderzoek dat moet zijn opgesteld door een ISO 9001 gecertificeerde onderneming).

EZK maakt een garantieplafond en het maximaal te garanderen bedrag per boring bekend. EZK neemt binnen acht weken na de indiendatum een besluit op de aanvraag. De aanvrager moet binnen 12 maanden na goedkeuring van de aanvraag starten met het boorproject. Na de aanvang van de aardwarmteboring heeft de aanvrager een jaar voor de voltooiing. Het aardwarmteproject moet binnen twee jaar leiden tot toepassing van aardwarmte in Nederland.

De premieontvangsten worden gestort in de begrotingsreserve. Eventuele schade-uitkeringen komen ten laste van deze reserve. De horizonbepaling is 2023.

Tabel 11 Overzicht verstrekte leningen (bedragen x € 1.000)

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
1 Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	B.V. Finance Continuïteit IHC	40.000	onbepaald	Eenmalige vergoeding van € 5 mln	Ineens bij oplevering van een omvangrijk project van IHC

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing	
2	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Biopartner	13.524	1-7-2021	0%	Door middel van vervreemding van belangen
3	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	LIOF BioMedbooster	3.000	31-12-2020	n.v.t.	Voor zover LIOF bedragen ontvangt van BioMedbooster
4	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	MARIN	6.807	onbepaald	n.v.t.	n.v.t.
5	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Microkrediet Ned (Qredits)	44.630	1-4-2045	1% vanaf 2025	Vanaf 2045 in halfjaarlijkse termijnen van € 4,5 mln afhankelijk van de liquiditeitspositie
6	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Microkrediet Ned (SZW)	1.666	onbepaald	1% vanaf 2025	Vanaf 2045 in halfjaarlijkse termijnen van € 4,5 mln afhankelijk van de liquiditeitspositie
7	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	One Logistics	4.000	2-1-2025	6,50%	In vijf jaarlijkse termijnen van 1 mln vanaf 2021
8	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Provincie Limburg	15.882	31-12-2023	n.v.t.	Na afwikkeling van de grondexploitatie
9	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Qredits	1.765	1-2-2026	n.v.t.	Aflossing in 2026
10	Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei	Stichting Qredits Microfinanciering	25.000	15-6-2030	n.v.t.	Aflossing van alle opbrengsten minus de kosten tussentijds of aan het einde van de looptijd
11	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Bioconnection 1-3161	1.084	onbepaald	n.v.t.	Indien er bedragen worden ontvangen van Bioconnection worden deze aangewend als aflossing
12	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (COL 1)	15.000	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
13	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (COL 2)	18.700	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
14	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Capital I B.V. (Smart Photonics)	10.000	31-12-2030	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten na aftrek van kosten	Overdracht van het saldo op de rekening en overdracht aandelenbelang
15	Artikel 3 Toekomstfonds	BOM Life Science & Health Fund Brabant (Pivot Park)	2.000	31-12-2022	n.v.t.	Aflossing uit ontvangsten uit participaties en leningen aangegaan met deze lening
16	Artikel 3 Toekomstfonds	Corona OverbruggingsLening Regio Utrecht B.V. (COL 2)	13.050	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
17	Artikel 3 Toekomstfonds	Horizon De Aanjager (COL 2)	2.900	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
18	Artikel 3 Toekomstfonds	Horizon De Aanjager (COL 1)	1.800	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
19 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter (COL 1)	21.200	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
20 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Noord Holland (COL 2)	53.550	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
21 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter (COL 2)	40.600	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
22 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Utrecht (COL 1)	9.300	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
23 Artikel 3 Toekomstfonds	InnovationQuarter namens Noord Holland (COL 1)	21.600	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
24 Artikel 3 toekomstfonds	Innovation Quarter (Innogenetics)	5.700	ultimo 2026	Bijgeschreven rente op de rekening en opbrengsten na aftrek van kosten	Overdracht van het saldo op de rekening en de waarde van de in bezit zijnde aandelen in Innogenetics
25 Artikel 3 Toekomstfonds	Investeringsfonds Zeeland B.V. (COL 1)	1.800	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
26 Artikel 3 Toekomstfonds	LIOF (COL 1)	5.800	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
27 Artikel 3 Toekomstfonds	LIOF OverbruggingsFonds (COL 2)	7.000	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
28 Artikel 3 Toekomstfonds	N.V. Economische Impuls Zeeland (COL 2)	2.066	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
29 Artikel 3 Toekomstfonds	Nedermaas Hightech Ventures	8.542	30-6-2021	n.v.t.	Overdracht van het batig saldo
30 Artikel 3 Toekomstfonds	NOM (COL 2)	6.375	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
31 Artikel 3 Toekomstfonds	NOM (COL 1)	7.800	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
32 Artikel 3 Toekomstfonds	NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2019, 2020 en 2021	5.100	31-12-2032	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering

Artikel	Omschrijving	Uitstaande lening	Looptijd lening	Rente percentage	Wijze van aflossing
33 Artikel 3 Toekomstfonds	NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2018, 2019	7.200	31-12-2030	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
34 Artikel 3 Toekomstfonds	Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Nederland N.V. (COL 1)	15.700	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
35 Artikel 3 Toekomstfonds	Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Nederland N.V. (COL 2)	22.500	31-12-2026	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening
36 Artikel 3 Toekomstfonds	Participatiemij Oost Nederland NV DVI-2	53.500	1-1-2035	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening en bezittingen van Oost-NL in DVI-2
37 Artikel 3 Toekomstfonds	Participatiemij Oost Nederland NV DVI-I	94.073	1-1-2030	Bijgeschreven rente op de rekening en overige opbrengsten	Overdracht van het saldo op de rekening en bezittingen van Oost-NL in DVI
38 Artikel 3 Toekomstfonds	STW 2014-2015	3.808	Onbepaald	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
39 Artikel 3 Toekomstfonds	STW 2016-2017	9.200	Onbepaald	n.v.t.	Terugbetaling aan het Rijk van door ondernemingen afgeloste vroegefasefinanciering
40 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Ambigo V.O.F.	4.080	31-12-2027	2,00%	2028 tenzij wordt verlengd
41 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	EBN BV	7.000	31-12-2032		
42 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	ECN	40.000	31-7-2027		
43 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	ECN/NRG	78.154	31-12-2026	2,85%	Afhankelijk uitkomsten bedrijfsvoering Stichting Nuclear Research and Consultancy Group tot en met 2026
44 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	2.143	31-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
45 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	7.143	31-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
46 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Fibrant	20.714	31-12-2034	0,00%	Afhankelijk uitkomsten (cashflow uit geothermie projecten)
47 Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	Pallas	41.702	1-1-2022	1,50%	Uiterlijk 2022

Toelichting

1 IHC

Dit betreft de overbruggingsfaciliteit voor Royal IHC. De looptijd kent een uitloop die afhankelijk is van het uiteindelijke moment van volledige oplevering van een omvangrijk project bij IHC.

2 Biopartner

Dit betreft een in het jaar 2000 verstrekte lening ten behoeve van een start-up participatiefonds life sciences. De lening is verlengd tot 1 juli 2021 om tot een definitieve afwikkeling te komen.

3 LIOF

Biomedbooster Dit betreft een in 2006 verstrekte lening aan LIOF ten behoeve Biomedbooster B.V. De lening is verlengd tot ultimo 2021 ten behoeve van de afwikkeling van de leningovereenkomst.

4 MARIN

De lening van € 6,8 mln is in 2003 tussen de Staat en MARIN vastgelegd in een aangepaste overeenkomst van geldlening, in verband met de in 2003 opgerichte MARIN Stakeholders Association (MSA). In deze overeenkomst is bepaald dat MARIN is vrijgesteld van aflossingsverplichting voor zover de MSA voor ten minste het bedrag van de lening deelnemersovereenkomsten heeft gesloten.

5 Microkrediet Nederland (Qredits)

Dit betreft een achtergestelde lening aan stichting Qredits voor het verstrekken van micro- en mkbkrediet aan ondernemers.

6 Microkrediet Nederland (Qredits SZW)

Dit betreft een achtergestelde lening aan stichting Qredits voor het verstrekken van microkrediet aan ondernemers.

7 Onelogistics

Dit betreft een in 2018 verstrekte lening aan Onelogistics ten behoeve van de voorbereidingen van een warehouse voor de opslag, het beheer en verzending van F-35 onderdelen op het Logistiek Centrum Woensdrecht.

8 Provincie Limburg

Dit betreft een lening aan de Provincie Limburg in het kader van Industriepark Swentibold.

9 Qredits (pilot achtergestelde leningen fonds)

Dit betreft een subsidie met terugbetaalverplichting in het kader van de pilot achtergestelde leningenfonds van Qredits.

10 Stichting Qredits microfinanciering

Dit betreft een lening aan Qredits ten behoeve van het verstrekken van overbruggingskredieten aan ondernemers.

11 BOM BioConnection

Dit betreft een in 2005 aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) verstrekte lening ten behoeve van BioConnection B.V.

12 BOM Capital I B.V. COL 1

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

13 BOM Capital I B.V. COL 2

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

14 BOM Capital I B.V. Smart Photonics

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) ten behoeve van de investering in Smart Photonics, een Eindhovense scale-up voor de productie van fotonische chips.

15 BOM Life Sciences & Health Fund

Dit betreft een lening aan de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij die in 2013 is verstrekt ten behoeve van de ontwikkeling van de Life Sciences & Health sector in Noord-Brabant.

16 Corona OverbruggingsLening Regio Utrecht B.V. (COL 2)

Dit betreft een lening aan COL RU ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

17 Horizon de Aanjager (COL 2)

Dit betreft een lening aan Horizon de Aanjager ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Flevoland.

18 Horizon de Aanjager (COL 1)

Dit betreft een lening aan Horizon de Aanjager ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Flevoland.

19 Innovation Quarter (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

20 Innovation Quarter namens Noord Holland (COL 2)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Noord Holland.

21 Innovation Quarter (COL 2)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

22 Innovation Quarter namens Utrecht (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Utrecht.

23 Innovation Quarter namens Noord Holland (COL 1)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen in de provincie Noord Holland.

24 Innovation Quarter (Innogenetics)

Dit betreft een lening aan Innovation Quarter voor de investering in Innogenetics B.V. ten behoeve van de overname van de geneesmiddelen fabrikant Apotex.

25 Investeringsfonds Zeeland B.V. (COL 1)

Dit betreft een lening aan Investeringsfonds Zeeland B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

26 LIOF (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

27 LIOF OverbruggingsFonds (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

28 Investeringsfonds Zeeland (COL 2)

Dit betreft een lening aan Investeringsfonds Zeeland B.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

29 Nedermaas Hightech Ventures

Dit betreft een in 2009 aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij LIOF verstrekte lening ten behoeve van Nedermaas Hightech Ventures, een nieuw venture-capital fonds dat zich richt op de vroege financiering van hightech start up's in de Provincie Limburg.

30 NOM (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM B.V.) ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

31 NOM (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM B.V.) ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

32 NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2019, 2020 en 2021

Dit betreft een lening aan NWO voor het verstrekken van kredieten aan ondernemingen in het kader van regeling vroegefasefinanciering.

33 NWO (Toegepaste en Technische Wetenschappen) 2018, 2019

Dit betreft een lening aan NWO voor het verstrekken van kredieten aan ondernemingen in het kader van regeling vroegefasefinanciering.

34 Oost NL N.V. (COL 1)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Oost. N.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

35 Oost NL N.V. (COL 2)

Dit betreft een lening aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Oost. N.V. ten behoeve van het verstrekken van Corona overbruggingsleningen aan ondernemingen.

36 Oost NL N.V. DVI-2

Dit betreft een lening aan Oost NL N.V. ten behoeve van het Dutch Venture Initiative II.

37 Oost NL N.V. DVI

Dit betreft een lening aan Oost NL N.V. ten behoeve van het Dutch Venture Initiative.

38 STW 2014-2015

Dit betreft een lening aan de Stichting Technische Wetenschappen voor het vertrekken van kredieten in het kader van de regeling Vroegefase-financiering.

39 STW 2016-2017

Dit betreft een lening aan de Stichting Technische Wetenschappen voor het vertrekken van kredieten in het kader van de regeling Vroegefase-financiering.

40 Ambigo V.O.F

Deze lening is in 2017 verstrekt voor de ontwikkeling van een duurzame biomassavergassingsinstallatie. De lening is in april 2021 terugbetaald.

41 EBN

De achtergestelde lening tegen 0% rente van in totaal € 48 mln van EZK is bedoeld voor investeringen in geothermieprojecten in Nederland in de periode 2021-2025 volgens het businessplan genaamd 'Masterplan Aardwarmte'. Er is door het Ministerie van EZK gekozen voor verplichte deelname van EBN in deze geothermieprojecten.

42 ECN

In 2016 is aan ECN een lening verstrekt van € 40 mln voor het verwerken en afvoeren van historisch radioactief afval in Petten.

43 NRG

Aan Stichting Nuclear Research and Consultancy Group (NRG) is een lening verstrekt voor het uitwerken en uitvoeren van een Herstelplan, in algemene zin gericht op de continuïteit van de bedrijfsvoering van NRG en in het bijzonder op het scheppen van de noodzakelijke financiële, technische, commerciële en organisatorische voorwaarden voor het in bedrijf houden van de Hoge Flux Reactor (HFR).

44 t/m 46 Fibrant

De leningen aan Fibrant zijn verstrekt voor investeringen in (de ombouw van) installaties teneinde de uitstoot van lachgas (als CO₂-equivalent) te reduceren. Hiermee worden drie projecten uitgevoerd met een totale lachgasreductie van ruim 0,6 Mton CO₂-equivalent.

47 Pallas

Aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor is een lening verstrekt voor fase 1 van de totstandkoming van een nieuwe hoge fluxreactor (de Pallas-reactor), die bestemd is voor de productie van medische en industriële radio-isotopen en voor nucleair technologisch onderzoek.

Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid

Om invulling te geven aan de motie van het lid Veldman c.s. (Kamerstuk [33 009, nr. 76](#)) wordt jaarlijks inzichtelijk gemaakt welke innovatiemiddelen vanuit departementale begrotingen worden ingezet ten behoeve van de vastgestelde missies ter adressering van de maatschappelijke uitdagingen of daaraan bijdragen. Onderstaande tabel bevat een meerjarig overzicht van de middelen die in 2021–2026 in principe beschikbaar zijn binnen de begrotingen van een aantal departementen voor het bedrijvenbeleid en het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid of daaraan bijdragen.

De indeling van de tabel geeft inzicht in de samenhang tussen de verschillende onderdelen. Voor een groot deel betreft dit het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid, dat uit een generieke pijler en een specifieke pijler bestaat. Het generieke beleid ondersteunt innovatie voor alle bedrijven, binnen en buiten de topsectoren (A1 en A2). Ook de bijdrage van Buitenlandse Zaken (A3) is generiek van aard. De kern van het specifieke beleid is publiek-private samenwerking (PPS, B1 en B2). Door een intensievere samenwerking tussen de excellente Nederlandse publieke kennisinfrastructuur en bedrijven vindt de kennis beter zijn weg in innovatieve producten en draagt het bij aan het realiseren van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. PPS wordt gestimuleerd met de PPS-toeslag en de MIT. Internationale PPS wordt mogelijk gemaakt door EU-cofinanciering (B2), Innovatie Attachés en technologiemijsies. Onderdeel C bevat de instrumenten voor aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt en tot slot bestaat onderdeel D uit verschillende specifieke bijdragen van departementen aan voor hun relevante topsectoren en missies.

In de tabel is aangegeven op welk begrotingsartikel de middelen op de departementale begrotingen staan. Daar zijn de hier getoonde reeksen vaak niet één op één terug te vinden, omdat hier alleen de middelen zijn getoond die samenhangen met het bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. De verantwoording over dit budget vindt plaats via de reguliere begrotingscyclus van de desbetreffende departementale begrotingen.

Tabel 12 Overzichtstabel bedrijfslevenbeleid en Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid
(bedragen x € 1 mln)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Departement	Artikel
I Generiek								
A1. Ondernemerschap en innovatie	385	216	201	197	181	204	EZK	
Financieringsinstrumenten Toekomstfonds	385	216	201	197	181	204	EZK	3
A2. Fiscale maatregelen	1.443	1.403	1.286	1.286	1.286	1.286	EZK/FIN	
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)	5	5	5	5	5	5	EZK/FIN	2, belastingplan
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO)	1.438	1.336 ¹	1.281	1.281	1.281	1.281	EZK/FIN	2, belastingplan
Reserve RDA (WBSO)		62						
A3. Internationaal	259	252	248	248	247	240	BH/OS	
Internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking	209	202	198	198	197	190	BH/OS	1,2,3
Dutch Good Growth Fund (DGGF)	50	50	50	50	50	50	BH/OS	1
II Specifiek voor topsectoren								
B1. Kennis en innovatie	616	621	621	621	621	622		
NWO-PPS ²	100	100	100	100	100	100	OCW	16
NWO2 ³	175	175	175	175	175	175	OCW	16
NWO-TTW	26	26	26	26	26	26	EZK	2
KNAW	14	14	14	14	14	14	OCW	16
Toegepast onderzoek (TO ₂) ⁴	257	262	262	262	262	263		
- TNO, MARIN, NLR, Deltares	171	171	171	171	171	172	EZK	2,4
- Wageningen Research	86	91	91	91	91	91	LNV	23
Profilering kennisinfrastructuur ⁵	44	44	44	44	44	44	OCW	16
B2. Innovatie en PPS	330	346	341	323	302	298		
PPS-toeslag	172	199	209	195	182	182	EZK	2
MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren	41	40	40	41	41	41	EZK	2
Cofinanciering EU-innovatieprogramma's en overige	70	77	66	61	61	61	EZK	2
Economische Ontwikkeling en Technologie	8	10	8	10	10	10	EZK	2
Investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek	39	20	18	16	8	4	EZK	3
C. Onderwijs en arbeidsmarkt	20	22	43	40	35	32		
Regionaal investeringsfonds MBO	20	22	43	40	35	32	OCW	4
D. Specifieke bijdragen departementen	320	350	317	282	249	225		
Life Sciences & Health/zorg	89	73	70	70	70	70	VWS	1, 2, 4, kader Zorg
Energie-innovatie (excl. ECN)	162	212	193	179	147	123	EZK	4
Energietransitie gebouwde omgeving	8	9	9	7	6	6	BZK	4
Logistiek	14	6	6				lenW	divers H-XII, IF en DF
Water en Maritiem	22	25	14				lenW	divers H-XII, IF en DF
Creatief	15	15	15	15	15	15	OCW	14
Defensie	10	10	10	11	11	11	DEF	9
Totaal	3.373	3.210	3.057	2.997	2.921	2.907		

1 Onderuitputting 2020 éénmalig toegevoegd (€ 55 mln).

2 OCW draagt via NWO € 100 mln bij aan de Topsectoren in het kader van publiek-private samenwerking; dit is gezamenlijke programmering waarbij wetenschappers en bedrijven samen onderzoeksprojecten opzetten en financieren.

3 OCW investeert via NWO € 175 mln in vrij onderzoek en talent en publiek-privaat geprogrammeerd onderzoek waarvoor geen private cofinanciering nodig is. Dit zijn middelen uit andere programma's die ex-post bijdragen aan de Topsectoren.

4 Ongewijzigd, betreft bedragen Kennis- en Innovatie convenant 2020-2023.

5 Deze middelen zijn onderdeel van de ex-post € 175 mln die OCW via NWO bijdraagt aan de Topsectoren.

3. Beleidsartikelen

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

A. Algemene doelstelling

Het scheppen van voorwaarden voor een goed functionerende economie en goed functionerende markten, waaronder de markt voor elektronische communicatie. Goed functionerende markten, die concurrentie stimuleren en waar de consument goed wordt beschermd, leveren een belangrijke bijdrage aan economische groei en innovatie. Momenteel bevinden we ons in een digitale transitie, die onze manier van werken en leven ingrijpend verandert, met alle kansen en bedreigingen van dien. Door digitalisering verschuiven marktverhoudingen drastisch in vrijwel alle sectoren en domeinen, met nieuwe (markt)rollen, zowel voor consumenten als voor bedrijven. Om het economisch verdienvermogen te versterken en maatschappelijke uitdagingen aan te pakken, zet het kabinet er op in dat Nederland digitaal koploper blijft in Europa, onder meer door zorg te dragen voor hoogwaardige, betrouwbare en veilige digitale infrastructuren, door het slim benutten daarvan en door het stimuleren van onderzoek en innovatie op digitaal terrein.

Het kabinet zet in op het realiseren van de volgende strategische doelen:

1. Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, digitale en inclusieve economie;
2. Een uitmuntend ondernemers- en investeringsklimaat, met goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten;
3. Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang, voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen.

1. Het faciliteren van de transitie naar een klimaatneutrale, digitale en inclusieve economie

Nederlandse Digitaliseringsstrategie

Met de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) heeft het kabinet in 2018 een overkoepelende strategie geformuleerd om de kansen van digitalisering voor economie en maatschappij verantwoord te benutten. Sindsdien zijn er twee updates van de NDS verschenen (de laatste op 26 april 2021), waarin de voortgang van de kabinetsbrede ambities is beschreven¹⁷ aan de hand van zes prioriteiten: Artificial Intelligence (AI), data, digitale vaardigheden en inclusie, digitale overheid, digitale connectiviteit en digitale weerbaarheid. Met de uitvoering en update van de NDS geeft het kabinet mede invulling aan de landenspecifieke aanbeveling van de Europese Commissie uit 2020, om ten behoeve van het economisch herstel investeringen aan te moedigen en toe te spitsen 'op de groene en digitale transitie, met name op de ontwikkeling van digitale vaardigheden, duurzame infrastructuur, het schoon en efficiënt opwekken en gebruiken van energie, en missiegedreven onderzoek en innovatie.' Hiermee voldoet het kabinet aan de motie Schouw (Kamerstuk 2010 – 2011, [21 501-20, nr. 537](#)). Nieuw in de laatste update is een toekomstverkenning op digitaal gebied richting 2030. Deze verkenning schetst op basis van de geïdentificeerde trends en ontwikkelingen een aantal scenario's die nieuwe kansen, maar ook nieuwe vraagstukken opwerpen. Hiermee biedt de toekomstverkenning een eerste

¹⁷ Kamerstuk [26 643, nr. 623](#), Kamerstuk [26 643, nr. 709](#)

vertrekpunt op basis waarvan een volgend kabinet met (kennis)instellingen, bedrijven en burgers het gesprek kan aangaan over hoe de digitale transitie op verantwoorde wijze verder vorm te geven.

2. Een uitmuntend ondernemers- en investeringsklimaat door middel van goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten

Mededinging- en consumentenbeleid

EZK maakt zich in EU-verband sterk voor het competitief houden van markten en voor eerlijke onderlinge verhoudingen in markten waarop platforms actief zijn. Hierbij pleit EZK onder andere voor de mogelijkheid voor een Europese toezichthouder om verplichtingen op te leggen aan platforms met een poortwachtersfunctie. Ook vindt EZK het belangrijk dat consumenten met vertrouwen online aankopen kunnen doen. EZK zet zich er daarom voor in dat zij op doeltreffende wijze van de juiste informatie worden voorzien en draagt bij aan extra bewustwording bij consumenten over hun rechten bij wereldwijde online aankopen. EZK maakt zich voorts sterk voor verbetering van de aanbestedingspraktijk, zoals met het vervolg van Beter Aanbesteden, waarbij kennis en kunde van overheden en ondernemers wordt verbeterd en dialoog tussen partijen wordt gestimuleerd.

Digitale infrastructuur van wereldklasse (connectiviteit)

EZK streeft naar een sterke internationale positie voor Nederland op het gebied van vaste en mobiele communicatienetwerken. Het beschikbaar komen van voldoende frequentieruimte is cruciaal voor een goede mobiele connectiviteit. In lijn daarmee wordt de veiling van de 3,5 GHz band voorbereid. Om de uitrol van verbeterde (vaste en mobiele) digitale infrastructuur zo soepel mogelijk te laten verlopen worden gemeenten ondersteund. Inmiddels is de grote meerderheid van de adressen in het buitengebied voorzien van snel internet¹⁸ en heeft de Autoriteit Consument en Markt (ACM) denkrichtingen uitgewerkt om de uitrol van glasvezel in kernen goed te laten verlopen.¹⁹ In 2022 wordt de ingezette lijn doorgetrokken. De ondersteuning van gemeenten wordt verder verstevigd. Zo zal EZK in 2022 verder werken aan de transparantie en harmonisatie van lokaal beleid om een soepele uitrol te bevorderen.

Cybersecurity: een veilige digitale samenleving

Mensen en bedrijven moeten digitale technologieën veilig kunnen gebruiken. Door de opkomst van het Internet of Things worden steeds meer (vaak onveilige) producten aan het internet gekoppeld. De Roadmap Digitaal Veilige Hard- en Software (Kamerstuk [26 643, nr. 735](#)) wordt nader ingevuld om veilige ICT-producten en -diensten te bevorderen. Daarnaast is de Europese Verordening Cyber Security Act (CSA) geïmplementeerd, waarbij het Agentschap Telecom de taken van de nationale autoriteit uitvoert. Het doel van de CSA is om met een geharmoniseerde certificatiesystematiek de cyberveiligheid in Europa te borgen en de (digitale) interne markt te versterken. Nederland draagt publiek-privaat bij aan de ontwikkeling van die Europese cybersecurity certificeringschema's, onder meer voor clouddiensten. Ook in 2022 zullen tenslotte voorlichtingscampagnes voor cyberhygiëne worden gevoerd, om burgers en bedrijven bewust te

¹⁸ Kamerstuk [26 643, nr. 758](#)

¹⁹ Kamerstuk [26 643, nr. 754](#)

maken van het belang van digitale veiligheid en hen een bijpassend handelingsperspectief te bieden. Het doel is dat burgers en bedrijven zelf maatregelen nemen om zich digitaal te beschermen, zoals door het uitvoeren van veiligheidsupdates.

Bescherming van en regie op persoonsgegevens

De inzet van EZK is dat mensen erop kunnen vertrouwen dat hun privacy online goed beschermd is en dat ze grip hebben op hun persoonsgegevens. EZK zet zich in 2022 verder in voor de totstandkoming en implementatie van een gemoderniseerde Europese e-privacy verordening. Nederland volgt actief de trilogie tussen de Europese Raad, het Europese Parlement en de Europese Commissie.

Verhogen van de cyberweerbaarheid van bedrijven (DTC en CSIRT)

Structureel is € 2,5 mln per jaar beschikbaar voor het Digital Trust Center (DTC), om via voorlichting, tools en advisering bedrijven – van zzp tot grootbedrijf – beter in staat te stellen de eigen cyberweerbaarheid te organiseren. Deze middelen zijn voor de doorontwikkeling van de website en een online platform, voor kennisopbouw over cyberrisico's en kennisdeling met de doelgroep niet-vitale bedrijven. In 2021 is gestart met de DTC informatiedienst om individuele bedrijven te waarschuwen voor concrete risico's en dreigingen. Deze informatiedienst wordt in 2022 verder uitgebreid en geautomatiseerd. Het netwerk van samenwerkingsverbanden van bedrijven zal kwantitatief en kwalitatief worden versterkt, waardoor het landelijk dekkend stelsel voor cybersecurity zich verder kan ontwikkelen. Het uiteindelijke doel is dat elk bedrijf in zijn omgeving een aanspreekpunt heeft voor informatie en advies over veilig digitaal ondernemen. Voor de digitale dienstverleners zoals clouddiensten en on-line-marktplaatsen wordt de informatievoorziening van het Computer Security Incident Response Team (CSIRT) in 2022 verder uitgebreid.

3. Het stimuleren van innovatie met een grote impact op de economische en maatschappelijke vooruitgang, voortbouwend op de sterktes van de Nederlandse ecosystemen

Zie ook artikel 2 van deze begroting over Bedrijvenbeleid: Innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei.

Innovatieve connectiviteit

EZK organiseert ook in 2022 een 5G-Innovatienetwerk om de ontwikkeling en uitrol van relevante toepassingen in maatschappelijke domeinen en economische sectoren te versnellen.

Een florerende data-economie

Nederland heeft de ambitie om voorop te lopen met de verantwoorde verzilvering van maatschappelijke en economische kansen van datadeling tussen bedrijven.²⁰ EZK ondersteunt daartoe diverse initiatieven, zoals de Data Sharing Coalition voor vrijwillige datadeling tussen bedrijven, het verkennen van kansen en bedreigen voor datadeling in diverse sectoren via onderzoek en het onderhandelen over het voorstel van de Europese Commissie voor een Data Governance Verordening (Data Governance Act). De Nederlandse inzet om dit voorstel, waarmee de Europese data-economie verder vorm wordt gegeven, is 22 januari jl. naar de Kamer gestuurd.²¹ Op

²⁰ Kamerstuk [26 643, nr. 594](#)

²¹ Kamerstuk [22 112, nr. 3016](#)

het terrein van data lopen er ook diverse internationale initiatieven. GAIA-X is een van oorsprong Duits-Frans publiek-privaat initiatief, dat Europese cloud- en datadiensten wil verbinden en beter toegankelijk wil maken. EZK zorgt ervoor dat het Nederlands bedrijfsleven hierop goed kan aansluiten, onder meer door de GAIA-X hub die is ontwikkeld door TNO financieel te ondersteunen.²²

Kennis en innovatie cybersecurity

Om nu en in de toekomst maatregelen te kunnen nemen tegen steeds weer nieuwe digitale dreigingen, moet de ontwikkeling en toepassing van Nederlandse kennis en kunde worden versterkt. Een excellente en autonome Nederlandse kennispositie op het gebied van cybersecurity vermindert ongewenste afhankelijkheid van oplossingen uit het buitenland en biedt kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. In 2021 is een nieuw publiek-privaat samenwerkingsplatform Dcypher opgericht om de krachten op het terrein van onderzoek, innovatie en onderwijs te bundelen tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Er wordt gewerkt aan meer cybersecurity personeel en expertise, en meer toepassing van Nederlandse cybersecurityproducten en -diensten. Dcypher zal daartoe verschillende samenwerkingsverbanden opzetten en thematische en ketenbrede routekaarten ontwikkelen. Het in 2021 opgerichte Nationaal Coördinatie Centrum (NCC) wordt aangesloten op het samenwerkingsplatform. Via dit NCC sluit Dcypher aan bij het Europese Cybersecurity Competence Centre en bijbehorend netwerk, en wordt het een schakelpunt voor Europese programmering en instrumenten voor kennis en innovatie op het gebied van cybersecurity.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat ziet het als taak eventuele belemmeringen voor het goed functioneren van markten te verminderen of weg te nemen en innovatie te stimuleren. In dat verband is de Staatssecretaris systeemverantwoordelijk voor de Mededingingswet, de Aanbestedingswet en voor het functioneren van de Autoriteit Consument en Markt. Zij is voorts op grond van de Telecommunicatiewet verantwoordelijk voor het stellen van regels voor vaste en mobiele communicatienetwerken. Samen met bewindspersonen van J&V en BZK is de Staatssecretaris van EZK verantwoordelijk voor de coördinatie van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (2018; laatste update 2021). Dat is een kabinetsbrede agenda om de maatschappelijke en economische kansen van digitalisering te benutten en het fundament van de digitale transitie te versterken, waaronder digitale vaardigheden, cybersecurity, cyberweerbaarheid, veiligheid, privacy, concurrentie en innovatie. De Minister van Economische Zaken en Klimaat heeft een systeemverantwoordelijkheid voor de statistische informatievoorziening van rijkswege.

Hieruit vloeien de volgende verantwoordelijkheden voort:

Stimuleren

- Het stimuleren van een goede balans tussen de belangen van bedrijven en consumenten met generiek consumentenbeleid, waarbij de Wet handhaving consumentenbescherming centraal staat.
- Het stimuleren van innovatie in het bedrijfsleven.

---

²² Kamerstuk [26 643 nr. 755](#)

- Het aanjagen van de professionalisering van en dialoog binnen de aanbestedingspraktijk via PIANOo en Beter Aanbesteden.

Financieren

- Het bijdragen aan het goed functioneren van markten door het financieren van een deel van de exploitatie van de Autoriteit Consument en Markt (ACM).
- Het financieren van TenderNed (het elektronisch aanbestedingssysteem) en diverse organisaties op het gebied van metrologie, normalisatie, accreditatie en markttoezicht.
- Het financieren van een deel van de exploitatie van het Agentschap Telecom en het verrichten van uitgaven voor opdrachten inzake beleidsvoorbereiding en evaluaties voor frequentiebeleid en veiligheid.
- Het financieren van het CBS om het van overheidswege verrichten van statistisch onderzoek ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap en het openbaar maken van de op grond van zodanig onderzoek samengestelde statistieken mogelijk te maken.
- Het bijdragen aan een vrij, veilig en open internet door het financieren van een aantal (internationale) organisaties op het terrein van Internet Governance, waaronder het IGF.

(Doen) uitvoeren

- Het tegengaan van mededingingsbeperkende gedragingen met generiek mededingingsbeleid, zoals opgenomen in de Mededingingswet.
- Het bijdragen aan de ontwikkeling van Europees en nationaal beleid ten aanzien van consumentenbescherming, aanbestedingsregelgeving, interne markt en mededinging.
- Het opstellen van regels voor het gebruik van de ether, door afspraken te maken in internationaal verband voor harmonisatie en door – in geval van schaarste – te bepalen op welke wijze het spectrum wordt verdeeld.
- Het inzetten op het realiseren van hoogwaardige en innovatieve breedbandige mobiele communicatie en omroepoepassingen door verruiming van gebruiksmogelijkheden van het spectrum en door de uitgifte van frequentieruimte.

Regisseren

- Het bevorderen van goed functionerende markten door het scheppen van randvoorwaarden via wet- en regelgeving.
- Het bevorderen van innovatie en digitalisering in economische sectoren en maatschappelijke domeinen, door coördinatie van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie.
- Het scheppen van de juiste voorwaarden voor concurrentie met de Waarborgwet, de Winkeltijdenwet, de Aanbestedingswet 2012, de Wet aanwijzing nationale accreditatie instantie en de Metrologiewet.
- Het moderniseren van de telecommunicatieregelgeving om deze te kunnen laten meegroeien met de ontwikkelingen in de markt en de behoeftes in de samenleving.
- Het reguleren van de postmarkt met de Postwet 2009, waardoor een toegankelijke en betaalbare basisvoorziening voor de post is gewaarborgd (universele postdienst).

Om - aanvullend op de begroting – de Kamer te informeren over de voortgang en effecten van beleid treft u op de website www.cbs.nl/nl-nl/publicatieplanning de planning aan van de CBS-publicaties. Actuele en gedetailleerde informatie over de specifieke beleidsgebieden kunt u vinden op de websites van [PIANOo](http://www.piano.nl), de [ACM](http://www.acm.nl) (o.a. over de telecommunicatiemarkt),

Agentschap Telecom (Staat van de Ether, jaarberichten), TNO (Monitor Draadloze Technologie) het CBS (Cybersecuritymonitor en DAB+ ontvangers), NCSC (cybersecurity dreigingen, incidenten en maatregelen) en het Digital Trust Center (DTC).

Voor de hierna benoemde beleidswijzigingen zijn data en kengetallen te vinden op de website [Bedrijvenbeleid in beeld](#). De [Monitor van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie](#) biedt daarnaast een uitgebreid overzicht van data en kengetallen betreffende een veelheid van aspecten van de digitalisering in Nederland.

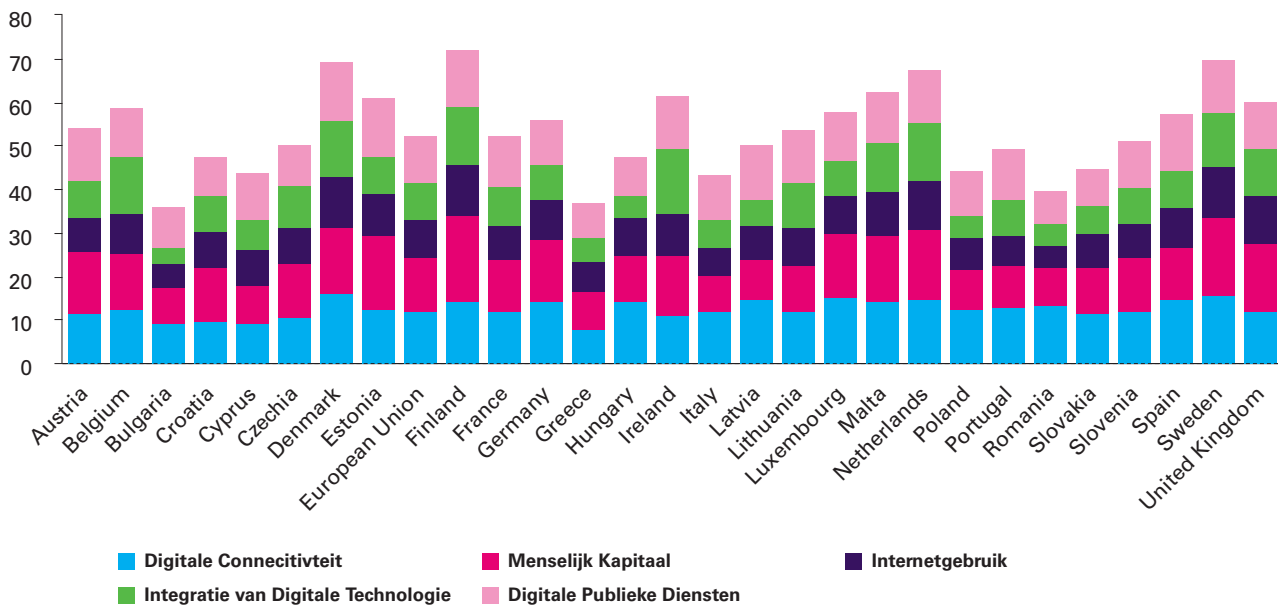
Tabel 13 Prestatie-indicatoren									
Kengetallen	2014 ¹	2015	2016	2017	2018	2019 ²	2020	Ambitie 2022	Bron
1. Penetratiegraad van digitale radio ontvangers in huishoudens	4%	6%	6%	10%	12%	16%	18%	35%	CBS
2. Ranglijst digitale economie en maatschappij (DESI)	4	4	3	2	3	4	4	Koploper	DESI
3a. Connectiviteit – beschikbaarheid vast breedband	98%	98%	98%	98%	98%	97%	99%	98% (minimaal 100 Mbps)	DESI/EZK
3b. Connectiviteit – beschikbaarheid mobiel breedband	–	–	–	91%	99+%	99+%	99+%	99+%	DESI ³

- 1 Betreft jaren 2014-2018. Beschikbaarheid op basis van DESI-indicator 1b1 (30 Mbps).
 2 Beschikbaarheid op basis van EZK breedbandkaart (100Mbps).
 3 Beschikbaarheid op basis van DESI-indicator 1c1.

De Europese Commissie heeft laten weten dat de DESI 2021 in het najaar van 2021 wordt gepubliceerd, in plaats van zoals gebruikelijk in het tweede kwartaal (vanwege het nieuwe Digitaal Kompas van de EC en de RRF/RRP's).

In bovenstaande tabel staan de kengetallen uit de meest recente Index Digitale Economie en Samenleving van de Europese Commissie (DESI; juni 2020). De kengetallen voor de beschikbaarheid van vaste connectiviteit in 2019 en 2020 zijn afkomstig van de inventarisatie van EZK naar breedbanddekking in [Nederland](#). De cijfers tonen de beschikbaarheid voor het betreffende jaar. De DESI cijfers hebben steeds betrekking op het voorgaande jaar. In de kolom ambitie 2022 staan de streefwaarden van EZK aan voor genoemde activiteiten, in lijn met de ambitie uit het Regeerakkoord (2017) dat Nederland op sociaal, economisch en digitaal vlak Europees koploper is. In het Actieplan Digitale Connectiviteit (2018) heeft het kabinet concreet de volgende connectiviteitsdoelstelling vastgelegd: de overheid streeft naar kwalitatief hoogwaardige connectiviteit die een grote diversiteit aan vraag kan bedienen en altijd en overal beschikbaar is tegen concurrerende tarieven. Met mobiele netwerken moeten daarnaast in elk geval basisdiensten altijd en overal kunnen worden geraadpleegd. DESI verwijst naar de index Digitale economie en maatschappij van de Europese Commissie (update oktober 2020).

Figuur 3 Index Digitale Economie & Samenleving

Bron : Europese Commissie Digitaal Scoreboard

C. Beleidswijzigingen

Een belangrijke impuls voor de Nederlandse digitale ambitie zijn de recente toekenningen uit het Nationaal Groeifonds aan onder meer AiNed (kunstmatige intelligentie), QuantumDeltaNL (quantumtechnologie voor veilige netwerken en communicatie), (budgettaire verantwoording vindt plaats op artikel 2), twee onderwijsprojecten (digitale toepassingen voor lessen en schooladviezen) en Health-RI (datanetwerken tussen ziekenhuizen). Vanuit de Europese Recovery and Resilience Facility en het Digital Europe Programma komen de komende jaren significante budgetten beschikbaar voor post-corona herstel en ter versterking van het Nederlandse verdienvermogen.

Artificial intelligence (AI)

In het Witboek AI (februari 2020) én in de herziening van het Gecoördineerd plan inzake AI (april 2021) van de Europese Commissie, staat het bouwen aan een sterk en hoogwaardig Europees ecosysteem voor een human centric approach van AI centraal. In april 2021 heeft de Europese Commissie ook een verordening gepubliceerd ter bevordering van het vertrouwen in AI-systemen. Voor het versterken van de Nederlandse inbreng in Europa, is het noodzakelijk dat bedrijven, kennisinstellingen, overheden en regio's ook nationaal samenwerken. Mede op initiatief van EZK is die publiek-private samenwerking belegd bij de Nederlandse AI Coalitie, waar inmiddels rond 500 organisaties aan deelnemen. De internationale samenwerking zal de komende jaren verder versterkt worden met middelen van EZK voor de zogenaamde European Digital Innovation Hubs (onderdeel van het Digital Europe Programme) en met middelen die in de eerste suppletoire begroting 2021 uit het Nationaal Groeifonds zijn toegekend aan het meerjarige AiNed-investeringsprogramma (Kamerstuk [35 850 XIX, nr. 1](#) en [2](#)).

Cybersecurity: versterken van de digitale weerbaarheid van kennisintensieve economische sectoren

Kennisintensieve economische sectoren zoals de topsectoren en topinstellingen vormen een belangrijk deel van ons economisch verdienpotentieel. Daarmee zijn zij ook een aantrekkelijk doelwit voor kwaadwillenden. Ter versterking van hun digitale weerbaarheid wordt een netwerk gevormd van publiek-private Sharing and Analysis Centers (ISACs) voor kennisintensieve topsectoren en topinstellingen, ondersteund door het Digital Trust Center (DTC). In een vertrouwelijke setting wordt door de deelnemers kennis en informatie uitgewisseld op het gebied van cybersecurity. Door de ondersteuning van het DTC wordt de opgedane, ervaring, kennis en informatie uit deze ISACs voor topsectoren benut in het hele landelijk dekkend stelsel van cybersecurity samenwerkingsverbanden.

Implementatie nieuw Europees telecomkader

De herziening van het Europese telecomkader van eind 2018, de Telecomcode (richtlijn EU/2018/1972), zou uiterlijk eind 2020 moeten zijn geïmplementeerd. Net als de meeste lidstaten heeft Nederland dit helaas niet gehaald, onder meer vanwege het grote aantal reacties van burgers en gemeenten op de internetconsultatie. In april 2021 is het advies van de Raad van State ontvangen en het implementatiewetsvoorstel is begin juni bij de Tweede Kamer ingediend. Een deel van de richtlijn is al wel geïmplementeerd, met de wetswijziging die op 21 december 2020 in werking is getreden ([Stb. 2020, 199](#)).

Europese voorstellen betreffende mededinging en digitalisering

In december 2020 heeft de Europese Commissie voorstellen gedaan voor een Digital Services Act (DSA) en een Digital Markets Act (DMA). De DSA oogt bij te dragen aan een goede werking van de interne markt voor diensten tussen personen, en het formuleren van eenduidige regels voor een veilige, voorspelbare en betrouwbare online omgeving, waarbij fundamentele rechten worden beschermd. De Nederlandse inzet tijdens de onderhandelingen is op 26 februari jl. naar de Kamer gestuurd ([Kamerstuk 22 112, nr. 3050](#)), later gevolgd door een adviesrapport van de Radboud Universiteit ten behoeve van de verdere oordeelsvorming en de appreciatie daarvan (bij toezending van de geannoteerde agenda voor de Raad voor Concurrentievermogen van 27-28 mei 2021).

Digital Markets Act

Dit betreft een voorstel van de Europese Commissie voor de regulering van grote online platforms met een poortwachterspositie. Nederland zal zich bij de onderhandelingen sterk maken voor een concurrerende en eerlijke digitale economie, zodat consumenten en ondernemers hun autonomie en keuzevrijheid behouden en de kansen van de platformeconomie optimaal kunnen benutten. De Nederlandse inzet voor de onderhandelingen is op 26 februari jl. naar de Kamer gestuurd ([Kamerstuk 22 112, nr. 3049](#)). De onderhandelingen over beide voorstellen zijn in 2021 gestart en zullen in 2022 doorlopen.

EU-cofinanciering Digital Europe Programme

Het nieuwe Digital Europe Programme (DEP) binnen het (Meerjarig Financieel Kader voor Europa / MFK) heeft als doel het innovatie- concurrentievermogen van de EU te verhogen en de strategische digitale capaciteiten te verstevigen. Het is aanvullend op het Horizon Europe Programma, dat zich meer richt op onderzoek en innovatie. De voorgestelde prioriteiten

zijn onder meer: artificiële Intelligence, cybersecurity en vertrouwen, digitale vaardigheden voor gevorderden en European Digital innovation Hubs.

Interne markt

De Europese interne markt, met inbegrip van vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal, vormt een kernonderdeel van de Europese Unie en is cruciaal voor het Nederlandse verdienvermogen. Verdere integratie van de interne markt is echter de laatste jaren stil komen te vallen en door de coronacrisis is vrij verkeer significant onder druk komen te staan. Positief is echter dat de Europese Commissie zich meer wil gaan inzetten voor de interne markt en hiervoor in 2020 een Task Force Interne-markt-handhaving/Single Market Enforcement Task Force (SMET) heeft opgericht. Nederland neemt daaraan deel en zet daarbij in op het wegnemen van belemmeringen, het verbeteren van handhaving van regelgeving voor de interne markt en het versterken van de weerbaarheid van de interne markt.

Postmarkt

Een wetsvoorstel tot wijziging van de Postwet 2009 is op 30 maart 2020 ingediend bij de Tweede Kamer. Deze wijziging heeft als doel de postvoorziening ook in de toekomst beschikbaar, betaalbaar en betrouwbaar te houden en een overgang naar een brede bezorgmarkt op een verantwoorde manier vorm te geven. De beoogde inwerkingtreding van deze wet is 2022.

Evaluatie Universele Postdienst (UPD)

In de Postwet 2009 is een periodieke evaluatie van de UPD verankerd. Hierbij kunnen onder andere de behoeften en het gedrag van gebruikers van de UPD in kaart worden gebracht. Ook kan in de evaluatie worden vooruitgekeken, bijvoorbeeld naar verwachtingen ten aanzien van toekomstige postvolumes en ontwikkelingen in het rendement van de UPD, en kan worden ingegaan op de vormgeving van de UPD. Het voornemen is deze evaluatie in 2021 uit te voeren en begin 2022 af te ronden.

Programma Vervolg Beter Aanbesteden

In 2021 is het vervolgprogramma Beter Aanbesteden gestart. Dit programma is een samenwerking van EZK, VNO-NCW/MKB-Nederland, de VNG en PIANOo. Doel van dit programma is om te zorgen dat de kennis en kunde van overheden en ondernemers over het aanbestedingsproces verbetert en dat beide partijen eerder met elkaar in dialoog gaan. Het programma kent een looptijd van vier jaar. In 2022 zal het programma zijn tweede jaar ingaan. Er zullen onder andere evenementen worden georganiseerd waar overheden en ondernemers samenkomen en er wordt gewerkt aan het ondersteunen van regionale initiatieven.

Rechtsbescherming

Als dialoog tussen ondernemers en aanbestedende diensten niet tot overeenstemming leidt, is het belangrijk dat er evenwichtige rechtsbeschermingsmogelijkheden zijn. In 2022 zal de door het kabinet aangekondigd uitwerking van de maatregelen om de rechtsbescherming bij aanbestedingen te verbeteren (Kamerstuk [34 252, nr. 21](#), Kamerstuk [34 252, nr. 13](#) en [Aanhangsel van de Handelingen 2019-2020, nr. 582](#)) worden geïmplementeerd. Dit betekent o.a. wijziging van de Aanbestedingswet 2012 en een aangepaste rol van de Commissie van Aanbestedingsexperts.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 14 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	226.204	250.884	267.372	252.936	242.981	236.254	236.026
Uitgaven	230.938	254.200	249.968	262.140	252.152	238.968	235.644
Subsidies (regelingen)	2.769	4.143	10.000	20.000	15.000	4.000	500
Cyber security	926	800	0	0	0	0	0
Subsidiemaatregel telecom Caribisch Nederland	1.843	3.000	0	0	0	0	0
EU-cofinanciering Digital Europe	0	343	10.000	20.000	15.000	4.000	500
Opdrachten	20.025	23.395	23.950	26.607	26.947	25.194	25.370
Onderzoek&opdrachten	1.842	2.531	2.474	2.406	2.450	1.887	1.887
Beleidsvoorbereiding en evaluaties Veiligheid en Frequenties	7.528	5.776	4.408	4.263	4.534	4.444	4.505
Digital trust centre	196	2.632	1.432	1.432	1.432	1.432	1.432
Cyber security	1.387	3.931	5.741	7.841	7.866	8.216	8.331
ICT beleid	6.296	6.909	7.378	8.148	8.148	8.198	8.198
Terugbetaling boetes ACM	2.733	0	0	0	0	0	0
CSIRT - DSP	0	367	1.017	1.017	1.017	1.017	1.017
Nationaal Groeifonds	43	1.249	0	0	0	0	0
Vervolgprogramma beter aanbesteden	0	0	1.500	1.500	1.500	0	0
Bijdrage aan agentschappen	39.503	46.345	41.199	40.903	35.111	35.111	35.111
Bijdrage RVO.nl	10.805	14.283	10.375	10.579	4.787	4.787	4.787
Bijdrage Agentschap Telecom	28.698	32.062	30.824	30.324	30.324	30.324	30.324
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	164.884	176.272	170.763	170.574	171.038	170.607	170.607
Bijdrage Metrologie	10.706	16.146	11.146	11.146	11.146	11.146	11.146
Raad voor de Accreditatie	263	277	277	277	277	277	277
Bijdrage ACM	632	779	779	779	779	779	779
Bijdrage aan het CBS	153.283	159.070	158.561	158.372	158.836	158.405	158.405
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	3.757	4.045	4.056	4.056	4.056	4.056	4.056
Bijdrage Nederlands Normalisatie Instituut	1.186	1.194	1.194	1.194	1.194	1.194	1.194
Bijdrage aan internationale organisaties	2.571	2.851	2.862	2.862	2.862	2.862	2.862
Ontvangsten	933.837	439.881	31.934	31.934	31.934	31.934	31.934
Ontvangsten ACM	162	162	162	162	162	162	162
Ontvangsten High Trust	106.954	30.200	30.200	30.200	30.200	30.200	30.200
Diverse ontvangsten	826.721	409.519	1.572	1.572	1.572	1.572	1.572

Tabel 15 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	226.204	250.884	267.372	252.936	242.981	236.254	236.026
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	226.204	250.884	267.372	252.936	242.981	236.254	236.026

Budgetflexibiliteit

Het percentage juridisch verplicht (het deel van het beschikbare uitgavenbudget waarop al juridische verplichtingen rusten) is 90%.

Subsidies: Het bedrag dat geraamd is in 2022 is niet juridisch verplicht.

Opdrachten: Van het opdrachtenbudget is 55% juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van in voorgaande jaren verstrekte opdrachten, met name voor projecten op het gebied van wettelijke voorzieningen, onderzoeksopdrachten in verband met frequentieveilingen en telefonie. Het merendeel van de opdrachten zal worden afgerond in 2022.

Bijdrage aan agentschappen: Het budget betreft de financiering van de opdracht 2022 aan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), Agentschap Telecom (AT) en DICTU en is 100% juridisch verplicht.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's: Van de voor 2022 geraamde uitgaven voor artikel 1 is circa € 171 mln bestemd voor bijdragen aan ZBO's/RWT's. Dit bedrag is niet flexibel inzetbaar in 2022, als gevolg van overeenkomsten met de betrokken organisaties.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties: Van het beschikbare budget voor (inter)nationale organisaties is 70% juridisch verplicht. Het betreft o.a. contributies voor de Internationale Telecommunicatie-unie, Universal Postal Union en Internet Governance Forum. De afspraken gelden voor meerdere jaren.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Cyberweerbaarheid

Naast de activiteiten van het Digital Trust Center wordt subsidie verstrekt aan groepen van bedrijven in niet-vitale sectoren die op cybersecurity-terrein willen samenwerken. De uitvoering van de regeling ligt bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Telecom Caribisch Nederland (corona)

Gegeven het feit dat de vaste lasten van essentiele diensten, zoals telecommunicatie, op Caribisch Nederland relatief hoog zijn en deze diensten in deze moeilijke tijd meer dan ooit nodig zijn (homescholing, thuiswerken), heeft het kabinet in 2020 maatregelen genomen om de kosten van deze diensten te verlagen. Deze maatregel is in 2021 voortgezet en er is 25 USD per aansluiting per maand beschikbaar om de kosten van een vaste internetverbinding te verlagen. Omdat internet op de bovenwindse eilanden aanzienlijk duurder is, is er sprake van differentiering tussen de eilanden en is voor de bovenwindse eilanden 35 USD per aansluiting per maand beschikbaar. Een volgend kabinet kan de keuze maken om deze maatregel structureel te maken.

EU- cofinanciering Digital Europe

Het Digital Europe Programme (DEP) is een nieuw programma binnen het MFK (Meerjarig Financieel Kader voor Europa) om het innovatie- en concurrentievermogen van de EU te verhogen en de strategische digitale capaciteiten te versterken. Dit is aanvullend op het Horizon Europe Programma, dat zich meer richt op 'onderzoek en innovatie'. De voorgestelde prioriteiten binnen het programma zijn onder meer: Artificiële Intelligentie, cybersecurity en vertrouwen, digitale vaardigheden voor gevorderden en European Digital Innovation Hubs.

Opdrachten

Onderzoek en opdrachten/beleidsvoorbereiding frequenties

Dit betreft onderzoeksopdrachten die dienen ter ondersteuning van het beleid op het gebied van onder andere marktordening, mededinging, consumenten, aanbestedingen, Europese zaken, en strategie en telecom.

Het Digital Trust Center (DTC)

Het DTC is in 2018 gestart en is er om het «niet-vitale bedrijfsleven» beter in staat te stellen hun eigen cyberweerbaarheid te organiseren. De middelen worden o.a. gebruikt voor opdrachten als de ontwikkeling van een online platform, kennisopbouw over cyberrisico's en kennisdeling met de doelgroep niet-vitaal bedrijfsleven.

CSIRT (Computer Security Incident Response Team)

CSIRT is een gespecialiseerd team van professionals die snel kunnen handelen bij een beveiligingsincident met computers of netwerk. CSIRT geeft, naast het nemen van maatregelen, advies bij incidenten en zorgt voor het opsporen en analyseren van dreigingen. CSIRT gaat de informatievoorziening voor o.a. clouddiensten en online-marktplaatsen verder vormgeven en zal kennis- en innovatie calls die uit de Kennis- en Innovatie Agenda voortvloeien voor zijn rekening nemen.

Opdracht- en onderzoeksbudget Nationaal Groeifonds

Dit betreft het budget voor de ondersteuning van de adviescommissie Nationaal Groeifonds. Hieronder vallen de onkostenvergoedingen van de commissieleden en inhuur van expertise ter ondersteuning van en communicatie ten behoeve van de adviescommissie.

Vervolg Programma Beter Aanbesteden

Samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en VNO-NCW/ MKB-Nederland heeft EZK gewerkt aan het vervolgprogramma Beter Aanbesteden. Dit programma zal zorgen voor verbeteringen in de aanbestedingspraktijk door dialoog tussen overheden en ondernemers. Het programma levert een bijdrage aan de herstelagenda om sterker uit de coronacrisis te komen. Het programma is in 2021 gestart en heeft een looptijd van vier jaar.

Bijdrage aan agentschappen

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

RVO.nl is de uitvoeringsdienst van het Ministerie van EZK en is onder meer verantwoordelijk voor de voorlichting van ondernemers over de aanbestedingsregelgeving. Hieronder vallen ook de taken van PIANOo als expertisecentrum voor aanbestedende diensten en het daarbij behorende TenderNed, het systeem voor het elektronisch aanbesteden en werkzaamheden voor het vervolgprogramma Beter Aanbesteden.

Agentschap Telecom

Agentschap Telecom draagt onder meer zorg voor de toelating tot het spectrum en ziet toe op het juiste gebruik daarvan. De voornaamste uitvoeringstaken zijn voorlichting in het kader van het antennebeleid, juridische procedures en een bijdrage voor werkzaamheden in het kader van vergunningvrije toepassingen. De toezichtstaken hebben betrekking op onder meer toezicht ondergrondse netten (WION), Metrologiewet, Waarborgwet, bevoegd aftappen en dataretentie, en de Cybersecuritywet voor netwerkbeveiliging en informatiebeveiliging (NIB-richtlijn). Ook voert Agentschap

Telecom het toezicht uit op vertrouwensdiensten die onder de Europese eIDAS-Verordening vallen. Op 28 juni 2021 is de Europese Verordening Cyber Security Act (CSA) geïmplementeerd, waarvoor Agentschap Telecom de taken als nationale autoriteit uitvoert.

Bijdrage aan ZBO's/ RWT's

Metrologie

Met de Metrologiewet worden nationale meetstandaarden beschikbaar gesteld, die de basis vormen voor een internationaal herleidbare metrologische infrastructuur. Het gebruik van gecontroleerde meetinstrumenten bij het leveren van goederen draagt onder andere bij aan eerlijke handel- en consumentenbescherming. VSL B.V. is het nationaal metrologisch instituut (NMI) van Nederland. VSL B.V. ontwikkelt, beheert en onderhoudt de nationale meetstandaarden in opdracht van EZK op basis van een overeenkomst voor onbepaalde tijd.

Raad voor Accreditatie (RvA)

De RvA is een ZBO dat controleert of een keuringsinstantie, certificeringsinstantie, inspectie-instantie of een laboratorium aan de accreditatienormen voldoet. De taken van de Raad voor Accreditatie zijn vastgelegd in de Wet aanwijzing nationale accreditatie-instantie. De RvA ontvangt jaarlijks een bijdrage van de Staat voor de kosten die de RvA maakt in het kader van Europese en internationale activiteiten die relevant zijn voor de accreditatiesector als geheel.

Autoriteit Consument en Markt (ACM)

De ACM is belast met wettelijke taken op het gebied van het generieke mededingingstoezicht (Mededingingswet), generieke consumentenbescherming (Wet handhaving consumentenbescherming), de regulering van de telecommarkt en het sector specifieke markttoezicht in de sectoren energie, telecommunicatie, post en vervoer. De apparaatsuitgaven van de ACM zijn geraamd op artikel 40, net als de kosten van de ACM die worden doorbelast naar marktorganisaties die onder het ACM-toezicht vallen. Het bedrag op artikel 1 betreft de geraamde kosten van de leden van het bestuur van de ACM. Informatie over de organisatie, onderwerpen en publicaties van de ACM treft u aan op: <https://www.acm.nl/nl>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Het CBS is opgericht om ervoor te zorgen dat cijfers aan de basis liggen van (solide) beleid. Het CBS heeft als onafhankelijk kennisinstituut dan ook tot taak het publiceren van betrouwbare en samenhangende statistische informatie, waardoor becijferde maatschappelijke debatten gevoerd kunnen worden. Het werkterrein van het CBS omvat alle onderwerpen die de mensen in Nederland raken. Informatie over het CBS treft u onder meer aan op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/over-ons/organisatie>. Statline is de databank van het CBS.

Voor Caribisch Nederland maakt het CBS statistieken op het gebied van o.a. prijzen, bevolking, bedrijven, gezondheid en internationale handel.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Nederlands Normalisatie Instituut (NEN)

NEN ontvangt een bijdrage van de Staat voor het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden die voortvloeien uit de Europese verordening voor normalisatie (Verordening (EU) Nr. 1025/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012) en de Overeenkomst inzake technische

handelsbelemmeringen die over het geven van informatie over normen gaat. Tevens is de bijdrage bedoeld voor het informeren van Nederlandse belanghebbenden over initiatieven van de Europese en mondiale normalisatie-instellingen. Daarnaast gebruikt het NEN de bijdrage voor een deel van de contributies die het NEN is verschuldigd aan de Europese en mondiale normalisatie-instellingen en voor de controle op actualiteit van verwijzingen naar normen in regelgeving en kennisgeving aan ministeries indien verwezen wordt naar ingetrokken normen.

Internationale organisaties

Dit betreft bijdragen aan:

- Universal Postal Union (UPU): is een internationale organisatie die de verschillende postovergangen tussen UPU-lidstaten controleert. Elke lidstaat gaat dan ook akkoord met de regels voor het internationaal postverkeer. Het is formeel een gespecialiseerde organisatie van de Verenigde Naties. De UPU speelt een belangrijke rol in het constant optimaliseren van postdiensten. De hoofddoelen van de UPU zijn de promotie van het mondiale postverkeer, toename van het aantal verwerkte poststukken door te voorzien in moderne producten en diensten, en een hoge servicekwaliteit voor de consument.
- International Telecommunication Union (ITU): binnen de ITU worden internationale afspraken gemaakt over wereldwijde toewijzing van radiofrequenties aan categorieën van diensten en over de toewijzing van (schaarse) ruimteposities aan satellietssystemen.
- European Conference of Postal and Telecommunications Administrations (CEPT): De inzet in de UPU en ITU wordt regionaal voorbereid, voor landen in Europa is daarvoor CEPT het aangewezen kanaal. EZK draagt jaarlijks bij aan de kosten van ERO (het permanente ondersteunende bureau van CEPT in Kopenhagen).
- Internationale organisaties metrologie. Dit betreft bijdragen aan Organisation Internationale de Métrologie Légale (OIML), WELMEC en Bureau International des Poids et Mesures (BIPM). De bijdragen liggen vast in internationale verdragen.
- EZK doneert jaarlijks een bedrag aan het secretariaat van het Internet Governance Forum (IGF). Dit forum is voortgekomen uit de VN-top World Summit on Information Society in 2005.

Toelichting op de ontvangsten

High Trust

Deze ontvangsten hebben betrekking op boetes die toezichthouders van EZK opleggen en waar – in het kader van het zogenaamde High Trust-beleid – een meerjarige raming voor wordt aangehouden. Verreweg het grootste deel van de ontvangsten betreft boetes die opgelegd worden door de ACM.

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, is er een fiscale regeling die betrekking heeft op dit beleidsterrein. Het betreft de btw-vrijstelling voor post. Voor een beschrijving van de regeling, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota «Toelichting op de Fiscale regelingen».

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

A. Algemene doelstelling

Met het bedrijvenbeleid²³ zorgt EZK ervoor dat bedrijven kunnen floreren en tevens hun bijdrage kunnen leveren aan de brede welvaart van onze samenleving. Het bedrijvenbeleid ondersteunt de transitie naar een duurzame, digitale en inclusieve economie met een sterk innovatievermogen en een uitmuntend ondernemers- en investeringsklimaat. De maatschappelijke bijdrage van bedrijven bestaat uit het bieden van: werk, inkomen, economische vooruitgang, innovatieve toepassingen die de kwaliteit van ons leven vergroten, ontplooiingsmogelijkheden voor burgers en een hoge kwaliteit van de leefomgeving. Dit biedt tevens een basis voor het hoge collectieve voorzieningenniveau in ons land. Door innovatie en ondernemerschap te bevorderen draagt het bedrijvenbeleid bij aan onze brede welvaarts groei, door economische vooruitgang op een evenwichtige wijze te combineren met een hoge kwaliteit van onze leefsituatie zodat Nederland internationaal aantrekkelijk blijft om in te wonen, te werken en te leven.

Corona en bedrijvenbeleid

Sinds het begin van 2020 staat ook het bedrijvenbeleid vooral in het teken van de economische en maatschappelijke gevolgen van de door het coronavirus veroorzaakte gezondheids crisis. Door intensief contact met diverse sectoren zijn knelpunten daarvoor in kaart gebracht en heeft EZK bijgedragen aan de protocollen en maatregelen die onderdeel waren van de intelligente 'lockdown'. Ook heeft EZK in nauwe samenwerking met andere ministeries de herstel- en steunpakketten opgezet met financiële regelingen. Met het eerste en tweede steunpakket voor bedrijven heeft het kabinet maatregelen genomen om de directe schade zoveel mogelijk te beperken om zodoende zoveel mogelijk banen en inkomens te beschermen. Met het derde steunpakket continueert het kabinet de steun aan bedrijven waarbij onder andere aandacht is voor investeringen, toekomstig groeivermogen en een sociaal pakket voor mensen van wie werk onder druk staat of die hun rekeningen niet meer kunnen betalen perspectief te bieden. Ook binnen de EU is er nauw samengewerkt om de schade door de coronacrisis zo veel mogelijk te beperken. Nu het einde van de gezondheids crisis in zicht is, wordt er tegelijkertijd gewerkt aan een herstelplan dat de economische groei en brede welvaart de komende jaren verder moet versterken via onder meer een gerichte investeringsagenda met het Nationaal Groeifonds en de EU «Recovery & Resilience Facility». Het verbinden van de nationale groeistrategie met het ondersteunen van de economische transitie (digitalisering, verduurzaming en vernieuwing) staat daarin centraal.

Het CPB heeft laten zien dat we het risico lopen dat de coronacrisis blijvende schade aanricht aan ons groeivermogen op de middellange termijn. Dit vanwege de effecten die de crisis heeft op (de kwaliteit van) het arbeidsaanbod, het teruglopen van investeringen en minder innovatie met mogelijk nadelige gevolgen voor de productiviteitsontwikkeling. Het is daarom extra belangrijk om ons toekomstig verdienvermogen verder te versterken. Met

²³ Over de jaarlijkse voortgang van het bedrijvenbeleid en over de indicatoren en kengetallen op dit beleidsterrein wordt uitgebreid gerapporteerd op de website www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl. De begroting geeft het overzicht van de budgettaire gevolgen van het bedrijvenbeleid. De website is een bijlage bij de begroting waarin kengetallen en instrumentengebruik zijn opgenomen inclusief eventuele streefwaarden (realisaties) en evaluaties

de oprichting van het Nationaal Groeifonds geeft het kabinet daaraan belangrijke impulsen. Daarnaast heeft het kabinet vorig jaar al in totaal € 255 mln vrijgemaakt op de EZK-begroting voor cofinanciering van EU-programma's, gericht op regionale ontwikkeling, onderzoek en innovatie, duurzaamheid en digitalisering. Een Nationaal Herstelplan zal ten grondslag liggen aan de middelen die Nederland de komende jaren kan verkrijgen uit de «Recovery & Resilience Facility» van de Europese Unie. In mei 2021 is de subsidieregeling Research & Development voor mobiliteitssectoren ingevoerd. Met deze regeling wordt beoogd de teruggang in R&D-investeringen door de coronacrisis in de Nederlandse automotieve, luchtvaart en maritieme industrie te mitigeren door het stimuleren van R&D-projecten.

Als de coronacrisis één ding duidelijk heeft gemaakt dan is het wel de kwetsbaarheid van onze manier van leven en werken en ook de belangrijke rol die bedrijven daarbij spelen. Welvaartsgroei is geen vanzelfsprekendheid, of het nu gaat om onze gezondheid, de beschikbaarheid van voldoende zorg, inkomen, werk of winstgevende bedrijvigheid. Goed functionerende bedrijven bieden naast werk en inkomen ook een maatschappelijk verband waar werknemers zich gewaardeerd en betrokken voelen, zichzelf kunnen ontplooien en waar ze naar vermogen kunnen bijdragen aan maatschappelijke vooruitgang. Bedrijven hebben ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid om mogelijk de nadelige gevolgen van economische activiteiten voor de kwaliteit van onze leefomgeving en samenleving te beperken. Zo dragen bedrijven ook bij aan onderzoek en scholing, maatschappelijk verantwoorde producten, eerlijke prijzen, goede lonen en pensioenvoorzieningen, en aan een hoogwaardige leefomgeving door met nieuwe producten, diensten en technologieën bij te dragen aan de grote maatschappelijke vraagstukken van deze tijd, zoals de energietransitie en verduurzaming van de industrie en de digitalisering. Ook nu tijdens de coronacrisis pakken bedrijven hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Samenwerking en maatschappelijke betrokkenheid is cruciaal voor onze welvaartsgroei. Samenwerking tussen grote internationaal opererende ondernemingen en het midden- en kleinbedrijf is essentieel voor het ondernemerssucces. Ook internationale samenwerking is onmisbaar voor een open economie als de onze. Strategische samenwerking tussen bedrijven, (hoge) scholen en wetenschap is ook belangrijk omdat de wetenschap en de (hoge) scholen fundamentele ideeën en ontwikkelcapaciteit bieden, en het bedrijfsleven de mogelijkheden ziet waar nieuwe technologieën kunnen worden toegepast in nieuwe producten, diensten of productieprocessen.

Nederland behoort tot de mondiale top van de meest dynamische en concurrerende kenniseconomieën en is ook één van de landen met de hoogste arbeidsproductiviteit ter wereld. De coronacrisis heeft onze economie hard geraakt. Het bbp is in 2020 met 3,8 procent gekrompen. Niettemin was de krimp minder sterk dan in veel andere Europese landen. Het kabinet zet er met het bedrijvenbeleid en het steun- en herstelpakket op in deze topositie te behouden en verder te versterken en onze welvaart duurzaam veilig te stellen voor de toekomstige generaties. Om deze topositie(s) te handhaven en te versterken zet het kabinet in op het realiseren van de volgende twee strategische doelen:

1. Het realiseren van innovaties die bijdragen aan de maatschappelijke vooruitgang, onder meer met het missiegedreven innovatiebeleid, de topsectorenaanpak en publiek-private onderzoekssamenwerking.

2. Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het waarborgen van goede randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie.

1) Het realiseren van duurzame innovaties die bijdragen aan de maatschappelijke vooruitgang met het missiegedreven innovatiebeleid, de topsectorenaanpak en publiek-private onderzoekssamenwerking.

Innovatie is één van de belangrijkste bronnen voor economische groei, welvaart en vooruitgang op tal van maatschappelijke terreinen. Succesvolle innovaties creëren niet alleen toegevoegde waarde, maar bieden ook (deel)oplossingen voor de maatschappelijke vraagstukken, onder meer op de terreinen Energietransitie en Duurzaamheid, Landbouw, Water en Voedsel, Gezondheid en Zorg en Veiligheid. Dit vraagt samenwerking van veel partijen, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties in de Innovatiehelix. Om bedrijven aan te zetten tot innovatie, stimuleert en financiert de overheid onderzoek en ontwikkeling (R&D) bij publieke kennisinstellingen en bedrijven. Het kabinet houdt vast aan de in Europees verband vastgelegde Nederlandse ambitie om een R&D-intensiteit van 2,5% van het BBP te realiseren (Kamerstuk [33 009, nr. 63](#)). Investeren in R&D is echter geen doel in zichzelf, maar vormt één van de fundamenten voor het innovatief vermogen van een land, naast een goed ondernemingsklimaat, een goede kennisinfrastructuur, kennisamenwerking, een goed werkende financieringsmarkt (zie verder beleidsartikel 3 van deze begroting) en het beschikbaar zijn van bekwaam personeel.

Het kabinet wil zicht houden op de doelstelling voor R&D-investeringen in Nederland van 2,5% van het BBP. In het Regeerakkoord was reeds voorzien dat het kabinet vanaf 2020 structureel € 400 mln extra in fundamenteel en toegepast onderzoek en innovatie investeert, plus incidenteel tweemaal € 50 mln in 2018-2019 in de onderzoeksinfrastructuur. Ook bevat het Regeerakkoord een aantal meer structureelgeoriënteerde beleidsveranderingen, onder andere door de sterkere focus van de topsectoren op de economische kansen van maatschappelijke thema's en sleuteltechnologieën, en de voortzetting van het Techniekpact. In 2020 heeft het kabinet het Nationaal Groeifonds opgericht om het verdienvermogen van Nederland op langere termijn te versterken met extra investeringen in (publieke) R&D en innovatie, infrastructuur en kennisontwikkeling. Hiervoor is een bedrag van € 20 mld op verplichtingenbasis beschikbaar over de periode 2021-2025, waarbij voorlopig voorzien is dat een derde deel hiervan ten goede komt aan investeringen in R&D en innovatie. In 2021 is in de eerste ronde van beoordelingen van voorstellen reeds een bedrag van € 1,35 mld toegewezen aan projecten op het terrein van R&D en innovatie, in de vorm van toekenningen, voorwaardelijke toekenningen en reserveringen.

Eén van de prioritaire missies betreft het klimaat en de verduurzaming van de industrie. Met de klimaatambities van het kabinet zal innovatie zich ook nadrukkelijk gaan richten op het realiseren van een CO₂-neutrale en innovatieve industrie in 2050. Voor de periode tot 2030 is in het Klimaatakkoord afgesproken dat de industrie (inclusief de afvalverwerkende industrie) de uitstoot van broeikasgassen moet reduceren met 14,3 Mton (waardoor de emissies van de sector industrie zouden uitkomen op 59% reductie ten opzichte van 1990). Vanuit het bedrijvenbeleid wordt hieraan bijgedragen met het missiegedreven innovatiebeleid en specifieke instrumenten ter stimulering van innovatie en demonstratie. Het Rijksbrede programma Circulaire Economie onder coördinatie van IenW bestaat uit 5 Transitieagenda's: Biomassa en voedsel, Kunststoffen, Maakindustrie,

Bouw en Consumptiegoederen. De bijdrage die EZK in dit kader levert aan de circulaire maakindustrie draagt mede bij aan de verduurzaming van de industrie.

De publiek-private samenwerking in de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI) hebben er de afgelopen jaren toe geleid dat met publieke kennisinvesteringen additionele private kennisinvesteringen en cofinanciering zijn gerealiseerd. Door deze PPS-werkwijze zijn de beschikbare publieke en private investeringen voor onderzoek en ontwikkeling toegenomen. Met de nieuwe topsectorenaanpak van het missiegedreven innovatiebeleid geeft het kabinet aan die hefboom een nieuwe impuls. In de brief van 26 april 2019 (Kamerstuk [33 009, nr. 70](#)) heeft het kabinet de aanpak van het «Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid» toegelicht. Daarin staan de economische kansen van maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën centraal. De kabinetsmissies op de terreinen Energietransitie en Duurzaamheid, Landbouw, Water en Voedsel, Gezondheid en Zorg en Veiligheid zijn daarbij leidend. Daarnaast worden voor de sleuteltechnologieën meerjarige R&D-programma's opgesteld. Topsectoren hebben daarvoor kennis- en innovatieagenda's 2020–2023 opgesteld. Op 11 november 2019 is het Kennis- en Innovatieconvenant (KIC) 2020-2023 vastgesteld. Het KIC bevat afspraken met ruim 2.200 bedrijven, kennisinstellingen en overheden om gezamenlijk in economische kansen van maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën te investeren. Voor 2021 bedragen de voorgenomen investeringen € 4,9 mld in totaal, bestaande uit € 2,0 mld aan private middelen en € 2,9 mld aan publieke middelen. Beoogd is dat investeringen met een omvang in deze orde van grootte worden voortgezet in 2022 en 2023.

De ambities in het missiegedreven topsectoren en innovatiebeleid sluiten aan bij de landspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie voor Nederland in 2020-2021. De Europese Commissie heeft voorgesteld om – in het licht van de COVID-19 uitbraak – geplande publieke investeringsprojecten te vervroegen en private investeringen aan te moedigen om het economisch herstel te bevorderen en daarbij de investeringen onder meer toe te spitsen op missiegedreven onderzoek en innovatie. Het kabinet heeft in zijn reactie onderschreven dat aandacht voor missiegedreven onderzoek en innovatie kan bijdragen aan het vinden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen, waaronder verduurzaming en digitalisering (brief van 5 juni 2020, Kamerstuk [21 501-20, nr. 1558](#)). Met de uitvoering van het Kennis- en Innovatieconvenant (KIC) 2020-2023 wordt hier intensief aan gewerkt. Het Europees Semester 2021 kent een afwijkende cyclus ten opzichte van voorgaande jaren. Herstelplannen die lidstaten indienen in het kader van de «Recovery & Resilience Facility» van de EU staan dit jaar centraal. Dit vervangt het reguliere proces van het indienen van nationale hervormingsprogramma's door de lidstaten en het vervolgens uitbrengen van landspecifieke aanbevelingen aan de lidstaten door de Europese Commissie.

2) Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het creëren van excellente randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie.

EZK stimuleert langs verschillende wegen een goed functionerend bedrijfsleven, dat bestaat uit zowel grootbedrijf als mkb, uiteenlopend van kennisintensieve en multinationalaal opererende ondernemers, tot startende bedrijven en éénpitters. EZK zet zich in voor een goede toegang tot financiering, zodat ondernemers o.a. kunnen investeren in groei en vernieuwing.

EZK helpt bij de vernieuwing met wetten en regels, zoals het beschermen van intellectueel eigendom en het merkenrecht. Veranderende machtsverhoudingen in de economie vragen om een visie en regelgeving ten aanzien van het borgen van economische veiligheid. Het delen van gegevens door consumenten en bedrijven onderling en door de overheid vraagt zowel om ruimte in het economisch belang als om regulering in het belang van privacy en veiligheid. EZK steunt opschaling en uitrol van nieuwe technologieën door standaardisatie en voorwaarden vast te leggen. Verder zorgt EZK ervoor dat iedereen de economische en maatschappelijke kansen kan pakken die de digitalisering van de economie biedt (zie verder artikel 1 van deze begroting). EZK creëert ook de condities voor een gezond en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven. Dat is een bedrijfsleven dat in staat is om winstgevend te zijn en zich voortdurend vernieuwt, en daarbij rekening houdt met maatschappelijke belangen. Richtinggevend is bijvoorbeeld de «corporate governance code» over de manier waarop ondernemingen moeten worden geleid.

Daarbij vraagt deze tijd om groter te denken: de uitdagingen vragen vaak om oplossingen op een schaal waarbij tenminste Europees moet worden gedacht. Hierbij valt te denken aan de bescherming van burgers en het bedrijfsleven bij datadeling. Ook economische veiligheid, het voorkomen van ongewenste afhankelijkheid en het vrijwaren van spionage en sabotage, is zo'n thema dat nationaal en Europees moet worden aangepakt. Voor de economische kansen geldt dat net zo goed: met de grootte van de uitdagingen, de Europese interne markt, en de opkomst van mondiaal opererende bedrijven in digitale markten, geldt eens te meer dat Nederlandse ondernemers en bedrijven hun vleugels uit moeten slaan en zich moeten willen en kunnen richten op grotere markten dan Nederland alleen. Op al deze terreinen zet het bedrijvenbeleid in op een Europese aanpak. In het MKB-actieplan (Kamerstuk [32 637, nr. 316](#)) heeft het kabinet voor het mkb een samenhangende beleidsaanpak gepresenteerd op de terreinen van menselijk kapitaal, financiering, innovatie, internationaal ondernemen, regelgeving, fiscaliteit, economische samenwerking tussen Rijk en regio en digitalisering in het mkb. Het doel daarvan is om de aanpassing van de verschillende soorten mkb aan de nieuwe marktcondities te versnellen en te ondersteunen. De coronacrisis heeft de noodzaak hiertoe versterkt.

In onderstaande tabel staan de voornaamste kengetallen voor dit beleidsthema. EZK streeft naar een koppositie voor Nederland op de gepresenteerde ranglijsten, zoals de Global Competitiveness Index en het European Innovation Scorebord. De doelstelling voor R&D-investeringen in Nederland is 2,5% van het BBP. In de Nationale Digitaliseringsstrategie (Kamerstuk [26 643, nr. 541](#)) streeft het kabinet ernaar om digitale koploper van Europa te worden. Nederland moet zich ontwikkelen tot proeftuin op het gebied van digitale innovatie (zie artikel 1 van deze begroting).

Tabel 16 Kengetallen							
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
1. Arbeidsproductiviteitsniveau (positie NL)	6	6	6	9	9	n.n.b.	Conference Board
2. Global Competitiveness Index (positie NL)	5	4	5	6	4	n.n.b.	World Economic Forum
3. European Innovation Scoreboard (positie NL)	5	4	4	4	4	5	Europese Commissie
4. R&D intensiteit (in % van BBP)	2,15	2,15	2,18	2,14	2,18	n.n.b.	CBS
5. Omvang PPS-projecten (in mln €)	970	1.060	1.207	1.282	1.238	1.208	RVO.nl/ TKI's
6. Broeikasgasemissies voor industrie inclusief afval (Mton CO ₂ -equivalenten)	54,5	55	56	55,4	54,5	53,3 ¹	Emissieregistratie
7. Kwaliteit ondernemersklimaat (positie NL)	–	–	–	3	2	n.n.b.	Global Entrepreneurship Monitor (GEM), National Entrepreneurship Context Index (NECI)

1 Dit betreft het voorlopige realisatiecijfer over 2020.

B. Rol en verantwoordelijkheid

Onderstaande tabel geeft een samenvattend overzicht van de rollen en verantwoordelijkheden die de Minister van Economische Zaken en Klimaat heeft in het bedrijvenbeleid. In de tekst onder de tabel wordt verder toegelicht wat deze rollen en verantwoordelijkheden behelzen en op welke van de twee hierboven onderscheiden strategische doelen ze betrekking hebben.

Tabel 17 Rol en verantwoordelijkheid				
	Stimuleren	Financieren	Regisseren	(Doen) uitvoeren
Stimuleren van (duurzame) innovatie	√	√	√	
Goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door goede randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie	√		√	√

Het realiseren van duurzame innovaties die bijdragen aan maatschappelijke vooruitgang, onder meer met het missiegedreven innovatiebeleid, de topsectorenaanpak en publiek-private onderzoekssamenwerking.

Stimuleren

De minister stimuleert innovaties die bijdragen aan maatschappelijke vooruitgang door private investeringen in R&D te bevorderen via onder meer de WBSO en het inrichten van een effectief en efficiënt werkend stelsel van intellectueel eigendom. Voor het stimuleren van private deelname aan publiek-private onderzoeksinitiatieven wordt onder meer de PPS-toeslag ingezet vanuit de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's).

Financieren/regisseren

De Minister van EZK en de bewindspersonen van OCW coördineren en borgen de publieke kennisinfrastructuur voor toegepast, praktijkgericht en fundamenteel onderzoek. De minister financiert en regisseert het ontwikkelen en benutten van hoogwaardig (internationaal) publiek gefinancierd onderzoek en technologie, inclusief publiek-private samenwerking door onder meer:

- de TO₂-instituten: TNO (inclusief ECN per 1 april 2018), Deltares, MARIN en NLR te subsidiëren²⁴;
- gezamenlijke regie met OCW op de publiek-private samenwerking via NWO, waarbij EZK specifiek NWO-TTW subsidieert en OCW de PPS-calls;
- cofinanciering van de EFRO-programma's (Europees Fonds Regionale Ontwikkeling). Voor de EFRO-programma's binnen Nederland draagt de minister systeemverantwoordelijkheid;
- het bevorderen van innovatiegericht inkopen door overheden.

Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het creëren van excellente randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie.

Stimuleren

De minister stimuleert een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door onder meer:

- het aanbieden van een pakket van fiscale ondernemersstimulering gericht op zelfstandig ondernemerschap, bedrijfsoverdrachten en bedrijfsinvesteringen. Daarnaast biedt het bedrijvenbeleid een samenhangend aanbod van financieringsinstrumenten om gewenste investeringen in bedrijven en projecten mogelijk te maken die onvoldoende financiering in de markt kunnen aantrekken. Het betreft dan instrumenten gericht op meer vreemd vermogen en betere toegang tot risicokapitaal zoals microfinanciering via Qredits, BMKB, GO, Groeifaciliteit, Vroege fase financiering, Seed Capital, Dutch Venture initiatieven (zie verder in beleidsartikel 3 van deze begroting);
- het versnellen van de toepassing van digitalisering door het mkb via de programma's «versnelling digitalisering MKB», «smart industry», de «retailagenda» en het identificeren en helpen opschalen van (regionale of sectorale) best practices op het gebied van digitalisering.
- bedrijven te stimuleren om hun Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) risico's in hun internationale waardeketen te identificeren, voorkomen en verantwoorden. De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen vormen hierbij het internationale kader. EZK stimuleert bedrijven om deze richtlijnen na te leven via o.a. IMVO-convenanten, de Transparantiebenchmark/Kristalprijs en voorlichting op de RVO-website. Daarnaast is RVO.nl voor EZK aan het bezien hoe IMVO kan worden geïntegreerd in de EZK-instrumenten en is EZK betrokken bij de IMVO-beleidsvernieuwing door het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Regisseren

De minister regisseert en coördineert de condities voor een gezond en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door onder meer:

- samenwerking met regionale overheden en relevante regionale netwerken gericht op samenhang in beleid, aanpakken en instrumenten;
- informeren en ondersteunen van ondernemers (van het starten van een bedrijf tot het vinden van een opvolger);
- mkb-ondernemers beter bij nieuwe wet- en regelgeving betrekken via de mkb-toets en het toegankelijker maken van aanbestedingen voor het mkb;

²⁴ Sinds de oprichting van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is de Minister van LNV verantwoordelijk voor de aansturing van het onderzoek van Wageningen Research. De Minister van LNV verleent de subsidie aan dit instituut in overleg met de Minister van EZK vanuit diens systeemverantwoordelijkheid voor toegepast onderzoek.

- het regisseren en uitvoeren van het beleid rond betere regelgeving en dienstverlening door actief en systematisch knelpunten in bestaande regelgeving op te sporen en op te lossen en door te werken aan de verbetering van de dienstverlening van de rijksoverheid richting ondernemers;
- eerlijk en verantwoord handelsverkeer te bevorderen via afspraken, gedragscodes of regelgeving (corporate governance, franchise, betaaltermijnen, en een rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming).

(Doen) uitvoeren

De minister biedt overheids- en informatiediensten aan ter ondersteuning van ondernemers op regionaal, nationaal en internationaal niveau door onder meer toegang tot overheidsdiensten (financieel en/of door middel van kennis) via:

- a. de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl);
- b. de Kamer van Koophandel (KvK) als bron van informatie en advies voor ondernemers;
- c. het aansturen van het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) met als oogmerk het aantrekken van buitenlandse investeerders naar Nederland, samen met de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking; en
- d. het Innovatie Attaché Netwerk ter ondersteuning van topsectoren, ondernemers en kennisinstellingen uit binnen- en buitenland bij hun internationale R&D- en innovatie-ambities.

Om – aanvullend op de begroting – de Kamer te informeren over voortgang en effecten van beleid treft u op de website <https://www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl> informatie aan over de indicatoren en kengetallen. Deze website is te zien als een digitale bijlage van de EZK-begroting en geeft onder meer een volledig overzicht van de uitkomsten van alle op dit artikel uitgevoerde evaluaties.

C. Beleidswijzigingen

Steun- en herstelpakket coronacrisis

Om de werkgelegenheid te behouden en in de kern gezonde bedrijven overeind te houden, ondersteunt het kabinet al vanaf het begin van de coronacrisis bedrijven en sectoren in moeilijkheden financieel. Een overzicht van de coronamaatregelen op de verschillende beleidsartikelen van de EZK-begroting is opgenomen onder de beleidsprioriteiten, waarbij ook een toelichting is gegeven.

Vanwege de coronacrisis bestaat de kans dat Nederlandse ondernemingen door beperkte of verslechterde solvabiliteit worden belemmerd in het doen van investeringen. De Groeifaciliteit beoogt dit te voorkomen door investeringen van banken en participatiemaatschappijen in het risicodragend vermogen (achtergestelde leningen of aandelenkapitaal) van ondernemingen te stimuleren. Investeerders kunnen een garantie krijgen op ten hoogste 50% van hun geïnvesteerde kapitaal. Voor deze garantstelling betaalt de financier een kostendekkende provisie aan de Nederlandse Staat. De Groeifaciliteit is met het aanvullende steunpakket verlengd tot medio 2023. Het garantiebudget is € 85 mln per jaar. Om tijdens deze crisis de Groeifaciliteit voor zoveel mogelijk bedrijven en financiers toegankelijk te maken zal de maximale financiering die voor één onderneming onder garantie kan worden gebracht worden verhoogd naar € 50 mln en zal de maximale financiering per financier gelijk worden getrokken naar € 25 mln voor alle financiers. Ten behoeve hiervan zal de kasreserve die voor de uitvoering van de regeling wordt aangehouden met € 50 mln worden verhoogd. Indien de regeling door de verruiming uitgedrukt dreigt te raken of uit de marktvraag blijkt dat ophoging van het garantiebudget noodzakelijk is, dan zal het kabinet het garantieplafond van € 85 mln herzien. De kasreserve zal bij een plafondverhoging worden herijkt.

Economische ontwikkeling en technologie

De subsidieregeling voor R&D in de mobiliteitssectoren is een steunmaatregel van € 150 mln voor behoud van R&D in de luchtvaart, maritieme en automotieve industrie. Deze regeling is in het corona steun- en herstelpakket van 21 januari 2021 aangekondigd. Door de regeling voor 15 mei uit te werken is tevens invulling gegeven aan de motie Amhaouch. Door de wereldwijde vraaguitval als gevolg van de coronacrisis zijn de omzetten in de mobiliteitssectoren sterk teruggelopen en staan investeringen in onderzoek en ontwikkeling onder druk. Die investeringen zijn van belang voor de kennispositie en het concurrentievermogen van Nederland en de Nederlandse maakindustrie, waar deze sectoren een belangrijk onderdeel van zijn. Met de subsidie kunnen bedrijven en kennisinstellingen R&D-projecten financieren met een looptijd van maximaal 4 jaar die bijdragen aan sectorplannen op gebied van schonere en slimmere mobiliteit.

Nationaal Groeifonds

Het wetsvoorstel met de begroting van uitgaven en ontvangsten voor het jaar 2021 van het Nationaal Groeifonds is op 12 januari 2021 door het parlement goedgekeurd. Het Nationaal Groeifonds richt zich op investeringen op drie terreinen: R&D en innovatie, Kennisontwikkeling en Infrastructuur. De Staatssecretaris van EZK was in de eerste ronde coördinerend op de R&D- en innovatiepijler van het fonds. In de Kamerbrief van 9 april 2021 (Kamerstuk [35 570, nr. 28](#)) heeft het kabinet de Kamer meegedeeld voor de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds voor de R&D- en innovatiepijler € 1.354 mln toe te kennen of te reserveren. Dit bestaat uit € 121 mln aan directe toekenningen, € 400 mln voorwaardelijke toekenningen en € 833

mIn aan reserveringen. Inmiddels is voor twee projecten de voorwaardelijke toekenning met een omvang van in totaal € 95 mln omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. In de Kamerbrief van 9 april 2021 kondigde het kabinet aan dat de tweede indieningsronde voor het fonds in 2021 start. EZK kan voor de tweede ronde op de drie pijlers van het fonds voorstellen initiëren of indienen. In het eerste kwartaal van 2022 wordt besluitvorming over middelen voor de tweede ronde verwacht.

IPCEI Micro-elektronica 2 (ME2) en de IPCEI Cloudinfrastructuur en services (CIS)

Het kabinet heeft besloten dit jaar een budget van € 300 mln op de Aanvullende Post beschikbaar te stellen voor deelname van Nederland aan de IPCEI Micro-elektronica 2 (ME2) en de IPCEI Cloudinfrastructuur en services (CIS). Een *Important Project of Common European Interest* (IPCEI) is een grootschalig, Europees consortium rond een waardeketen, die is aangemerkt als strategisch belangrijk voor de Europese Unie, waarvoor de staatssteunregels worden verruimd.

IPCEIs zijn gericht op de hele innovatieketen, van R&D tot opschaling naar industrieel niveau. Door deze vorm van staatssteun wordt innovatie gestimuleerd om maatschappelijke uitdagingen het hoofd te bieden, de (strategische) onafhankelijkheid van Europa te vergroten en worden de perspectieven van een aantal Nederlandse bedrijven versterkt.

Pas als de definitieve samenstelling van de IPCEIs bekend is, is de precieze financieringsbehoefte van de Nederlandse deelnemers bekend. Het is aan een volgend kabinet om te besluiten over eventuele aanvullende middelen, al dan niet met gebruik van hiervoor relevante instrumenten als het Europees Herstelfonds en het Groeifonds. Voor de beoordeling van de projectvoorstellen wordt een afwegingskader opgesteld, waarbij ook nadrukkelijk wordt gekeken naar de criteria voor het Groeifonds. In het afwegingskader is verder specifieke aandacht voor strategische autonomie.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 18 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 2 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	6.249.238	14.887.465	3.023.527	2.245.297	2.232.617	2.247.144	2.239.123
Uitgaven	3.578.265	10.110.640	2.209.546	1.490.792	1.283.866	1.191.037	1.141.486
Subsidies (regelingen)	2.046.853	8.173.788	1.080.684	352.045	332.973	265.612	238.297
MKB-Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	16.467	18.888	25.908	30.395	41.122	41.122	41.122
Eurostars	16.961	18.734	19.583	19.049	18.649	18.382	18.132
Bevorderen ondernemerschap	17.144	21.463	27.107	19.327	12.525	13.425	13.425
Biobased economy	5						
Cofinanciering EFRO	13.358	25.563	38.335	26.477	31.977	32.077	24.077
Bijdrage aan ROM's	6.726	8.062	8.477	8.477	8.477	8.477	8.477
Verduurzaming industrie	4.844	15.104	23.936	45.744	60.429	72.725	78.700
Startup beleid	7.788	12.623	16.900	13.100	1.700	0	0
Urgendamaatregelen Industrie	9.982	34.983	35.300	43.150	36.350	10.200	2.100
Invest-NI	7.966	10.802	10.802	10.802	10.802	10.802	10.802
Noodloket (TOGS)	866.886	1.600	0	0	0	0	0
Noodloket (TOGS) Caribisch Nederland	3.290	0	0	0	0	0	0
Qredits	6.000	0	0	0	0	0	0

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Tegemoetkoming vaste lasten	1.059.190	7.405.000	600.000	0	0	0	0
Tegemoetkoming vaste lasten Caribisch Nederland	9.311	29.300	0	0	0	0	0
Europees Defensie Fonds cofinanciering	0	0	5.000	10.000	5.000	0	0
Omscholing naar tekortsectoren	0	37.500	40.000	0	0	0	0
Tegemoetkoming vaste lasten Startersregeling	0	90.000	0	0	0	0	0
Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	0	10.460	13.500	13.500	13.500	13.500	0
Herstructurering winkelgebieden	0	9.000	11.200	15.600	19.600	18.600	26.000
R&D mobiliteitssectoren	0	10.000	37.500	37.500	37.500	12.500	15.000
TRSEC	0	380.000	0	0	0	0	0
NGF - project AiNed	0	4.400	8.800	13.200	13.200	4.400	0
NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie	0	800	21.530	33.340	10.590	6.740	0
NGF - project Health-RI	0	2.200	4.400	6.600	6.600	2.200	0
NGF - project RegMed XB	0	10.200	12.800	0	0	0	0
NGF - project QuantumDeltaNL	0	14.200	33.100	3.100	3.600	0	0
Indirecte Kosten Compensatie ETS	0	0	81.600	0	0	0	0
Overig	935	2.906	4.906	2.684	1.352	462	462
Leningen	65.000	655.000	80.000	100.000	0	0	0
Bedrijfssteun	40.000	565.000	0	0	0	0	0
Oredits	25.000	90.000	80.000	100.000	0	0	0
Garanties	24.039	332.740	157.541	162.195	112.945	112.945	87.945
BMKB	16.916	37.523	37.624	42.228	42.228	42.228	42.228
Klein Krediet Corona garantieregeling	0	0	0	0	0	0	0
Groeifaciliteit	5.216	58.472	8.172	8.222	8.972	8.972	8.972
Garantie Ondernemersfinanciering	1.907	11.745	11.745	11.745	11.745	11.745	11.745
Garantie Ondernemersfinanciering Corona	0	225.000	100.000	100.000	50.000	50.000	25.000
Opdrachten	7.911	10.674	11.939	9.558	8.314	8.139	8.139
Onderzoek en opdrachten	3.648	4.044	4.455	4.116	4.333	4.333	4.333
Caribisch Nederland	496	934	1.083	1.096	830	805	805
ICT beleid	254	0	0	0	0	0	0
Regeldruk	582	2.206	2.336	2.336	2.336	2.336	2.336
Regiekosten regionale functie	137	498	665	665	665	665	665
Invest-NL	88	0	0	0	0	0	0
Small Business Innovation Research	2.706	2.992	3.400	1.345	150	0	0
Bijdrage aan agentschappen	121.919	166.951	92.678	91.625	89.746	89.746	89.746
Bijdrage RVO.nl	120.156	166.408	92.135	91.470	89.591	89.591	89.591
Bijdrage Agentschap Telecom	549	543	543	155	155	155	155
Invest-NL	1.214	0	0	0	0	0	0
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	361.869	358.761	340.286	337.915	328.890	328.540	328.425
Bijdrage aan TNO	207.782	198.698	178.863	177.388	177.363	177.013	176.898
Kamer van Koophandel	125.551	134.058	135.958	135.047	126.047	126.047	126.047
Bijdrage aan NWO-TTW	28.536	26.005	25.465	25.480	25.480	25.480	25.480
Bijdrage aan medeoverheden	25.388	22.329	13.998	9.823	0	0	0
MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT)	25.388	22.329	13.998	9.823	0	0	0
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	341.230	390.397	432.420	427.631	410.998	386.055	388.934
Internationaal Innoveren	36.289	42.904	52.766	43.332	39.379	39.857	39.857

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
PPS toeslag	121.478	173.199	199.068	208.414	195.070	182.052	182.052
TO ₂ (excl. TNO)	63.098	61.917	55.880	54.429	53.919	53.419	53.419
Topsectoren overig	5.752	15.888	10.749	9.346	7.923	8.020	10.899
Ruimtevaart (ESA)	99.159	73.749	72.726	72.529	73.426	73.426	73.426
Bijdrage NBTC	9.750	9.425	9.425	9.425	9.425	9.425	9.425
Overige bijdragen aan organisaties	3.624	5.265	5.806	5.856	5.856	5.856	5.856
Economische ontwikkeling en technologie	2.080	8.050	10.000	8.300	10.000	10.000	10.000
EU-cofinanciering JTF	0	0	16.000	16.000	16.000	4.000	4.000
Storting begrotingsreserve	584.056	0	0	0	0	0	0
Storting reserve BMKB	229.642	0	0	0	0	0	0
Storting reserve Klein Krediet Corona	164.763	0	0	0	0	0	0
Storting reserve Groeifaciliteit	890	0	0	0	0	0	0
Storting reserve GO	178.244	0	0	0	0	0	0
Storting reserve MKB financiering	10.517	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	143.254	647.139	267.151	223.857	220.503	217.307	213.223
Luchtvaartkredietfaciliteit	2.227	512	1.712	1.809	863	0	0
Rijksoctrooiwet	48.756	46.983	47.041	47.041	45.966	44.966	42.466
Eurostars	5.152	5.095	4.250	4.250	4.250	4.250	4.000
F-35	3.315	8.000	9.000	10.576	10.576	10.576	10.576
Diverse ontvangsten	20.098	6.667	1.648	1.148	1.148	1.148	1.148
Bedrijfssteun	0	49.000	89.500	105.033	103.700	102.367	101.033
Noodloket (TOGS)	2.454	0	0	0	0	0	0
Tegemoetkoming vast lasten	0	375.000	60.000	0	0	0	0
BMKB	37.561	33.000	33.000	33.000	33.000	33.000	33.000
Onttrekking reserve BMKB	0	1.882	0	0	0	0	0
Onttrekking reserve Klein Krediet Corona	0	100.000	0	0	0	0	0
Klein Krediet Corona	763	0	0	0	0	0	0
Groeifaciliteit	5.384	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Onttrekking reserve Groeifaciliteit	10.000	0	0	0	0	0	0
Garantie Ondernemingsfinanciering	6.650	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000
Onttrekking reserve GO	324	0	0	0	0	0	0
MKB financiering	570	0	0	0	0	0	0

Tabel 19 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	6.249.238	14.887.465	3.023.527	2.245.297	2.232.617	2.247.144	2.239.123
waarvan garantieverplichtingen	1.669.958	4.352.400	1.250.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000	1.250.000
waarvan overige verplichtingen	4.579.280	10.535.065	1.773.527	995.297	982.617	997.144	989.123

Budgetflexibiliteit

Het percentage juridisch verplicht (het deel van het beschikbare uitgavenbudget waarop al juridische verplichtingen rusten) is 79%.

Subsidies: Van het beschikbare budget is 76% juridisch verplicht. Het betreft onder andere de uitfinanciering van tot en met 2021 aangegane verplichtingen voor TVL, Eurostars, MKB innovatiestimulering Topsectoren, EFRO-cofinanciering, Bevorderen Ondernemerschap, subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren, Verduurzaming industrie, Urgendamaatregelen, Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI), de Nationaal Groeifondsprojecten AiNed, QuantumDeltaNL en RegMed XB, Invest-NL en

Techleap.nl. Daarnaast is circa 1% van het budget bestuurlijk gebonden. Dit betreft € 8,5 mln voor de subsidiëring van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen.

Leningen: Het beschikbare budget is voor 100% juridisch verplicht. Het betreft het kasbudget van de lening waarvoor in 2021 een verplichting is aangegaan ten behoeve van de Stichting Credits voor het TOA-krediet.

Garanties: Het budget voor de verschillende garanties is voor 37% juridisch verplicht. Dit budget is nodig om de verwachte schades te kunnen betalen op garanties die eerder zijn aangegaan. De kasbuffer voor de Coronamodule van de Garantie Ondernemingsfinanciering van € 100 mln is bestuurlijk gebonden. Dit betreft 63% van het budget.

Opdrachten: Van het opdrachtenbudget is 46% juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van in voorgaande jaren aangegane verplichtingen voor onder andere beleidsondersteunend onderzoek, SBIR en Regeldruk.

Bijdrage aan agentschappen: Het budget betreft de financiering van het opdrachtenpakket 2021 aan de Rijksdienst voor Onderneming Nederland en Agentschap Telecom en is voor 100% juridisch verplicht.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's: Het budget betreft de uitfinanciering van de verplichting 2021 aan TNO, de Kamer van Koophandel en NWO-TTW. Het budget is 100% juridisch verplicht.

Bijdrage aan medeoverheden: Dit budget is 100% juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van de specifieke uitkering voor de decentrale uitvoering van de regeling MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties: Van dit bedrag is 78% juridisch verplicht. Dit betreft vooral de bijdragen aan de TO₂-instituten, de regeling Internationaal Innoveren, Ruimtevaart, Holst, NBTC en economische ontwikkeling en technologie, het Just Transition Fund en een groot deel van het budget voor de PPS-toeslag. Van het budget is ca. 0,4% bestuurlijk gebonden. Dit betreft de bijdrage aan de World Tourism Organization (UNWTO), het eengemaakt octrooigerecht, de World Intellectual Property Organization (WIPO) en de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie (AWTI).

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De financiële beleidsinstrumenten van het bedrijvenbeleid richten zich op het realiseren van de geformuleerde strategische doelen. Bij de toelichting op de instrumenten worden de interventies daarom samenhangend per strategisch beleidsdoel beschreven. Voor elk van de strategische doelen wordt vervolgens, overeenkomstig de voorschriften, de indeling van de begrotingstabel naar aard van de financiële beleidsinterventie gehanteerd. Op die manier wordt zowel de inhoudelijke samenhang van verschillende instrumenten, alsook de aard van de financiële interventie zichtbaar gemaakt. Voor elk van de instrumenten worden kengetallen gepresenteerd. Een meer uitgebreide rapportage van kengetallen en indicatoren is te vinden in de [Monitor bedrijvenbeleid](#). Voor elk instrument is een verwijzing opgenomen naar de relevante website.

Strategisch doel 1 Het realiseren van duurzame innovaties die bijdragen aan de maatschappelijke vooruitgang met Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid en publiek-private onderzoekssamenwerking

Tabel 20 Kengetallen behorend bij strategische doel 1							
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
MIT							RVO.nl
Aantal bedrijven dat deelneemt aan MIT	1.206	1.287	1.434	1.407	1.692	1.737	
Omvang private R&D-uitgaven ondersteund met MIT (x € 1 mln)	86	83	96	102	112	116	
Eurostars							RVO.nl
Aantal Nederlandse deelnemers aan Eurostars	69	75	72	72	68	74	
<i>waarvan bedrijven</i>	50	52	49	55	43	48	
<i>waarvan hightech MKB (%)</i>	96%	90%	98%	93%	88%	94%	
Door Eurostars ondersteunde private R&D-uitgaven van Nederlandse deelnemers (x € 1 mln)	32	28	30	36	30	33	
Horizon2020¹							RVO.nl/EC
Aantal Nederlandse deelnemers aan H2020	712	984	1.388	1.576	1.853	2.183	
<i>waarvan bedrijven</i>	500	713	1.003	1.148	1.378	1.625	
Omvang H2020-middelen voor Nederlandse deelnemers (retour in mln euro)	1.016	1.644	2.272	3.026	4.001	4.822	
<i>waarvan bedrijven (%)</i>	28%	25%	27%	26%	25%	25%	
Retourpercentage voor Nederland (%)	7,7%	7,5%	7,6%	7,6%	7,7%	7,6%	
WBSO							RVO.nl
Aantal bedrijven dat gebruik maakt van WBSO	22.980	22.330	21.265	20.279	20.046	20.340	
Door WBSO ondersteunde private R&D-uitgaven (toegekende S&O-loonuitgaven, x € 1 mln, inhoudingsplichtigen)	3.868	3.930	4.008	4.042	4.291	4.396	
Door WBSO ondersteunde private R&D-uitgaven (toegekende S&O- NIET-loonuitgaven, x € 1 mln, inhoudingsplichtigen)	2.426	2.787	2.686	2.746	2.831	2.857	
TO₂							
Klanttevredenheid Deltares	8,7	8,6	8,2	8,7	9,2	9,1	Deltares
Klanttevredenheid MARIN	8,8	8,9	8,6	8,8	8,6	9,0	Marin
Klanttevredenheid NLR	8,8	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7	NLR
Klanttevredenheid TNO	8,4	8,6	8,6	8,8	8,7	8,9	TNO
Kennisbenutting Deltares	96%	97%	93%	95%	88%	82%	Deltares
Kennisbenutting MARIN	97%	100%	100%	100%	97%	100%	Marin
Kennisbenutting NLR	99%	99,5%	99%	96%	97%	98%	NLR
Kennisbenutting TNO	98%	98%	98%	99%	96%	97%	TNO
Europese Ruimtevaartorganisatie (ESA)							
Aantal Nederlandse bedrijven dat deelneemt aan ruimtevaartprogramma's ESA ²	121	121	136	160	179	193	ESA
Ruimtevaart geo-return/retour (%)	1,02	1,18	1,16	1,11	1,13	1,07 ³	ESA

1 De cijfers voor het jaar 2020 zijn cumulatief vanaf 2014 en de peildatum betreft december 2020.

2 Doordat ESA in 2015 is gestart met een nieuwe, opgeschoonde database valt de realisatiewaarde vanaf 2015 substantieel lager uit dan de referentiewaarde en de cumulatieve waarden tot en met 2014. De realisatiewaarde betreft een cumulatief getal op basis van databestanden van ESA vanaf 1 januari 2015.

3 De gewogen returnfactor is 1.07 – dit is lager dan in voorgaande jaren omdat met ESA medio 2020 afspraken zijn gemaakt over aanpassing van de rekenmethode met als resultaat dat de nominale contractwaarde in 2020 vergelijkbaar is met vorige jaren maar de gewogen waarde lager uitvalt; dit om de NL returnfactor reëler weer te geven.

Subsidies

MIT

De regeling MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT) richt zich op het bevorderen van innovatie bij het MKB. Ook stelt de regeling het MKB beter in staat zich via de Topsectoren aan te sluiten bij de door de

Topsectoren opgestelde innovatieagenda's, het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid en de regionale innovatiestrategieën. Dit krijgt onder andere vorm door het stimuleren van samenwerking tussen MKB-bedrijven op het vlak van onderzoek, ontwikkeling en innovatie en het gebruik van publiek gefinancierde kennis door het MKB. De regeling wordt in samenwerking met de provincies uitgevoerd en gefinancierd. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u op [Volginnovatie.nl](https://www.volginnovatie.nl).

Eurostars

[Eurostars](#) is een internationaal programma dat gezamenlijk gefinancierd wordt door de deelnemende landen en de EU. De regeling is met name gericht op het hightech-MKB en ondersteunt bedrijven en kennisinstellingen die met buitenlandse partijen samenwerken in projecten die gericht zijn op marktgericht technologisch onderzoek en technologische ontwikkeling. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u [hier](#).

Cofinanciering EFRO, inclusief INTERREG

Innovatiestimulering en de transitie naar een koolstofarme economie zijn de hoofdoelen van de programma's die worden gefinancierd vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), aansluitend bij de EU-beleidsdoelstellingen: 1. Een slimmer Europa - innovatieve en slimme economische transformatie; en 2. Een groener, koolstofarm Europa. Daarbij is het MKB de belangrijkste doelgroep. Voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en energie, neemt EZK namens het Rijk de voor EFRO vereiste cofinanciering deels voor zijn rekening. Naast het Rijk dragen ook decentrale overheden en private partijen bij aan cofinanciering van EFRO-projecten. Bij de projectselectie wordt aansluiting gezocht bij de agenda's van de Topsectoren.

– Programmaperiode 2014-2020

Nederland heeft voor de periode 2014–2020 vanuit het EFRO middelen ontvangen voor vier landsdelige programma's (€ 510 mln voor de programma's Noord, Oost, Zuid en West samen) en voor vier programma's voor grensoverschrijdende samenwerking «INTERREG A» (in totaal € 309 mln voor Duitsland-Nederland, Euregio Maas-Rijn, Vlaanderen-Nederland en Twee Zeeën). EZK heeft voor cofinanciering een bedrag beschikbaar gesteld van € 92 mln voor de landsdelige programma's en van € 49 mln voor de Interreg-programma's. Deze programma's zijn de komende jaren nog in uitvoering, wel worden steeds meer projecten afgerond. De administratieve afhandeling is voorzien in 2025.

In reactie op de COVID-19 crisis zijn de huidige EFRO-programma's 2014-2020 met twee jaar verlengd middels REACT-EU. Nederland ontvangt in 2021 voor EFRO € 220,4 mln uit REACT-EU. De bestaande programma's zijn inmiddels hiervoor aangepast en goedgekeurd door de EU, en de uitvoering ervan is gaande. Het EFRO-bedrag uit React-EU voor 2022 zal pas in het najaar 2021 bekend zijn op basis van de meest recente economische indicatoren. Uitgaven mogen, door de vier landsdelen die EFRO uitvoeren, worden besteed aan concrete acties ter bevordering van het crisisherstel in de context van de COVID-19-pandemie en ter voorbereiding van een groen, digitaal en veerkrachtig herstel van hun economieën. Net als bij regulier EFRO is het MKB de belangrijkste doelgroep. De EZK-cofinanciering van in totaal € 30 mln bij de EFRO-middelen voor 2021 (uitvoering tot en met 2023) zal gericht zijn op projecten die bijdragen aan de nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en de energietransitie. Ook bij de EFRO-middelen voor

REACT-EU in 2022 zal EZK-cofinanciering plaatsvinden. Bij de projectselectie voor EZK-cofinanciering wordt aansluiting gezocht bij het Missiegedreven Topsectoren-en Innovatiebeleid (MTIB).

– *Programmaperiode 2021-2027*

Voor de programmaperiode 2021-2027 zijn inmiddels nieuwe EFRO- en INTERREG-programma's opgesteld. Na goedkeuring van deze programma's door de EU kan de uitvoering starten. Wederom zullen innovatiestimulering en de transitie naar een koolstofarme/circulaire economie een belangrijk doel zijn in deze programma's. In INTERREG-programma's zal ook invulling worden gegeven aan andere EU-beleidsdoelstellingen, zoals het verminderen van de barrièrewerking van grenzen.

Nederland ontvangt voor de periode 2021–2027 vanuit het EFRO middelen voor de vier landsdelige programma's (€ 506 mln²⁵ voor de programma's Noord, Oost, Zuid en West samen) en voor de drie programma's voor grensoverschrijdende samenwerking «INTERREG A» (in totaal € 274,5 mln voor Duitsland-Nederland, Euregio Maas-Rijn en Vlaanderen-Nederland). EZK heeft voor cofinanciering een bedrag beschikbaar gesteld van € 91,2 mln voor de landsdelige programma's en van € 49 mln voor de INTERREG-programma's. Deze cofinanciering is in te zetten voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen, bijv. projecten die passen bij het MTIB.

Verduurzaming Industrie

Ter bevordering van CO₂-reducerende maatregelen in de industrie is vanuit de klimaatenvelpe in 2022 € 70 mln beschikbaar op de begroting van EZK (via de begroting van lenW wordt daarnaast € 10 mln beschikbaar gesteld). Deze middelen worden op hoofdlijnen als volgt besteed:

- *Waterstof*: Vanuit de klimaatenvelpe voor de industrie wordt in 2022 € 10 mln bijgedragen aan de DEI+ en een nieuwe tenderregeling voor de opschaling van groene waterstof, via artikel 4 van de EZK-begroting.
- *CCUS*: € 15 mln voor haalbaarheidsstudies, Front End Engineering Design (FEED)-studies en CC(U)S-pilots om hiermee de toepassing van CC(U)S-technologieën in de gehele CC(U)S-keten (afvang, transport, hergebruik en opslag van CO₂) of in delen van de keten, te testen en/of te demonstreren in een praktijkomgeving of industriële omgeving.
- *CO₂-reductie industrie*: € 45 mln voor pilot- en demonstratieprojecten voor versnelling van kosteneffectieve CO₂-reductie in de industrie, veelal via de DEI+-regeling. Een deel van de middelen is bestemd voor haalbaarheidsstudies onder de bestaande TSE-regeling.

Op grond van de Klimaatwet stuurt het kabinet jaarlijks op de vierde donderdag in oktober een klimaatnota naar de Tweede Kamer.

Urgendamaatregelen Industrie

In 2022 zal verder uitvoering worden gegeven aan maatregelen in het kader van het Urgendavonnis. Dit zal worden gecombineerd met de middelen die voor de ODE-compensatie voor de Industrie beschikbaar zijn gesteld. Voor Urgendamaatregelen voor de industrie gaat het in 2022 met name om de uitvoering en de uitfinanciering van het Actieplan procesefficiency en energiebesparing. Deze maatregel ziet toe op het stimuleren van procesefficiency-maatregelen in de industrie met een grote impact op energiebesparing. Hiertoe kunnen bedrijven een beroep doen op de aangepaste en verruimde VEKI-regeling voor een investeringssubsidie met een

²⁵ Bedragen zijn in lopende prijzen (gecorrigeerd voor inflatie).

terugverdientijd langer dan 5 jaar. Aansluitend op het project 6-25 van de industriesector worden tevens subsidiemiddelen beschikbaar gesteld via de TSE-regeling voor haalbaarheidsstudies om grootschalige procesefficiency en energiebesparingsprojecten in de industrie te versnellen. Met deze maatregelen kan circa 0,2 Mton CO₂ extra worden gereduceerd.

Daarnaast zal in 2022 mogelijk nog uitfinanciering plaatsvinden van de VEKI-regeling uit het eerste maatregelenpakket in het kader van het Urgendavonnis, over de periode t/m 2020.

Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI)

Naar aanleiding van het advies van de Taskforce Infrastructuur Klimaatakkoord Industrie (TIKI) en de kabinetsreactie daarop in 2020 is het Nationale Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI) gestart. In het PIDI brengt de Rijksoverheid de bij energie en grondstof-infrastructuren betrokken partijen (industrie, energieproducenten, netwerkbedrijven, regionale overheden) samen met als doel de besluitvorming over de aanleg van infrastructuur te versnellen. Het programma heeft voornamelijk een regierol voor de realisatie van de infrastructuur, nodig om de reductiedoelen van het klimaatakkoord te verwezenlijken. De hiertoe beschikbare middelen worden gebruikt om tot projectrealisatie te komen en hoofdzakelijk ingezet voor medefinanciering van Front End Engineering Design (FEED) en haalbaarheidsstudies voor specifieke infraprojecten, alsmede voor het opzetten van het voorbereidende overleg en coördinatie, georganiseerd binnen het meerjarenprogramma infrastructuur energie en klimaat, het instellen van een safehouse, onderzoek en monitoring.

Indirecte Kosten Compensatie ETS

In het Klimaatakkoord is aangegeven dat de regeling Indirecte Kosten Compensatie ETS (over periode tot en met 2020) afloopt. Tot en met 2021 was hiervoor budget beschikbaar op artikel 4 van de EZK begroting. Mede gelet op de budgettaire omvang is het aan het nieuwe kabinet om een besluit te nemen over een eventuele meerjarige voortzetting van de regeling. Dit om verstoring van het gelijke speelveld en CO₂-weglekrisico te voorkomen. Vooruitlopend op dit definitieve besluit, wordt de regeling vooralsnog met 1 jaar verlengd. Hiertoe is in 2022 budget beschikbaar gesteld op artikel 2 van de EZK begroting. De geraamde uitgaven in 2022, voor compensatie van kosten in 2021, bedragen circa € 81 mln.

R&D mobiliteitssectoren

Zoals aangekondigd in de Kamerbrief van 21 januari 2021 (Kamerstuk [35 420, nr. 217](#)) over het steun- en herstelpakket is op 17 mei 2021 de subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren opengesteld. Met deze regeling wordt beoogd de teruggang in R&D investeringen in de Nederlandse automotieve, luchtvaart en maritieme industrie, die het gevolg is van de coronacrisis, te mitigeren door het stimuleren van R&D-projecten. Tevens wordt hiermee een bijdrage geleverd aan de transitie op het gebied van duurzaamheid en digitalisering. Consortia van MKB, grootbedrijf en/of kennisinstellingen kunnen gezamenlijk projectvoorstellen indienen. Het budget bedraagt € 150 mln, zoals vermeld in de Kamerbrief van 12 maart 2021 (Kamerstuk [35 420, nr. 248](#)).

NGF-project AiNed

Aan het project AiNed is € 44 mln toegekend voor een start met de ELSA (Ethical, Legal and Social Aspects)-labs, het AI-talentprogramma, de Europese kennisnetwerken en de Europese innovatieprogramma's. Het

voorstel AiNed is een breed investeringsprogramma dat beoogt het potentieel van kunstmatige intelligentie (AI) voor de Nederlands economie en samenleving te benutten.

NGF-project Groenvermogen van de Nederlandse economie

Aan het project Groenvermogen van de Nederlandse economie is € 73 mln toegekend. Het doel van het voorstel is om toepassingen van groene waterstof versneld mogelijk te maken door innovatie en kostenreductie.

NGF-project Health-RI

Aan het project Health-RI is € 22 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase van het programma. Het voorstel Health-RI investeert in (i) de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, (ii) het wegnemen van sociale en organisatorische belemmeringen door middel van een afsprakenstelsel, (iii) een centraal punt voor data-uitgifte. Het doel is om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren door data van Nederlandse ziekenhuizen en zorgorganisaties, kennisinstellingen, organisaties in de publieke gezondheid, patiëntenorganisaties, gezondheidsfondsen en bedrijven te standaardiseren en met elkaar te verbinden. Het voorstel richt zich op het delen en gebruiken van (onderzoeks)data.

NGF-project RegMed XB

Het voorstel RegMed XB investeert in de bouw van vier pilotfabrieken voor de verdere ontwikkeling van regeneratieve gezondheidszorg. Regeneratieve geneeskunde is erop gericht nieuwe behandelingen te ontwikkelen die slim gebruik maken van het zelf herstellend vermogen van ons lichaam. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van genterapie en (stam)celtherapie. Het doel van RegMed XB is enerzijds op lange termijn chronische ziekten te kunnen voorkomen of genezen, en anderzijds het Nederlandse bedrijfsleven in staat te stellen om innovatieve producten en processen te ontwikkelen en in te spelen op een sterk groeiende buitenlandse markt. Aan het project is € 23 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase.

NGF-project QuantumDeltaNL

Het voorstel QuantumDeltaNL richt zich op het versterken van Nederlands quantum-ecosysteem, door te investeren in (1) quantumcomputing, (2) quantumnetwerken en (3) quantumsensing. Quantum is een ontwikkelende technologie, die een 'game-changer' kan zijn op het gebied van rekenkracht en daarmee voor nieuwe verdienmodellen en oplossingen voor maatschappelijke problemen kan zorgen. Door quantumtechnologie kunnen in de toekomst mogelijk veel veiligere netwerken en communicatie tot stand gebracht worden. Voor QuantumDeltaNL is € 54 mln toegekend.

Opdrachten

Onderzoek en opdrachten

De middelen zijn gereserveerd ten behoeve van de monitoring, effectmeting en feitelijke onderbouwing van beleid (evidence based policy making) en beleidsexperimenten en proefprojecten.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) – Octrooicentrum Nederland

De bijdrage aan [Octrooicentrum Nederland](#), onderdeel van RVO.nl, is bestemd voor de uitvoering van taken die bij, of op grond van, wetten of verdragen zijn opgedragen, zoals de verlening en registratie van octrooien, de inning van taksen, de vertegenwoordiging van Nederland in Europese en mondiale organisaties, de uitvoering van andere wettelijke taken onder de Rijsoctrooiwet 1995, evenals de nakoming van Europese en internationale verplichtingen. Daarnaast geeft Octrooicentrum Nederland voorlichting en advies aan bedrijven, kennisinstellingen, overheden en uitvinders. Doel is het vinden van de juiste balans tussen enerzijds kennisbescherming, om bedrijven te stimuleren om te innoveren, en anderzijds de verspreiding en benutting van kennis.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Bijdrage aan TNO

De Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek ([TNO](#)) werkt samen met MARIN, Deltares, Wageningen Research en NLR in de federatie Toegepaste Onderzoek Organisaties (TO₂). EZK investeert samen met enkele andere ministeries in deze instituten, omdat hier onafhankelijk onderzoek in Nederland plaatsvindt dat kansen kan creëren voor innovatie en economische groei en dat een bijdrage levert aan de publieke kennis op terreinen van maatschappelijk belang. TNO bestrijkt een breed onderzoeksgebied op het terrein van meerdere topsectoren, met name HTSM en energie. Daarnaast ontwikkelt TNO kennis op een aantal maatschappelijke thema's, met name defensie, maatschappelijke veiligheid en arbeid & gezondheid.

Bijdrage aan NWO-TTW

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) financiert binnen het domein Toegepaste en Technische Wetenschappen (TTW) technisch-wetenschappelijk onderzoek aan Nederlandse universiteiten en kennisinstellingen. Met de bijdrage van EZK worden met name de Perspectiefprogramma's gefinancierd, die gericht worden op het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid. Voor de bijdrage aan [NWO-TTW](#) is structureel circa € 24,9 mln per jaar beschikbaar.

Bijdrage aan medeoverheden

MIT

Dit betreffen de middelen voor de decentrale MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren regeling ([MIT](#)). De decentrale MIT-regeling wordt uitgevoerd door de provincies. Er is een apart instrument voor de decentrale MIT-regeling aangezien de middelen hiervoor door EZK direct worden overgeheveld aan de provincies middels een specifieke uitkering. De landelijke MIT wordt uitgevoerd door RVO.nl. Voor meer informatie over deze regeling, zie de toelichting bij MIT onder 'subsidiës'.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Internationaal Innoveren

In het kader van het beleid voor Internationaal Innoveren is voor Nederlandse deelname aan publiek-private onderzoeksprogramma's in Europese verband cofinanciering beschikbaar. Deze middelen worden

ingezet voor Eureka-clusters en de Joint Undertaking Key Digital Technologies (de opvolger van Joint Technology Initiative ECSEL) dat is gelieerd aan Horizon Europe en Global Stars. De Joint Undertaking Key Digital Technologies wordt ingezet ten behoeve van de ondersteuning van innovatiesamenwerking van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen met partners uit niet-Eureka landen (onder de vlag van Eureka). Op Volginnovatie.nl vindt u meer informatie over de ondersteunde projecten van de Joint Technology Initiatives, Horizon2020 en van Eureka.

PPS-toeslag

In 2013 zijn de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) gestart met het bundelen en stroomlijnen van de onderzoeksprogrammering in de gehele kennisketen. Het doel hiervan is om meer privaat-publieke samenwerkingsprogramma's (PPS) vanuit de onderzoekagenda's van de Topsectoren te genereren, die zich daarbij richten op economische kansen van de maatschappelijke uitdagingen en sleuteltechnologieën onder het MTIB. De TKI's zijn daarbij programmerend en regisserend. Via de [PPS-toeslagregeling](#) (voorheen TKI-toeslagregeling) kunnen PPS-projecten voor elke privaat ingelegde euro 30% toeslag verdienen voor onderzoek dat past binnen de onderzoekagenda's van de Topsectoren. Zowel de TKI's als de PPS-en zelf kunnen toeslag aanvagen. De laatste jaren is de regeling flink op stoom gekomen. Meer informatie over de ondersteunde projecten vindt u op Volginnovatie.nl.

TO₂ (toegepaste onderzoeksorganisaties)

De middelen zijn gereserveerd voor de financiering van onderzoek en onderzoeksfaciliteiten in het kader van de Topsectoren, maatschappelijke thema's en de daarbij behorende missies, sleuteltechnologieën en voor onderzoek ten behoeve van (wettelijke) taken van de overheid. Met de subsidieregeling instituten voor toegepast onderzoek ([Stcrt. 2018, 5475](#)) wordt bereikt dat het merendeel van de TO₂-instellingen onder dezelfde voorwaarden de rijksbijdrage ontvangen. Het is de bedoeling dat de subsidiërelatie met TNO in de toekomst ook wordt ondergebracht in de subsidieregeling. Naast TNO (zie "Bijdragen aan ZBO's/RWT's") omvat TO₂ de volgende instituten:

- [Deltares](#) (Delta Research): Instituut op het gebied van deltatechnologie. Deltares levert ten behoeve van de overheid en de topsector Water en Maritiem bijdragen aan innovatieve oplossingen voor water-, ondergrond- en deltavraagstukken die het leven in delta's, kust- en riviergebieden veilig, schoon en duurzaam maken. De bijdrage aan Deltares bedraagt in 2022 circa € 20,2 mln.
- [MARIN](#) (Maritiem Research Instituut Nederland): Instituut op het gebied van hydrodynamisch en nautisch onderzoek ten behoeve van schone, slimme en veilige schepen en een duurzaam gebruik van de zee. Het onderzoek van MARIN draagt bij aan de ambities van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat, Defensie en Economische Zaken en Klimaat en van de topsector Water en Maritiem. De bijdrage aan MARIN bedraagt in 2022 circa € 8,1 mln.
- [NLR](#) (Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium): Instituut op het gebied van militaire en civiele lucht- en ruimtevaart ten behoeve van de ministeries van Defensie, Infrastructuur en Waterstaat, Economische Zaken en Klimaat en de topsectoren HTSM en Water en Maritiem. De bijdrage aan NLR in 2022 bedraagt circa € 26,4 mln.
- Wageningen-Research: De middelen voor deze TO₂ zijn opgenomen in de begroting van het Ministerie van LNV.

Topsectoren overig

Deze post bevat onder andere het beleidsondersteunend budget voor de topteam's in het kader van het [topsectoren](#)beleid. Ook vallen onder dit budget de middelen voor eventuele compensatie van de TO₂-instituten.

Ruimtevaart (ESA)

Het ruimtevaartprogramma bestaat uit bijdragen aan verplichte programma's en inschrijvingen in optionele programma's van het Europese Ruimtevaartagentschap (ESA). Deze middelen vloeien via opdrachten aan Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen ter realisatie van de onderscheiden ruimtevaartprogramma's terug naar Nederland ("Geo Return"-systeem). Daarnaast kent het ruimtevaartprogramma een (beperkt) nationaal flankerend programma, waarin onder andere de interactie van bedrijven en kennisinstellingen met ESTEC wordt bevorderd. Ook wordt daarmee technologieontwikkeling en de benutting van satellietdata door overheden gestimuleerd. Uitvoering van het beleid is opgedragen aan het [Netherlands Space Office](#) (NSO).

Economische ontwikkeling en technologie

De veranderende geopolitieke omstandigheden vragen om keuzes in het innovatiebeleid om zo sterke, internationaal onderscheidende posities in het bedrijfsleven en de kennisinfrastructuur te creëren. De regering heeft hiertoe een bedrag oplopend naar € 10 mln vanaf 2021 structureel beschikbaar gesteld om een aanzet te geven aan investeringen in sleuteltechnologieën, zoals quantumtechnologie en kunstmatige intelligentie. Met deze middelen worden meerjarenprogramma's ontwikkeld waarin overheden, bedrijven en kennisinstellingen samenwerken. Dat is nodig om in de verdere ontwikkeling, diffusie en opschalingsfasen concurrerend te zijn en te blijven ten opzichte van andere landen.

EU-Cofinanciering Fonds voor een Rechtvaardige Transitie (JTF)

Dit nieuwe fonds zal zich vooral richten op de economische diversificatie van de zwaarst door de klimaattransitie getroffen gebieden en op de omscholing en actieve inclusie van de werknemers en werkzoekenden in deze gebieden. De middelen zullen worden toebedeeld op COROP-niveau. EZK neemt de voor JTF vereiste cofinanciering deels voor zijn rekening voor projecten die bijdragen aan nationale beleidsdoelen op het gebied van innovatie en de energietransitie, waarbij aansluiting wordt gezocht bij het Missiegedreven Topsectoren-en Innovatiebeleid (MTIB) en het nationale klimaatakkoord. De cofinanciering door EZK bedraagt € 60 mln verplichtingenbudget in 2021, waarvan de kasuitgaven zijn geraamd in de periode 2022-2027. Ook decentrale overheden en private partijen zullen bijdragen aan cofinanciering van JTF-projecten.

Fiscale maatregelen

WBSO

De fiscale regeling [WBSO](#) is gericht op het stimuleren van Speur- en Ontwikkelingswerk door het bedrijfsleven, door het verlagen van de aan S&O-gerelateerde kosten²⁶ (loonkosten en overige kosten en uitgaven). Informatie over de totale toegekende WBSO-bedragen per provincie vindt u op [Volginnovatie.nl](#).

²⁶ De WBSO staat voor de faciliteit afdrachtsvermindering speur- en ontwikkelingswerk (S&O) in de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie volksverzekeringen en de S&O-aftrek in de Wet inkomstenbelasting

Strategisch doel 2 Een goed functionerend en maatschappelijk verantwoord bedrijfsleven door het creëren van excellente randvoorwaarden voor ondernemerschap en innovatie

Tabel 21 Kengetallen behorend bij strategisch doel 2							
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
BMKB¹							RVO.nl
Verstreckte garanties BMKB (x € 1 mln) ²	401	591	502	527	538	380	
Totaal aantal verstreckte garanties	2.545	3.688	3.299	3.094	2.751	1.962	
Groeifaciliteit							RVO.nl
Verstreckte garanties Groeifaciliteit (x € 1 mln)	19	37	21	19	10	3	
Totaal aantal verstreckte garanties	14	17	8	10	9	7	
Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)³							RVO.nl
Verstreckte garanties GO (x € 1 mln)	137	58	91	56	45	6	
Totaal aantal verstreckte garanties	76	36	80	54	31	5	
Oredits							Oredits
Aantal verstreckte kredieten ⁴	1.373	1.750	2.238	3.557	4.245	4.984	
Innovatie Attaché Netwerk							IAN/RVO.nl
Geformaliseerde samenwerkingsverbanden	78	97	60	57	37	15	
Klanttevredenheid	8,6	8,1	8,2	8	8,6	8,2	
Netherlands Foreign Investment Agency⁵							NFIA/RVO.nl
Projecten	207	227	224	248	268	180	
Investeringsomvang (x € 1 mln)	1.765	1.467	1.227	2.760	4.105	1.443	
Werkgelegenheid (arbeidsplaatsen)	7.779	7.570	8.158	8.475	10.866	6.397	
KvK/Ondernemerspleinen							KvK
Waardering Kamer van Koophandel ⁶	7,1	7,2	- 10	- 10	- 5	5	

- 1 Voor de BMKB-C zijn in 2020 4.123 garanties verstrekt met een totaalomvang van € 448 mln. Voor de regeling Klein Krediet Corona zijn in 2020 1.117 garanties verstrekt met een omvang van in totaal € 36 mln.
- 2 Deze cijfers wijken af van de realisatiecijfers die de afgelopen jaren zijn gepresenteerd. De afgelopen jaren werd 100% van het gerealiseerde borgstellingskrediet gerapporteerd, terwijl de borgstelling van de Staat 90% van het borgstellingskrediet afdekt. Vanaf de begroting 2020 wordt daarom 90% van het borgstellingskrediet als realisatie gerapporteerd. Dit is met terugwerkende kracht ook voor de voorgaande jaren gecorrigeerd.
- 3 Voor de GO-C zijn in 2020 in totaal 155 garanties verstrekt met een omvang van in totaal € 557 mln.
- 4 Microkrediet, MKB-krediet, flexibele kredieten, achtergestelde leningen, lease en Carribean krediet.
- 5 Zowel bij werkgelegenheid als investeringsomvang gaat het om door de bedrijven bevestigde cijfers over de eerste drie jaar van het project. Bij werkgelegenheid betreft het zowel nieuwe als behoud van werkgelegenheid
- 6 De waardering van KvK wordt sinds 2017 uitgedrukt als een Net Promotor Score (NPS). Een NPS score meet hoe klanten van de KvK producten of diensten aanbevelen bij collega's of zakenrelaties en wordt berekend als het verschil tussen het percentage promotors (score hoger dan 9) en criticasters (score lager dan 6). De NPS zelf wordt niet uitgedrukt als een percentage, maar als een absoluut getal. Een score van - 5 geeft aan dat een score boven 9 dus 5 procentpunt minder is gegeven dan een score onder 6.

Subsidies

Bevorderen Ondernemerschap

Deze middelen zijn gereserveerd voor diverse initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap, waaronder [Valorisatie](#), Versnelling digitalisering MKB, de regeling MKB-!dee, «NL Groeit» en het "[Techniekpact](#)". Ook wordt een bijdrage van ca. € 1 mln verstrekt aan het Platform Bètatechniek voor de ondersteuning van het Techniekpact. Daarnaast zijn hier de kosten geraamd die samenhangen met de investeringstoetsing op risico's voor de nationale veiligheid en het EU-contactpunt voor het delen van informatie over directe buitenlandse investeringen uit derde landen met andere Europese lidstaten.

Bijdrage aan ROM's

Met deze middelen worden de [Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen](#) (ROM's) ondersteund: NOM (Noord), BOM (Brabant), LIOF (Limburg), Oost NL (Oost), «Innovation Quarter» (IQ, Zuidvleugel), Impuls Zeeland (Zeeland), ROM Regio Utrecht (Utrecht), Horizon Flevoland (Flevoland) en ROM in West (Noord-Holland). Deze middelen hebben tot doel de economische krachten in de regio te versterken en te bundelen met

sectorale initiatieven vanuit het topsectorenbeleid en ander generiek beleid en daarnaast om de samenwerking tussen het (innovatieve) MKB en kennisinstellingen in de regio te bevorderen.

Startup-beleid

Voor de uitvoering van de startup en scale-up agenda wordt in 2022 € 16,9 mln beschikbaar gesteld. Deze middelen worden ingezet voor het programma van [TechLeap.NL](#), voor initiatieven vanuit het ecosysteem, en voor flankerend beleid van EZK, zoals het Netherlands Point of Entry en de RVO Fastlane.

Invest-NL

Er is in 2021 en volgende jaren € 10,8 mln structureel beschikbaar voor projectontwikkeling door de Business Development dochter van [Invest-NL](#). Naast het verstrekken van financiering aan ondernemingen, heeft Invest-NL ook als taak het ontplooiën van ontwikkelactiviteiten en het aangaan van samenwerking met nationale en internationale promotionele instellingen. Deze activiteiten dienen marktfaalen te bestrijden zodat er meer rendabele financieringsmogelijkheden ontstaan voor marktpartijen.

Tegemoetkoming Vaste Lasten mkb (TVL)

De TVL biedt bedrijven in sectoren die hard geraakt zijn door de overheidsmaatregelen ter bestrijding van het coronavirus een tegemoetkoming voor de vaste lasten. Ook na alle versoepelingen blijven deze sectoren in meer of mindere mate geconfronteerd met beperkingen in hun bedrijfsmodellen. Het kabinet biedt deze bedrijven ondersteuning, om ze in staat te stellen de noodzakelijke aanpassingen in hun bedrijfsvoering te doen. Het kabinet heeft besloten de TVL te verlengen tot en met 30 september 2021. In het derde kwartaal van 2021 komen bedrijven met ten minste 30% omzetzakelijke derving voor de regeling in aanmerking, bedraagt het subsidiepercentage 100% en de maximum subsidie per kwartaal € 550.000 voor mkb en € 600.00 voor niet-mkb.

Tegemoetkoming Vaste Lasten Caribisch Nederland

Dit betreft de middelen die zijn gereserveerd voor de TVL voor Caribisch Nederland waarvoor een vergelijkbare regeling als voor Europees Nederland is ingericht.

Europees Defensie Fonds cofinanciering

Het nieuwe Europese Defensie Fonds (EDF) onder het Meerjarig Financieel Kader (MFK, 2021-2027) gaat vanaf 2021 de ontwikkeling van militaire capaciteiten door de lidstaten ondersteunen en de Europese Defensie Industrie versterken. Het fonds ondersteunt de ontwikkeling van kennis en technologie door Europese bedrijven en kennisinstellingen die uiteindelijk geïntegreerd kan worden in defensie platformen of (sub)systemen. Deze nieuwe technologie vindt vervolgens vaak ook een toepassing op de civiele markt.

De Europese defensiemarkt is een imperfecte markt met een ongelijk speelveld. Door financiële ondersteuning van Nederlandse bedrijven in EDF-projecten wordt het kennisniveau en innovatie-ecosysteem van de Nederlandse defensie-industrie versterkt en investeringen gestimuleerd. Het draagt bij aan het realiseren van de ambitie in de Defensie Industrie Strategie (2018) dat Nederland tot de top 10 van landen wil behoren die gebruikmaken van EDF. Via deelname aan EDF-projecten blijft de Nederlandse defensiesector relevant en innovatief zodat zij kan bijdragen

aan de bescherming van de nationale veiligheid en het verdienvermogen van Nederland. De uitgaven zullen naar verwachting vanaf 2022 plaatsvinden.

Omscholing naar tekortsectoren

Voor de subsidieregeling Omscholing naar kansrijke beroepen in de ICT en techniek wordt bovenop het huidige budget in 2021 van € 37,5 mln een bedrag van € 40 mln in 2022 (incl. uitvoeringskosten) beschikbaar gesteld. Met dit bedrag kunnen nog eens 10.000 mensen structureel worden omgeschoold naar een kansrijk beroep

Herstructurering winkelgebieden

Het kabinet investeert de komende jaren € 100 mln in het realiseren van toekomstbestendige winkelgebieden en in vitale binnensteden. Deze aanpak herstructurering van winkelgebieden in binnensteden en kernen start in de zomer van 2021. De uitgaven zullen verspreid worden over een periode tot en met 2026.

Overige subsidies

Deze middelen worden aangewend voor onder andere de bijdragen aan Nederland Maritiem Land (NML) voor Maritieme Innovatie Impulsprojecten en aan Stichting Toekomstbeeld der Techniek.

Leningen

Bedrijfssteun

Als steunmaatregel is in 2020 een leningsfaciliteit van € 150 mln beschikbaar gesteld aan Stichting Garantiefonds Reisgelden (SGR). Door deze leningsfaciliteit kan SGR consumenten schadeloos blijven stellen bij faillissement van aangesloten reisorganisaties. Voor kleinere garantiefondsen VZR Garant en het Garantiefonds voor Gespecialiseerde Touroperators (GGTO) is eenzelfde leningsfaciliteit onder dezelfde voorwaarden beschikbaar gesteld voor respectievelijk € 2,5 mln en € 4 mln.

Daarnaast heeft het kabinet in 2021 een faciliteit van maximaal € 400 mln aan het garantiefonds SGR beschikbaar gesteld voor de verstrekking van liquiditeitsleningen (voucherkredieten) aan reisorganisaties, die tijdelijk onvoldoende middelen hebben om vouchers terug te betalen aan consumenten. Voorwaarde is dat de reisorganisaties deze middelen alleen kunnen inzetten voor het uitbetalen van verstrekte vouchers voor pakketreizen en gekoppelde reisarrangementen. Het betreft vouchers die zijn afgegeven van 12 maart t/m 31 december 2020, onder de garantieregeling van SGR. Het maximaal te financieren bedrag per onderneming is 80% van de waarde van de aan de consument terug te betalen vouchers. Het krediet dat een reisonderneming kan aangaan is gemaximeerd op € 50 mln.

Qredits

In de categorie leningen vallen ook de uitgaven aan «Qredits» ten behoeve van micro- en MKB-kredieten voor ondernemers met een haalbaar ondernemingsplan die geen toegang hebben tot het reguliere financiële circuit. Daarnaast biedt Qredits coaching en begeleiding aan kleine en startende ondernemers. De afgelopen jaren is er in totaal een lening van € 45 mln verstrekt voor micro- en MKB-krediet. Daarnaast heeft Qredits in 2020 een achtergestelde lening van € 25 mln ontvangen voor het verstrekken van Corona overbruggingskredieten. Deze lening is in 2021 verhoogd met 30 mln. Daarnaast is in 2021 € 40 mln in de vorm van een lening aan Qredits beschikbaar gesteld voor overbruggingskredieten aan starters. Daarnaast is

in de jaren 2021-2023 in totaal € 200 mln aan Qredits ter beschikking gesteld in het kader van het TOA-krediet gericht op ondernemers die met gebruikmaking van de Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA), hun mkb-bedrijf willen doorstarten.

Garanties

Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)

De **BMKB** maakt mogelijk dat bedrijven met te weinig zekerheden (onderpand) toch financiering kunnen krijgen, doordat de overheid borg staat voor het deel van de lening waar het bedrijf geen onderpand voor heeft. De overheidsborg bedraagt 90% van het borgstellingskrediet van 50% van het totaal verstrekte krediet (voor starters en innovatieve bedrijven gelden in verhouding hogere borgstellingskredieten ten opzichte van het totaal verstrekte krediet). De kredietverstrekker kan, mocht dat nodig zijn, voor dat deel dus terugvallen op de overheid. Het kabinet heeft in 2017 besloten de BMKB permanent open te stellen voor niet-bancaire partijen (Kamerstuk [32 637, nr. 286](#)). Het gebruik van de regeling hangt af van de kredietbehoefte van het bedrijfsleven, ontwikkeling van de conjunctuur en risicobereidheid van financiers. De raming betreft de verwachte schades die kredietverstrekkers declareren bij EZK als kredieten niet terug kunnen worden betaald. Tegenover de schades staan premies en ontvangsten bij uitwinning van faillissementen. In de budgettaire tabel is een splitsing gemaakt tussen de werkelijke schadebetalingen en stortingen in de begrotingsreserve BMKB.

Sinds 16 maart 2020 heeft de BMKB-regeling een coronamodule (BMKB-C) met ruimere mogelijkheden voor in de kern gezonde ondernemingen die liquiditeitsproblemen ondervinden als gevolg van het corona-virus. De BMKB-C module, die is opengesteld tot ultimo 2021, biedt een hogere borgstelling van de overheid, zodat financiers eerder en sneller kunnen financieren. De overheidsborg is verhoogd tot 90% van het borgstellingskrediet van 75% van het totaal verstrekte krediet. Om het gebruik van de BMKB-C optimaal te kunnen laten gebruiken is het totale garantiebudget BMKB voor het jaar 2021 vastgesteld op € 1,5 mld, waarvan € 1,35 mld voor geaccrediteerde bancaire financiers en € 150 mln voor geaccrediteerde non-bancaire financiers.

Groeifaciliteit

De **Groeifaciliteit** richt zich op buffervermogen – zoals aandelenkapitaal van participatiemaatschappijen en achtergestelde leningen door banken – en is vooral gericht op de groei- en expansiefase van een bedrijf of voor opvolging/overnames. Achtergestelde leningen en aandelenkapitaal verstrekt door participatiemaatschappijen en banken vallen tot maximaal € 25 mln per financier onder de garantieregeling. In totaal kan er voor € 50 mln per bedrijf onder garantie worden gebracht. De garantie van de overheid bedraagt 50%. De Groeifaciliteit heeft een looptijd tot 1 juli 2023.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)

De **GO-regeling** geeft financiers de mogelijkheid om een garantie van 50% van de overheid te verkrijgen, indien zij vanwege het risicoprofiel niet zelfstandig of onvoldoende in staat zijn in de kern gezonde bedrijven te financieren. Jaarlijks kan voor maximaal € 400 mln aan garanties worden verleend, waarbij het gebruik afhankelijk is van de conjuncturele ontwikkeling. Het geraamde bedrag betreft de verwachte schades op de regeling. Tegenover de schades staan premieontvangsten en ontvangsten bij uitwinning van faillissementen. De GO-regeling is kostendekkend.

Sinds 29 april jl. heeft de GO-regeling een corona-module (GO-C) met ruimere mogelijkheden voor in de kern gezonde ondernemingen die liquiditeitsproblemen ondervinden als gevolg van de coronacrisis. De voorwaarden van GO-C zijn gebaseerd op het tijdelijk staatssteunkader van de Europese Commissie. Het garantiepercentage van GO-C is 80% voor grootbedrijf en 90% voor mkb-bedrijven. Het totale garantielafond voor de GO (inclusief de GO-C) in 2021 bedraagt € 2,5 mld. Voor de GO-C wordt rekening gehouden met een kasbuffer van in totaal € 650 mln. De GO-C module heeft als vervaldatum 31 december 2021.

Opdrachten

Caribisch Nederland

Het budget betreft onder meer de uitgaven voor de Rijksdienst Caribisch Nederland en de kosten van statistisch en beleidsonderzoek door onder andere het CBS voor Caribisch Nederland.

Regeldruk

Het kabinet heeft bij de aanpak van de [regeldruk](#) voor ondernemers gekozen voor het oplossen van concrete knelpunten in bestaande wet- en regelgeving via departementale actieprogramma's en generieke instrumenten zoals de maatwerk aanpak en klantreizen. Tevens zet het kabinet in op de totstandkoming van betere regelgeving die ondernemers de ruimte tot vernieuwing geeft en tegelijkertijd publieke belangen borgt, onder meer via de «MKB-toets» bij aanvang van het wetgevingsproces en via effecttoetsing van nieuwe regelgeving door het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR).

Regiekosten regionale functie

Het budget Regionale regiekosten wordt ingezet met als doel de uitwisseling van ervaring en kennis tussen Rijk en regio te stimuleren, en verbindingen te realiseren door partijen rondom de thema's van EZK samen te brengen.

SBIR

Met innovatiecompetities zoals Small Business Innovation Research ([SBIR](#)) en innovatiepartnerschap daagt de overheid als inkoper het bedrijfsleven, vooral het MKB en startups, uit om nieuwe oplossingen te zoeken voor maatschappelijke vraagstukken en het duurzamer, sneller, betrouwbaarder of veiliger (blijven) vervullen van overheidstaken. De voorstellen dienen innovatie te stimuleren en bij te dragen aan het realiseren van de missies die in het kader van het missiegedreven Topsectoren- en innovatiebeleid zijn opgenomen in de Kennis- en Innovatieagenda's 2020–2023. Er is in de kabinetsperiode 2018–2021 in totaal € 11,5 mln beschikbaar gesteld voor het opzetten van SBIR-oproepen. Omdat deze middelen in eerdere jaren niet volledig tot besteding zijn gekomen, staat tot en met 2024 nog budget geraamd.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan RVO.nl – Innovatie Attachés (IA)

De [Innovatie Attachés](#), onderdeel van RVO.nl, werken in opdracht van EZK in vijftien landen vanuit ambassades en consulaten. Zij leveren kennis en informatie over ontwikkelingen en trends op het terrein van innovatie, technologie en wetenschap in het buitenland, creëren verbindingen tussen Nederlandse en buitenlandse bedrijven, kennisinstellingen en overheden, en bevorderen daarmee de internationale innovatiesamenwerking ten

behoefte van het Nederlandse concurrentievermogen. Door innovatiesamenwerking komt voor de betrokken partijen de beste kennis en kunde beschikbaar, worden lange termijn relaties gesmeed en handelsrelaties versterkt. Ook zorgen de Innovatie Attachés in samenwerking met de NFIA ervoor dat er meer buitenlandse R&D naar Nederland komt.

Bijdrage aan RVO.nl - Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA)

De bijdrage van de [NFIA](#) is erop gericht om investeringen van buitenlandse bedrijven in Nederland te stimuleren. De NFIA ondersteunt buitenlandse bedrijven die zich willen vestigen in Nederland of die hier willen uitbreiden bij hun investeringsbeslissing. Tevens coördineert de NFIA de samenwerking met regionale partijen binnen het Invest in Holland netwerk en heeft het een signaalfunctie naar beleid over actuele ontwikkelingen in het vestigingsklimaat. De NFIA focust zich op het aantrekken van buitenlandse bedrijven die juist ook bijdragen aan versterking van de innovatie-ecosystemen (samen met het IA-netwerk) en de verduurzaming en digitalisering van de Nederlandse economie. De dienstverlening voor buitenlandse bedrijven bestaat onder meer uit informatievoorziening, praktische assistentie en introductie bij relevante partijen.

Bijdrage aan RVO.nl – uitvoering instrumentarium

Deze middelen zijn grotendeels voor de uitvoering van de financierings- en innovatie-instrumenten (MKB Innovatiestimulering Topsectoren, Eurostars, Internationaal Innoveren, PPS-toeslag, WBSO, BMKB, Groeifaciliteit, Garantie Ondernemingsfinanciering). Dit betreft activiteiten als beoordeling van aanvragen, bedrijfscontroles, voorlichting over de instrumenten, de organisatie van innovatiemissies en het terugontvangen van kredieten.

Bijdrage aan Agentschap Telecom

Met deze bijdrage verzorgt Agentschap Telecom de uitvoering, het toezicht en de handhaving van de bepalingen uit de Wet ruimtevaartactiviteiten. Het gaat om werkzaamheden die voortkomen uit aanvragen, toetsen en eventueel afgifte van een ruimtevaartvergunning, registreren van ruimtevoorwerpen, deelname aan internationale gremia, adviseren en voorlichting geven over ruimtevaartactiviteiten. Het wettelijke toezicht heeft betrekking op de afgifte van ruimtevaartvergunningen.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Kamer van Koophandel

De Kamer van Koophandel ([KVK](#)) voert wettelijke taken uit in het kader van ondernemersbeleid: beheren van het handelsregister, voorlichting en regiostimulering, innovatiestimulering en de ontwikkeling en het beheer van het digitale en de fysieke ondernemersplein(en). Daarnaast beheert KVK in het kader van het Wwft-beleid de registers van uiteindelijk belanghebbenden van juridische entiteiten en constructies zoals trusts. Met het Regeerakkoord 2017 is de beleidsverantwoordelijkheid voor het digitaal ondernemersplein en de bijbehorende middelen naar het Ministerie van BZK overgegaan.

Bijdrage aan (inter)nationale organisaties

Bijdrage NBTC

EZK stelt op basis van meerjarenafspraken budget beschikbaar voor het Nederlands Bureau van Toerisme en Congressen ([NBTC](#)) voor bestemmingsmanagement, waaronder internationale «branding», ontwikkeling van aanbod, kennis en data, spreiding van toeristen en congreswerving.

Overige bijdragen aan organisaties

Dit betreft onder meer de bijdrage aan het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de Staat van het MKB en de Koning Willem I Stichting (€ 0,37 mln waarvan € 0,07 mln wordt bijgedragen door IenW).

Industriële participatie – Commissariaat Militaire productie

EZK werkt aan het versterken, beschermen en (internationaal) positioneren van een hoogwaardige en concurrerende Nederlandse defensie- en veiligheid (gerelateerde) industrie. De Defensie Industrie Strategie (2018) presenteert de gewenste Nederlandse Defensie Technologische en Industriële Basis (DTIB) en geeft aan welke kennis, technologie en industriële capaciteiten zoveel als mogelijk nationaal moeten worden verankerd om de wezenlijke belangen van nationale veiligheid te kunnen beschermen. De defensiemarkt kenmerkt zich door een hoge kennisintensiteit en vraag naar innovatieve oplossingen, maar op de internationale defensiemarkt ontbreekt het aan een gelijk speelveld. EZK zet het industrieel participatiebeleid in om enerzijds de Nederlandse DTIB verder te versterken en anderzijds om Nederlandse defensiebedrijven en kennisinstituten te positioneren binnen de veelal gesloten en op nationaal niveau georganiseerde Europese en trans-Atlantische toeleveringsketens van ontwikkeling, productie en instandhouding van defensiematerieel. Gerichte inzet van industrieel participatiebeleid is van belang voor het beschermen van nationale veiligheidsbelangen en draagt bij aan het openen van internationale toeleveranciersketens, waarmee EZK een gelijk speelveld op de internationale defensiemarkt bevordert.

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage 'Fiscale regelingen' in de Miljoenennota. De fiscale regelingen die niet in onderstaande tabel zijn opgenomen, maar wel op dit beleidsartikel betrekking hebben, zijn:

- Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid
- Vrijstelling aandelenopties werknemers van startups
- Persoonsgebonden aftrekpost durfkapitaal

Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota 'Toelichting op de fiscale regelingen'.

Tabel 22 Fiscale regelingen 2020–2022, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € 1 mln) ¹

	2020	2021	2022
FOR aftrek	204	212	220
FOR belaste afnemings	– 104	– 108	– 112
Zelfstandigenaftrek	1.731	1.608	1.559
Extra zelfstandigenaftrek starters	102	97	100
Meewerkaftrek	7	8	7
Stakingsaftrek	15	15	15
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk	5	5	5
Willekeurige afschrijving starters	7	7	7
Doorschuiving stakingswinst	283	295	307
MKB-winstvrijstelling	1.894	2.081	2.165
Terbeschikkingstellingsvrijstelling	20	20	20
Innovatiebox	1.636	1.410	1.433
Liquidatie- en stakingsverliesregeling	748	758	741
Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek	400	412	410
OVV Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer ²	17	22	22
Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	481	481	481
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO	1.226	1.438	1.336
Verlaagd gebruikelijk loon voor dga's van startups	0	0	0
Kleine ondernemersregeling	180	210	222
BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers ³	721	862	941
MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers ⁴	959	998	1.038

1 [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.

2 OVB = Overdrachtsbelasting

3 BPM = Belasting van personenauto's en motorrijwielen

4 MRB = Motorrijtuigenbelasting

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten voor de BMKB, Groeifaciliteit en Garantie Ondernemingsfinanciering betreffen de premie-inkomsten in het kader van de verstrekte garanties. Bij de BMKB is daarnaast ook sprake van ontvangsten als gevolg van uitbetaalde maar later afgewezen verliesdeclaraties.

De ontvangsten in het kader van de Luchtvaartkredietregeling betreffen terugbetalingen (kredietssom en rente) van kredieten, verleend in de periode 1998 tot en met 2003 en 2008 tot en met 2011 voor vliegtuigtechnologieprojecten.

De ontvangsten Rijksoctrooiwet 1995 betreffen de ontvangsten van Octrooi-centrum NL, uit hoofde van procedure- en instandhoudingtaksen op basis van de Rijksoctrooiwet 1995. Daarin zijn begrepen de instandhoudingtaksen voor Europese octrooien, waarvoor geldt dat de hiervoor geraamde ontvangsten de helft zijn van de feitelijke ontvangsten uit taksen. De andere helft wordt afgedragen aan het Europees Octrooibureau.

De ontvangsten Eurostars betreffen de Europese bijdrage aan Eurostarsprojecten. De bijdrage betreft 25% van de nationale bijdrage.

De ontvangsten F-35 betreffen de geraamde afdrachten door de defensie-industrie aan de Staat. Op basis van de medefinancieringsovereenkomst over de deelname van Nederland aan de ontwikkeling van de F-35 draagt de industrie 2% over de gerealiseerde omzet voor ontwikkeling en onderhoud van de F-35 af aan EZK.

De ontvangsten bedrijfssteun hebben betrekking op de aflossing van de overbruggingsfaciliteit IHC (2021) en de geraamde aflossing van de lening-faciliteit aan SGR en kleine garantiefondsen (2022 en volgende jaren).

Toelichting op de begrotingsreserves

De begrotingsreserves zijn bedoeld om inkomsten uit premies en uitgaven voor schades, die over de jaren kunnen fluctueren, te verevenen. De reserve wordt aangehouden om als buffer te dienen voor uitgaven door EZK indien bedrijven niet aan hun terugbetalingsverplichtingen kunnen voldoen inzake leningen bij financieringsinstellingen waarop EZK een borgstelling heeft afgegeven. Voor meer informatie over de ontwikkeling van de garanties en het verloop van de reserves wordt verwezen naar het overzicht van de risicoregelingen in het hoofdstuk Beleidsagenda van deze begroting.

Er zijn begrotingsreserves voor de BMKB (inclusief de BMKB-C), de regeling Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) (inclusief de GO-C), de Groeifaciliteit (GF), de garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC) en de garanties voor nieuwe aanbieders van MKB-financiering. De GO, GF en de garanties voor alternatieve aanbieders van MKB-financiering betreffen kostendekkende garanties, waarvan de te realiseren premieontvangsten in principe toereikend zijn voor het afdekken van eventuele verliesdeclaraties. Ultimo begrotingsjaar wordt op basis van de gerealiseerde ontvangsten en uitgaven vastgesteld of een onttrekking of storting dient plaats te vinden.

Tabel 23 Stand begrotingsreserves per 31 december 2020 (bedragen x € 1.000)

		Waarvan juridisch verplicht
Borgstelling MKB-kredieten (BMKB)	337.975	100%
Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	249.130	100%
Groeifaciliteit	15.436	100%
Garantie MKB-faciliteiten	20.213	100%
Klein Krediet Corona (KKC)	164.763	22%

Budgetflexibiliteit begrotingsreserves

BMKB

De BMKB is een niet geheel kostendekkende regeling. De begrotingsreserve dient er toe om een discrepantie in de tijd tussen ontvangsten en uitgaven te verevenen en als buffer voor het niet-kostendekkende deel van de regeling. Het uitstaand obligo van de BMKB was ultimo 2020 circa € 1,8 mld en van de BMKB-C € 426 mln, waarmee de volledige begrotingsreserve juridisch verplicht is.

Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) en de Groeifaciliteit (GF)

Bij de Garantie Ondernemingsfinanciering en de Groeifaciliteit is sprake van in opzet kostendekkende regelingen. Bij deze regelingen dient de begrotingsreserve ertoe de discrepantie in de tijd tussen ontvangsten en uitgaven te verevenen. Bij deze regelingen kunnen relatief grote verliesdeclaraties worden ingediend, die de omvang van de in enig jaar te ontvangen provisies te boven gaan. Voor die situaties is het nodig een forse begrotingsreserve aan te houden om deze tegenvallers binnen de begroting te kunnen accommoderen. Het uitstaande obligo voor deze regelingen was ultimo 2020 € 404 mln (GO), € 557,1 mln (GO-C) en € 51,8 mln (GF), waardoor de volledige

reserves voor deze regelingen juridisch verplicht zijn. De omvang en benutting van de begrotingsreserves worden betrokken bij de evaluatie van deze regelingen.

MKB-faciliteiten

Dit betreft de begrotingsreserve ten behoeve van de fundinggaranties in het kader van het Aanvullend actieplan MKB-financiering. De begrotingsreserve dient er toe de discrepantie in de tijd tussen de premieontvangsten en de uitgaven te verevenen. Het uitstaand obligo ultimo 2020 van deze garanties is € 358,2 mln, waarmee de volledige voorziening juridisch is verplicht.

Klein Krediet Corona

Dit betreft de begrotingsreserve ten behoeve van de garantieregeling Klein Krediet Corona (KKC). De begrotingsreserve dient er toe de discrepantie in de tijd tussen de premieontvangsten en de uitgaven te verevenen. Het uitstaand obligo ultimo 2020 van deze garanties is € 36,4 mln, waarmee 22% van de voorziening juridisch is verplicht.

Voorgenomen stortingen of onttrekkingen begrotingsreserves

Tabel 24 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve Borgstelling MKB-kredieten (BMKB) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2021	Verwachte toevoegingen 2021	Verwachte onttrekkingen 2021	Verwachte stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 31/12/2022
337.975		1.882	336.093	n.v.t.	n.v.t.	336.093

Tabel 25 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve Klein Krediet Corona (KKC) (x € 1 mln)

Stand per 1/1/2021	Verwachte toevoegingen 2021	Verwachte onttrekkingen 2021	Verwachte stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 31/12/2022
164.763		100.000	64.763	n.v.t.	n.v.t.	64.763

Voor de begrotingsreserve BMKB en KKC zijn de voorgenomen onttrekkingen voor 2021 opgenomen. Op basis van de daadwerkelijke verliesdeclaraties en premieontvangsten wordt ultimo boekjaar bepaald of voor deze reserves een aanvullende onttrekking of storting aan de reserves dient plaats te vinden. Ditzelfde geldt voor de begrotingsreserves van de GO, GF, en MKB-faciliteiten. Op dit moment zijn deze stortingen of onttrekkingen nog niet precies te ramen.

Beleidsartikel 3 Toekomstfonds

A. Algemene doelstelling

Versterken van de innovatieve kracht van Nederland door het beschikbaar stellen van financiering voor het innovatief en snelgroeiend mkb en voor fundamenteel en toegepast onderzoek en het behouden van vermogen voor toekomstige generaties. Om de toegang tot risicokapitaal te faciliteren zet EZK vanuit het Toekomstfonds diverse instrumenten in, zoals de regeling Vroegfasefinanciering (VFF), Seed Capital en de Dutch Venture Initiatieven. Ook de ROM's zijn ondergebracht in het Toekomstfonds. Deze instrumenten zijn adaptief aan marktontwikkelingen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van EZK is rijksbreed verantwoordelijk voor versterking van het innovatievermogen, in het bijzonder gericht op het bedrijfsleven en verantwoordelijk voor het scheppen van randvoorwaarden voor een excellent ondernemingsklimaat.

De Minister van EZK en de bewindslieden van OCW coördineren en borgen de publieke kennisinfrastructuur voor toegepast en fundamenteel onderzoek.

Vanuit deze verantwoordelijkheden heeft de minister een financierende en faciliterende rol, samenhangend met de stimulerende, regisserende en faciliterende rollen zoals vermeld in artikel 2 van deze begroting.

Financieren/faciliteren

- Het mede-financieren van investeringen in R&D en innovatie;
- Het faciliteren van toegang tot en financieren van (risico)kapitaal voor bedrijven;
- Het mede-financieren van Europese en internationale samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie.

Om – aanvullend op de begroting – het parlement te informeren over voortgang en effecten van beleid treft u op de website <https://www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl> informatie aan over de indicatoren en kengetallen. Deze website is te zien als een digitale bijlage van de EZK-begroting.

C. Beleidswijzigingen

Naar aanleiding van de evaluatie van de regeling Vroegfasefinanciering (VFF) (Kamerstuk [32 637, nr. 344](#)) werken het Ministerie van EZK, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, de provincies en de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen samen aan de ontwikkeling van een regionale module binnen de VFF-regeling, welke sinds februari 2021 operationeel is. Hiervoor wordt in de jaren 2021 t/m 2023 in totaal € 30 mln committeringsbudget beschikbaar gesteld.

In 2021 heeft EZK samen met lokale stakeholders voor de regio Flevoland een regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM) opgericht op initiatief van regio Flevoland. Voor de regio Noord-Holland spannen de regionale stakeholders en EZK zich in om een nieuwe ROM aan het einde van 2021 op te richten. De ingezette middelen hebben tot doel de economische krachten in de regio te versterken middels participatie in innovatieve mkb en waar

mogelijk samen met marktpartijen. Verder beogen zij sectorale initiatieven vanuit het topsectorenbeleid en ander generiek beleid te ondersteunen middels subsidies. Tenslotte beogen zij de samenwerking tussen het (innovatieve) mkb en kennisinstellingen in de regio te bevorderen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 26 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 3 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	510.705	638.352	169.513	151.629	147.975	153.763	151.913
Uitgaven	440.275	439.513	245.374	227.952	222.095	198.332	217.402
Subsidies (regelingen)	2.791	4.894	3.162	3.136	2.978	2.398	0
Smart Industry (subsidie)	172	729	184	158	0	0	0
Haalbaarheidsstudies STW	796	815	0	0	0	0	0
Thematisch Technology Transfer	1.823	3.350	2.978	2.978	2.978	2.398	0
Leningen	429.133	419.066	233.474	216.078	210.379	187.196	208.664
Startups / MKB financiering							
<i>Volledig revolverend</i>							
Fund to Fund	16.500	52.768	27.292	11.266	13.101	15.800	10.800
ROM's	317.196	208.259	17.000	9.000	0	0	0
Dutch Future Fund	0	4.000	6.000	7.000	6.000	2.000	0
Deep Tech Fund	0	10.000	25.000	25.000	25.000	25.000	65.000
Fonds Alternatieve Financiering	0	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	0
<i>Deels revolverend</i>							
Innovatiekrediet	50.838	44.761	56.999	56.933	58.689	57.689	57.689
Risicokapitaal SEED	26.916	38.062	53.559	61.257	61.253	56.086	56.086
Vroege fase / informal investors	12.657	17.393	20.514	20.497	22.597	14.597	14.597
Start ups / MKB	0	0	0	0	825	492	492
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek							
<i>Met vermogensbehoud</i>							
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	497	16.979	2.500	0	0	2.500	2.500
Onco research	2.323	4.904	2.431	1.170	630	360	0
Smart Industry (leningen)	333	288	315	0	0	0	0
Thematische Technology Transfer	1.873	10.152	7.364	6.955	4.284	1.172	0
RegMed XB	0	1.500	4.500	7.000	8.000	1.500	1.500
Bijdrage aan agentschappen	8.351	15.553	8.738	8.738	8.738	8.738	8.738
Bijdrage RVO.nl	8.351	15.553	8.738	8.738	8.738	8.738	8.738
Ontvangsten	60.149	56.000	75.300	80.200	80.300	262.100	60.300
ROM's	26.755	0	30.000	30.000	30.000	210.000	0
Fund to Fund	0	29.750	17.900	17.900	15.000	13.800	13.000
DVI II	0	950	1.100	2.000	5.000	8.000	17.000
Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek	1.183	0	0	0	0	0	0
Co-investment venture capital instrument / EIF	15.000	0	0	0	0	0	0
Innovatiekredieten	8.452	15.000	16.000	20.000	20.000	20.000	20.000
SEED	7.542	10.300	10.300	10.300	10.300	10.300	10.300
Ontvangsten VFF	1.217	0	0	0	0	0	0

Tabel 27 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	510.705	638.352	169.513	151.629	147.975	153.763	151.913
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	510.705	638.352	169.513	151.629	147.975	153.763	151.913

Budgetflexibiliteit

Het percentage juridisch verplicht (het deel van het beschikbare uitgavenbudget waarop al juridische verplichtingen rusten) is 73%.

Subsidies: Het budget in 2022 is voor 100% juridisch verplicht. Dit betreft de uitfinanciering van de verplichtingen in het kader van de regeling Smart Industry en de regeling Thematische Technology Transfer (TTT).

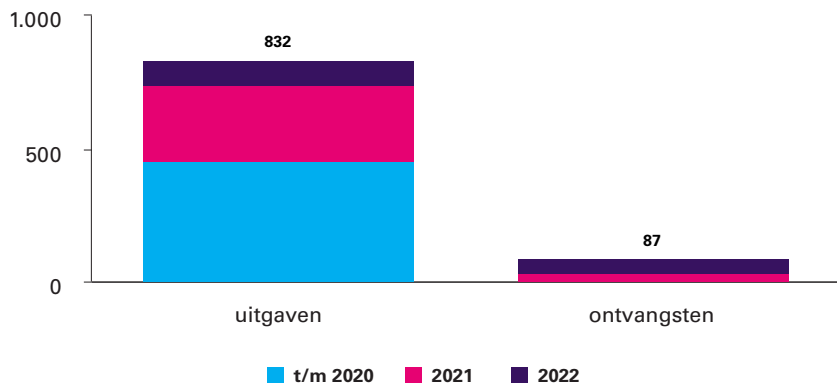
Leningen: Het budget in 2022 is voor 72% juridisch verplicht. Dit betreft een groot deel van het budget voor Innovatiekredieten, de Seed Capital regeling, Vroegefasefinanciering, de investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek en de regeling Thematische Technology Transfer. Het budget voor DVI/Fund of funds, Dutch Future Fund, Deep Tech Fund en het fonds voor Alternatieve financiering, Smart Industry en Oncode Institute is volledig juridisch verplicht. Het budget voor de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen voor kapitaalstorting in het Investeringsfonds Zeeland (€ 5 mln) en ROM Utrecht (€ 12 mln) is bestuurlijk gebonden. Dit betreft 7% van het totale budget voor de categorie leningen.

Bijdrage aan agentschappen: Het budget betreft de financiering van het opdrachtenpakket 2022 aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en is 100% juridisch verplicht.

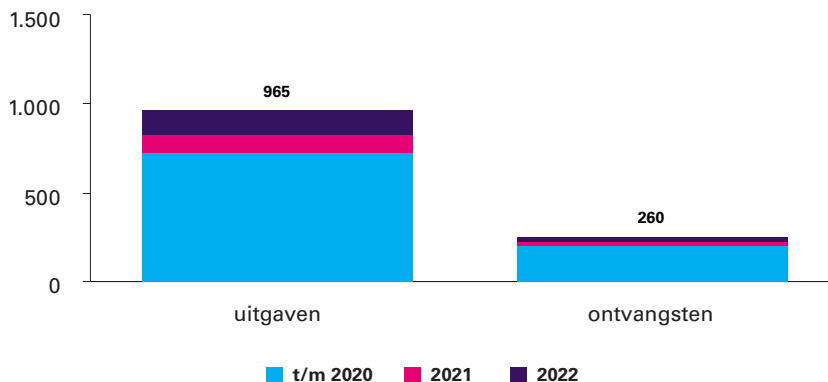
Revolverendheid

Opbrengsten van succesvolle innovaties vloeien terug in het Toekomstfonds, zodat ze weer opnieuw kunnen worden ingezet. Het fonds is daarmee additioneel aan de markt: de overheid neemt het grootste risico, waardoor private investeerders kunnen mee-investeren in innovatieve ondernemingen. De overheid deelt mee in de opbrengsten van geslaagde innovaties, waardoor deze middelen opnieuw kunnen worden ingezet voor het vergroten van het beschikbare risicokapitaal voor innovatieve bedrijven.

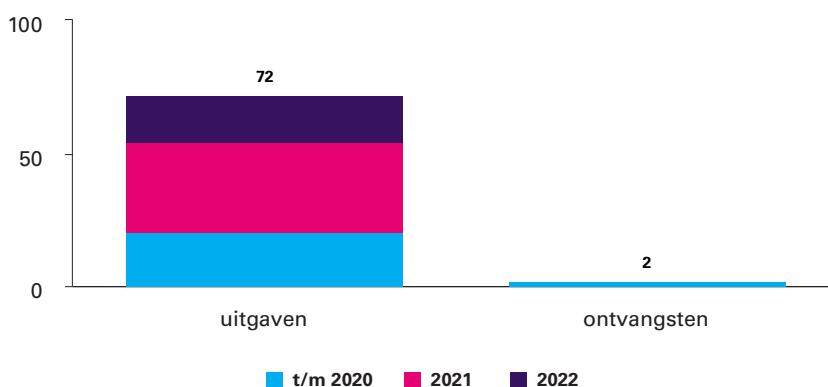
Figuur 4 Instrumenten Volledig revolverend (x € 1 mln)

Figuur 5 Instrumenten Gedeeltelijk revolverend (x € 1 mln)

Figuur 6 Instrumenten Fundamenteel en toegepast onderzoek (x € 1 mln)

Toelichting: In bovenstaande grafieken is voor de verschillende onderdelen van het Toekomstfonds weergegeven wat de verhouding is tussen de (geraamde) uitgaven van de diverse regelingen en de (geraamde) terugontvangsten op verstrekte kredieten. Ontvangsten op de geïnvesteerde bedragen worden eerst na verloop van een aantal jaar gerealiseerd. Bij instrumenten die relatief kort bestaan (bijvoorbeeld investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek) zijn hierdoor nog geen of nauwelijks ontvangsten gerealiseerd. Dit is het geval bij MKB-financiering volledig revolverend (DVI sinds ultimo 2012 en het Co-investeringsfonds sinds 2017) en de investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek (sinds 2016). De instrumenten in het onderdeel MKB-financiering gedeeltelijk revolverend, zoals de Seed Capital regeling en het Innovatiekrediet, bestaan al langer en kennen hierdoor al een substantiële ontvangstenrealisatie.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

De middelen in het Toekomstfonds worden revolverend ingezet voor de financiering van innovatieve en snelgroeiende mkb-bedrijven en voor fundamenteel en toepassingsgericht onderzoek. Ook de begrotingsmiddelen voor het Innovatiefonds MKB+ en de participatie van het Rijk in de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) zijn in het Toekomstfonds ondergebracht.

Subsidies

Smart Industry

Dit betreft de uitfinanciering van het subsidiedeel van de regeling Smart Industry (zie toelichting onder investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek met vermogensbehoud). Daarnaast is er € 3,5 mln beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de Implementatie-agenda Smart Industry 2018-2021, waaronder de regionale Smart Industry Hubs.

Haalbaarheidsstudies STW

Via Proof of Concept, onderdeel van de investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek (met vermogensbehoud), is verspreid over de jaren vanaf 2017 in totaal € 4 mln beschikbaar gesteld (inclusief uitvoeringskosten) aan NWO-TTW voor de haalbaarheidsstudies voor innovatieve TO₂ starters. Met een haalbaarheidsstudie kan de innovatieve TO₂ starter het *proof of principle* aantonen, evenals het commercieel perspectief van het beoogde product of proces of de beoogde dienst.

Thematische Technology Transfer

Dit betreft subsidies voor de genoemde activiteiten van de thematische samenwerkingsverbanden gericht op kennisoverdrachtsactiviteiten op een bepaald thema met als doel het helpen oprichten van kennisstarters in de periode 2019-2025. Tevens is er een beperkt budget voor managementkosten van de TTT-fondsen.

Leningen

Binnen de structuur van het in 2014 gevormde Toekomstfonds (Kamerstuk [34 000 XIII, nr. 5](#)), bestaat het Innovatiefonds MKB+ uit volledig revolverende instrumenten (Fund to Fund het Dutch Venture Initiative (DVI), de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, het Dutch Future Fund, het Deep Tech Fonds en het fonds voor Alternatieve financiering), en gedeeltelijk revolverende instrumenten (Innovatiekrediet, de Seed Capital regeling (risicokapitaal) en de regeling Vroegefasefinanciering).

MKB-financiering: volledig revolverend

Fund to Fund

Dutch Venture Initiative (DVI) heeft een vliegwieleffect voor de risicokapitaalmarkt omdat het in fondsen investeert waarin private investeerders tussen de minimaal 50% en 90% meefinancieren. Dit effect wordt versterkt door het feit dat bedrijven met dit risicokapitaal gemakkelijker nieuw vreemd vermogen kunnen aantrekken. Met ondersteuning van DVI-fund-of-funds is sinds 2014 in totaal al voor meer dan € 4,2 mld aan risicokapitaal beschikbaar gekomen. De venture capital fondsen verkrijgen tussen € 5 mln en € 20 mln uit DVI. Al meer dan 320 ondernemingen hebben financiering uit DVI-fondsen verkregen.

Het eerste DVI-fonds van € 202,5 mln (EZK-bijdrage € 130 mln, EIF-bijdrage € 67,5 mln en BOM-bijdrage € 5 mln) is opgericht in 2013 en is inmiddels volledig gecommitteerd in 14 venture capital fondsen, waaronder een specifiek fonds voor business angels van € 45 mln. Het tweede DVI fund-of-funds van € 200 mln (EZK-bijdrage € 100 mln, EIF-bijdrage € 100 mln) is opgericht in 2016 en er zijn inmiddels 13 fondsen operationeel.

Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's)

De eventuele participaties in de ROM's worden onder de revolverende investeringen verantwoord. In 2021 is onder meer in totaal € 150 mln geraamd voor de versterking van het fondsvermogen van de ROM's. Daarnaast werden de corona-overbruggingsleningen in 2020 en 2021 ook op dit instrument verantwoord.

Dutch Future Fund

Het Dutch Future Fund (DFF) met een omvang van € 300 mln wordt uitgevoerd door het EIF in samenwerking met Invest-NL. Het fonds investeert in andere risicokapitaalfondsen zodat via die investeringsfondsen de beschikbare hoeveelheid kapitaal voor Nederlandse innovatieve groei-bedrijven wordt vergroot. EZK heeft € 25 mln voor dit fonds beschikbaar gesteld.

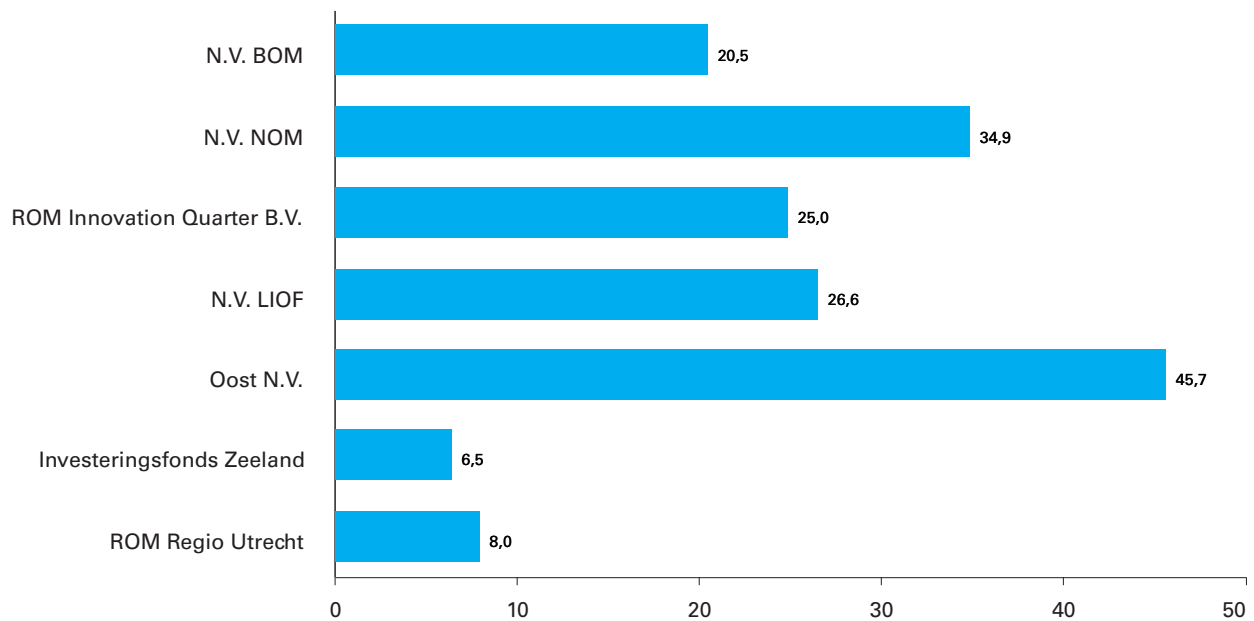
Deep Tech Fund

Het Deep tech Fonds betreft een fonds dat investeringen in bedrijven met innovatieve complexe technologie mogelijk kan maken. Voor innovatieve ondernemingen die zowel kennis- als kapitaalintensief zijn, is het vaak moeilijk om financiering te vinden. Vaak gaat het om nieuwe technologieën die zich nog niet bewezen hebben en waar relatief grote risico's aan kleven. Het fonds wordt uitgewerkt als co-investeringsfonds en als separaat fonds ondergebracht bij Invest-NL. De omvang van het fonds zal € 250 mln bedragen, waarvan € 175 mln door de EZK wordt ingebracht en het resterende deel door Invest-NL.

Fonds Alternatieve Financiering (Dutch Alternative Credit Instrument)

Samen met Invest-NL en het EIF is een fonds opgericht voor de funding van alternatieve financiers. De fondsomvang bedraagt € 200 mln, waarvan € 50 mln door EZK wordt ingebracht. Met het fonds kan het aanbod van funding voor alternatieve financiers worden vergroot. Hierdoor verkrijgen alternatieve financiers meer slagkracht om leningen te verstrekken aan ondernemers en kunnen zij een aantrekkelijk alternatief bieden voor bancaire financiering. Zo draagt het fonds bij aan een divers financierings-landschap.

Figuur 7 Participaties Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen ultimo 2020 (x € 1 mln)

MKB-financiering: gedeeltelijk revolverend

Innovatiekrediet

Het Innovatiekrediet biedt toegang tot financiering voor met name het innovatieve mkb en start-ups en helpt bij het aantrekken van risicokapitaal. In een fase waarin bancaire financiering niet of nauwelijks beschikbaar is, maakt het Innovatiekrediet onder voorwaarde van 50-75% eigen middelen innovatieprojecten mogelijk met een maximale ondersteuning van € 10 mln voor technische ontwikkelingsprojecten en € 5 mln voor klinische projecten.

Risicokapitaal SEED

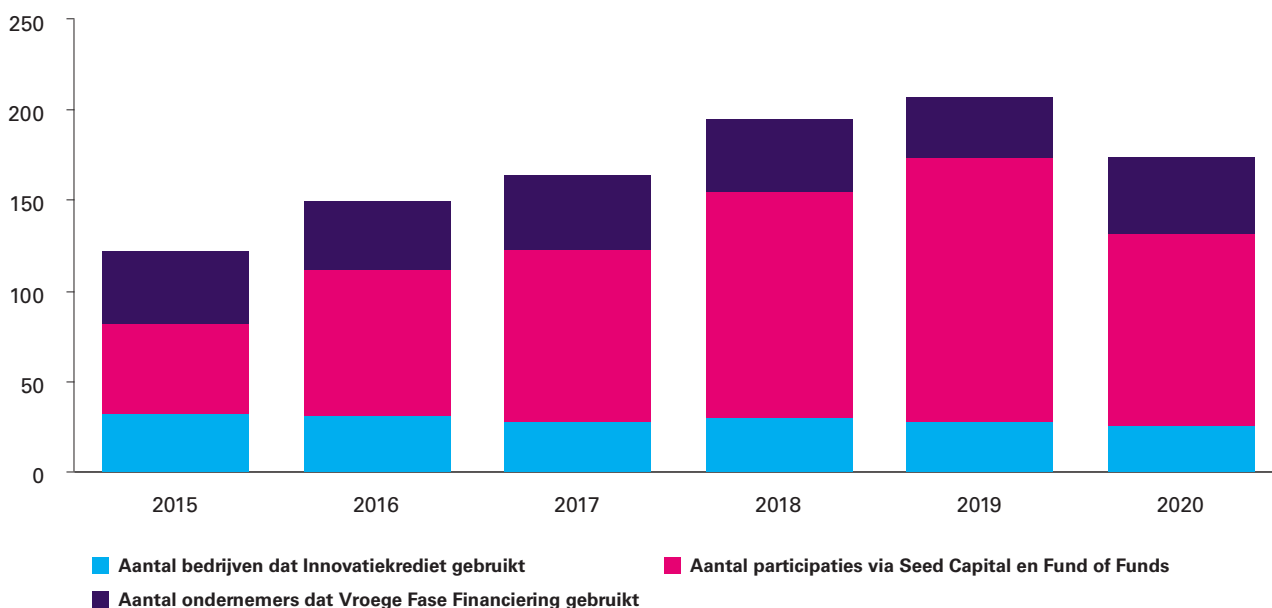
De Seed Capital regeling (risicokapitaal) ondersteunt starters in high tech en creatieve sectoren bij het verwerven van risicokapitaal.

Vroege fase / informal investors

De regeling Vroegefasefinanciering biedt financiering - in de vorm van een geldlening - voor academische, hbo en TO₂ starters, voor innovatieve starters en kleine bedrijven in een vroege ontwikkelingsfase: van validatie en onderbouwing van een business case, van idee naar concept. Hierdoor wordt ook de toegang tot vervolffinanciering gefaciliteerd. Dit initiatief wordt door RVO.nl en door NWO-TTW uitgevoerd. In 2021 is er een regionale module aan de regeling toegevoegd (als gevolg van de evaluatie), waardoor regionale financiers cofinanciering kunnen verkrijgen ten behoeve van het verstrekken van vroegefasefinanciering aan ondernemingen.

Bovengenoemde instrumenten versterken en stimuleren private vermogensverschaffers om innovatieprojecten van bedrijven te financieren en voorzien in de behoefte van bedrijven voor een betere toegang tot risicokapitaal voor innovatie.

Figuur 8 Gebruik regelingen Toekomstfonds

Tabel 28 Kengetallen							
Kengetallen	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
Innovatiekrediet							
Aantal bedrijven dat Innovatiekrediet gebruikt	33	32	29	31	29	27	RVO.nl
Omvang private R&D-uitgaven ondersteund met een Innovatiekrediet (x € 1 mln)	119	136	159	173	139	167	
Seed Capital en Fund of funds							
Aantal participaties via Seed Capital en Fund of Funds	50	81	95	125	146	106	RVO.nl/EIF
Omvang gestimuleerd risicokapitaal voor innovatieve bedrijven door Seed Capital en Dutch Venture Initiative/Fund of Funds (x € 1 mln)	553	744	182	1.606	351	440	
Vroegefasefinanciering							
Aantal ondernemers dat Vroege Fase Financiering gebruikt	40	37	41	40	33	42	RVO.nl
Regeling Thematische Technology Transfer							
Het aantal nieuwe (initiële) participaties in het afgelopen kalenderjaar van TTT-fondsen						12	RVO.nl
Aantal startende bedrijven ten gevolgen van de valorisatieactiviteiten door een TTT-samenwerkingsverband						6	

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek (met vermogensbehoud)

Vanuit het onderzoeksdeel van het Toekomstfonds wordt geïnvesteerd in nieuwe onderzoeksfaciliteiten, upgrading van bestaande faciliteiten en kennisbenutting.

Investerings in fundamenteel en toegepast onderzoek

De middelen zijn nodig voor de uitfinanciering van de regeling Toekomstfonds Onderzoeksfaciliteiten (TOF), waarmee van 2015 tot en met 2017 investeringen in hoogwaardige onderzoeksfaciliteiten zijn ondersteund. Ook betreft dit de over meerdere jaren beschikbare buffer voor de niet volledig revoluerende investeringen in fundamenteel en toegepast onderzoek.

Oncode Research

Oncode Institute wordt mede gefinancierd uit het onderzoeksdeel van het Toekomstfonds, gericht op Thematische Technology Transfer. Oncode Institute is een pilot die zich richt op de toepassing van wetenschappelijk oncologisch onderzoek voor betaalbare oplossingen voor de patiënt.

Smart Industry (leningen)

Dit betreft de uitfinanciering van het leningendeel van de regeling Smart Industry Fieldlabs die in 2017 is gepubliceerd en eenmalig is opengesteld. De regeling heeft als doel om de digitalisering van de industrie te versnellen door de slimme inzet van nieuwe productietechnologieën (bijvoorbeeld 3D-printers, robots, drones en sensoren) in combinatie met ICT. De verstrekte subsidie bestaat voor tweederde uit een renteloze lening.

Thematische Technology Transfer

De TTT-regeling heeft als doel het vergroten van de beschikbaarheid van risicofinanciering voor kennisstarters. Dit wordt gedaan door middel van TTT-fondsen in de periode 2019 tot en met 2025. De investeringen van de fondsen revolveren en hebben een looptijd van maximaal 9 jaar.

RegMed XB

Er is € 30 mln aan middelen uit het Toekomstfonds beschikbaar voor de financiering van publiek-private samenwerkingen, zoals het RegMedXB PPE fonds. Met een revolverend financieel instrument worden deze middelen ingezet voor de financiering van projecten om innovatie en bedrijvigheid te stimuleren. Die projecten richten zich op het ontwikkelen van medische oplossingen op het gebied van regeneratieve geneeskunde waarmee ook wordt bijgedragen aan de beheersing van zorgkosten. Van de beschikbare € 30 mln is € 15 mln afkomstig van de begroting van het Ministerie van VWS.

Bijdrage aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland voor de uitvoering van de diverse regelingen van het Toekomstfonds, zoals het Innovatiekrediet, de Seed Capital regeling, de regeling Vroegefasefinanciering, het Toekomstfondskrediet onderzoeksfaciliteiten, de TTT-regeling en de regeling Smart Industry.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten van het Toekomstfonds betreffen de op de EZK-begroting geraamde terugbetalingen van kredieten (hoofdsom en rente) in het kader van het Innovatiekrediet en Vroegefasefinanciering. Daarnaast worden de terugontvangsten van het Dutch Venture Initiative (DVI) en de Seed Capital regelingen verantwoord. Deze ontvangsten bestaan uit de opbrengsten van rente, dividend en de verkoopwaarde van ondernemingen op het moment dat een fonds haar belangen daarin verkoopt.

Ook worden de ontvangsten in het kader van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen in het Toekomstfonds verantwoord. Dit betreft eventuele dividenden of in voorkomende gevallen de opbrengst van aandelenverkoop. Ook hebben de ontvangsten betrekking op de terugontvangst van de middelen die aan de ROM's ter beschikking zijn gesteld voor het verstrekken van de Corona-overbruggingsleningen aan bedrijven.

Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

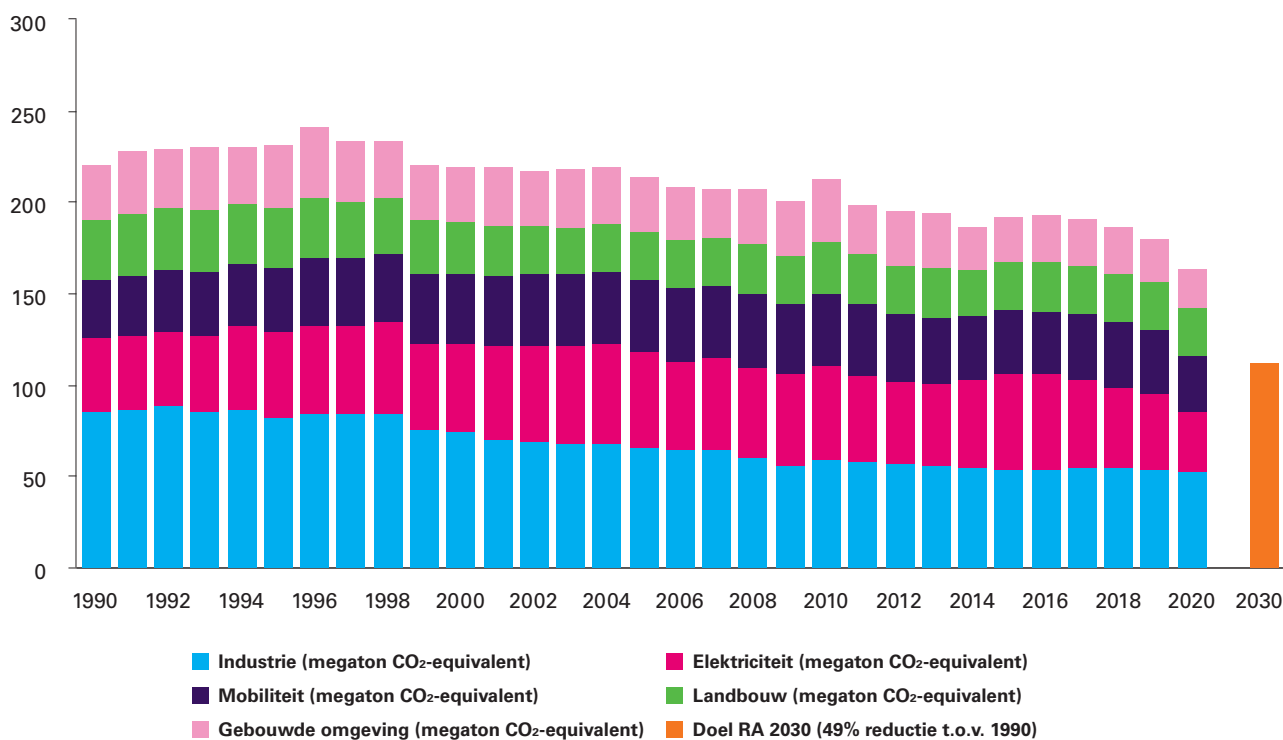
A. Algemene doelstelling

De doelstelling bij artikel 4 is om in het kader van het klimaatbeleid in internationaal verband bij te dragen aan het realiseren van de doelen van de klimaatovereenkomst van Parijs en, in Europees verband, het realiseren van een netto-reductie van broeikasgassen in 2030 van ten minste 55% ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050.

Nationaal worden de doelen uit de Klimaatwet nagestreefd:

- een reductie van de emissies van broeikasgassen van 49% in 2030 ten opzichte van 1990
- een reductie van de emissies van broeikasgassen met 95% in 2050 ten opzichte van 1990
- een volledige CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050.

Figuur 9 Uitstoot broeikasgassen Nederland in mld CO₂-equivalenten

Bron CBS. De cijfers voor 2020 zijn voorlopige cijfers.

In het kader van het energiebeleid werken we toe naar een CO₂-arme energievoorziening die veilig, betrouwbaar en betaalbaar is, op zodanige wijze dat economische kansen worden verzilverd en energie in het ruimtelijk beleid is geïntegreerd. De belangrijkste maatschappelijke uitdagingen waarop gefocust wordt zijn de klimaat- en energietransitie en de goede technische en veilige invulling van de afbouw van de winning uit het Groningenveld.

Volgens de Klimaatwet moet het kabinet elke vijf jaar een Klimaatplan vaststellen waarin staat op welke manier de gestelde doelen worden gerealiseerd. Uitvoering van de afspraken uit het Klimaatakkoord is hier onderdeel van. De maatregelen die het kabinet neemt vormen een samenhangend pakket dat door verschillende partijen in verschillende sectoren wordt uitgevoerd. De maatregelen zijn er onder andere op gericht om CO₂-reducerende technieken verder uit te rollen en rendabel te maken, knelpunten die een transitie naar een CO₂-arme economie in de weg staan op te lossen en regionale en lokale samenwerking en participatie rond de transitie te versterken. Voor de kortere termijn stuurt het kabinet daarnaast nog op het realiseren van de doelstelling van 16% duurzame energie in 2023, die nog voortvloeit uit het Energieakkoord.

Om deze doelstellingen te bereiken zet EZK een mix van normerende en beprijzingsinstrumenten en subsidies in, maar ook niet-financiële instrumenten zoals het transitiegericht maken van energieregeling om de werking van de energiemarkt te verbeteren.

Om uitvoering te geven aan het Urgendavonnis moet Nederland in 2020 en de jaren daarna de CO₂-uitstoot met minimaal 25% reduceren ten opzichte van 1990. Hiertoe heeft het kabinet de afgelopen jaren op verschillende momenten maatregelen aangekondigd.

De doelstelling voor het aandeel hernieuwbare energie van 14% is in Nederland in 2020 niet gehaald met alleen binnenlandse productie. Het kabinet blijft maximaal inzetten op een groter nationaal aandeel hernieuwbare energie om zo de doelstelling van 16% voor 2023 te behalen.

In oktober 2020 presenteerde het kabinet de eerste Klimaatnota met daarin een appreciatie van de voortgang van het klimaatbeleid en de prioriteiten voor het aankomende jaar. Deze kabinetsappreciatie is gebaseerd op de Klimaat- en Energieverkenning 2020 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en de Monitor Klimaatbeleid. In oktober 2021 publiceert het kabinet de volgende Klimaatnota. De verhoging van de Europese ambitie voor 2030 van ten minste 40% reductie van broeikasgassen ten opzichte van 1990 naar netto tenminste 55%, zal ook effect hebben op de klimaatopgave in Nederland. Het kabinet heeft de Studiegroep Invulling Klimaatopgave Green Deal gevraagd de gevolgen van de Europese ophoging voor Nederland in kaart te brengen, zodat een volgend kabinet dit kan gebruiken voor het vaststellen van aanvullende klimaatafspraken.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van EZK is op basis van de Klimaatwet verantwoordelijk voor het nationale klimaatbeleid en de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese en het mondiale klimaatbeleid.

De Minister van EZK is verder op grond van de Elektriciteitswet 1998, de Gaswet, de Warmtewet en de Mijnbouwwet verantwoordelijk voor het energiebeleid. Hieruit vloeien de volgende verantwoordelijkheden voort.

Klimaatbeleid

Regisseren

- Regisseren van het nationale klimaatbeleid op basis van de nationale doelen en de werkwijze zoals deze is vastgelegd in de Klimaatwet, met het oog op het door Nederland nakomen van de (onder andere) in United

- Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) en EU-verband gemaakte afspraken over het reduceren van CO₂- en overige broeikasgasemissies. Hieronder valt ook het emissiehandelssysteem, waarin CO₂-emissierechten worden toegewezen en geveild.
- De regie op de internationale aspecten van het klimaatbeleid, inclusief het politieke optreden en de vertegenwoordiging in de betreffende internationale gremia. Daaronder vallen onder andere de Europese Transport- en Milieuraad en relevante VN-bijeenkomsten.

(Doen)Uitvoeren

- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van normen en plafonds, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen en normen hebben betrekking op het reduceren van CO₂-emissies, op de productie en de inzet van duurzame biobrandstoffen, op de mondiale uitfasering van ozonlaagafbrekende stoffen en van gefluorideerde broeikasgassen en op de handel in CO₂-emissierechten (Emissions Trading System/ETS).
- De opdracht aan de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) voor het handelssysteem in CO₂-emissierechten, waaronder het toewijzen en doen veilen van CO₂-emissierechten. Ook de registratie van hernieuwbare energie voor het verkeer en de rapportage hierover ter controle van de duurzaamheid en de CO₂-prestatie en het toezicht op de bijstook van duurzame biomassa bij energiecentrales zijn hier onderdeel van.

Stimuleren

Om de klimaatdoelen te behalen worden maatschappelijke partners proactief betrokken. De Minister van EZK stimuleert het in stand houden, aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden, burgers en kennisorganisaties rondom de doelen uit de Overeenkomst van Parijs, het Klimaatakkoord en het Energieakkoord.

Energiebeleid

Regisseren

- Het regisseren van de realisatie van grote energieinfrastructuurprojecten die onder de Rijkscoördinatieregeling (RCR) vallen; dit betekent als projectminister, samen met de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van energieprojecten en voor de coördinatie van benodigde vergunningen.
- Het versneld uitrollen van windenergie op zee richting 2030 en verder.
- Het actief participeren in Europese en internationale netwerken ten behoeve van energy governance, kennis brengen naar en leren van andere landen en instellingen, inclusief de bijdrage aan het internationale oliecrisisbeleid.
- Het creëren van randvoorwaarden waardoor de energievoorziening internationaal kan concurreren en het verdienpotentieel van de energie-sector in relatie tot de energietransitie ten volle wordt benut.
- Het creëren van randvoorwaarden voor een doelmatige, veilige en verantwoorde energietransitie, inclusief winning van onze bodemschatten.
- Het bieden van mogelijkheden aan, en het faciliteren van, lokale duurzame energie-initiatieven.
- Het coördineren van het energiebesparingsbeleid via de verschillende vakministers.

- Het creëren van randvoorwaarden voor de ontwikkeling van innovatie-ecosystemen;
- Het uitvoeren van de vergunningverlening voor de mijnbouw.
- Het creëren van randvoorwaarden voor een goede nucleaire (kennis)infrastructuur en veilige uraniumverrijking, met inbegrip van de taken die hierover zijn opgenomen in internationale verdragen, met het oog op de bewaking en beveiliging van de hierbij betrokken kennis en technologie.

Financiering

Het voeren van het financieel instrumentarium op de beleidsterreinen hernieuwbare energie, energiebesparing, energie-infrastructuur, mijnbouwklimaat en klimaat- en energie-innovatie, gericht op het realiseren van CO₂-reductie en een goed werkend energiesysteem.

Stimuleren

- Het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie conform afspraken Energieakkoord respectievelijk Klimaatakkoord en de Richtlijn Hernieuwbare Energie (RED).
- Het stimuleren van energiebesparing (conform afspraken Energieakkoord respectievelijk Klimaatakkoord en de Europese Energie-Efficiency Richtlijn (EED)).
- Het stimuleren van de ontwikkeling en gebruik van klimaat- en energie-innovaties.
- Het stimuleren van de verdergaande reductie van CO₂-uitstoot van en energiebesparing bij energiebedrijven en industrie.
- Het stimuleren van goed werkende nationale en Europese energiemarkten met een adequate infrastructuur en bijbehorende wetgeving.
- Het stimuleren van de transitie naar een schone, betrouwbare, veilige en betaalbare energievoorziening.

De voortgang van het Klimaatbeleid wordt gemonitord in de Monitor Klimaatbeleid en (vanaf 2021) in het bijbehorend online dashboard. Hieronder is een selectie van relevante indicatoren opgenomen die specifiek relevant zijn in relatie tot de EZK-begroting. Sommige zijn ook te vinden in de Monitor Klimaatbeleid, andere zijn uit andere bronnen afkomstig.

Tabel 29 Prestatie-indicatoren behorend bij Klimaat- en energiebeleid						
Prestatie-indicatoren	2016	2017	2018	2019	2020 ¹	Ambitie 2030 Bron
Reductie van de emissies van broeikasgassen t.o.v. 1990	11,7%	12,6%	15,1%	18,0%	25,4% ²	49% CBS, KEV2020
Emissies ETS-sectoren (Mton CO ₂ -eq)	93,9	91,4	87,4	83,7	n.n.b.	n.v.t. RIVM ³
Emissies niet-ETS-sectoren (Mton CO ₂ -eq)	99,7	99,7	99,4	97,0	n.n.b.	n.v.t. RIVM ³
Aandeel duurzame energie (% van het totale energieverbruik)	6,00%	6,60%	7,40%	8,70%	10-11,6%	27% KEV2020
Prestatie-indicatoren elektriciteit						
Gerealiseerd vermogen hernieuwbare elektriciteit op land (wind en zon-pv in MW)	5.435	6.156	8.044	10.704	14.313	n.v.t. CBS, KEV2020 ⁴
Gerealiseerd vermogen hernieuwbare elektriciteit op zee (MW)	957	957	957	957	2.500	n.v.t. CBS, KEV2020 ⁴
Gerealiseerd vermogen in waterstofprojecten uit elektrolyse (MW)	geen data	geen data	1,1	1,1	1,1	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020
Prestatie-indicatoren industrie						
Cumulatieve vermeden CO ₂ vanaf 2015 door procesefficiëntie (in tonnen)	1.007.183	1.830.466	2.560.195	3.215.997	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁵
Gerealiseerde cumulatieve energiebesparing van EIA en MJA/MEE (PJ)	21,1	37,4	53,5	53,5	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁵
Toegekende duurzame investeringen in de industrie via EIA en MIA-Vamil (bedragen in €1000)	224.746	275.428	422.999	275.635	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁵
Groengasproductie in relatie tot de productie van elektriciteit en warmte uit biomassa (PJ)	2,62	3,1	3,38	n.n.b.	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020
Prestatie-indicatoren gebouwde omgeving						
Aandeel warmtepompen in verwarming woning	geen data	2,4%	2,6%	3,6%	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020, warmtemonitor 2019 ⁶
Gemiddeld aardgasgebruik van huishoudens en diensten (GJ/woning)	geen data	40,1	39,9	geen data	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁷
Verdeling geregistreerde woningen met energielabel A of B	30%	31%	32%	33%	n.n.b.	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁷
Aantal gebouwen in utiliteitsbouw met energielabel A+, A of B (nog maar 82% heeft nog geen geregistreerd energielabel)	geen data	23.379	geen data	geen data	66.268	Monitor n.v.t. Klimaatbeleid 2020 ⁷

1 Alle cijfers die genoemd worden voor 2020 zijn voorlopig. De realisatie in 2020 van de indicatoren die gebaseerd zijn op de Klimaatmonitor is pas in november 2021 beschikbaar (KEV2021). Ook de cijfers van het RIVM over 2020 zijn nog niet beschikbaar.

2 In het vonnis van de Urgenda-zaak is uitgesproken dat de Staat 25% CO₂-reductie in 2020 ten opzichte van 1990 moet realiseren.

3 RIVM. Emissieregistratie.nl, Emissies, ETS versus niet-ETS.

4 CBS (2020) Hernieuwbare elektriciteit: productie en vermogen (Statline).

5 RVO.nl (2020) interne cijfers MIA/VAMIL/EIA/SDE+ en ISDE regelingen.

6 RVO.nl (2020) Energielabelregistratie.

7 PBL (2020) Klimaat- en Energieverkenning, bewerking RVO.nl.

Voor het aandeel duurzame energieproductie is een ambitie geformuleerd voor 2020 (14%) en 2023 (16%).

De gerealiseerde hernieuwbare elektriciteit op land betreft waterkracht, wind op land, zon en biomassa voor elektriciteit.

Meer informatie is te vinden bij de [NEa](#) (o.a. voor het [klimaatbeleid](#) en het [Emissions Trading System](#)). Overige informatieve links zijn: [EBN](#), [PBL](#) (feiten en cijfers over energie en energievoorziening), [CBS](#) (Energiebalans: aanbod, omzetting en verbruik), [RVO.nl](#) (publicaties en documenten inzake duurzame energieproductie), [energieopwek.nl](#) (online benadering van dagelijks opgewekte duurzame energie).

Tabel 30 Kengetallen in afgelopen jaren verstrekte subsidies (bedragen x € 1.000)

Kengetallen	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
1. Aantal energieprojecten dat subsidie ontvangt op basis van MEP, SDE of SDE+	12.681	13.495	15.597	19.034	23.627	RVO.nl
<i>waarvan aantal windparken op land</i>	<i>377</i>	<i>322</i>	<i>416</i>	<i>513</i>	<i>617</i>	
<i>waarvan aantal windparken op zee</i>	<i>5</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>3</i>	<i>8</i>	
<i>waarvan aantal zon-PV projecten</i>	<i>11.907</i>	<i>12.730</i>	<i>14.715</i>	<i>18.025</i>	<i>22.483</i>	
<i>waarvan aantal biomassa-projecten</i>	<i>355</i>	<i>397</i>	<i>410</i>	<i>430</i>	<i>445</i>	
<i>waarvan aantal overige (covergisting, wkk, geothermie e.d.)</i>	<i>37</i>	<i>42</i>	<i>52</i>	<i>63</i>	<i>74</i>	
2. Bedrag verstrekte garanties garantieregeling aardwarmte	27.675	11.050	0	0	0	RVO.nl
Aantal verstrekte garanties garantieregeling aardwarmte	4	1	0	0	0	
3. Bedrag uitgekochte woningen op basis van uitkoopregeling	0	24.380	20.988	15.978	8.968	RVO.nl
Aantal uitgekochte woningen op basis van uitkoopregeling	0 ¹	64	56	44	24	
4. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de Tenderregeling Energie-innovatie	99	105	230	128	71	RVO.nl
5. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de DEI/DEI+	23	22	15	87	50	RVO.nl
6. Aantal gesubsidieerde projecten op basis van de HER	27	26	21	18	6	RVO.nl
7. Aantal deelnemende bedrijven bij TKI	1.200	1.400	1.800	2.100	2.350	RVO.nl
8. Concentratiegraad in de retailsector elektriciteit - HHI	1.992	1.822	1.951	2.021	1.918	ACM
9. Concentratiegraad in de retailsector elektriciteit - C3	75%	72%	74%	75%	72%	ACM
10. Concentratiegraad in de retailsector gas - HHI	1.895	1.821	1.949	1.949	1.941	ACM
11. Concentratiegraad in de retailsector gas - C3	74%	72%	74%	72%	73%	ACM
12. Elektriciteitsstoringen in minuten per jaar	21	24	27	20	21	ACM
13. Ontwikkeling kostprijs hernieuwbare Wind op Land (EUR/MWh)	86	79	67	68	51	Monitor Klimaatbeleid 2020 ²
14. Ontwikkeling kostprijs Zon-PV (EUR/MWh)	128	125	110	95	80	Monitor Klimaatbeleid 2020 ²

1 Regeling is pas vanaf 2017 ingegaan.

2 PBL (2020) Eindadvies basisbedragen SDE++ 2020.

Kengetal HHI en C3

De C3 is het gezamenlijk marktaandeel van de drie grootste leveranciers. De mate van concentratie op de kleinverbruikersmarkt voor elektriciteit en gas vormt een indicatie voor de concurrentie op die markten. Een indicator hiervoor is de Herfindahl-Hirschman Index (HHI). Een markt met een HHI onder de 1.800 punten wordt gezien als een competitieve markt en een markt met een index tussen de 1.800 en 8.000 punten wordt gezien als een geconcentreerde markt. Het is vele jaren beleid van het ministerie geweest om de concentratiegraad te verlagen en dat beleid is nu geëffectueerd, zodat er geen actief beleid meer op gevoerd wordt. Wel wordt de concentratiegraad nog jaarlijks door ACM gemonitord.

C. Beleidswijzigingen

Beleidswijzigingen Klimaatbeleid

Uitvoering Klimaatakkoord

Het kabinet is samen met alle partijen die betrokken zijn bij het Klimaatakkoord inmiddels twee jaar bezig met de uitvoering ervan. De grote inspanningen die zijn en worden gepleegd door alle partijen leiden er nog niet toe dat het 2030-broeikasgasreductiedoel van 49% binnen bereik is. Hier ligt een aantal factoren aan ten grondslag die buiten de invloedssfeer van het Klimaatakkoord liggen, waaronder een lage gasprijs. Er zullen de komende jaren daarom forse extra stappen gezet moeten worden. 2022 zal in dit teken

staan. Enerzijds zal het volgende kabinet nationaal invulling willen geven aan de opgehoogde Europese 2030-doelstelling van ten minste 55% CO₂-reductie. Anderzijds zal het volgende kabinet ook zijn eigen ambities willen vertalen in aanvullend beleid. Om hierop voorbereid te zijn heeft een onafhankelijke ambtelijke studiegroep onder leiding van Laura van Geest hiertoe [beleidsopties](#) in kaart gebracht.

Het kabinet heeft besloten om € 6,8 mld extra te investeren in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Een deel hiervan is nodig voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Het pakket is met name bedoeld om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis en het realiseren van de klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050. Met dit pakket doet het kabinet recht aan de urgente klimaatopgave, gegeven haar demissionaire status. Bijna het volledige bedrag zal aanvankelijk worden gereserveerd op de Aanvullende Post bij het Ministerie van Financiën en zal later - onder voorwaarde van een bestedingsplan - worden overgeheveld naar de diverse departementale begrotingen.

Impuls onderzoek windenergie op zee

De huidige routekaart windenergie op zee is gericht op circa 11 GW aan capaciteit op zee in 2030. Het kabinet verkent mogelijkheden tot verhogen van de ambitie naar 21 GW aan capaciteit op zee om de Europese klimaatdoelstelling van 55% CO₂-reductie in 2030 en de verduurzamings-opgave in de industrie te halen. Om de optie tot versnellen van windenergie op zee tot 21 GW in 2030 voor het volgend kabinet open te houden, heeft het kabinet besloten om extra middelen beschikbaar te stellen. Voor de verhoging van de ambitie met 10 GW is namelijk veel onderzoek nodig om de uitrol en aanlanding van windenergie op zee te realiseren binnen ecologische randvoorwaarden en in balans met ander gebruikers van en ruimteclaims op de Noordzee. Het gaat dan vooral om (locatie)onderzoeken: ecologie, geotechnisch onderzoek naar de bodemcondities en onderzoek naar windsnelheden, morfologie en archeologie. Voor deze onderzoeken is een additioneel bedrag van € 150 mln op de begroting gereserveerd. Het volgend kabinet beslist uiteindelijk over de hoogte van de aanvullende ambities voor windenergie op zee.

Europese Klimaatdoelen

De Europese Unie heeft eind december 2020 een opgehoogd netto klimaatdoel van ten minste 55% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990 aangenomen en deze doelstelling begin 2021 in de Europese Klimaatwet verankerd. In juli heeft de Commissie het Fit-for-55%-pakket gepresenteerd, bestaande uit een groot aantal voorstellen om nieuwe en bestaande klimaat- en energieregeling in lijn te brengen met de opgehoogde emissiereductiedoelen voor 2030 en 2050. Het gaat hier onder meer om voorstellen voor herziening van het Emissiehandelssysteem (ETS), de Effort Sharing Regulation (ESR), de verordening voor landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF), de richtlijnen inzake energie-efficiëntie (EED) en hernieuwbare energie (RED), richtlijnen voor CO₂-eisen van voertuigen, de richtlijn energiebelasting (ETD) en een Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). In het laatste kwartaal van 2021 volgen voorstellen voor de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD), wetgeving voor methaanemissies en de herziening van het derde gaspakket (de interne gasmarkt en waterstof, ook wel het decarbonisatiepakket genoemd). EZK zal zich inzetten dat dit «Fit for 55%»-pakket op een kosten-effectieve manier wordt vormgegeven, waarbij zowel de EU als Nederland optimaal gepositioneerd zijn om het 2030-doel als tussenstop naar klimaatneutraliteit in 2050 te kunnen realiseren. Alle sectoren zullen een bijdrage

moeten leveren aan het overkoepelende doel, conform de integrale aanpak van de Europese Green Deal. Primair zet het kabinet in op aanscherping van het emissiehandelssysteem (ETS) en een sterker bronbeleid, zoals strengere EU-normen voor CO₂-emissies van voertuigen.

Uitvoering Urgenda-vonnis

Op 24 april 2020 heeft het kabinet aanvullende maatregelen gepresenteerd om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis om in 2020 en de jaren daarna de CO₂-uitstoot terug te brengen met 25% ten opzichte van 1990 (Kamerstuk [32 813, nr. 496](#)). De resultaten uit de KEV2020 lieten zien dat de onzekerheidsbandbreedte over de emissies de komende jaren fors is, waarmee het onzeker blijft of 25% emissiereductie gerealiseerd kan worden. Op 9 december 2020 heeft het kabinet hiertoe nog enkele aanvullende maatregelen aangekondigd, waaronder het verbeteren van de naleving van de energiebesparingsplicht en de verbrede inzet op de handhaving van sterk gefluoreerde broeikasgassen (Kamerstuk [32 813, nr. 644](#)). De maatregelen gericht op het terugdringen van de CO₂-uitstoot bij kolencentrales zullen in 2021 ook nog een aanvullende reductie tot gevolg hebben.

Beleidswijzigingen Energiebeleid

Regionale Energiestrategieën

Overall in Nederland zijn gemeenten, provincies en waterschappen aan de slag met het opstellen van Regionale Energiestrategieën (RES'en). Via de RES'en wordt gewerkt aan 35 TWh aan duurzame energieopwekking op land via wind of zon in 2030. Deze plannen moeten draagvlak hebben en passen in het landschap en binnen de capaciteit van het elektriciteitsnetwerk in 2030. Tevens wordt de bovengemeentelijke vraag en aanbod van de warmtebronnen in beeld gebracht. Op 1 juli 2021 hebben de 30 RES regio's hun RES 1.0 opgeleverd. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) komt eind 2021 met een analyse van de RES'en 1.0.

Met de oplevering van de RES 1.0 komen we in de uitvoerende fase van het RES-proces. Hierin werken de RES'en van plannen op hoofdlijnen naar steeds concretere plannen, zodat op 1 januari 2025 alle te realiseren projecten planologisch zijn vergund en deze in aanmerking kunnen komen voor subsidiëring vanuit de SDE++. In de uitvoeringsfase zal onder meer aandacht zijn voor de verankering van de RES'en 1.0 in de instrumenten van de Omgevingswet. Ook de ingezette participatieprocessen zullen dan een vervolg krijgen. Het Rijk (BZK, EZK) speelt hierin een rol als een actieve, geëngageerde partner in het RES-proces. Dit doet het Rijk niet alleen vanuit de borging van de afspraken uit het Klimaatakkoord, maar ook vanuit zijn verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het klimaat- en energiebeleid, de betrouwbaarheid, veiligheid en betaalbaarheid van het energiesysteem, de inzet van Rijksgronden en -vastgoed en de borging van nationale belangen en ruimtelijke uitgangspunten voor de RES.

Door een volgend kabinet, in samenspraak met de decentrale overheden, wordt een besluit genomen over de continuering van het Nationaal Programma (NP) RES.

CCS

De toepassing van CO₂-afvang, -transport en -opslag (CCS) is een belangrijke (overgangs)technologie in de verduurzaming van de in Nederland gevestigde industrie en is essentieel voor Nederland om haar CO₂-reductiedoelstelling voor 2030 te behalen. Om daadwerkelijk in 2030 een significante bijdrage te kunnen leveren, is tijdige ontwikkeling van de

infrastructuur voor transport en opslag van CO₂ van groot belang. Met de ontwikkeling van het Porthos-project spelen de deelnemingen EBN, Gasunie en Havenbedrijf Rotterdam (HbR) een cruciale rol in de totstandkoming van het eerste grootschalige CCS-project in Nederland. Het afgelopen jaar zijn er belangrijke vorderingen gemaakt in dit project. Er is SDE++-subsidie toegekend en de RCR-procedure is gestart. Naar verwachting zal het project in 2022 zijn finale investeringsbeslissing nemen, waarna in 2024 gestart kan worden met de daadwerkelijke opslag van 2,5 Mton CO₂ per jaar. De komende tijd zal de SDE++ een cruciale rol blijven spelen in de realisatie van verdere uitrol van CCS. Verschillende marktpartijen hebben hun interesse getoond in de verdere ontwikkeling van CCS in Nederland. Het Rijk ziet er hierbij op toe dat de publieke belangen van veiligheid, ruimtelijke inpassing en tijdige realisatie geborgd worden en blijven. EBN zal een rol toegewezen krijgen in de opslag van CO₂, naast de commerciële operators. De hiervoor benodigde wetswijziging zal worden voorbereid. De ondersteuning van haalbaarheidsstudies, innovatie en kennisontwikkeling door onder andere de Topsector Energie-regelingen blijft gehandhaafd, net als de internationale samenwerking om zo kennisoverdracht tussen landen en projecten te bevorderen.

Schadeafhandeling

Op 8 juli 2019 (Kamerstuk [32 849, nr. 188](#)) is de Tweede Kamer geïnformeerd over het streven om te komen tot een landelijke aanpak voor afhandeling van mijnbouwschade buiten het Groningenveld en de gasopslag Norg. Sinds 1 juli 2020 is de onafhankelijke Commissie Mijnbouwschade (hierna: Commissie) operationeel geworden. De Commissie ontzorgt schade-melders door de omvang van de schade te onderzoeken en te bepalen of de schade is veroorzaakt door bodembeweging als gevolg van mijnbouw. Op dit moment adviseert de Commissie over de schadegevallen ten gevolge van olie- en gaswinning buiten het Groninger gasveld. Vanaf 1 november 2021 zal de Commissie zich ook gaan bezighouden met de schadegevallen als gevolg van bodembeweging door de zoutwinning. In de toekomst zullen ook de sectoren geothermie en de voormalige steenkolenwinning aan het werkpakket van de Commissie worden toegevoegd.

Warmtewet

Collectieve warmtebronnen en -netten spelen naar verwachting op de korte termijn al een belangrijke rol in het behalen van de 2030-doelstellingen. Het wetsvoorstel Collectieve Warmtevoorziening beoogt de groei en verduurzaming van collectieve warmtesystemen in de gebouwde omgeving te faciliteren en vormt zo een belangrijk fundament voor de energietransitie (Kamerstuk [30 196, nr. 566](#)). Het wetsvoorstel is samen te vatten in vier pijlers: marktordening, tariefregulering, duurzaamheid en leveringszekerheid (Kamerstuk [30 196, nr. 694](#), nr. 704 en nr. 743). Het voornemen is het wetsvoorstel in 2022 bij de Tweede Kamer in te dienen.

Uitwerking landenspecifieke aanbevelingen (motie Schouw)

De Europese Commissie heeft in 2020 een landenspecifieke aanbeveling gedaan om investeringen toe te spitsen op de groene en digitale transitie, onder andere op de ontwikkeling van duurzame infrastructuur en het schoon en efficiënt opwekken en gebruiken van energie. Het kabinet erkent in zijn reactie dat een ambitieus klimaat- en energiebeleid en digitaliseringsbeleid essentieel is voor het toekomstige verdienvermogen van Nederland (brief van 5 juni 2020, Kamerstuk [21 501-20, nr. 1558](#)). De ontwikkeling van duurzame infrastructuur is de inzet van het Programma Energiehoofdstructuur, waarin een nieuwe ruimtelijke planning van het energiesysteem wordt opgezet. Voor de ontwikkeling van het efficiënt

opwekken van energie is de SDE+ in 2020 verbreed van hernieuwbare energieproductie naar CO₂-reductie: de SDE++. Ook voor maatregelen die kosteneffectief bijdragen aan CO₂-reductie, maar die op dit moment niet onder de SDE++ vallen, wordt nog onderzocht of en hoe deze het beste ondersteund kunnen worden. De Kamer zal hierover geïnformeerd worden.

De Europese Commissie heeft in 2021 vooralsnog geen landenspecifieke aanbevelingen gedaan voor het beleid op het gebied van klimaat en energie.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 31 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	9.775.219	6.589.345	6.148.822	701.738	605.065	601.467	609.589
Uitgaven	3.674.944	3.867.604	4.160.218	4.479.832	4.495.323	4.312.587	4.212.852
Subsidies (regelingen)	2.160.036	3.505.419	3.785.347	4.116.604	4.174.624	3.994.307	3.909.449
Missiegedriven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	40.675	55.437	60.135	58.524	54.015	48.735	43.700
Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	38.427	32.426	42.140	45.540	42.000	25.540	
Energie-efficiëntie	3.260	2.050	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368
Green Deals	141	2.370	500	500	500	500	500
Demonstratieregeling Klimaat- en Energie-innovatie (DEI+)	33.605	52.715	75.963	55.143	49.369	38.856	45.576
Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	2.834	3.372	7.075	5.296	1.696	1.696	1.696
Projecten Klimaat en Energieakkoord	1.612	1.977	3.981	4.106	4.360	4.360	4.360
MEP	429	0	0	0	0	0	0
SDE	587.388	623.000	687.400	648.200	559.800	515.500	492.500
SDE+	1.192.654	1.859.096	2.585.508	3.077.956	3.117.976	2.819.219	2.634.347
SDE++	0	471.000	68.000	55.000	171.000	396.000	538.000
Aardwarmte	15.000	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0
ISDE-regeling	101.383	130.250	130.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Compensatie Energie-intensieve bedrijven (ETS)	110.083	179.542	0	0	0	0	0
Carbon Capture and Storage (CCS)	6.285	5.206	4.080	4.680	6.480	5.480	5.480
Subsidieregeling Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties (EDS)	32	0	0	0	0	0	0
Hoge Flux Reactor	7.451	6.401	6.401	6.401	5.401	5.401	5.401
Elektrisch rijden	0	5	0	0	0	0	0
Caribisch Nederland	14.460	24.661	4.144	4.144	4.144	4.144	4.144
Overige subsidies	4.014	37.101	50.000	0	0	0	0
Opschalingsinstrument waterstof	0	0	4.000	18.150	15.130	9.080	12.500
Maatregelen voor CO ₂ -reductie	303	0	0	0	0	0	0
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	0	418	10.519	13.096	15.385	17.428	18.877
Subsidie ondersteuning verduurzaming mkb	0	3.392	25.633	0	0	0	0
Leningen	4.000	5.000	61.400	46.500	10.000	9.000	0
Lening EBN	4.000	5.000	61.400	9.000	10.000	9.000	0
Lening Gasunie	0	0	0	37.500	0	0	0
Garanties	4.475	0	0	0	0	0	0
Verliesdeclaratie aardwarmte	4.475	0	0	0	0	0	0

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Opdrachten	20.845	14.767	17.753	17.542	11.692	11.767	11.767
Onderzoek mijnbouwbodembeweging	1.938	3.117	1.986	1.570	1.570	1.570	1.570
SodM onderzoek	1.059	1.425	2.425	2.500	2.500	2.500	2.500
Uitvoeringsagenda Klimaat	203	542	623	623	623	623	623
Klimaat mondiaal	275	737	335	385	385	385	385
Onderzoek en opdrachten	17.370	8.946	12.384	12.464	6.614	6.689	6.689
Bijdrage aan agentschappen	84.148	95.514	74.735	80.174	80.093	77.172	71.867
Bijdrage aan RVO.nl	71.171	77.148	58.046	61.619	61.619	61.619	59.659
Bijdrage aan Agentschap Telecom	397	987	4.103	6.347	6.266	3.345	
Bijdrage aan NEa	8.766	7.806	7.536	7.151	7.151	7.151	7.151
Bijdrage aan KNMI	1.437	2.045	1.264	1.271	1.271	1.271	1.271
Bijdrage aan NVWA	703	886	886	886	886	886	886
Bijdrage aan RIVM		35	1.600	1.600	1.600	1.600	1.600
Bijdrage aan RWS	1.674	6.607	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	128.307	130.257	142.417	142.217	142.284	142.284	141.712
Doorsluis COVA-heffing	94.845	95.600	111.000	111.000	111.000	111.000	111.000
TNO kerndepartement	32.547	32.930	29.690	29.490	29.404	29.404	28.832
TNO-SodM	915	1.727	1.727	1.727	1.880	1.880	1.880
Bijdrage aan medeoverheden	8.971	12.600	1.340	0	0	0	0
Uitkoopregeling	8.971	12.600	1.340	0	0	0	0
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties	10.446	36.940	10.893	10.462	10.297	11.724	11.724
Bijdrage aan Nuclear Research Group (NRG)	9.207	34.001	8.259	7.628	7.377	8.804	8.804
Internationale contributies	1.239	1.972	1.624	1.624	1.624	1.624	1.624
PBL Rekenmeesterfunctie	0	967	1.010	1.210	1.296	1.296	1.296
Stortingen begrotingsreserve	1.253.716	67.107	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333
Storting in begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie	1.253.716	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333
Storting in begrotingsreserve aardwarmte	0	774	0	0	0	0	0
Ontvangsten	3.738.266	4.353.325	3.720.277	4.276.577	4.410.277	4.256.277	3.906.277
Ontvangsten COVA	94.845	95.600	111.000	111.000	111.000	111.000	111.000
Opbrengst heffing ODE (SDE++)	2.542.250	2.648.000	2.692.000	2.838.300	3.062.000	3.198.000	2.983.000
Ontvangsten zoutwinning	2.391	2.511	2.511	2.511	2.511	2.511	2.511
Onttrekking reserve duurzame energie en klimaattransitie	236.020	687.971	4.186	454.186	404.186	154.186	304.186
ETS-ontvangsten	441.408	900.000	900.000	860.000	820.000	780.000	490.000
Onttrekking begrotingsreserve maatregelen voor CO ₂ -reductie	395.210	0	0	0	0	0	0
Diverse ontvangsten	26.142	19.243	10.580	10.580	10.580	10.580	15.580

Tabel 32 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	9.775.219	6.589.345	6.148.822	701.738	605.065	601.467	609.589
waarvan garantieverplichtingen	0	66.600	44.200	44.200	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	9.775.219	6.522.745	6.104.622	657.538	605.065	601.467	609.589

Budgetflexibiliteit

Het percentage juridisch verplicht (het deel van het beschikbare uitgavenbudget waarop al juridische verplichtingen rusten) is 85%.

Subsidies: Van het totale subsidiebudget is 84% juridisch verplicht. Dit percentage is hoog als gevolg van uitfinanciering van tot en met 2021 aangegane verplichtingen, met name langlopende uitbetalingen op reeds afgegeven beschikkingen in het kader van de SDE, verplichtingen die in 2011 tot en met 2020 zijn aangegaan voor de SDE+ en verplichtingen die in 2021 aangegaan worden voor de SDE++. Omdat het resterende budget van de duurzame energieregelingen in de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie gestort zal worden, is het subsidiebudget weinig flexibel.

Leningen: Van het voor leningen beschikbare budget in 2022 is 100% juridisch verplicht. Het betreft hier de uitbetaling van de eerder aan EBN verstrekte leningen om deelname aan aardwarmteprojecten en het Porthos-project in de Rotterdamse haven mogelijk te maken. In 2021 zal naar verwachting aan de Gasunie een lening verstrekt worden voor het realiseren van de WarmtelinQ, het warmtenet tussen de Rotterdamse haven en Delft, Rijswijk en Den Haag. Deze lening zal, als alles volgens plan verloopt, echter pas in 2023 tot uitbetaling komen: dit bedrag is dan ook juridisch verplicht.

Opdrachten: Van het opdrachtenbudget is 20% juridisch verplicht. Het betreft uitfinanciering van in voorgaande jaren verstrekte opdrachten, met name voor projecten op het gebied van mijnbouw/bodembeweging, energie- en klimaatonderzoek en ter ondersteuning van de uitvoering van de Rijkscoördinatieregeling (RCR). Het resterende budget is voor een groot deel bestuurlijk gebonden, onder meer door de afspraken die zijn gemaakt over het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM), de wettelijke taken van EZK op het gebied van de RCR en de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) en de verplichting planschade als gevolg van energieprojecten te vergoeden.

Bijdragen aan agentschappen: Het budget betreft de financiering van de opdracht 2022 aan RVO.nl, NVWA, het KNMI, AT, de NEa, het RIVM en RWS en is 100% juridisch verplicht.

Bijdragen aan ZBO's/RWT's: Op dit onderdeel is sprake van zeer beperkte budgetflexibiliteit, 96% van het budget is juridisch verplicht is. Deze beperkte budgetflexibiliteit vloeit vooral voort uit de doorsluis naar de Stichting COVA van de COVA-heffing op aardolieproducten, bedoeld voor het dekken van de kosten van het aanhouden van strategische olievoorraden. Deze verplichting is gebaseerd op de Wet voorraadvorming aardolieproducten 2012. Daarnaast wordt de bijdrage aan TNO (energie-, klimaat- en mijnbouwonderzoek) uit dit budget bekostigd.

Bijdragen aan medeoverheden: Het budget betreft de bijdrage van EZK aan de kosten van uitkoop van woningen die loodrecht onder hoogspanningslijnen staan. De regeling is per 1 januari 2017 opengesteld en wordt door de betrokken gemeenten uitgevoerd. Het budget is daarmee niet juridisch verplicht, maar zeer beperkt flexibel, aangezien het kabinet naar de betrokken huiseigenaren heeft aangegeven dat de uitkoopregeling een looptijd van vijf jaar kent en het budget beschikbaar moet blijven om nabijligende declaraties van gemeenten te kunnen financieren.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties: Van het beschikbare budget voor (inter)nationale organisaties is 50% juridisch verplicht, vooral door de bijdrage aan NRG ten behoeve van nucleaire activiteiten. Daarnaast worden uit dit onderdeel de jaarlijkse contributies aan internationale klimaat- en energieorganisaties en de rekenmeesterfunctie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gefinancierd. Dit betekent dat er op dit onderdeel sprake is van enige budgetflexibiliteit, zij het beperkt op de korte termijn.

Storting in begrotingsreserves: Het voor stortingen in de reserves beschikbare budget is 100% juridisch verplicht. Bij de reserve duurzame energie en klimaattransitie gaat het in 2021 tot en met 2026 om de terugstorting in de reserve van in totaal € 398 mln die in de periode 2015 tot en met 2020 tijdelijk aan de reserve was onttrokken.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)

De Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) regeling ondersteunt integrale innovatieve oplossingen die wezenlijk bijdragen aan het realiseren van de doelen uit het Klimaatakkoord. De MOOI stimuleert een brede samenwerking van bedrijven, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden die samen een consortium kunnen vormen en actief worden uitgedaagd om eindgebruikers, ontwikkelaars en vernieuwers en uitdagers uit het MKB te betrekken. Op die manier hebben innovaties een grotere kans op succes. De MOOI richt zich op de thema's 'Wind op zee', 'Hernieuwbare energie op land', «Gebouwde omgeving» en 'Industrie'. De Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's (MMIP's) van de Topsector Energie beschrijven de innovatieopgaven van deze klimaatdoelen en vormen de basis voor de inhoud van de MOOI-regeling. In 2020 is de MOOI-regeling voor het eerst breed opengesteld, mede met een bijdrage vanuit het Ministerie van BZK. In 2022 is een nieuwe openstelling voorzien. De MOOI-regeling is grotendeels in de plaats gekomen van de aparte TSE-subsidiemodules om zo meer focus te leggen op de ontwikkeling van integrale innovatieve concepten en bredere benodigde samenwerkingsverbanden gericht op CO₂-reductie. Er zijn echter nog enkele andere TSE-subsidiemodules waarin kleinere innovatieve projecten gefaciliteerd kunnen worden voor de gebouwde omgeving, de industrie, op het gebied van systeemintegratie en brandstoffen. Hiervoor is een jaarlijkse openstelling mogelijk.

Hernieuwbare Energietransitie (HER+)

De subsidie Hernieuwbare Energietransitie (HER+) heeft als doel om de klimaat- en energiedoelstellingen tegen minder kosten te realiseren door innovatieve projecten. De innovaties uit de projecten moeten leiden tot een besparing op de toekomstige uitgaven aan subsidies voor de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaattransitie (SDE++). De regeling werkt daarom als een soort voorportaal van de SDE++ en wordt gefinancierd uit een afgezonderd deel van de SDE-middelen. De regeling is inmiddels verbreed van hernieuwbare energieproductie naar CO₂-reductie in lijn met de SDE++. Ook in 2022 is openstelling van de HER+ voorzien.

Energie-efficiëntie

EZK financiert projecten ter realisatie van het Uitvoeringsprogramma Energiebesparing. Het Uitvoeringsprogramma is gericht op de realisatie van CO₂-reductie en het behalen van de energiebesparingsdoelen in het Klimaatakkoord.

Green Deals

Green Deals zijn gericht op het ruimte geven aan vernieuwende initiatieven uit de samenleving om de transitie naar een duurzame economie te versnellen. De Green Deal aanpak is sinds 2011 een onderdeel van het groene groei beleid van het kabinet. Zij hebben een bijdrage geleverd aan de realisatie van de ambities in het Energieakkoord. Green Deals kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan de innovatie, opschaling en uitrol van de afspraken in het Klimaatakkoord. De onderwerpen van deze energiedeals zijn zeer divers, variërend van participatie van de omgeving, kennisdeling, technische en juridische verkenningen in relatie tot duurzame energieprojecten, veiligheidsaspecten, energiebesparing, warmtenetten, aardwarmte tot elektrisch vervoer. Green Deals zijn grotendeels budgetneutraal: er is jaarlijks een kleine hoeveelheid procesgeld (€ 0,5 mln per jaar) beschikbaar om initiatieven verder te brengen. Een compleet overzicht van Green Deals is te vinden op: <http://www.greendeals.nl/>.

Demonstratieregeling Klimaat- en Energie-innovatie (DEI+)

De Demonstratieregeling Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+) komt voort uit het Energieakkoord en is vanaf 2019 in lijn gebracht met het Klimaatakkoord. De DEI+ is gericht op de commercialisering van pilot- en demonstratieprojecten van klimaat- en energie-innovaties die een bijdrage kunnen leveren aan Nederlandse CO₂-reductieopgaven. Flexibilisering van het energiesysteem, omgevingsveiligheid en optimale ruimtelijke benutting van het energielandschap horen daar ook bij. Het Ministerie van BZK maakt tevens gebruik van de DEI+-regeling voor het faciliteren van zijn beleidsterreinen op het gebied van de gebouwde omgeving. Vanuit de openstelling van de DEI+ in 2022 worden daarnaast demonstratieprojecten gefaciliteerd op het gebied van waterstof, CCUS en geavanceerde biobrandstoffen.

Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)

Bij amendement (Kamerstuk [34 550 XIII, nr. 117](#) en Kamerstuk [37 775 XIII, nr. 113](#)) heeft de Tweede Kamer gevraagd om de instelling van een Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) die tot doel heeft innovatieve manieren om de scheepsbouw te verduurzamen te stimuleren. Op basis van de tussentijdse evaluatie (Kamerstuk [35 000 XIII, nr. 83](#)) zijn middelen gereserveerd om deze regeling tot en met 2022 open te stellen voor een bedrag van € 4,6 mln per jaar.

Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE)

De regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE) is de opvolger van de regeling Milieukwaliteit van de Elektriciteitsproductie (MEP). De SDE is een exploitatiesubsidie die het verschil vergoedt tussen de kostprijs van hernieuwbare energie en de marktprijs (de onrendabele top) voor projecten op het gebied van hernieuwbaar gas en hernieuwbare elektriciteit. Met ingang van 2013 is de SDE omgevormd en aangepast tot de SDE+. De voor 2022 en verder geraamde budgetten betreffen de uitfinanciering van verplichtingen die in het verleden in het kader van de SDE zijn aangegaan.

Stimulering Duurzame Energieproductie+ (SDE+)

In het Energieakkoord voor duurzame energie is afgesproken dat Nederland in 2020 een aandeel van 14% hernieuwbare energieproductie zou moeten hebben. Verder is afgesproken dat dit aandeel in 2023 16% zal zijn. Het belangrijkste instrument dat het kabinet heeft om dit te realiseren is de SDE+. De SDE+ richt zich op de opties hernieuwbare elektriciteit, hernieuwbaar gas en hernieuwbare warmte en subsidieert het verschil tussen de kostprijs van hernieuwbare energie en de marktprijs, de zogenaamde onrendabele top.

In 2022 is binnen het SDE+-budget is voor de realisatie van 21GW windenergie op zee tot en met 2030 een bedrag van € 150 mln gereserveerd. Hiermee wordt de voorbereiding, inpassing en uitvoering door het Rijk van de uitrol van wind op zee mogelijk gemaakt. Met de middelen in 2022 worden met name (locatie)onderzoeken gefinancierd: geotechnisch onderzoek naar de bodemcondities en onderzoek naar windsnelheden, morfologie, archeologie en ecologie.

Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++)

Met ingang van de najaarsronde 2020 is de SDE+ omgevormd tot de SDE++, zodat naast hernieuwbare energieproductie ook CO₂-reducerende technologieën in aanmerking komen voor subsidie. Doordat in de SDE++ (net als in de SDE+) goedkopere projecten voorrang hebben bij het verkrijgen van subsidie en er concurrentie is tussen verschillende vormen van CO₂-reducerende technologieën, zal op de meest kosteneffectieve wijze de reductie van CO₂ worden gestimuleerd. De totale uitgaven zijn afhankelijk van de beschikbare projecten en de ontwikkeling van de ETS- en de energieprijzen. Voor de SDE++ geldt dat de openstelling 2021 (€ 5 mld) pas in 2022 verplicht zal worden: hiermee is in het beschikbare verplichtingenbudget voor 2022 rekening gehouden. Voor de openstelling van de SDE++ in 2022 wordt opnieuw uitgegaan van een openstelling van € 5 mld: zodra hier een definitief besluit over genomen is zal het hiervoor benodigde verplichtingenbudget in de begroting 2023 worden opgenomen, aangezien ook deze openstelling pas in het jaar volgend op de openstelling tot verplichting zal komen. In het budget voor 2022 wordt opnieuw uitgegaan van een subsidieeloze tender Windenergie op Zee.

Met ingang van de begroting 2022 worden de kasuitgaven van SDE+ en de SDE++ los van elkaar gepresenteerd in de begroting,

Inclusief de middelen uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie is er in de meerjarencijfers in de periode 2021-2032 € 45,4 mld beschikbaar voor uitgaven voor de SDE, de SDE+, de SDE++, de HER+ en de ISDE, alsmede voor de uitvoeringskosten van deze duurzame energietransitieregelingen. Deze beschikbare middelen zijn gebaseerd op:

1. de bij het Energieakkoord gemaakte raming van de benodigde kasmiddelen voor de doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2023;
2. de middelen die in het kader van het Klimaatakkoord meerjarig zijn toegevoegd;
3. de middelen die na 2022 conform de afspraak in de startnota van het kabinet Rutte-III meerjarig uit de begrotingsreserve duurzame energie aan het SDE+-budget zijn toegevoegd.

Tabel 33 Beschikbare middelen en kasuïtloop duurzame energietransitieregelingen (bedragen x € 1 mln)

Beschikbare middelen	MEP	SDE	SDE+	SDE++	HER+	ISDE	Uitvoeringskosten RVO.nl	Totaal
Meerjarencijfers 2021 t/m 2032 ¹	0	4.810	31.717	4.927	188	1.260	317	43.219
Begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie per 1-1-2021	73	731	3.369					4.173
Geplande meerjarige stortingen in begrotingsreserve		398						398
Geplande meerjarige onttrekkingen aan begrotingsreserve			- 2.434					- 2.434
Totaal beschikbaar (incl. Klimaatakkoord) 2021-2032	73	5.939	32.652	4.927	188	1.260	317	45.356
Totaal openstaande juridische verplichtingen over periode 2021-2032 per 01/01/2021	4	5.390	41.089		61	92	38	46.674

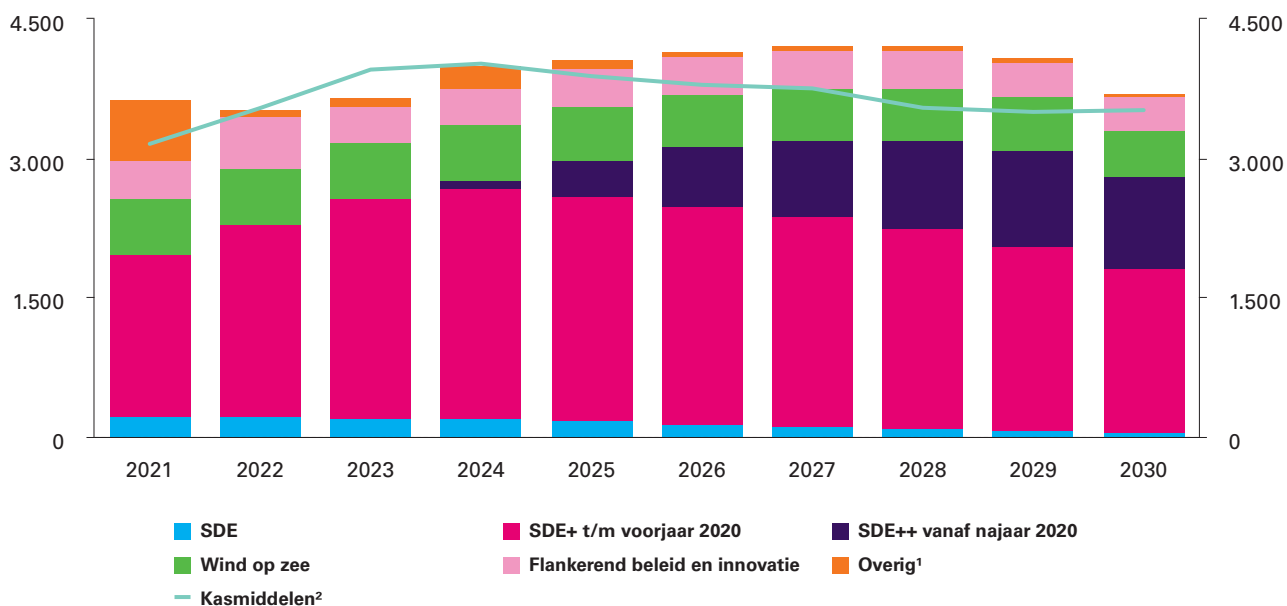
1 Budget SDE+ is inclusief toevoeging van € 1,7 mld uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie.

De in totaal beschikbare € 45,4 mld (inclusief de middelen in de begrotingsreserve duurzame energie) is volgens bovenstaand overzicht volledig juridisch verplicht. Maar omdat lang niet alle juridische verplichtingen (geheel) tot betaling zullen komen, zal bij de huidige inzichten € 34,3 mld nodig zijn voor uitgaven in de periode 2021-2032 op verplichtingen die tot en met 31 december 2020 zijn aangegaan. De resterende € 11,1 mld is nodig voor de subsidieverleningen die in 2021 zijn en worden afgegeven en om in de periode 2022-2030 nieuwe subsidiebeschikkingen te kunnen afgeven via de SDE++, de HER+ en de ISDE en om de uitvoeringskosten van RVO.nl te dekken.

Tabel 34 Budget duurzame energietransitieregelingen per jaar (bedragen x € 1 mln)

Beschikbare middelen (x € 1 mln)	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	Totaal
MEP													0
SDE	623	687	648	560	516	493	473	449	274	83	5		4.810
SDE+	1.859	2.586	3.078	3.118	2.819	2.634	2.616	2.431	2.562	2.772	2.650	2.593	31.717
SDE++	471	68	55	171	396	538	538	538	538	538	538	538	4.927
HER+	32	42	46	42	26								188
ISDE	130	130	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1.260
Uitvoeringskosten RVO.nl	38	27	27	27	27	25	25	25	25	25	25	25	317
Totaal budget regelingen	3.154	3.540	3.953	4.017	3.883	3.790	3.751	3.543	3.498	3.517	3.318	3.256	43.219
Stand reserve duurzame energie en klimaattransitie ultimo 2020	4.173												4.173
Storting in reserve	66	66	66	66	66	66							398
Onttrekking reserve	- 688	- 4	- 454	- 404	- 154	- 304	- 304	- 104	- 4	- 4	- 4	- 4	- 2.434
Saldo stortingen en onttrekkingen per jaar	- 622	62	- 388	- 338	- 88	- 238	- 304	- 104	- 4	- 4	- 4	- 4	- 2.036
Stand reserve duurzame energie en klimaattransitie ultimo 2032													2.137
Stand reserve ultimo	3.551	3.613	3.225	2.888	2.800	2.562	2.258	2.154	2.149	2.145	2.141	2.137	45.356

Figuur 10 Beschikbare middelen en geraamde kasuitloop duurzame energietransitieregelingen (bedragen x € 1 mln)

1 Onder de post overig vallen naast de kolenmaatregelen in het kader van Urgenda en de statistische overdracht naar Denemarken ook de uitvoeringskosten van RVO.

2 Kasmiddelen zijn inclusief toevoeging van € 1,7 mld uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie in de periode 2023-2028.

De geraamde kasuitloop in de figuur van de SDE, SDE+ en SDE++ gaat niet uit van het maximaal uit te keren bedrag aan subsidies, maar is een realistische inschatting van de verwachte kasuitloop van de afgegeven beschikkingen op basis van de verwachte intrekking van beschikkingen, van de vertraging van energieprojecten en van de ontwikkeling van de basisbedragen van de SDE+ en SDE++ in de toekomst. Budgetten die niet tot besteding komen worden in de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie gestort, zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de subsidiëring van toekomstige duurzame energietransitieprojecten. Indien de beschikbare kasmiddelen onvoldoende zijn (zoals in 2021) zal er budget aan de reserve worden onttrokken om de tekorten te dekken.

Aardwarmte

Vanuit de Klimaatenvolpe 2018 is voor de jaren 2018 en 2019 € 36 mln beschikbaar gekomen voor een project van EBN (SCAN) om in samenwerking met TNO de ondergrond in Nederland in kaart te brengen, zodat inzicht verkregen kan worden in het volledige potentieel van aardwarmte in Nederland. Om het project de komende jaren voort te kunnen zetten is daarnaast in de jaren 2020 tot en met 2024 vanuit het SDE+-budget in totaal € 90 mln beschikbaar gesteld.

InvesteringsSubsidie Duurzame Energie (ISDE)

De Investeringssubsidie duurzame energie (ISDE) betreft een tegemoetkoming bij de aankoop van zonneboilers en warmtepompen. Deze regeling is beschikbaar voor zowel particulieren als zakelijke gebruikers. Zoals aangekondigd in de Kamerbrief over het Klimaatakkoord zal de ISDE-regeling worden verlengd tot 2030. Vanaf 2021 richt de regeling zich naast investeringen in warmtepompen en zonneboilers ook op investeringen in de isolatie van woningen. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de ISDE jaarlijks voor € 100 mln wordt opengesteld. Bij amendement (Kamerstuk [35](#)

300 XIII, nr. 16) is daarnaast in totaal € 100 mln, verdeeld over de jaren 2020 tot en met 2022, uit de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie toegevoegd aan het ISDE-budget ten behoeve van investerings-subsidies op het gebied van duurzame energie voor het MKB.

Subsidieregeling indirecte emissiekosten ETS

Door de introductie van het Europese Emissiehandelssysteem (ETS) werd de CO₂-prijs door de elektriciteitsproducenten aan de elektriciteitsgrootgebruikers doorberekend. Elektriciteitsgrootgebruikers die internationaal concurreren konden in veel gevallen die CO₂-kosten (ook wel indirecte kosten genoemd) niet doorberekenen, omdat de concurrenten buiten de EU die kosten niet hebben. Naast verstoring van het gelijke speelveld zou dit leiden tot een CO₂-weglekrisico (het verplaatsen van bedrijven met veel directe of indirecte CO₂-uitstoot naar landen waar de uitstoot van CO₂ geen prijs heeft). Voor de compensatie van de indirecte kosten door het ETS was tot en met 2021 budget beschikbaar op artikel 4 van de EZK-begroting.

In het Klimaatakkoord is aangegeven dat de regeling (over de ETS-periode tot en met 2020) afloopt. Mede gelet op de budgettaire omvang is het aan het nieuwe kabinet om een besluit te nemen over een eventuele voortzetting van de regeling. Vooruitlopend op dit definitieve besluit is besloten om de regeling vooralsnog met 1 jaar te verlengen. Hiertoe is in 2022 budget beschikbaar op artikel 2 van de EZK begroting.

Carbon Capture and Storage (CCS)

De afvang en opslag van CO₂ (CCS) wordt gezien als een onmisbare transitietechnologie in de mix van maatregelen om kosteneffectief CO₂-uitstoot te reduceren in bepaalde industriële sectoren. Om CCS breed toe te kunnen passen is het belangrijk om in te zetten op (internationaal) onderzoek, grootschalige demonstratieprojecten, realiseren van kostenreductie en het wegnemen van belemmeringen. Om internationaal onderzoek naar CO₂-afvang, -transport en -opslag te bevorderen, neemt Nederland deel aan het Europese onderzoeksprogramma ACT (Accelerating CCS Technologies). EZK heeft voor ACT I (2017-2020) ruim € 4 mln aan onderzoeksbudget beschikbaar gesteld en voor ACT II (2019-2022) € 4,5 mln. Voor ACT III (2021-2024) zal Nederland opnieuw een bijdrage leveren van € 4 mln. Nederlandse onderzoeksinstituten en bedrijven werken hierin samen met organisaties uit Europa en Noord-Amerika. Daarnaast levert het Ministerie van EZK in 2021 een bijdrage van € 4 mln aan het ERA-net deel in het Clean Energy Transition Partnership.

Hoge Flux Reactor (HFR)

De HFR in Petten is eigendom van de Europese Commissie en wordt geëxploiteerd door de Nuclear Research and consultancy Group (NRG). De exploitatie van de HFR wordt ondersteund door een reeks aanvullende onderzoeksprogramma's. De voor de HFR opgenomen middelen betreffen de Nederlandse bijdrage aan het «Aanvullend Programma» van het Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek (JRC) van de Europese Commissie, dat in de HFR wordt uitgevoerd. Het voornaamste doel van het aanvullend onderzoeksprogramma van de HFR is een constante en betrouwbare neutronenflux voor experimentele doeleinden te leveren.

Caribisch Nederland

De energievoorziening op de eilanden van Caribisch Nederland kent schaalnadelen, anderzijds zijn er zeer goede mogelijkheden voor elektriciteitsproductie met wind en zon. Het Ministerie van EZK zet in op kostprijsverlaging door introductie van duurzame elektriciteitsproductie en op andere

ondersteuning van de elektriciteitsbedrijven op Caribisch Nederland. In het kader van het corona-herstelpakket zijn de netbeheertarieven op Caribisch Nederland in 2020 en 2021 naar 0 teruggebracht.

Overige subsidies

Het voor 2021 en 2022 beschikbare budget betreft vooral het subsidiedeel van de WarmtelinQ, het warmtetransportnet dat door Gasunie aangelegd wordt tussen de Rotterdamse haven en Delft/Den Haag/Leiden. Daarnaast gaat het om betalingen ten behoeve van het Expertisecentrum Warmte (ECW), waarmee onder andere gemeenten in staat gesteld worden extern advies in te winnen voor de Transitievisie Warmte.

Opschalingsinstrument waterstof

In de kabinetsvisie waterstof (Kamerstuk [32 813, nr. 485](#)) onderstreept het kabinet het belang van de opschaling van waterstof voor het behalen van de klimaatdoelen en het creëren van nieuw, duurzaam verdienvermogen. Daarbij is een bedrag van € 252,1 mln gereserveerd voor de eerste fase opschaling van de productie van duurzame waterstof door middel van elektrolyse. Dit budget zal naar verwachting in 2022 toegekend worden met een tenderregeling gericht op elektrolyseprojecten tussen de 0,5 en 50 MW. De opschaling moet leiden tot een significante kostprijsreductie, zodat elektrolyse richting 2030 op kostprijs kan concurreren met alternatieven voor CO₂-reductie.

Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)

Met de postcoderoosregeling konden leden van een coöperatie tot en met 2020 een energiebelastingkorting krijgen op hun energienota voor lokaal en duurzaam opgewekte elektriciteit, waardoor inwoners van een wijk of dorp met elkaar op een financieel rendabele manier aan de slag konden met lokaal opgewekte duurzame energie. De postcoderoosregeling was een fiscale regeling en wordt vanaf 2021 vervangen door een subsidieregeling (Kamerstuk [31 239, nr. 318](#)): de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE).

Subsidie ondersteuning verduurzaming MKB

Dit betreft een subsidie voor mkb'ers met een laag energieverbruik voor maatregelen gericht op energiebesparing en vermindering van CO₂-uitstoot van bedrijfspanden en bedrijfsprocessen. Er kan subsidie worden aangevraagd voor de kosten van professioneel advies en ondersteuning bij het nemen van dergelijke maatregelen. De subsidie wordt in overeenstemming met het Ministerie van BZK ontwikkeld en is een uitwerking van de voornemens in de Kamerbrieven MKB-impacttoets Klimaatakkoord (EZK, Kamerstuk [32 637, nr. 423](#)) en Ontwikkelingen verduurzaming bestaande utiliteitsbouw (BZK, Kamerstuk [30 196, nr. 716](#)).

Leningen

EBN

Op 21 maart 2019 (Kamerstuk [31 239, nr. 298](#)) is de Tweede Kamer geïnformeerd over de financiële deelname van Energie Bedrijf Nederland (EBN) in aardwarmteprojecten. Om deze taak de komende jaren invulling te geven is cumulatief € 48 mln als lening aan EBN verstrekt. Daarnaast is aan EBN in 2020 een lening verstrekt, zodat EBN vreemd vermogen kan aantrekken en daarmee deel kan nemen aan het Porthos-project in de Rotterdamse haven. De door EBN verkregen rendementen op aardwarmteprojecten en het Porthos-project zullen worden gebruikt om de beide leningen af te lossen.

Gasunie

In september 2019 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de ontwikkelingen rondom de WarmtelinQ, een warmtetransportnet in Zuid-Holland (Kamerstuk [30 196, nr. 676](#)). Hierdoor kunnen op termijn woningen in onder anderen de gemeenten Den Haag, Leiden en Delft en mogelijk ook glastuinbouw in de regio Zuid-Holland voorzien worden van (rest)warmte afkomstig van industriële partijen in de Rotterdamse haven. Gasunie is voornemens om dit warmtetransportnet aan te leggen van Rotterdam tot Den Haag (WarmtelinQ). Daarnaast wordt beoogd om een aftakking vanaf Rijswijk naar de regio Leiden te realiseren (WarmtelinQ+), waarvoor ook capaciteit op de WarmtelinQ gebruikt wordt. Bij een positieve investeringsbeslissing ten aanzien van de WarmtelinQ, die wordt voorzien in 2021, zal een lening van € 37,5 mln worden verstrekt om Gasunie in staat te stellen ook deze aftakking te realiseren. De lening zal worden uitbetaald wanneer door Gasunie een finale investeringsbeslissing is genomen voor WarmtelinQ+, naar verwachting in 2023.

Garanties

Aardwarmte

Aardwarmte betreft het winnen van warmte uit diepe aardlagen. Het potentieel van aardwarmte is 15 petajoule (PJ) in 2030. Het ontbreken van een (betaalbare) verzekering is een belangrijk knelpunt voor de toepassing van aardwarmte. De garantieregeling aardwarmte heeft als doel het afdekken van het risico dat het boren van putten voor de toepassing van aardwarmte niet succesvol is. Omdat dit risico in de markt (nog) niet verzekeraar is, dekt de overheid dit risico af door middel van het verlenen van garanties aan marktpartijen die hiervoor een kostendekkende premie betalen. De uitgaven betreffen uitgekeerde dan wel uit te keren verliesdeclaraties: voor 2022 worden vooralsnog geen verliesdeclaraties geraamd.

Opdrachten

Onderzoek mijnbouw-bodembeweging

Dit budget betreft voor het grootste deel onderzoek binnen het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM) en (onderzoeks)opdrachten van de Technische commissie bodembeweging (Tcbb) en de Mijnraad gerelateerd aan de aardbevingsproblematiek in Groningen de na-ijlende effecten van de voormalige steenkolenwinning in Limburg. Ook worden uit dit budget adviezen bekostigd in het kader van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO).

SodM onderzoek

Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) heeft op basis van haar onafhankelijke positie een eigen budget om onderzoek in het kader van het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (KEM) uit te kunnen voeren.

Uitvoeringsagenda Klimaat

Vanuit dit budget worden uitvoerings- en onderzoeksopdrachten voor de ontwikkeling van de klimaatagenda, inclusief onderzoek naar veiligheidsrisico's en risicoperceptie van de klimaatmaatregelen, gefinancierd.

Klimaat mondiaal

Dit budget is bedoeld om kosten rondom mondiale klimaatprojecten, zoals de jaarlijkse Conference of Parties (COP) klimaatbijeenkomst, te financieren.

Overige onderzoeken en opdrachten

Dit betreft kleinere onderzoeksopdrachten die dienen ter ondersteuning van het klimaat- en energiebeleid en die veelal gericht zijn op beantwoording van één specifieke vraag. Ook worden diverse uitgaven ter uitvoering van de Rijkscoördinatieregeling (RCR) uit dit budget bekostigd, zoals het ondersteunen van Rijksinpassingsplannen, opstellen MER-adviezen ten aanzien van kavelbesluiten, het opstellen en uitvoeren van communicatieplannen, het inschakelen van gebiedscoördinatoren en planschadeadviseurs en het doen van planschade-uitkeringen. Het RCR-budget is ook bedoeld om de visie uit de Kamerbrief «Samen energieprojecten realiseren: visie op omgevingsmanagement» en vervolgbrieven (Kamerstuk [31 239, nr. 211](#), Kamerstuk [31 239, nr. 254](#)) binnen de RCR vorm te geven. Het budget wordt ook aangewend om pilots, ondersteuning en training op het gebied van omgevingsmanagement binnen RCR-projecten (wind, zon, hoogspanning, mijnbouw) te organiseren.

Bijdrage aan agentschappen

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Dit budget betreft vooral de kosten van uitvoering door RVO.nl van energie-subsidieregelingen, waaronder de innovatieregelingen (DEI+, MOOI, HER+), de ISDE en Stimulering Duurzame Energieproductie/Energietransitie (SDE/SDE+/SDE++). Voor een deel heeft het budget betrekking op voorbereidende en uitvoerende werkzaamheden van RVO.nl op het gebied van het klimaat- en energiebeleid naar aanleiding van het Klimaatakkoord.

Agentschap Telecom (AT)

Medio 2019 is afgesproken dat de huidige fiscale salderingsregeling niet wordt opgevolgd met een subsidie-instrument, zoals in het Regeerakkoord stond, maar een fiscale regeling blijft die wordt uitgefaseerd door middel van een geleidelijke afbouw (Kamerstuk [31 239, nr. 305](#)). Voor een geleidelijke afbouw van salderen is het noodzakelijk dat burgers en bedrijven vanaf 1 januari 2023 beschikken over een meetinrichting die afname en invoeding apart kan meten. Agentschap Telecom is verantwoordelijk voor de handhaving van deze verplichting.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

Met ingang van 2018 verstrekt het Ministerie van EZK een jaarlijkse opdracht aan de NEa voor de uitvoering van alle werkzaamheden in het kader van de emissiehandel, waaronder de voorbereidingen voor de vierde handelsperiode, voor het register voor biobrandstoffen en voor het toezicht op de bijstook van biomassa bij elektriciteitscentrales. Daarnaast wordt aan de NEa opdracht verstrekt voor de handhaving van en advisering over de CO₂-minimumprijs voor elektriciteitsproductie.

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI)

De werkzaamheden die het KNMI voor het Ministerie van EZK uitvoert betreffen vooral de advisering en ondersteuning van de uitvoering van het mijnbouw-, klimaat- en energiebeleid. De werkzaamheden zijn onder te verdelen in monitoring van seismiciteit (veelvuldigheid en hevigheid waarmee op een bepaalde plaats aardbevingen voorkomen) van de gaswinning en overige mijnbouwactiviteiten, kennisontwikkeling en advisering over aan mijnbouw gerelateerde risico's en communicatie en informatievoorziening. Daarnaast verricht het KNMI in internationaal verband diverse werkzaamheden in het kader van klimaatonderzoek voor verschillende internationale gremia, waaronder het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC).

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

NVWA voert het toezicht uit op de naleving van de Wet Implementatie EU-richtlijnen energie-efficiëntie. De werkzaamheden van NVWA in dat kader betreffen het uitvoeren van inspecties en producttesten, het onderhouden van internationale contacten, interventies bij niet-naleving, het volgen van marktontwikkelingen en het geven van voorlichting.

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

De bijdrage vanuit het Ministerie van EZK betreft de uitvoering van twee kennisopdrachten voor de Emissieregistratie (vaststelling van een dataset met eenduidige emissiegegevens) en voor het Montreal Protocol (uitvoering van studies en monitoringsactiviteiten als lid van het Scientific Assessment Panel van het Montreal Protocol). Er zal op dit instrument geen realisatie plaatsvinden, omdat het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) als coördinerend opdrachtgever voor het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat optreedt en de beschikbare budgetten naar de coördinerende opdrachtgever worden overgeheveld gedurende het uitvoeringsjaar.

Rijkswaterstaat (RWS)

De werkzaamheden van RWS richten zich op de uitvoering van Infomil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieuwet- en regelgeving) en de uitvoering van werkzaamheden en het leveren van expertise op het beleidsterrein klimaat (onder andere het faciliteren van kennisdeling onder medeoverheden en het uitvoeren van wettelijke taken rondom ozonlaagafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen).

Bijdragen aan ZBO's/RWT's

Doorsluit heffing Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA)

Het crisisbeleid gericht op de olievoorzieningszekerheid dient verstoringen in de olieaanvoer op te vangen. De Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) en het oliebedrijfsleven houden in opdracht van EZK strategische olievoorraden aan in lijn met wat hierover geregeld is in de Wet voorraadvorming aardolieproducten ([Wva 2012](#)). De uitgavenreeks op de EZK-begroting betreft de doorsluit van de ontvangen voorraadheffingen naar de COVA. De voorraadheffing is een heffing ingesteld op aan accijns van minerale oliën onderworpen aardolieproducten. De heffing bedraagt momenteel € 8,- per 1.000 liter benzine, diesel, LPG en andere (motor)brandstoffen en wordt door de Minister van Financiën geheven en ingevorderd door de Belastingdienst. De Minister van EZK keert de opbrengst van de heffing uit aan de stichting COVA ter dekking van de operationele kosten en financieringslasten van de COVA.

TNO Kerndepartement

Dit betreft een bijdrage vanuit het Ministerie van EZK aan de Adviesgroep Economische Zaken van TNO (TNO-AGE) voor de adviestaak voortvloeiend uit de Mijnbouwwet en Mijnbouwregeling. De adviserende taak ligt op het vlak van het opsporen en winnen van delfstoffen (olie, gas en steenzout) en aardwarmte en van het opslaan van stoffen in de (diepe) ondergrond van Nederland. Daarnaast wordt uit dit budget het toegepaste duurzame energieonderzoek gefinancierd dat met ingang van 2018 van ECN is overgegaan naar TNO.

TNO SodM

Dit betreft eveneens de adviestaak van TNO-AGE voortvloeiend uit de Mijnbouwwet en de Mijnbouwregeling, maar dan de bijdrage vanuit het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM).

Bijdragen aan medeoverheden

Uitkoopregeling

Woningen die loodrecht onder de hoogspanningslijnen staan van 220kV- en 380kV-verbindingen en 110kV- en 150kV-verbindingen buiten de bevolkingskernen, komen sinds 1 januari 2017 in aanmerking voor uitkoop. Het Rijk heeft in de periode 2017-2021 € 140 mln beschikbaar gesteld voor een vrijwillige uitkoopregeling onder de voorwaarde dat de betrokken gemeenten zorgen dat door herbestemming de woonfunctie van het betreffende pand wordt gewijzigd. De regeling is samen met de betrokken gemeenten uitgewerkt en heeft een looptijd van vijf jaar ([Stcrt. 2016, 68302](#)): 2021 is daarmee het laatste jaar dat huiseigenaren een beroep op de regeling kunnen doen. De regeling wordt door de betrokken gemeenten uitgevoerd. In samenhang hiermee heeft het Rijk per 1 januari 2019 wettelijk mogelijk gemaakt dat op verzoek van een gemeente en/of provincie bestaande hoogspanningslijnen van 50, 110 en 150 kV binnen bevolkingskernen onder de grond gebracht kunnen worden (verkabelen) of dat de tracés kunnen worden verplaatst.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Nuclear Research and consultancy Group (NRG)

De Nuclear Research and consultancy Group is onderdeel van de Stichting NRG en vormt samen met de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor (PALLAS) een personele unie. NRG voert onderzoeksactiviteiten uit op het gebied van onder meer de nucleaire veiligheid, radioactief afval en stralingsbescherming. Centraal daarbij staat de ontwikkeling van kennis, producten en processen voor veilige toepassing van nucleaire technologie voor energie, milieu en gezondheid.

Internationale contributies

Nederland kiest voor een actieve participatie in met name de internationale netwerken van het Internationaal Energieagentschap (IEA, kennissamenwerking en oliecrisisbeleid), het International Renewable Energy Agency (IRENA, hernieuwbare energie), Clean Energy Ministerial (CEM, uitrol van bestaande duurzame energie-technologie), Mission Innovation (vergroten van inzet op energie-innovatie) en het Energy Charter (investeringsbescherming en energietransit). De contributies volgen uit internationale verplichtingen. Daarnaast ontvangt het Clingendael International Energy Programme jaarlijks € 50.000 subsidie voor het uitvoeren van publieke activiteiten ter ondersteuning van de maatschappelijke discussie over internationale ontwikkelingen in de energiesector. Daarnaast versterken internationale klimaatcontributies de internationale positie van Nederland in het wereldwijde klimaatdebat. Deze contributies gaan onder andere naar het United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), het Montrealprotocol, het verdrag van Wenen en de OESO.

PBL Rekenmeesterfunctie

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ontvangt een jaarlijkse bijdrage om als Rekenmeester een drietal taken uit te kunnen voeren:

- Kerntaken rekenmeester energie- en klimaatbeleid (KEV, beleidsdoorrekeningen, inbreng (Europese en internationale) rapportages, modelontwikkeling en -onderhoud)
- Beleidsondersteuning
- Ondersteuning SDE+/SDE++

Zie ook het [Convenant Rekenmeesterfunctie 2021-2025](#).

Stortingen in reserves

Voor de stortingen in de verschillende reserves wordt verwezen naar wat hierover is opgenomen onder 'toelichting op de begrotingsreserves'.

Toelichting op de ontvangsten

COVA

Deze ontvangsten betreffen ontvangsten uit hoofde van de voorraadheffing COVA, zoals toegelicht bij de uitgavenpost «Doorsluit heffing COVA».

Opbrengst heffing ODE (SDE+/SDE++)

Het uitgaveninstrument voor de SDE+-subsidie is tegelijkertijd ingesteld met een opslag op de energierekening, de Opslag Duurzame energie- en klimaattransitie (ODE). Deze opslag is in 2013 ingevoerd en de bijbehorende ontvangsten stijgen naar de huidige inzichten in de raming licht van € 2,65 mld in 2021 naar € 2,7 mld in 2022.

Bij het aanpassen van de lastenverdeling in de ODE van 50/50 naar een 33/67 lastenverdeling tussen huishoudens en bedrijven is afgesproken de belastingvermindering in de energiebelasting (EB) te verhogen, namelijk met € 55 (excl. btw) in 2020 geleidelijk oplopend naar € 78 (excl. btw) in 2030. Deze oploop van de belastingvermindering volgt de oploop van de SDE+(+)-kasuitgaven, waardoor in 2020 een bedrag van € 2.411 mln en in 2030 een bedrag van € 3.411 mln middels de ODE gedekt dient te worden. De totale (bruto) ODE-opbrengst is hierdoor gelijk aan de ex-ante geraamde SDE+(+)-kasuitgaven plus een additioneel budget ten behoeve van een verhoging van de belastingvermindering in de EB. De belastingvermindering komt echter uitsluitend ten laste van de EB. Hierdoor is de totale ODE-opbrengst in de financiële verantwoording structureel hoger dan de SDE+(+)-kasuitgaven.

Tabel 35 ODE-opbrengsten 2017 – 2030 (bedragen x € 1 mln)

Jaar	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bruto ODE opbrengsten ¹	635	1.033	1.632	2.851	3.131	3.183	3.356	3.621	3.782	3.527	3.512	3.536	3.815	4.035
Teruggaaf via verhoogde belastingvermindering in de EB ²				- 440	- 483	- 491	- 518	- 559	- 584	- 544	- 542	- 546	- 589	- 624
Netto ODE opbrengsten ³				2.411	2.648	2.692	2.838	3.062	3.198	2.983	2.970	2.990	3.226	3.411

1 Voor de jaren 2017 t/m 2019 is voor de bruto ODE opbrengsten uitgegaan van realisatiecijfers van het CBS. Voor de jaren 2020 t/m 2022 is uitgegaan van de ingeboekte ODE opbrengsten. Omdat de ODE-tarieven voor deze jaren reeds zijn vastgesteld is het mogelijk dat de gerealiseerde ODE opbrengsten op termijn lager uitvallen dan ingeboekt als gevolg van verdere grondslagerosie. Voor de jaren 2023-2030 zijn nog geen ODE-tarieven vastgesteld en zijn de bij het regeerakkoord vastgestelde kasuitgaven van de SDE++ gepresenteerd. Vanwege de oploop in de SDE-kasuitgaven en de verwachte grondslagerosie is in de huidige systematiek een verhoging van de ODE-tarieven na 2022 nodig om de verwachte uitgaven te dekken.

2 Deze opbrengsten verhogen de ODE taakstelling, maar worden teruggesluit door het geleidelijk verhogen van de belastingvermindering in de EB. Dit om per saldo de 33/67 lastenverdeling tussen huishoudens en het bedrijfsleven te kunnen realiseren. Deze bedragen zijn tot stand gekomen op basis van de belastingseutels van 2020.

3 De verwachte opbrengsten, en dus de verwachte kasuitgaven van de SDE++, zijn ex ante geraamd aan het begin van de huidige kabinetsperiode. De gerealiseerde ontvangsten vallen naar verwachting lager uit dan deze raming als gevolg van grondslagerosie. Grondslagerosie houdt in dat de basis (de grondslag) waarover belasting wordt betaald kleiner wordt: door energiebesparing neemt het belast verbruik van aardgas en elektriciteit naar verwachting af.

De ruimte voor de uitgaven en de geraamde inkomsten waren oorspronkelijk aan elkaar gelijk. In bijgaande tabel is de relatie tussen uitgaven voor de SDE+/SDE++ en ODE-ontvangsten verduidelijkt.

Tabel 36 Opbrengst heffing ODE (SDE+) (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand SDE+/SDE++ Ontwerpbegroting 2022	2.330.096	2.653.508	3.132.956	3.288.976	3.215.219	3.172.347
Stand ODE Ontwerpbegroting 2021	2.648.000	2.692.000	2.838.300	3.062.000	3.198.000	2.983.000
Verschil tussen SDE+/SDE++ en ODE	- 317.904	- 38.492	294.656	226.976	17.219	189.347
Verklaring:						
Dekking uitvoeringskosten RVO.nl en NEa t.b.v. energieregelingen	- 19.051	- 17.608	- 17.608	- 17.608	- 17.608	- 15.648
Financiering Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	- 32.426	- 42.140	- 45.540	- 42.000	- 25.540	0
Financiering InvesteringsSubsidie Duurzame Energie (ISDE)	- 106.250	- 130.000	- 100.000	- 100.000	- 100.000	- 100.000
Geplande onttrekking aan reserve duurzame energie en klimaattransitie ten behoeve van de SDE+	447.891		450.000	400.000	150.000	300.000
Budgetoverheveling van/naar andere departementen	- 26.307	44	44	44	44	44
Overboeking naar diensten/ org.onderdelen EZK (o.a. TNO, NEa, ACM)	- 1.165	- 780	- 780	- 780	- 780	- 780
Kasschuif van 2019 naar 2020, 2021 en 2022	10.800	14.300				
Kasschuif ISDE-middelen van 2020 naar 2021 en 2022	30.000	30.000				
Overheveling budget van MEP en SDE naar SDE+	87.831	45.000	50.000	45.000	40.000	35.000
Bijdrage EZK kosten scheepvaartveiligheid als gevolg van Wind op Zee	- 14.227	- 16.408	- 23.960	- 32.680	- 28.897	- 29.269
Bijdrage aan SCAN-programma EBN	- 15.000	- 17.500	- 17.500	- 25.000		
Bijdrage aan lening EBN t.b.v. Porthos-project		- 53.400				
Toevoeging uit algemene middelen voor WOZ-onderzoek in 2022		150.000				
Bijdrage EZK aan generaal beeld 2021	- 680.000					
Totaal verklaard	- 317.904	- 38.492	294.656	226.976	17.219	189.347

Ontvangsten zoutwinning

Deze ontvangsten betreffen opbrengsten uit afgegeven concessies voor de winning van steenzout.

Onttrekking begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie

De onttrekking aan de reserve in 2021 (totaal € 688 mln) is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- de onttrekking van € 235,7 mln ter financiering van aanvullende maatregelen om tot CO₂-reductie te komen.

- de onttrekking van € 448 mln om enerzijds de tekorten op de uitfinanciering van de SDE en, SDE+ te dekken (als gevolg van de lage energieprijzen moet er meer subsidie uitgekeerd worden), anderzijds om de nadeelcompensatie van de sluiting van een kolencentrale te financieren.
- de onttrekking van € 4,4 mln om de kasgevolgen van de ophoging van het budget van de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) met € 63 mln naar € 100 mln (amendement-Sienot) te dekken.

Conform de afspraak in de Startnota van het kabinet Rutte-III dat de middelen in de reserve bij het afsluiten van het Klimaatakkoord toegevoegd zullen worden aan de voor de SDE+ beschikbare middelen, zal vanaf 2023 tot en met 2028 in totaal € 1,7 mld aan de reserve worden onttrokken. Daarnaast zal een jaarlijks bedrag van € 4,2 mln onttrokken worden om de eerder genoemde kasgevolgen van de ophoging van de SCE met € 63 mln tot en met 2035 te dekken.

ETS-ontvangsten

De opgenomen ontvangsten betreffen de geraamde opbrengsten van de verkoop van CO₂-emissierechten, als onderdeel van het Europese Emissions Trading System (EU ETS). De geraamde ontvangsten zijn gebaseerd op het aantal te veilen ETS-rechten en de prijs per recht.

Tabel 37 ETS-ontvangsten						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
P ¹	49,81	55,04	55,72	56,33	56,94	57,55
Q	17.982.338	16.337.537	15.466.986	14.631.601	13.704.686	8.429.129
PxQ (€ mln) ²	896	899	862	824	780	485

¹ Getallen in de tabel zijn gebaseerd op stand 8 juli 2021, met de toen geldende forward-prijzen.

² De ETS-ontvangsten zijn een resultante van de ontwikkeling van de ETS-prijs (P) en het aanbod van ETS-rechten (Q). De scherpe daling in 2026 is te verklaren door het vanaf dan scherp dalende uitstootplafond, wat er voor zorgt dat er vanaf dat jaar aanzienlijk minder rechten zullen worden geveild.

Diverse ontvangsten

Deze ontvangsten hebben voor een deel betrekking op doorberekening van kosten, aan initiatiefnemers van energieprojecten, die het Ministerie van EZK maakt in het kader van de Rijkscoördinatieregeling (RCR). Daarnaast worden ook de door het ministerie betaalde planschade-uitkeringen verhaald op deze initiatiefnemers. Ook de door RVO.nl terugontvangen subsidievoorschotten worden ten gunste van dit budget begroot.

Toelichting op de begrotingsreserves

Tabel 38 Stand begrotingsreserves per 31 december 2020 (bedragen x € 1.000)

		Waarvan juridisch verplicht
Begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie	4.172.783	100%
Begrotingsreserve Aardwarmte	17.499	100%
Begrotingsreserve ECN verstrekte leningen	6.600	0%

Duurzame energie

De begrotingsreserve voor duurzame energie is bestemd voor onbesteed gebleven middelen als gevolg van vertraging bij of het niet doorgaan van projecten waaraan subsidie is toegekend op basis van de MEP, de SDE, de SDE+, de SDE++, de HER+ of de ISDE. Via de reserve blijven deze middelen ook in de toekomst beschikbaar voor het stimuleren van hernieuwbare

energieproductie en het bevorderen van CO₂-reductie. De afspraken over en de werking van de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie zijn het meest recent toegelicht in de volgende stukken:

- Kamerstuk [31 865, nr. 79](#): Brief van Minister van EZ van 25 maart 2016 inzake het behouden van de middelen van de reserve;
- Kamerstuk [31 239, nr. 218](#): Brief van Minister van EZ van 1 juli 2016 inzake voor- en nadelen fondsvorming en specificaties begrotingsreserve duurzame energie, waaronder een toelichting op het aandeel «juridisch verplicht».

Tabel 39 Specificatie van begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie (bedragen x € 1 mln)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totaal
MEP (algemene middelen)	23	16	2	0	34	- 2	0	0	73
SDE (algemene middelen)	143	220	297	191	63	16	91	107	1.129
Tijdelijke onttrekking (MEP/SDE)			- 20	- 77	- 77	- 73	- 78	- 73	- 398
Onttrekking reserve t.b.v. ophoging ISDE-MKB (amendement-Mulder)								- 100	- 100
Onttrekking reserve t.b.v. financiering Urgenda 2.0-pakket								- 63	- 63
SDE+ (ODE gefinancierd)	59	134	204	282	281	523	903	1.146	3.532
Totaal	225	369	483	396	301	465	916	1.018	4.173

Eind 2020 bedraagt de stand van de reserve € 4.173 mln. Daarvan is 100% juridisch verplicht. Bij de huidige inzichten is de in de meerjarencijfers beschikbare uitgavenruimte voorlopig toereikend voor de kasuitloop van de afgegeven beschikkingen. Naar de huidige inzichten, onder meer gebaseerd op de meerjarenramingen van RVO.nl (de uitvoerder van de SDE ++), zal de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie in 2021 afnemen met € 622 mln (saldo storting en onttrekking).

Tabel 40 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2021	Verwachte toevoegingen 2021	Verwachte onttrekkingen 2021	Verwachte stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 31/12/2022
4.172.783	66.333	- 687.971	3.551.145	66.333	- 4.186	3.613.292

Voor 2022 wordt een onttrekking aan de reserve geraamd van € 4,2 mln. Deze onttrekking heeft betrekking op de financiering van de kasuitgaven die het gevolg zijn van het amendement-Sienot over € 63 mln extra budget voor de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE, zie bij Ontvangsten).

Met de brief van 25 maart 2016 (Kamerstuk [31 865, nr. 79](#), blz. 2) is uiteengezet dat een nieuw kabinet de in de begrotingsreserve opgebouwde middelen kan overboeken naar de begroting en de meerjarencijfers op basis van de dan actuele inzichten. In 2021 en 2022 is rekening gehouden met de eerste terugstortingen van jaarlijks € 66,3 mln als compensatie van in totaal € 398 mln die in de jaren 2015 tot en met 2020 tijdelijk aan de reserve was onttrokken. In de jaren 2023 tot en met 2028 is verder rekening gehouden met een onttrekking uit de begrotingsreserve en overboeking naar het SDE+-budget van in totaal € 1,7 mld. Van de € 3,55 mld die naar verwachting eind 2021 in de begrotingsreserve beschikbaar is zal dan eind 2032 nog ruim € 2,14 mld resteren. Deze € 2,14 mld kan gezien worden als een buffer om eventuele tegenvallers in de ontwikkeling van de energieprijzen (en daarmee hogere subsidie-uitkeringen) in de periode 2021-2030 op te kunnen vangen. Zie tabel 34 voor het overzicht van alle geplande stortingen in en onttrekkingen aan de reserve.

Aardwarmte

De begrotingsreserve voor de garantieregeling Aardwarmte is bedoeld om het budget voor het mogelijk uitbetalen van verliesdeclaraties meerjarig in te kunnen zetten en een eventuele mismatch in de tijd tussen inkomsten (premies) en uitgaven (verliesdeclaraties) op te vangen. Om gebruik te kunnen maken van de garantieregeling Aardwarmte betalen marktpartijen een kostendeekkende premie aan de uitvoerder van de regeling (RVO.nl) die wordt gestort in de begrotingsreserve. Het uitstaande bedrag aan garanties bedroeg per 1 januari 2021 € 12,6 mln. Uit het [toetsingskader van de garantieregeling aardwarmte](#) blijkt dat, rekening houdend met het risicoprofiel van de aardwarmtegaranties (tussen de 1,4% kans op volledige en 7,6% op gedeeltelijke mislukking), de huidige omvang van de begrotingsreserve samen met de over de verstrekte garanties te ontvangen provisies (7%) benodigd is om ook in 2022 een garantiëplafond van € 66,6 mln mogelijk te maken. Gelet op de uitstaande garanties en het genoemde risicoprofiel is de gehele reserve benodigd om mogelijke verliesdeclaraties op te kunnen vangen en is daarmee voor 100% inflexibel.

Omdat aardwarmte/geothermie ook in het Klimaatakkoord een belangrijke rol speelt, is de verwachting dat de komende jaren een toenemend beroep op de garantieregeling zal worden gedaan. Dit zal enerzijds leiden tot hogere premie-inkomsten (stortingen), anderzijds tot hogere uitgaven aan verliesdeclaraties (onttrekkingen). Wat dit per saldo voor gevolgen zal hebben voor de omvang van de reserve is nu nog niet te voorzien.

Voor meer informatie over de ontwikkeling van de garanties en het verloop van de reserve wordt verwezen naar het overzicht van de risicoregelingen in het hoofdstuk Beleidsagenda van deze begroting.

Tabel 41 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve Aardwarmte (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2021	Verwachte toevoegingen 2021	Verwachte onttrekkingen 2021	Verwachte stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 31/12/2022
17.499	774	- 69	18.204	0	- 80	18.124

Risicopremie ECN/NRG

De middelen in de begrotingsreserve risicopremie ECN/NRG zullen worden aangesproken als NRG – al dan niet tijdelijk – (gedeeltelijk) niet kan voldoen aan de terugbetalingsverplichtingen volgens de afgesloten leningsovereenkomst. Deze reserve betreft uitsluitend een zekerstelling binnen de rijksbegroting. Derden kunnen geen beroep op deze middelen doen en daarmee zijn de middelen op deze reserve niet juridisch verplicht.

Tabel 42 Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve ECN (bedragen x € 1.000)

Stand per 1/1/2021	Verwachte toevoegingen 2021	Verwachte onttrekkingen 2021	Verwachte stand per 1/1/2022	Verwachte toevoegingen 2022	Verwachte onttrekkingen 2022	Verwachte stand per 31/12/2022
6.600	0	0	6.600	0	0	6.600

Extracomptabele fiscale regelingen

Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. In onderstaande tabel is ter informatie het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage 'Fiscale regelingen' in de Miljoenennota. De fiscale regeling die niet in onderstaande tabel is opgenomen, maar wel op dit beleidsartikel betrekking hebben, is de EB Verlaagd tarief openbare laadpalen.

Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en het beoogde jaar van afronding van de volgende evaluatie wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota 'Toelichting op de fiscale regelingen'.

Tabel 43 Fiscale regelingen 2019–2021, budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (bedragen x € 1 mln)¹

	2020	2021	2022
Energie-investeringsaftrek (EIA)	145	149	149
EB Teruggaaf energie-intensieve industrie ²	9	0	0
EB Salderingsregeling	303	330	355
EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen	116	135	139
EB Stadsverwarmingsregeling	67	71	74
EB Inputvrijstelling voor elektriciteitsopwekking	687	729	741
Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking	86	86	84
Inputvrijstelling kolenbelasting voor duaal verbruik	25	26	26

1 [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing; [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar afgerond nihil.

2 EB = Energiebelasting

Overzicht maatregelen in het kader van het Klimaatakkoord

Conform de motie Leegte (Kamerstuk [30 196, nr. 278](#)) is onderstaand een totaaloverzicht opgenomen van alle maatregelen van alle ministeries ten behoeve van het Klimaatakkoord, inclusief die gericht zijn op de uitvoering van het Urgenda-vonnis. De maatregelen zijn gegroepeerd op basis van de sectorindeling van het Klimaatakkoord waaraan de maatregelen het meest direct bijdragen. Sommige maatregelen dragen echter ook bij aan andere sectoren.

In de begrotingen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zijn verwijzingen naar dit totaaloverzicht opgenomen. De betreffende maatregelen die op deze begrotingen staan zijn in onderstaand overzicht opgenomen. Achter de maatregelen in dit overzicht wordt aangegeven op welke begroting en beleidsartikel de maatregelen feitelijk staan.

De budgettaire gevolgen van het Klimaatakkoord zijn opgenomen in het Klimaatakkoord (Kamerstuk [32 813, nr. 348](#)). De fiscale maatregelen zijn, met uitzondering van de Energie-InvesteringsAftrek (EIA) en de MIA/VAMIL voor zover dat een Urgenda-maatregel betreft, niet meegenomen in dit overzicht en worden ook niet apart vermeld in de begroting van Financiën (IX).

Het kabinet heeft besloten om € 6,8 mld extra te investeren in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Een deel hiervan is nodig voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Bijna het volledige bedrag zal aanvankelijk worden gereserveerd op de Aanvullende Post bij het Ministerie van Financiën en zal later - onder voorwaarde van een bestedingsplan - worden overgeheveld naar de diverse departementale begrotingen. Zodra dit is gebeurd zullen de bedragen aan onderstaand overzicht worden toegevoegd.

Tabel 44 Overzicht maatregelen in het kader van het Klimaatakkoord (bedragen x € 1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
ELEKTRICITEIT	3.278.681	3.320.077	3.752.623	4.146.417	4.202.503	4.054.236	3.963.998
MEP (EZK, art. 4)	429	0	0	0	0	0	0
SDE (EZK, art. 4)	587.388	623.000	687.400	648.200	559.800	515.500	492.500
SDE+ incl. flankerend beleid en Net op Zee (EZK, art.4)	1.192.654	1.859.096	2.585.508	3.077.956	3.117.976	2.819.219	2.634.347
SDE++ (EZK, art. 4)	0	471.000	68.000	55.000	171.000	396.000	538.000
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (EZK, art. 4)	0	418	10.519	13.096	15.385	17.428	18.877
Storting in begrotingsreserve duurzame energie (EZK, art. 4)	1.253.716	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333	66.333
InvesteringsSubsidie Duurzame Energie (EZK, art.4)	101.383	130.250	130.000	100.000	100.000	100.000	100.000
Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI) (EZK, art. 4)	40.675	55.437	60.135	58.524	54.015	48.735	43.700
Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+) (EZK, art. 4)	33.605	52.715	75.963	55.143	49.369	38.856	45.576
Hernieuwbare Energietransitie (HER+) (EZK, art. 4)	38.427	32.426	42.140	45.540	42.000	25.540	0
Maatregelen CO ₂ -reductie (EZK, art. 4)	303	0	0	0	0	0	0
Retourpremie koel- en vrieskasten (IenW, art. 21)	0	1.000	0	0	0	0	0
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten MEP/SDE/SDE+/SDE++/ISDE/HER+ (EZK, art. 4)	30.101	28.402	26.625	26.625	26.625	26.625	24.665
INDUSTRIE	153.927	276.018	236.579	140.224	146.889	125.985	113.780
Compensatie indirecte kosten ETS (EZK, art. 2)	0	0	81.600	0	0	0	0
Compensatie indirecte kosten ETS (EZK, art. 4)	110.083	179.542	0	0	0	0	0
Verduurzaming industrie (EZK, art. 2)	4.844	15.104	23.936	45.744	60.429	72.725	78.700
Urgenda en industrie (EZK, art. 2)	9.982	34.983	35.300	43.150	36.350	10.200	2.100
Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI, EZK, art. 2)	0	10.460	13.500	13.500	13.500	13.500	0
Opschalingsinstrument waterstof (EZK, art. 4)	0	0	4.000	18.150	15.130	9.080	12.500
Stimulering van CO ₂ -reducerende maatregelen Circulaire Economie en Recycling en biobase kunststoffen en textiele(IenW, art. 21 via DEI+)	17.733	7.523	10.763	0	0	0	0
Chemische recycling (IenW, art. 21)	0	2.700	0	0	0	0	0
Circulaire maatregelen in de Grond, Weg en Waterbouw (IenW, art. 21)	0	7.500	0	0	0	0	0
Maatregelen in de Grond- Weg- en Waterbouw (GWW) (IenW, art. 21)	1.000	2.000	2.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Ketenaanpak (IenW, art. 21)	3.000	3.000	3.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Klimaatneutraal en circulair inkopen en aanbesteden (IenW, art. 21)	1.000	2.000	2.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Kunststof- en textielrecycling (IenW, art. 21)	0	3.000	3.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Ophoging budget subsidieregeling circulaire ketenprojecten (IenW, art. 21)	0	3.000	0	0	0	0	0
CCS, leningdeel (EZK, art. 4)	0	0	53.400	0	0	0	0
CCS, subsidiedeel (EZK, art. 4)	6.285	5.206	4.080	4.680	6.480	5.480	5.480
GEBOUWDE OMGEVING	430.278	357.701	400.686	229.218	174.409	162.533	161.075
Aardwarmte (SCAN-programma EBN) (EZK, art. 4)	15.000	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0
Expertisecentrum Warmte (EZK, art. 4)	4.012	2.101	0	0	0	0	0
WarmtelinQ, subsidiedeel (EZK, art. 4)	0	35.000	50.000	0	0	0	0
WarmtelinQ, leningdeel (EZK, art. 4)	0	0	0	37.500	0	0	0

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Storting in begrotingsreserve aardwarmte (EZK, art. 4)	0	774	0	0	0	0	0
Garantieregeling Aardwarmte (EZK, art. 4)	4.475	0	0	0	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen (BZK, art. 4)	6.336	3.982	5.012	682	523	523	523
Energiebesparing huursector STEP (BZK, art. 4)	101.506	35.800	18.951	0	0	0	0
Energietransitie en duurzaamheid (Subsidies en opdrachten) (BZK, art. 4)	15.701	13.415	10.598	8.275	8.152	2.700	6.552
Uitvoeringskosten medeoverheden lokale energietransitie en RES aanpak (BZK art. 4)			72.500				
Energiebesparing Koopsector SEEH (BZK, art. 4)	2.490	15.500	4.990	810	3.400	800	1.500
Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken Innovatieprogramma CO ₂ (BZK art. 4)	0	38	9.135	11.201	13.584	13.760	30.000
GF aardgasvrije wijken (PAW) (BZK, art. 4)	0	0	55.000	0	0	0	0
Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) (BZK, art. 4)	28.796	21.000	26.000	32.500	20.000	28.000	38.000
Renovatieversneller klimaatakkoord (BZK, art. 4)	0	0	9.000	18.750	29.750	39.750	0
Verduurzaming en ontzorging maatschappelijk vastgoed (BZK, art. 4)	8.000	15.317	0	0	0	0	0
Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH+) en Programma reductie energieverbruik (PRE) (BZK, art. 4)	146.898	77.400	7.800	4.600	0	0	0
Programma reductie energieverbruik (PRE) (BZK, art. 4)(koop en huur)	30.064	94.974	0	0	0	0	0
Warmtefonds (BZK, art. 4)	67.000	27.400	114.200	97.400	74.000	77.000	77.000
Reservering opschaling aardgasvrije wijken ¹	0	0	0	0	0	0	7.500
MOBILITEIT	86.513	124.797	122.775	184.316	184.526	144.596	80.456
Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (EZK, art. 4)	2.834	3.372	7.075	5.296	1.696	1.696	1.696
Demonstratieregeling Klimaattechnologie - Klimaatenvolpe 2019 (lenW, art. 14)	13.700	8.000	0	0	0	0	0
Laadinfrastructuur - Klimaatenvolpe 2019 (lenW, art. 14)	15.000	0	0	0	0	0	0
Duurzame energiedragers zero-emissiebusen (lenW, art. 14)	2.146	2.900	11.700	14.200	14.700	12.200	12.200
Duurzame energiedragers tankinfra (lenW, art. 14)	1.140	3.500	5.000	6.500	8.700	5.000	5.000
Duurzame logistiek (lenW, art. 14)	4.885	13.000	15.000	20.000	20.000	15.000	15.000
Verduurzaming personenmobiliteit (lenW, art. 14)	7.800	10.000	10.000	11.000	11.500	10.000	10.000
Klimaatakkoord: Elektrisch Vervoer (lenW, art. 14)	3.699	6.000	6.000	6.000	6.940	6.820	0
Klimaatakkoord: nieuwe elektrische auto's (lenW, art. 14)	7.261	18.250	9.000	24.870	41.750	46.750	0
Klimaatakkoord: 2 ^e hands elektrische auto's (lenW, art. 14)	6.168	15.000	9.000	32.750	37.750	2.750	2.750
Klimaatakkoord: Bestel en Vracht (lenW, art. 14)	120	17.300	25.000	38.700	41.490	44.380	33.810
Aanvulling klimaatakkoord: Fietsparkeren (lenW, art. 13)	0	25.000	25.000	25.000	0	0	0
Maatregelen in de Grond-Weg- en Waterbouw (lenW, art. 21)	16.500	0	0	0	0	0	0
Campagne veilige, zuinige, stille banden op spanning (lenW, art. 14)	514	775	0	0	0	0	0
Campagne het nieuwe rijden (lenW, art. 14)	200	1.700	0	0	0	0	0
Versterken overige gedragsmaatregelen, monitoring en evaluatie (lenW, art. 14)	2.046	0	0	0	0	0	0

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Bijdrage RWS (lenW, art. 21)	2.500	0	0	0	0	0	0
LANDBOUW EN LANDGEBRUIK	147.341	194.724	165.255	91.193	88.705	124.758	113.133
Innovatieagenda Energie (LNV, art. 21)	5.761	12.095	8.503	11.788	11.909	11.909	14.909
Marktintroductie energie innovaties (MEI) (LNV, art. 21)	3.764	6.039	5.889	5.789	5.539	5.539	5.539
Energie-efficiency glastuinbouw (EG) (LNV, art. 21)	9.367	22.737	16.275	17.275	18.356	27.854	52.561
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (LNV, art. 21)	25.137	41.863	3.000	0	0	0	0
Subsidieregeling brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (LNV, art. 21)	2.049	13.748	15.853	19.820	18.518	51.637	10.000
Geïntegreerde aanpak methaan en ammoniak via voer- en dierspoor (LNV, art. 21) pilots en demo's en randvoorwaarden voor verdienmodel klimaatvriendelijke producten ²	12.355	2.034	7.580	8.678	8.609	8.805	8.805
Bodem (bodembodestof) en klimaatadaptatie (LNV, art. 21)	1.378	3.599	4.428	3.036	1.917	2.017	1.092
Kunstmestvervanging (LNV, art. 21) ³	0	500	3.000	6.000	6.000	5.500	11.000
Advisering ondernemers ikv kringlooplandbouw (LNV, art. 21) en tegengaan voedselverspilling (LNV, art. 21) ⁴	5.235	4.109	4.227	4.227	4.227	4.227	4.227
Versterken bomen, bos, natuur (LNV, art. 22)	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000	3.500	3.500
Aanpak veenweideproblematiek en impuls veenweidegebieden (LNV, art. 22)	76.295	62.000	10.500	8.580	7.630	3.770	1.500
Minder intensief landgebruik veehouderijen nabij Natura 2000-gebieden (LNV, art. 22)	0	20.000	80.000	0	0	0	0
SECTOROVERSTIJGENDE EN OVERIGE MAATREGELEN	242.831	305.124	346.001	320.368	320.368	290.368	290.368
MJA3 / MEE / Uitvoeringsprogramma Energiebesparing (EZK, art. 4)	2.249	1.860	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368
EIA (FIN, fiscaal)	145.000	149.000	149.000	149.000	149.000	149.000	149.000
MKB-vouchers (EZK, art. 4)	0	3.392	25.633	0	0	0	0
MIA/VAMIL (fiscaal, FIN)	90.000	139.000	169.000	169.000	169.000	139.000	139.000
Uitvoeringskosten voor RVO.nl voor de ophefing van de MIA en de VAMIL (lenW, art. 21)	300	0	0	0	0	0	0
Verbetering en optimalisatie industriële wasproces van plastic verpakkingen (lenW, art. 21)	0	1.872	0	0	0	0	0
Subsidieregeling Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties (EZK, art. 4)	32	0	0	0	0	0	0
Bijdrage RVO.nl uitvoeringslasten Energieakkoord/Klimaatakkoord (EZK, art. 4)	5.250	10.000	0	0	0	0	0
Totaal	4.339.571	4.578.441	5.023.919	5.111.736	5.117.400	4.902.476	4.722.810

1 het bedrag staat nog op de Aanvullende Post bij het ministerie van Financiën.

2 De enveloppegelden voor Integrale aanpak methaan en ammoniak, brongerichte maatregelen pilots en demo's en randvoorwaarden voor verdienmodellen klimaatvriendelijke producten zijn samengevoegd binnen één begrotingsinstrument. De budgetten voor 2021 en verder voor klimaat op dit instrument - gecorrigeerd voor stikstofmiddelen voor extra uren weidegang - zijn weergegeven op stand julibrief 2021; 2020 betreft hoofdzakelijk realisatie middels overboekingen naar andere (kennis- en innovatie-)instrumenten. Ook voor 2021 en 2022 zijn overboekingen verwerkt in het kader van de uitvoering van bestedingenplannen, waardoor het budget lager is. Bij de realisatie zullen telkens de gerealiseerde overboekingen worden weergegeven naast de belasting van het begrotingsinstrument om een goed beeld te geven van de uitgaven.

3 Het betreft hier klimaat- en stikstofmiddelen.

4 Reguliere LNV-middelen, die bijvoorbeeld ook al voor het Voedingscentrum waren bestemd, zijn ook in de reeks opgenomen. Dit omdat bij het desbetreffende begrotingsinstrument ook met reguliere uitgaven onder andere verspilling wordt tegengegaan.

Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief

A. Algemene doelstelling

Hoewel de gaswinning uit het Groningenveld flink is verminderd en het aantal aardbevingen terugloopt, hebben de inwoners van Groningen nog dagelijks te maken met de gevolgen van de gaswinning. Dit brengt gevoelens van angst, frustratie en onzekerheid met zich mee. Voor het kabinet staan de veiligheid, het goed afhandelen van schade en het creëren van perspectief voor de inwoners voorop. Het kabinet werkt hieraan langs drie sporen:

- Beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld.
- Goede afhandeling van de negatieve gevolgen van de gaswinning.
- Een Nationaal Programma om Groningen perspectief te bieden.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van EZK is op grond van de Mijnbouwwet ervoor verantwoordelijk alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem gevraagd kunnen worden om te voorkomen dat de veiligheid wordt geschaad als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld.

Naast de Ministeries van EZK en BZK zijn enkele andere organisaties betrokken bij dit dossier. In 2020 is het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) opgericht. Deze zbo valt onder, maar is onafhankelijk van, het ministerie van EZK. Het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) adviseert de minister van EZK over over de veiligheid in Groningen als gevolg van de gaswinning. Het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG) adviseert de ministers van EZK en BZK over kaders en normen voor de veiligheid van gebouwen. De versterkingsopgave wordt uitgevoerd door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG), een dienstonderdeel van het ministerie van BZK.

De Minister van EZK heeft de volgende rollen en verantwoordelijkheden:

Uitvoeren

- Het jaarlijks vaststellen van het gaswinningsniveau en het inwinnen van advies hierover bij het SodM en TNO;
- Het aan de exploitant van het mijnbouwnetwerk doorbelasten van de kosten voor de schadeafhandeling als gevolg van de gaswinning in Groningen en de gasopslag in Norg;
- Het vaststellen van veiligheidskaders voor gebouwen in het aardbevingsgebied en het inwinnen van advies hierover bij het ACVG;

Financieren

- Het ter beschikking stellen van voldoende financiële middelen aan het IMG ter uitoefening van zijn taken en bevoegdheden op het gebied van de afhandeling van mijnbouwschade;
- Het financieren van de gemaakte afspraken met provincie en gemeenten in het kader van het verbeteren van het toekomstperspectief van de regio, in het bijzonder het mkb-programma en vastgelopen dossiers in de schadeafhandeling;

Regisseren

- Het in stand houden van een systeem van publiekrechtelijke schadeafhandeling door het IMG;

- Het creëren van de randvoorwaarden voor een zo snel mogelijke beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld, met behoud van leveringszekerheid;
- Het creëren van mogelijkheden voor gebruik van geïmporteerd hoogcalorisch gas in Nederland;

Stimuleren

- Het stimuleren van een rechtvaardige, ruimhartige en doelmatige afhandeling van alle vormen van schade als gevolg van de gaswinning in Groningen en de gasopslag in Norg;

C. Beleidswijzigingen

Wet beëindiging gaswinning Groningen

Vanaf medio 2022 is de gaswinning uit Groningen nagenoeg nul in een gemiddeld jaar (Kamerstuk [33 529, nr. 726](#)). In 2022 worden in dit verband de Gaswet en Mijnbouwwet gewijzigd. De voorgenomen wijzigingen bieden zowel de inwoners van Groningen als de betrokken marktpartijen duidelijkheid en zekerheid over de definitieve sluiting van het Groningenveld. Tegelijkertijd dragen de wijzigingen van deze wetten bij aan de borging van de monitoring van de veiligheid na sluiting.

Voor gasjaar 2021-2022 wordt een winningsniveau verwacht van € 3,9 miljard Nm³. Het definitieve winningsniveau voor gasjaar 2021-2022 wordt vastgelegd in het vaststellingsbesluit dat uiterlijk 1 oktober 2021 wordt genomen. Na 2022 blijft het Groningenveld naar verwachting alleen nodig als reservemiddel voor koude momenten en bij verstoringen in het gassysteem. Het kabinet blijft zoeken naar mogelijkheden om het Groningenveld zo snel mogelijk definitief te sluiten.

Wijzigingen en aanvullingen in schadeafhandeling

Sinds de oprichting van zijn voorloper de Tijdelijke Commissie Mijnschade Groningen (TCMG) in 2018 heeft het Instituut Mijnschade Groningen (IMG) tienduizenden meldingen van fysieke schade en schade door waardedaling afgehandeld. Voor meldingen van fysieke schade is medio 2021 een nieuwe werkwijze geïntroduceerd die ook in 2022 breed wordt toegepast. Met deze nieuwe werkwijze worden kleinere en minder complexe schademeldingen sneller afgehandeld en krijgen bewoners met relatief kleine schades de mogelijkheid om voor een vaste vergoeding van € 5000 te opteren.

Vanaf 2021 is het mogelijk om bij het IMG een vergoeding voor immateriële schade aan te vragen. In 2022 zal het IMG mogelijkheden bieden om fysieke schade op een meer duurzame manier te herstellen, zodat vervolgschade of terugkerende schade wordt voorkomen.

De kosten voor de schadeafhandeling lopen via de EZK-begroting en worden op de NAM verhaald. Prioriteit in 2022 is dat de gemiddelde afhandelingstijd verder terugloopt en dat de samenwerking met de NCG wordt geïntensiveerd, opdat bewoners met zowel schade als versterken goed geholpen worden.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 45 Tabel Budgettaire gevolgen van beleid artikel 5 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	726.384	1.300.541	945.961	793.464	644.180	394.380	390.280
Uitgaven	717.746	1.296.341	947.011	794.514	645.230	395.430	390.280
Subsidies (regelingen)	33.597	78.387	0	0	0	0	0
Verduurzamingsopgave uit aardgasbaten	33.517	78.286	0	0	0	0	0
Geestelijke bijstand/overige	80	101	0	0	0	0	0
Inkomensoverdrachten	497.231	916.415	698.750	275.000	195.100	51.250	50.250
Schadevergoedingen	317.544	465.000	506.250	265.000	190.100	48.250	48.250
Vergoeding waardedaling Groningen	179.687	415.000	116.000	0	0	0	0
Vergoeding immateriële schade Groningen	0	35.000	75.000	10.000	5.000	3.000	2.000
Bijdrage Commissie Bijzondere Situaties	0	1.415	1.500	0	0	0	0
Opdrachten	2.418	2.122	2.380	1.000	1.000	0	0
Werkbudget	2.418	2.122	2.380	1.000	1.000	0	0
Vermogensverschaffing/-onttrekking	0	0	0	397.264	387.880	317.930	317.530
Kapitaalinjectie EBN	0	0	0	397.264	387.880	317.930	317.530
Bijdrage aan agentschappen	180.968	291.582	239.631	115.000	55.000	21.500	21.500
Bijdrage aan RVO.nl	179.148	289.582	237.631	113.000	53.000	19.500	19.500
Instituut Mijnbouwschade Groningen	1.820	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	0	1.050	1.050	1.050	1.050	1.050	0
TNO publieke SDRA	0	1.050	1.050	1.050	1.050	1.050	0
Bijdrage aan medeoverheden	0	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	0
Versterken	0	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	0
Bijdrage aan (internationale) organisaties	3.532	4.585	3.000	3.000	3.000	1.500	1.000
Organisatie- en programmabudget ACVG	3.532	3.000	3.000	3.000	3.000	1.500	1.000
Bijdrage Commissie Bijzondere Situaties	0	1.585	0	0	0	0	0
Ontvangsten	336.578	1.435.149	1.034.281	550.958	318.575	154.093	103.075
Schadevergoedingen	168.647	578.501	490.625	323.750	208.825	83.712	48.250
Uitvoeringskosten Schade	93.450	273.098	226.356	130.408	61.950	25.331	17.575
Dividenduitkering EBN	35.910	0	0	0	0	0	0
Dividenduitkering GasTerra	3.600	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000	0
Mijnbouwwet	34.812	60.000	55.000	35.000	35.000	35.000	35.000
Vergoeding waardedaling Groningen	159	490.750	190.750	29.000	0	0	0
Vergoeding immateriële schade Groningen	0	26.250	65.000	26.250	6.250	3.500	2.250
Ontvangsten publieke SDRA	0	1.050	1.050	1.050	1.050	1.050	0
Versterken	0	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	0

Tabel 46 Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	726.384	1.300.541	945.961	793.464	644.180	394.380	390.280
<i>waarvan</i> garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan</i> overige verplichtingen	726.384	1.300.541	945.961	793.464	644.180	394.380	390.280

Budgetflexibiliteit

Het percentage juridisch verplicht (het deel van het beschikbare uitgavenbudget waarop al juridische verplichtingen rusten) is bijna 100%.

Subsidies: Er zijn geen budgetten op artikel 5 in de categorie subsidies voor het jaar 2022.

Inkomensoverdrachten: Dit zijn de verschillende categorieën betalingen van vergoedingen van het IMG aan gedupeerden in Groningen. Deze worden gezien als 100% juridisch verplicht aangezien deze worden doorbelast aan de NAM en uitgavenbudget daarom niet voor andere doeleinden kan worden gebruikt.

Opdrachten: Dit betreft het werkbudget van de Projectdirectie Groningen. Hier worden verschillende opdrachten en onderzoeken gedurende het lopende jaar uit betaald. Het werkbudget voor 2022 is 0% juridisch verplicht.

Vermogensverschaffing/-onttrekking Er zijn geen budgetten op artikel 5 in de categorie vermogensverschaffing/-onttrekking voor het jaar 2022.

Bijdrage aan agentschappen: Dit betreft de bijdrage aan RVO voor de uitvoeringskosten van het IMG en het bestuur van het IMG.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's: Dit betreft de opdracht aan TNO voor de Publieke SDRA. Deze is 100% juridisch verplicht.

Bijdrage aan (internationale) organisaties: Dit betreft het organisatie- en programmabudget voor het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG). Dit is 100% juridisch verplicht.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

Subsidies

Verduurzamingsopgave uit aardgasbaten

In 2017 is de waardevermeerderingsregeling ingesteld cf. de motie-Bosman c.s. (Kamerstuk [33 529 nr. 242](#)). Bewoners met € 1.000 schade of meer, kunnen in deze regeling maximaal € 4.000 subsidie ontvangen voor de verduurzaming van hun woning. Het Samenwerkingsverband Noord Nederland voert in opdracht van het Ministerie van EZK deze regeling uit. Voor deze regeling is in 2017 totaal meerjarig € 89,2 mln gereserveerd. Omdat dit budget is uitgeput heeft het kabinet aanvullend € 40 mln beschikbaar gemaakt.

Geestelijke bijstand/overige

Middels een motie van de ChristenUnie is eerder € 300.000 uit het NPG gereserveerd voor Platform Kerk en Aardbeving. Het Platform heeft een beschikking gekregen voor drie jaar van € 100.000 per jaar. De beschikking loopt tot en met 2021. Met middelen trekt Platform Kerk en Aardbeving extra geestelijk verzorgers aan, wordt een «proatbus» aangeschaft, waarmee de geestelijk verzorgers de hulpbehoevenden in de aardbevingsregio op kunnen zoeken.

Inkomensoverdrachten

Schadevergoedingen

Met ingang van 1 juli 2020 besluit het IMG over schadevergoedingen aan bewoners uit Groningen die aardbevingsschade hebben als gevolg van de gaswinning. Daarvoor werd de schade afgehandeld door de TCMG. Het IMG bepaalt onafhankelijk wie recht heeft op een schadevergoeding en hoe hoog deze vergoeding is, hierbij volgt het IMG het schadeprotocol. Deze schadevergoedingen worden uitbetaald door het IMG/RVO.nl. De kosten daarvan worden via een heffing op NAM verhaald, zoals vastgelegd in de tijdelijke wet Groningen. Naar aanleiding van de nieuwe werkwijze van het IMG is de raming voor de schadevergoedingen aangepast.

Vergoeding waardedaling Groningen

Per september 2020 zal het IMG ook schadeafhandelingen doen voor de waardedaling van Groningers in het aardbevingsgebied. De verwachting is dat daar in 2021 € 415 mln en in 2022 116 mln aan vergoedingen worden gegeven. Deze kosten worden via een heffing op NAM verhaald.

Vergoeding immateriële schade Groningen

In de zomer van 2021 is het IMG gestart met de eerste 100 schadeafhandelingen voor de immateriële schade van Groningers in het aardbevingsgebied. De verwachting is dat voor de regeling immateriële schade in 2021 € 35 mln voor wordt uitgegeven. Deze kosten worden via een heffing op NAM verhaald.

Bijdrage Commissie Bijzondere Situaties

NAM staat volledig op afstand van de schadeafhandeling. Onderdeel daarvan is dat de Commissie Bijzondere Situaties geen adviezen meer geeft aan de NAM, maar aan het IMG. Het IMG wordt gemandateerd om deze adviezen uit te voeren.

Opdrachten

Werkbudget

Dit betreft het werkbudget van de Projectdirectie Groningen. Hier worden onderzoeken en projecten van de Projectdirectie Groningen uit betaald, zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van de typologieaanpak.

Vermogensverschaffing/-onttrekking

Kapitaalinjectie EBN

De komende jaren zal het vermogen van EBN worden versterkt, zodat de deelneming in staat is te voldoen aan de verplichtingen die voortkomen uit de schadeafhandeling en versterkingsopgave in Groningen.

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage aan RVO.nl

RVO.nl voert in opdracht van de IMG de schadeafhandeling uit. Het IMG is opdrachtgever voor RVO.nl. Onderdeel van de uitvoeringskosten die RVO maakt is een btw-component die niet aan NAM wordt doorbelast. In het Akkoord op Hoofdlijnen met Shell en Exxon is afgesproken dat de btw-component niet wordt doorbelast aan de NAM. Zowel de Staat als de NAM ondervinden geen voordeel of nadeel aan deze afspraak ten opzichte van de situatie waarin de NAM de schade in Groningen afhandelde. De overige kosten worden via een heffing op NAM verhaald.

Instituut Mijnbouwschade Groningen

De uitvoeringskosten voor het bestuur van het IMG bedragen in 2021 in totaal naar verwachting € 2 mln. Er is tot en met 2026 € 2 mln per jaar beschikbaar voor het bestuur van het IMG.

Bijdrage aan ZBO/RWT's

TNO publieke SDRA

De Seismische Dreigings- en Risicoanalyse (SDRA) is sinds 2021 in publiek beheer en wordt in opdracht van EZK uitgevoerd door TNO. De SDRA geeft een verwachting van toekomstige grondbewegingen en het veiligheidsrisico voor de bewoners in het Groningse aardbevingsgebied.

Bijdrage aan medeoverheden

Versterken

Dit betreffen de middelen voor het MKB-programma uit het Bestuurlijk Akkoord Groningen van 6 november 2020. Deze zijn overgeheveld van de risicoreservering Groningen op de Aanvullende Post naar de EZK-begroting.

Bijdrage aan (internationale) organisaties

Organisatie- en programmabudget ACVG

Voor het Adviescollege Veiligheid Groningen (ACVG) is meerjarig budget overgeheveld van de risicoreservering Groningen op de Aanvullende Post.

Bijdrage Commissie Bijzondere Situaties

Voor de overbrugging van de periode dat de CBS niet meer adviseerde aan NAM, maar ook nog niet was ondergebracht bij het IMG is aan de CBS een bijdrage versterkt. Vanwege het andere karakter van deze uitgaven qua financiële instrumenten uit de Comptabiliteitswet 2016 staat dit apart weergegeven.

Toelichting op de ontvangsten

Ontvangsten NAM voor schadevergoedingen en uitvoeringskosten

Per 1 juli 2020 wordt conform de Tijdelijke Wet Groningen aan NAM een heffing opgelegd voor de kosten van alle vormen van schade.

Dividenduitkering EBN

EZK ontvangt dividend van EBN over het geconsolideerde nettoresultaat. Deze wordt lager door de afbouw van gaswinning in Groningen, de afnemende productie uit kleine velden, hogere kosten in verband met schade en versterken, en de verbreding van activiteiten naar CCS en geothermie. Door deze factoren en vanwege de ontwikkelingen op de gasmarkt verwacht EBN in de komende jaren geen dividend uit te keren.

Dividenduitkering GasTerra

GasTerra keert een vast dividend uit aan de aandeelhouders. Voor EZK is dit € 4 mln per jaar. GasTerra wordt afgebouwd en zal in 2025 voor de laatste keer dividend uitkeren.

Mijnbouwwet

Deze post bestaat uit winstaandelen van de vergunninghouders voor gaswinning, cijns (heffing van een percentage van de omzet), en oppervlakte-recht. Door onder meer teruglopende winning uit het Groningenveld en hogere productiekosten loopt deze post de komende jaren terug naar een vast niveau van € 35 mln per jaar.

Tabel 47 Geraamde productie aardgas (in mld Nm³ en kalenderjaren)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Productie totaal (in mld Nm ³)	21	17	14	13	11	9
Waarvan: Groningenveld	7	3	1	1	1	0
Waarvan: kleine velden	14	14	13	12	10	9

In bovenstaande tabel wordt de geraamde productievolumes van aardgas voor zowel Groningen als de kleine velden weergegeven. Het kabinet doet er alles aan om na 2022 in een gemiddeld jaar geen gas meer te winnen uit het Groningenveld.

Tabel 48 Verwachting 2021–2022

Verwachting 2021-2022	2021	2022
Productie aardgas totaal (in mld Nm ³)	21	17
Beursprijs van TTF-gas (eurocent/ m ³)	20,7	20,0

In de afgelopen jaren is de gaswinning sterk gedaald, met bijbehorende budgettaire gevolgen. De volgende tabel laat de mutaties in de gasbaten zien ten opzichte van de Startnota 2017. Omdat 2024, 2025 en 2026 geen onderdeel uitmaakten van de meerjarenraming in de Startnota 2017, zijn voor die jaren geen cijfers opgenomen.

Tabel 49 Aansluiting raming gasbaten Startnota 2017 met raming Miljoenennota 2022 (bedragen x € 1 mld, kasbasis)

a - Stand Startnota 2017	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Niet-belastingmiddelen (geraamd op EZK-begroting)	1,75	1,70	1,65	–	–	–
Vennootschapsbelasting	0,15	0,15	0,20	–	–	–
Totale gasbaten	1,90	1,85	1,85	–	–	–
b - Mutaties ten opzichte van Startnota 2017	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Niet-belastingmiddelen (geraamd op EZK-begroting)	– 1,69	– 1,64	– 1,61	–	–	–
Vennootschapsbelasting	– 0,15	– 0,15	– 0,20	–	–	–
Totale gasbaten	– 1,84	– 1,79	– 1,81	–	–	–
c - Stand Miljoenennota 2022	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Niet-belastingmiddelen (geraamd op EZK-begroting)	0,06	0,06	0,04	0,04	0,04	0,04
Vennootschapsbelasting ¹						
Totale gasbaten	0,06	0,06	0,04	0,04	0,04	0,04

¹ Vanwege de lagere volumina in de gaswinning en corresponderende lagere aardgasbaten worden de inkomsten die samenhangen met de vennootschapsbelasting in de nieuwe ramingsmethodiek geraamd op nihil.

Kengetallen

Tabel 50 Kengetallen							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Bron
1. Gewonnen volume aardgas totaal (in Nm ³)	50 mld	48 mld	42 mld	35 mld	29 mld	23 mld	TNO
2. Gewonnen volume aardgas Groningenveld (in Nm ³)	28 mld	28 mld	24 mld	19 mld	15 mld	8 mld	TNO
3. Gewonnen volume aardgas kleine velden (in Nm ³)	22 mld	20 mld	18 mld	16 mld	14 mld	15 mld	TNO
4. Aantal boringen exploratie onshore en offshore	16	4	6	5	4	3	TNO
5. Aantal boringen productie onshore en offshore	17	16	8	7	7	9	TNO
6. Beursprijs van TTF-gas (eurocent/m ³)	19,8	13,6	16,6	21,5	14,9	9,1	APX Endex

- In bovenstaande tabel wordt weergegeven hoeveel gas er in de afgelopen jaren is gewonnen (kengetallen 1 t/m 3 geven)
- Daarnaast is weergegeven hoeveel boringen hebben plaatsgevonden, uitgesplitst naar exploratie van nieuwe velden (kengetal 4) en productie van reeds bekende velden (kengetal 5). EZK stelt de randvoorwaarden hiervoor, marktpartijen nemen de productie en exploratie voor hun rekening.
- De gemiddelde beursprijs van gas is ook opgenomen in bovenstaande tabel (kengetal 6). Het virtuele gashandelsplatform TTF is een belangrijk referentiepunt voor de Europese gasprijzen.

Vergoeding waardedaling Groningen

Dit betreffen ontvangsten van NAM voor de schadeafhandelingen in het kader van de waardedalingsregeling voor Groningers in het aardbevingsgebied. Deze worden via een heffing op NAM verhaald.

Vergoeding immateriële schade Groningen

Dit betreffen ontvangsten van NAM voor de schadeafhandelingen in het kader van de immateriële voor Groningers in het aardbevingsgebied. Deze worden via een heffing op NAM verhaald.

Ontvangsten publieke SDRA

De kosten voor het onderzoek van TNO voor de ontwikkeling van een publieke seismische dreigings- en risicoanalyse worden verhaald op de NAM. De raming hiervoor is opgenomen in de EZK-begroting.

Versterken

De kosten voor de uitvoering van de beleidsregel versterken industrie worden verhaald op de NAM. De raming hiervoor is opgenomen in de EZK-begroting.

Indicatoren

Schadeafhandeling

Het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) rapporteert op kwartaalbasis onder andere over het aantal afgehandelde meldingen, het aantal geaccepteerde schadevergoedingen en klanttevredenheid. De volgende tabel geeft de stand van de schadeafhandeling door de IMG weer. In volgende begrotingsstukken wordt hier een update van gegeven.

Tabel 51 Schadeafhandeling door de IMG (stand 6 juli 2021)

Aantal ingediende schademeldingen	120.387
Aantal afgehandeld	87.604
Aantal besluiten van de TCMG/IMG	78.373
Aantal afwijzingen	5.493
Aantal anderszins afgehandeld	3.738
Totaal uitgekeerd schadebedrag (x € 1 mln), incl. stuwmeerregeling	664,0
Nog openstaande schademeldingen	32.783

Overzicht middelen op de rijksbegroting voor Groningen

In totaal is op de Rijksbegroting € 4,566 mrd beschikbaar voor Groningen. Het gaat hierbij om middelen die niet aan de NAM worden doorbelast. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

Tabel 52 Beschikbaar voor Groningen op de Rijksbegroting (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
EZK - subsidies						
Verduurzamingsopgave (uit aardgasbaten)	78.286	0	0	0	0	0
Geestelijke bijstand/overige	101	0	0	0	0	0
BZK - Subsidies						
Energiebesparing woningen bouwkundig versterkingsp	7.470	0	0	0	0	0
Woonbedrijf	3.027	3.028	1.949	0	0	0
Diverse subsidies	2.212	650	0	0	0	0
Bestuurlijke afspraken	234.925	174.000	39.500	0	0	0
Versterkingsoperatie	72.397	0	0	0	0	0
Tegemoetkoming aan huurders	2.181	0	0	0	0	0
EZK - opdrachten						
Onderzoek en werkbudget	2.122	2.380	1.000	1.000	0	0
BZK - opdrachten						
Werk- en onderzoeksbudget	5.579	11.564	11.089	7.045	285	280
Bestuurlijke afspraken	5.000	17.500	0	0	0	0
EZK - inkomensoverdrachten						
Vastgelopen dossiers	2.500	6.250	0	0	0	0
EZK-vermogensverschaffing/-onttrekking						
Kapitaalinjectie EBN	0	0	397.264	387.880	317.930	317.530
EZK - Bijdrage aan agentschappen/ZBO's						
Uitvoeringskosten IMG	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
TNO-publieke SDRA	1.050	1.050	1.050	1.050	1.050	0
Organisatie- en programmabudget ACVG	3.000	3.000	3.000	3.000	1.500	1.000
EZK-bijdragen aan medeoverheden						
MKB-programma	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	0
BZK-bijdragen aan medeoverheden						
Nationaal Programma Groningen (bijdrage NAM)	122.098	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Compensatie gemeenten en provincie	112.031	15.195	11.595	7.440	0	0
Diverse bijdragen	1.718	0	0	0	0	0
Bestuurlijke afspraken	134.963	137.922	3.400	2.400	2.400	1.300
LNV - Bijdrage aan medeoverheden						
Agroprogramma	4.000	3.750	3.750	3.750	3.750	0
OCW - bijdrage aan medeoverheden						
Achterstallig onderhoud erfgoed (RA-envelop)	4.500	0	0	0	0	0
Erfgoedprogramma	2.000	5.000	3.000	0	0	0
BZK - bijdrage aan internationale organisaties, agentschappen, vergoeding						
Diverse bijdragen	275	0	0	0	0	0
Werk- en onderzoeksbudget	104	0	0	0	0	0
Versterkingsoperatie	10.000	0	0	0	0	0
Aanvullende Post van de Rijksbegroting						
Aanvullende Post «algemeen»	133.951	185.360	182.630	162.370	98.800	61.500
Gasfonds	50.000	105.600	0	0	0	0
Bestuurlijke afspraken	0	178.156	283.044	153.629	77.793	15.319
Totaal beschikbaar voor Groningen	999.690	879.605	971.471	758.764	532.708	423.929
Totaal beschikbaar in de periode 2021 – 2026						4.566.167

4. Niet-beleidsartikelen

Artikel 40 Apparaat

Op dit artikel zijn de personele en materiële uitgaven en ontvangsten van EZK geraamd, voor zover die betrekking hebben op het kerndepartement (Directoraten-Generaal en stafdirecties) en de diensten van EZK (ACM²⁷, CPB en SodM). Enkele stafdirecties van EZK werken als gemeenschappelijke dienst voor EZK en LNV. In deze begroting is enkel het EZK-aandeel van deze gedeelde diensten geraamd, te weten 57%, de overige 43% van het budget staat op de LNV-begroting geraamd. De uitgaven aan externe inhuur, de uitgaven aan ICT en de bijdragen aan shared service organisaties (SSO's) worden apart inzichtelijk gemaakt en meerjarig geraamd. Tevens bevat dit artikel een raming voor de bijdragen aan DICTU voor zover het opdrachten betreft ten behoeve van het kernministerie EZK.

Tabel 53 Apparaatsuitgaven kerndepartement en diensten Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	294.990	311.347	302.285	300.550	299.995	295.160	296.538
Uitgaven	294.990	311.347	302.285	300.550	299.995	295.160	296.538
Personele uitgaven	219.736	218.191	210.375	205.697	202.195	195.706	195.619
eigen personeel	190.717	193.173	192.163	188.025	183.962	176.748	176.669
inhuur externen	15.989	10.987	10.048	10.286	10.209	10.859	10.859
overige personele uitgaven	13.030	14.031	8.164	7.386	8.024	8.099	8.091
Materiële uitgaven	75.254	93.156	91.910	94.853	97.800	99.454	100.919
ICT	13.812	11.368	18.829	23.128	26.547	27.694	29.475
bijdrage aan SSO's	13.742	14.066	13.382	13.382	13.382	13.382	13.382
bijdrage aan agentschap DICTU	25.527	21.147	20.200	20.000	20.000	20.050	20.050
overige materiële uitgaven	22.173	46.575	39.499	38.343	37.871	38.328	38.012
Ontvangsten	26.126	58.479	25.294	24.896	24.827	24.646	24.646
ACM	19.066	17.589	17.902	18.149	18.080	17.899	17.899
SodM	2.281	3.150	3.150	3.150	3.150	3.150	3.150
CPB	1.643	1.643	1.643	1.643	1.643	1.643	1.643
kerndepartement	3.136	36.097	2.599	1.954	1.954	1.954	1.954

Toelichting op de uitgaven

Personele uitgaven

Betreft alle personeelsuitgaven voor het kerndepartement en de diensten. In de begroting 2022 zijn de ramingen voor externe inhuur apart gespecificeerd. Onder de overige personele uitgaven valt het sociaal plan voor onder andere afronding uitvoeringsorganisatie DLG en wachtgelduitgaven.

Materiële uitgaven

Betreft de materiële uitgaven van de ondersteunende processen voor het kerndepartement en de buitendiensten. Dit omvat onder andere huisvesting, communicatie, ICT en de bijdrage aan het Inkoopuitvoeringscentrum (IUC) dat gepositioneerd is bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Vanaf de begroting 2014 zijn de uitgaven voor ICT en bijdrage

²⁷ De leden van het Bestuur ACM vormen een ZBO. De uitgaven voor dit ZBO zijn geraamd op beleidsartikel 1.

aan shared service organisaties (SSO's) apart zichtbaar gemaakt. ICT bevat zowel de uitgaven voor projecten als structurele uitgaven (onderhoud, licenties en vervanging). De bijdragen aan SSO's betreffen onder andere het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en Expertisecentrum/Ontwikkelingscentrum Rijk. De bijdrage aan DICTU is bestemd voor ICT-dienstverlening aan het kerndepartement. Het betreft hier werkpleksservices, infrabeheer en applicatieservices.

Toelichting op de ontvangsten

De ontvangsten betreffen bij de ACM voornamelijk de bijdragen uit de markt voor de sectoren energie, telecommunicatie, vervoer en post. Bij het SodM betreft het de kosten die zijn doorberekend aan de markt voor vergunningverlening en taken die volgen uit de (nieuwe) Europese Richtlijn 2013/30/EU. Bij het CPB gaat het om ontvangsten in verband met werken voor tweeden. De ontvangsten van het kerndepartement bestaan o.a. uit ontvangsten voor detacheringen en ontvangsten voor doorbelaste kosten. Onder ontvangsten kerndepartement valt de afroaming van het eigen vermogen van agent-schappen (RVO, DICTU en NEa).

Externe inhuur

Voor 2022 wordt voor totaal EZK een percentage externe inhuur voorzien dat ruim boven de zgn. Roemer-norm ligt (maximaal 10% van de personeelskosten voor externe inhuur). Onderstaande tabel geeft de percentages externe inhuur weer voor alle onderdelen van EZK.

Tabel 54 Percentage externe inhuur			
	2020	2021	2022
Kerndepartement	9,3%	11,7%	12,1%
Autoriteit Consument & Markt	5,0%	7,1%	5,0%
Centraal Planbureau	1,0%	0,4%	0,4%
Staatstoezicht op de Mijnen	8,7%	16,8%	12,8%
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	19,5%	15,9%	18,5%
Agentschap Telecom	17,8%	20,8%	17,3%
Dienst ICT Uitvoering	58,6%	57,5%	51,5%
Nederlandse Emissie Autoriteit	2,1%	8,7%	8,7%
Totaal	24,9%	24,8%	23,3%

- Bij de percentages externe inhuur voor DICTU moet worden bedacht dat ICT-beheer en -ontwikkeling voor dit rijksbreed opererende agentschap een kerntaak is, hetgeen externe inhuur boven de Roemer-norm onvermijdelijk maakt, gegeven de bestaande krapte op de arbeidsmarkt en de wisselende behoefte aan gespecialiseerde ICT-kennis. Bovendien is het inhuren van schaarse ICT expertise relatief duur. Als gevolg daarvan zijn de personeelsuitgaven voor externe inhuur ten opzichte van de totale personeelsuitgaven eveneens relatief hoog.
- RVO is een uitvoerder van een groot aantal verschillende opdrachtgevers, namelijk meerdere ministeries, decentrale overheden en de Europese Unie. RVO verzorgt de uitvoering van ruim 650 regelingen, subsidies, vergunningen en ontheffingen. Van subsidies voor boeren, tot octrooiverlening, ondersteuning bij het verkennen van buitenlandse markten en de afhandeling van schadegevallen in Groningen. Omdat dit per taak toegesneden expertise vereist, die per jaar kan fluctueren qua capaciteitsomvang, is flexibele capaciteitsinzet een randvoorwaarde

- voor kwalitatief hoogstaande dienstverlening. Tevens draagt de uitvoering van crisis maatregelen, zoals de COVID-19 regelingen, bij aan een hogere inhuur.
- Het percentage externe inhuur van AT is financieel meerjarig begroot op 17,3 % als gevolg van inbedding van nieuwe gespecialiseerde taken en de huidige krappe arbeidsmarkt.

Genoemde agentschappen zien mogelijkheden om dichterbij de norm te komen. Gelet op het specifieke karakter van DICTU, RVO en AT zijn er echter grenzen aan de mogelijkheden om de externe inhuur te beperken, zonder risico's te lopen voor de bedrijfsvoering en de kwaliteit van de dienstverlening. De ontwikkeling van de uitgaven externe inhuur heeft zowel de aandacht van de departementsleiding als van de onderdelen die substantieel boven de Roemer-norm scoren (DICTU, RVO en AT). Periodiek wordt een dashboard besproken met het actuele beeld van de uitgaven externe inhuur en beide agentschappen hebben een plan van aanpak geïmplementeerd om het inhuurpercentage te verlagen, door middel van:

- Het formuleren van beleid voor externe inhuur in het strategisch personeelsplan en hieruit een doelstelling formuleren voor de optimale verhouding tussen inhuur en eigen personeel.
- Het terugbrengen van de externe inhuur door deze te vervangen door eigen personeel (verambtelijking) middels vaste of tijdelijke contracten. Echter, het blijkt niet altijd mogelijk om externe inhuur te vervangen door vaste dan wel tijdelijke contracten, door (wisselende) specifieke kennis en schaarste op de arbeidsmarkt voor o.a. ICT-professionals.
- Het sturen op een inhuurperiode van maximaal 2 jaar.
- Er wordt door het MT van AT actief gestuurd op het reduceren van het aantal externe inhuurkrachten. Hiervoor is een werving en selectieplan opgesteld en er zijn drie projectgroepen gestart die uitvoering aan het plan zullen geven.
- In de afspraken met de opdrachtgever voor 2022 is overeengekomen het budget voor projecten structureel te maken. Als gevolg van de extra formatieruimte kan AT een projecten organisatie inrichten en externe inzet vervangen door vaste medewerkers.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen, ZBO's en RWT's

De onderstaande tabel geeft de totale apparaatsuitgaven voor EZK weer. Hierbij zijn de apparaatsuitgaven voor het kernministerie en de buitendiensten alsmede de apparaatskosten van de agentschappen en de ZBO's en RWT's (voor zover deze via de Rijksbegroting gefinancierd worden) weergegeven.

Tabel 55 Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1. Totaal apparaatsuitgaven ministerie	294.990	311.347	302.285	300.550	299.995	295.160	296.538
Kerndepartement (beleid en staf)	191.905	201.177	193.948	196.390	199.754	195.101	196.479
Apparaatsuitgaven diensten	103.085	110.170	108.337	104.160	100.241	100.059	100.059
Centraal Planbureau (CPB)	18.064	17.814	16.898	16.503	16.271	16.271	16.271
Autoriteit Consument en Markten (ACM) ¹	69.077	73.565	72.046	69.431	66.459	66.459	66.459
Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)	15.944	18.791	19.393	18.226	17.511	17.329	17.329
2. Totaal apparaatskosten agentschappen	1.141.751	1.343.005	1.200.010	1.190.915	1.092.597	979.725	979.726
Agentschap Telecom (AT)	53.568	57.260	59.931	59.661	59.421	59.187	59.260
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	285.625	312.393	296.507	302.438	308.486	314.657	320.950
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	9.164	10.727	12.235	12.235	12.235	12.235	12.235
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	793.394	962.625	831.337	816.581	712.455	593.646	587.281
3. Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	938.441	905.796					
Centraal Bureau voor de Statistiek	195.570	198.726					
Stichting COVA	1.435	1.593					
Raad voor Accreditatie	13.528	10.647					
Bestuur Autoriteit Consument en Markt	632	779					
TNO	516.453	462.751					
Kamer van Koophandel	210.823	231.300					

¹ Om invulling te geven aan de Kaderrichtlijn, 2002/21/EG, zoals gewijzigd door 2009/140/EG, artikel 3 inclusief considerans 13, wordt opgemerkt dat van het totaalbedrag voor de apparaatsuitgaven van de ACM, een bedrag van circa € 15,9 mln. in 2022 specifiek voor toezicht op de elektronische communicatiesector wordt geraamd (inclusief betreffende kosten van het bestuur van de ACM).

In de bovenstaande tabel zijn onder andere de personele en materiële apparaatskosten van de agentschappen, ZBO's en RWT's vermeld. Echter, deze apparaatskosten worden niet alleen door EZK gefinancierd, maar ook door andere opdrachtgevende ministeries en derden. In de betreffende agentschapsparagrafen en de bijlage ZBO's en RWT's wordt dit nader toegelicht.

Tabel 56 Tabel apparaatsuitgaven per dienstonderdeel van het kerndepartement en diensten (bedragen x € 1.000)

	2022
Totaal apparaat	302.285
DG Klimaat en Energie	25.808
DG Bedrijfsleven en Innovatie	29.184
Diensten CPB, ACM en SodM	108.337
Stafdirecties BBR, CE, DC, DB, DEIZ, FEZ en WJZ (inclusief gezamenlijke onderdelen EZK/LNV)	138.956

In bovenstaande tabel worden de personeelsuitgaven van DG Klimaat en Energie en DG Bedrijfsleven en innovatie weergegeven. De onderdelen diensten en stafdirecties bevat zowel personele als materiële uitgaven.

Artikel 41 Nog onverdeeld

Tabel 57 Budgettaire gevolgen artikel 41 (bedragen x € 1.000)							
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
<i>Loonbijstelling</i>							
programma							
apparaat							
<i>Prijsbijstelling</i>							
programma							
apparaat							
Onvoorzien							
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel. Dit betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 41 worden gedaan. Vanuit dit artikel vinden overboekingen van loon- en prijsbijstellingen naar de loon- en prijsgevoelige artikelen binnen de begroting plaats. Ook worden er taakstellingen of extra middelen op dit artikel geplaatst die nog niet aan de beleidsartikelen zijn toegevoegd. Voor 2022 is dat niet aan de orde.

5. Begroting agentschappen

Aansluiting raming begroting agentschappen met financiering door moederdepartement EZK

Tabel 58 A – Begroting agentschappen 2022 (bedragen x € 1.000)					
	Bijdrage moederdepartement (EZK)	Bijdrage overige departementen	Bijdrage derden	Overige baten	Totale baten
Agentschap Telecom (AT)	34.299	4.579	24.828	0	63.706
Dienst ICT Uitvoering (DICTU)	212.582	105.725	1.855	0	320.162
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	8.543	4.756	0	0	13.299
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	413.763	394.382	33.292	0	841.437
Totaal	669.187	509.442	59.975	0	1.238.604

Tabel 59 B – Bijdrage aan agentschappen per begrotingsartikel EZK (begroting 2022) (bedragen x € 1.000)

	Raming Ontwerp-begroting 2022
Agentschap Telecom (AT)	35.470
art. 1 Goed functionerende economie en markten	30.824
art. 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	543
art. 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	4.103
Dienst ICT (DICTU)	212.582
art. 40 Apparaat	20.511
Bijdrage agentschappen	192.071
Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)	7.536
art. 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	7.536
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)	413.688
art. 1 Goed functionerende economie en markten	10.375
art. 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei	92.135
art. 3 Toekomstfonds	8.738
art. 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering	58.046
art. 5 Een veilig Groningen met perspectief	237.631
art. 40 Apparaat	6.763
Subtotaal	669.276
af: Geraamde bijdrage agentschappen aan DICTU ¹	- 192.071
Totaal geraamde bijdrage ten laste van de begrotingsartikelen	477.205

¹ Een deel van de bijdrage aan DICTU wordt verstrekt door andere agentschappen van EZK. Om een juist totaalbedrag voor de bijdrage van EZK aan agentschappen te laten zien, wordt voor deze dubbelstelling gecorrigeerd.

Opmerkingen bij verschillen tussen ramingen in tabel A en tabel B

Het verschil tussen de totale omzet moederdepartement en de totale geraamde bijdrage ten laste van de begrotingsartikelen van per saldo € 0,09 mln is, gezien het bedrag, niet gespecificeerd.

Agentschap Telecom (AT)

Tabel 60 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Baten							
- Omzet	53.588	64.713	63.706	64.036	64.096	64.162	64.235
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>28.830</i>	<i>35.943</i>	<i>34.299</i>	<i>34.600</i>	<i>34.600</i>	<i>34.600</i>	<i>34.600</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>4.156</i>	<i>4.654</i>	<i>4.579</i>	<i>4.579</i>	<i>4.579</i>	<i>4.579</i>	<i>4.579</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>20.602</i>	<i>24.116</i>	<i>24.828</i>	<i>24.857</i>	<i>24.917</i>	<i>24.983</i>	<i>25.056</i>
Rentebaten	0	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	1.796	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	55.384	64.713	63.706	64.036	64.096	64.162	64.235
Lasten							
Apparaatskosten	54.297	61.538	59.931	59.661	59.421	59.187	59.260
- Personele kosten	35.481	39.900	38.022	38.117	38.117	38.117	38.117
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>28.318</i>	<i>33.348</i>	<i>28.973</i>	<i>29.039</i>	<i>29.039</i>	<i>29.039</i>	<i>29.039</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>6.148</i>	<i>4.084</i>	<i>6.567</i>	<i>6.582</i>	<i>6.582</i>	<i>6.582</i>	<i>6.582</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>1.015</i>	<i>2.468</i>	<i>2.483</i>	<i>2.496</i>	<i>2.496</i>	<i>2.496</i>	<i>2.496</i>
- Materiële kosten	18.816	21.638	21.909	21.543	21.303	21.069	21.142
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>132</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>14.977</i>	<i>12.556</i>	<i>13.273</i>	<i>13.383</i>	<i>13.383</i>	<i>13.383</i>	<i>13.383</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>3.707</i>	<i>9.082</i>	<i>8.636</i>	<i>8.161</i>	<i>7.921</i>	<i>7.687</i>	<i>7.760</i>
Rentelasten	39	50	100	100	100	100	100
Afschrijvingskosten	2.508	3.050	3.600	4.200	4.500	4.800	4.800
- Materieel	1.728	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>650</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>1.078</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>	<i>2.000</i>
- Immaterieel	780	1.050	1.600	2.200	2.500	2.800	2.800
Overige lasten	364	75	75	75	75	75	75
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>274</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>	<i>75</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>90</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	57.208	64.713	63.706	64.036	64.096	64.162	64.235
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	- 1.824	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	- 1.824	0	0	0	0	0	0

Agentschap Telecom streeft naar een kostendekkende bedrijfsvoering. Alle te verwachten en noodzakelijke kosten zijn in deze begroting meerjarig opgenomen. Het saldo van de baten en de lasten geeft het beeld van een meerjarig kostendekkende agentschapsbegroting.

Om dit resultaat te realiseren is het een randvoorwaarde om het uurtarief 2022 reëel met 3,53% te laten stijgen (en de budgetten bij de opdrachtgever(s) vanuit het Rijk hierop aan te laten sluiten).

Om kostendekkende producten en diensten voor externe partijen (Regeling vergoedingen) te kunnen realiseren, is eveneens een tariefsverhoging van 3,53% begroot voor 2022.

De 3,53% tariefstijging betreft een stijging van de autonome bedrijfsvoeringskosten van AT als gevolg van de doorbelasting van de kosten van het IUC en het duurder worden van AT als geheel i.v.m. hooggeschaalde en dure nieuwe taken wat de loonsom aan de kostenkant opdrijft.

Het verwachte eindejaarsresultaat is daarmee meerjarig sluitend en laat geen tekort zien. Dit houdt in dat de 3,53% tariefstijging vertaald is naar het effect op de omzet (baten). Dit is immers aan de opdrachtgever(s) van het Agentschap en de markt. Financieel gezien is de impact a.g.v. de tariefstijging voor het Moederdepartement € 840.000 en voor de Markt € 747.000.

Toelichting op de baten

Tabel 61 Omzet moederdepartement (bedragen x € 1.000)							
	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structurele bijdragen moederdepartement							
Beleidsopdrachten (DG B&I)	7.134	7.695	8.285	8.285	8.285	8.285	8.285
Toezichttaken	16.026	19.295	18.429	18.429	18.429	18.429	18.429
Subtotaal structurele bijdragen	23.160	26.990	26.714	26.714	26.714	26.714	26.714
Incidentele bijdragen							
Projecten	5.670	8.953	7.586	7.886	7.886	7.886	7.886
Subtotaal projecten	5.670	8.953	7.586	7.886	7.886	7.886	7.886
Totaal omzet moederdepartement	28.830	35.943	34.299	34.600	34.600	34.600	34.600

De structurele bijdragen van het moederdepartement zijn in overeenstemming met de budgetten die de opdrachtgevers beschikbaar hebben. Het effect van de reële tariefstijging is hierin verwerkt en later zal loon- en prijscompensatie nog worden vertaald in de structurele bijdragen.

Daarnaast is structureel € 2,5 mln beschikbaar gekomen voor projecten en zijn de nieuwe taken Cyber Security Act (CSA, € 2,2 mln), Low Voltage Directive (LVD, € 0,49 mln), Peppol (€ 0,51 mln) en Telecom Security (TS, € 287.000) structureel financieel gedekt. De taak Digitaal Veilige Apparatuur (DVA, € 1,6 mln) is toegezegd voor 2022. Vergunningvrij is niet financieel toegezegd. Het beschikbare budget wordt ingezet voor de noodzakelijke behandeling van de etherverstoringen en bijbehorende apparatuurgebonden taken.

Tabel 62 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)							
	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ministerie van Defensie	1.411	1.551	1.411	1.411	1.411	1.411	1.411
Ministerie van IenW	807	1.037	1.079	1.079	1.079	1.079	1.079
Ministerie van J&V	622	581	604	604	604	604	604
Ministerie van OCW	0	156	156	156	156	156	156
Ministerie van VWS	46	27	27	27	27	27	27
Ministerie van BZK	1.270	1.303	1.303	1.303	1.303	1.303	1.303
Totaal omzet overige departementen	4.156	4.654	4.579	4.579	4.579	4.579	4.579

Per 2021 is een inkomstenstroom van € 156.000 voor het Ministerie van OCW opgenomen waarbij het Agentschap ervanuit gaat dat dit gedekt wordt door Ministerie van OCW.

Tabel 63 Omzet derden (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Vergunninghouders en overige:	19.765	22.061	22.965	22.965	22.965	22.965	22.965
- Landelijke exclusieve vergunningen (exclusief omroep)	2.645	2.912	3.085	3.085	3.085	3.085	3.085
- Vergunningen met algemene planning met regionaal bereik	2.127	2.285	2.483	2.483	2.483	2.483	2.483
- Vergunningen met individuele planning met regionaal bereik	2.959	2.979	3.153	3.153	3.153	3.153	3.153
- Vergunning regionale planning tijdelijk gebruik	220	211	878	878	878	878	878
- Omroep	5.083	5.637	5.706	5.706	5.706	5.706	5.706
- Vergunningen straalverbindingen	1.683	2.649	2.271	2.271	2.271	2.271	2.271
- Registraties radiozendamateurs en maritiem	2.879	3.186	3.111	3.111	3.111	3.111	3.111
- Certificaten	360	156	386	386	386	386	386
- Eindapparaten	1.809	2.046	1.892	1.892	1.892	1.892	1.892
Satellietoperators	486	580	588	642	702	768	841
Caribisch Nederland	313	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Hercontroles meetinstrumenten	36	50	50	50	50	50	50
Innovatieprojecten	2	225	25	0	0	0	0
Totaal omzet derden	20.602	24.116	24.828	24.857	24.917	24.983	25.056

Onder *Omzet derden* staan alle opbrengsten die voortvloeien uit de werkzaamheden in het kader van de Telecommunicatiewet en overige opbrengsten uit de markt. Vanaf 2019 is de indeling van de Regeling vergoedingen gewijzigd. Deze wijzigingen zijn meegenomen in de agentschapsbegroting. Bij de berekening van de omzet derden wordt, nog los van loonen prijscompensatie, uitgegaan van een tariefstijging van 3,53% waarvan het effect aan de omzetkant van de begroting doorgerekend is.

Voor de taak «*Vergunning regionale planning tijdelijk gebruik*» lopen initiatieven om deze taak kostendekkend te krijgen en zo wordt deze taak ook financieel opgenomen, derhalve zal de omzet op evenementen- en experimenteervergunningen in 2022 aanzienlijk moeten worden verhoogd via de Regeling vergoedingen.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De verwachte bezetting voor 2022 is 371,69 fte. De gemiddelde loonkosten per fte, exclusief loonbijstelling, betreft € 95.615. De correctie op basis van de werkelijke loonsom vanuit de jaarrekening 2020 is hierin verwerkt.

Het percentage externe inhuur is financieel meerjarig begroot op 18% als gevolg van inbedding van nieuwe gespecialiseerde taken en de huidige krappe arbeidsmarkt.

Materiële kosten

De bijdrage aan SSO's wordt grotendeels gevormd door de bijdrage aan DICTU voor de jaarlijkse dienstverleningsovereenkomst. Voor het jaar 2022 wordt net als voor 2021 uitgegaan van € 10,8 mln, vanwege het feit dat er geen tariefsverhoging vanuit DICTU wordt verwacht. Overigens is dit exclusief de looncompensatie die nog doorgevoerd zal moeten worden

Rentelasten

De rente betreft de vergoeding die Agentschap Telecom betaalt voor leningen bij het Ministerie van Financiën om investeringen in vaste activa, zoals elektronische apparatuur, voertuigen en antennes, te financieren. Als gevolg van de hogere leningen om de investeringen te financieren stijgen deze lasten.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten nemen als gevolg van toenemende investeringen jaarlijks toe vanwege de ICT-ontwikkelingen zoals doorontwikkeling Genius, beheer Genius, STG-C omgeving, nieuwe meetapparatuur en installaties en overige ICT-projecten. Dit betreffen afschrijvingen voor investeringen, welke voorheen direct vanuit de exploitatie werden gefinancierd. Daarnaast is AT verplicht het wagenpark te elektrificeren, wat extra kosten met zich meebrengt en dit heeft eveneens een stuwend effect op de investeringen en derhalve ook op de afschrijvingen. Dit effect is pas vanaf 2022 zichtbaar.

Dotaties voorzieningen

Voor 2022 is de dotatie voorzieningen dubieuze debiteuren en ambtsjubilea € 75.000.

Tabel 64 Kasstroomoverzicht over het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	13.291	9.352	10.639	10.137	9.069	7.528	6.291
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	58.509	60.756	63.706	64.036	64.096	64.162	64.235
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 57.212	- 57.706	- 60.106	- 59.836	- 59.596	- 59.362	- 59.435
2. Totaal operationele kasstroom	1.297	3.050	3.600	4.200	4.500	4.800	4.800
-/- totaal investeringen	- 4.285	- 6.455	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 4.285	- 6.455	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750	- 5.750
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 352	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	637	1.837	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 1.720	- 2.910	- 4.101	- 5.269	- 6.041	- 6.036	- 5.913
+/- beroep op leenfaciliteit	2.350	5.765	5.750	5.750	5.750	5.750	5.750
4. Totaal financieringskasstroom	915	4.692	1.649	481	- 291	- 286	- 163
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	11.218	10.639	10.137	9.069	7.528	6.291	5.179

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten, gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en het werkkapitaal.

Investeringskasstroom

In 2022 wordt een investering begroot van € 5,75 mln, te investeren in materiële vaste activa zoals elektronische apparatuur, (elektrische) auto's en antennes (€ 2,65 mln), mobiele telefonie (€ 0,1 mln) en ICT-projecten (€ 3,0 mln).

Financieringsstroom

Voor de financiering van de begrote investeringen wordt een beroep gedaan op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Tabel 65 Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
	Stand slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Omschrijving Generiek Deel							
Kostprijzen per product (reële stijging Regeling Vergoedingen)	7,4%	5,40%	3,53%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Tarieven/uur (reële stijging)	5,66%	4,04%	3,53%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	311	334	335	335	335	335	335
Saldo van baten en lasten (%)	- 3%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Personeelskosten per fte	100.046	91.798	95.615	95.615	95.615	95.615	95.615

Maximaal aantal declarabele uren (per fte)

Het aantal declarabele uren voor 2022 en verder is vastgesteld op 1.117 uren per fte.

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

Tabel 66 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Baten							
- Omzet	319.334	337.013	320.162	326.566	333.097	339.760	346.555
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>211.777</i>	<i>230.320</i>	<i>212.582</i>	<i>216.833</i>	<i>221.170</i>	<i>225.594</i>	<i>230.106</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>105.324</i>	<i>104.740</i>	<i>105.725</i>	<i>107.840</i>	<i>109.997</i>	<i>112.197</i>	<i>114.441</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>2.233</i>	<i>1.953</i>	<i>1.855</i>	<i>1.892</i>	<i>1.930</i>	<i>1.969</i>	<i>2.008</i>
Rentebaten	0	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	319.334	337.013	320.162	326.566	333.097	339.760	346.555
Lasten							
Apparaatskosten	285.625	312.393	296.507	302.438	308.486	314.657	320.950
- Personele kosten	197.926	217.381	193.450	197.319	201.266	205.292	209.398
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>79.101</i>	<i>87.450</i>	<i>89.900</i>	<i>91.698</i>	<i>93.532</i>	<i>95.403</i>	<i>97.311</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>113.579</i>	<i>125.080</i>	<i>99.600</i>	<i>101.592</i>	<i>103.624</i>	<i>105.697</i>	<i>107.811</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>5.246</i>	<i>4.852</i>	<i>3.950</i>	<i>4.029</i>	<i>4.110</i>	<i>4.192</i>	<i>4.276</i>
- Materiële kosten	87.699	95.012	103.057	105.118	107.221	109.365	111.552
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>18.626</i>	<i>17.959</i>	<i>29.494</i>	<i>30.083</i>	<i>30.685</i>	<i>31.299</i>	<i>31.925</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>21.406</i>	<i>22.458</i>	<i>21.100</i>	<i>21.522</i>	<i>21.953</i>	<i>22.392</i>	<i>22.840</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>47.667</i>	<i>54.595</i>	<i>52.463</i>	<i>53.512</i>	<i>54.583</i>	<i>55.674</i>	<i>56.788</i>
Rentelasten	4	9	5	5	5	5	5
Afschrijvingskosten	28.629	24.111	23.150	23.613	24.085	24.567	25.058
- Materieel	14.844	12.176	12.000	12.240	12.485	12.734	12.989
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>14.844</i>	<i>12.176</i>	<i>12.000</i>	<i>12.240</i>	<i>12.485</i>	<i>12.734</i>	<i>12.989</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	13.785	11.935	11.150	11.373	11.601	11.833	12.069
Overige lasten	1.759	500	500	510	520	531	541
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>1.759</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>510</i>	<i>520</i>	<i>531</i>	<i>541</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	316.017	337.013	320.162	326.566	333.097	339.760	346.555
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	3.317	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	3.317	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Tabel 67 Omzet moederdepartement per soort dienst (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Applicatiebeheer (applicatieservices)	81.976	86.600	82.300	83.946	85.625	87.338	89.085
Ontwikkelopdrachten	68.270	78.700	68.500	69.870	71.267	72.693	74.147
Werkplekservices	52.354	55.300	52.560	53.611	54.683	55.777	56.892
Overige omzet	2.177	2.321	2.192	2.236	2.281	2.326	2.373
Generieke eBS	6.999	7.400	7.030	7.170	7.314	7.460	7.609
Totaal	211.777	230.320	212.582	216.833	221.170	225.594	230.106

DICTU levert voor het Ministerie van EZK ICT-diensten die zowel de primaire processen als de bedrijfsvoeringsprocessen (zoals werkplekdiensten) ondersteunen. De begrote omzet moederdepartement in 2021 is incidenteel een stuk hoger dan de realisatie 2020 en de begrote omzet in de komende jaren. Aangezien het Ministerie van EZK de bedrijfsvoering gezamenlijk voert met het Ministerie van LNV, worden de door DICTU geleverde ICT-diensten die de bedrijfsvoeringsprocessen van het Ministerie van LNV ondersteunen ook onder Omzet moederdepartement verantwoord.

Voor DICTU is 2021 het startjaar van de implementatie van een nieuwe bedrijfsstrategie waarbij onder meer wordt ingezet op het outsourcen van ontwikkeltrajecten van Rijkszaak. Dit is in de begroting zichtbaar doordat de begrote omzet bij het product Ontwikkelopdrachten in 2022 lager is dan de begrote omzet in 2021.

Tabel 68 Omzet overige departementen per soort dienst (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Applicatiebeheer (applicatieservices)	40.794	43.100	41.000	41.820	42.657	43.510	44.380
Ontwikkelopdrachten	33.680	29.030	33.800	34.476	35.165	35.869	36.586
Werkplekservices	19.643	20.760	19.700	20.094	20.496	20.906	21.324
Overige omzet	9.599	10.150	9.615	9.807	10.003	10.203	10.407
Generieke eBS	1.608	1.700	1.610	1.642	1.675	1.709	1.743
Totaal	105.324	104.740	105.725	107.840	109.997	112.197	114.441

Tabel 69 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ministerie van BZK	29.027	30.240	30.140	31.742	32.377	33.025	33.686
Ministerie van Fin	582	600	590	602	614	626	639
Ministerie van IenW	10.169	10.000	10.210	10.414	10.622	10.835	11.051
Ministerie van J&V	1.383	1.400	1.390	1.418	1.446	1.475	1.505
Ministerie van LNV	42.721	44.500	45.330	47.276	48.222	49.187	50.170
Ministerie van OCW	212	200	210	214	218	223	227
Ministerie van SZW	5.424	2.000	2.000	0	0	0	0
Ministerie van VWS	14.993	15.000	15.050	15.351	15.658	15.971	16.291
Overig	813	800	806	822	839	855	873
Totaal	105.324	104.740	105.725	107.840	109.997	112.197	114.441

Toelichting op de lasten

Personele kosten

Door snelle ontwikkelingen op ICT-gebied en daardoor snel wisselende expertises is zelf alle kennis in huis hebben vaak niet mogelijk en zinvol. Voor DICTU is 2021 het startjaar van de implementatie van een nieuwe bedrijfsstrategie waarbij mede wordt ingezet op een andere sourcingsstrategie. Dit effect wordt zichtbaar vanaf 2022 in een daling van de post «waarvan inhuur externen». Het realiseren van deze doelstelling is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor ICT-personeel en het tempo waarmee de sourcingstrategie kan worden gerealiseerd. Daarnaast hebben toekomstige Rijksbrede keuzes op ICT-gebied gevolgen voor DICTU als één van de ICT dienstverleners binnen de Rijksoverheid.

Materiële kosten

De posten «waarvan apparaat ICT» en «waarvan overige materiele kosten» zullen naar verwachting stijgen als gevolg van de nieuwe sourcingstrategie.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten dalen ten opzichte van realisatie 2020 door onder andere een impairment op de Cloudwerkplek eind 2020.

Tabel 70 Kasstroomoverzicht over het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2020	1 ^e suppletioire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	18.873	23.980	23.980	23.980	23.980	23.980	23.980
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	303.470	337.013	320.162	326.566	333.097	339.760	346.555
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 276.768	- 312.902	- 297.012	- 302.953	- 309.012	- 315.193	- 321.497
2. Totaal operationele kasstroom	26.702	24.111	23.150	23.613	24.085	24.567	25.058
-/- totaal investeringen	- 18.864	- 30.400	- 30.000	- 30.000	- 30.000	- 30.000	- 30.000
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	7.995	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 10.869	- 30.400	- 30.000	- 30.000	- 30.000	- 30.000	- 30.000
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 27.877	- 24.111	- 23.150	- 23.613	- 24.085	- 24.567	- 25.058
+/- beroep op leenfaciliteit	17.091	30.400	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
4. Totaal financieringskasstroom	- 10.786	6.289	6.850	6.387	5.915	5.433	4.942
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	23.920	23.980	23.980	23.980	23.980	23.980	23.980

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom geeft de kasstroom weer uit de reguliere bedrijfsuitoefening.

Investeringskasstroom

DICTU verwacht (vooral nog) in 2022 en latere jaren op een investeringsniveau uit te komen van € 30 mln. Dit zullen grotendeels vervangingsinvesteringen zijn.

Financieringskasstroom

DICTU begroot een financieringskasstroom die aansluit bij het begrote investeringsniveau. Het beroep op de leenfaciliteit volgt hierbij de verwachte investeringsbehoefte.

Tabel 71 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Omschrijving generiek deel							
Kostprijzen per product (groep)							
a. Basistarief werkplek CW	3.746	3.746	3.360	3.360	3.360	3.360	3.360
Tarieven/uur							
a. Senior medewerker (ontwikkeling)	137	136	135	135	135	135	135
b. Medior medewerker (bouw)	114	112	111	111	111	111	111
c. Junior medewerker (test en beheer)	102	100	99	99	99	99	99
Indicatoren							
Aantal werkplekken CW	14.929	13.400	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
FTE-totaal (excl. externe inhuur) ¹	828	898	930	930	930	930	930
Aantal interne FTE's in percentage van het totale aantal FTE's	54%	61,2%	62,5%	62,5%	62,5%	62,5%	62,5%
Saldo van baten en lasten (%)	1,04%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ziekteverzuim		4,0%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%	4,0%
Klanttevredenheid	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Beschikbaarheid applicaties	99,75%	98,0%	98%	98%	98%	98%	98%
Aantal grote verstoringen ²			max. 5	max. 5	max. 5	max. 5	max. 5
Eindgebruikerstevredenheid afhandeling incidenten ²			7,0-7,5	7,0-7,5	7,0-7,5	7,0-7,5	7,0-7,5
Oplospercentage 1 ^{ste} lijn helpdesk	71%	80%	75%	75%	75%	75%	75%

1 Gemiddeld aantal FTE over het jaar.

2 Dit zijn nieuwe indicatoren. Een grote verstoring is minimaal een type C1 verstoring conform de prioriteitenmatrix Incidenten DICTU.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

De NEa is de gezaghebbende nationale autoriteit voor toezicht op marktinstrumenten (waaronder EU ETS en de wet- en regelgeving voor hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging) die bijdragen aan minder CO₂-uitstoot door de industrie en meer inzet van duurzame energie in vervoer – en daarmee aan een klimaat neutrale samenleving. Daarbij begeleidt de NEa het proces van uitvoering van deze marktinstrumenten.

We houden toezicht en handhaven op CO₂-uitstoot en gebruik van duurzame brandstoffen. Streng als het moet, zo nodig met boetes of andere interventies. Tegelijkertijd helpen we bedrijven met voorlichting en hulpmiddelen om te voldoen aan hun verplichtingen. Daarnaast geven we – gevraagd en ongevraagd – informatie en advies aan de markt en overheid over behaalde resultaten en relevante ontwikkelingen. In alles wat we doen zijn we onafhankelijk, rechtvaardig, open en duurzaam: de kernwaarden van de NEa.

De uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap NEa valt onder de eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de NEa dat als zodanig een ZBO is. Het gaat daarbij om het emissiehandel betreft om het verlenen en actualiseren van emissievergunningen, het onderhouden van het CO₂-register en toezicht en handhaving van de wetgeving. Daarnaast heeft de NEa een nieuwe taak toebedeeld gekregen vanuit het Ministerie van Financiën voor de uitvoering van de CO₂-heffing. Voor wat betreft biobrandstoffen gaat het om uitvoering en toetsing van de Richtlijnen Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit.

Tabel 72 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Baten							
- Omzet	10.439	11.047	13.299	13.390	13.199	13.185	13.171
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>6.946</i>	<i>7.446</i>	<i>8.543</i>	<i>8.725</i>	<i>8.716</i>	<i>8.707</i>	<i>8.698</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>3.493</i>	<i>3.601</i>	<i>4.756</i>	<i>4.665</i>	<i>4.483</i>	<i>4.478</i>	<i>4.473</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Rentebaten	0	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	55	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	10.494	11.047	13.299	13.390	13.199	13.185	13.171
Lasten							
Apparaatskosten	9.164	10.727	12.235	12.235	12.235	12.235	12.235
- Personele kosten	6.333	7.237	9.193	9.193	9.193	9.193	9.193
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>5.890</i>	<i>6.305</i>	<i>8.002</i>	<i>8.002</i>	<i>8.002</i>	<i>8.002</i>	<i>8.002</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>137</i>	<i>630</i>	<i>800</i>	<i>800</i>	<i>800</i>	<i>800</i>	<i>800</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>306</i>	<i>302</i>	<i>391</i>	<i>391</i>	<i>391</i>	<i>391</i>	<i>391</i>
- Materiële kosten	2.831	3.490	3.042	3.042	3.042	3.042	3.042
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>590</i>	<i>1.682</i>	<i>713</i>	<i>713</i>	<i>713</i>	<i>713</i>	<i>713</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>1.338</i>	<i>1.146</i>	<i>1.479</i>	<i>1.479</i>	<i>1.479</i>	<i>1.479</i>	<i>1.479</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>903</i>	<i>662</i>	<i>850</i>	<i>850</i>	<i>850</i>	<i>850</i>	<i>850</i>
Rentelasten	0	0	51	54	40	26	12
Afschrijvingskosten	434	320	1.013	1.101	924	924	924
- Materieel	0	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	434	320	1.013	1.101	924	924	924
Overige lasten	2	0	0	0	0	0	0
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	9.600	11.047	13.299	13.390	13.199	13.185	13.171
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	894	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	894	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Omzet Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK)

De omzet EZK is een vergoeding voor het leveren van producten en diensten betreffende wettelijke en niet wettelijke taken vanuit ETS en werkzaamheden voortkomend uit de Richtlijnen voor hernieuwbare energie en brandstoffenkwaliteit. Daarnaast zijn in dit budget de werkzaamheden van de nieuwe taken vanuit het Regeerakkoord opgenomen, namelijk Bijstook Biomassa en CO₂ Minimumprijs, beperking inzet kolen elektriciteitsopwekking en vernieuwing ICT (EH Portaal). Daarnaast heeft de NEa een nieuwe taak, het opleggen en het innen van de CO₂-heffing.

Omzet Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)

Dit betreft een vergoeding voor de wettelijke of daarmee sterk verbonden taken op het gebied van Energie voor Vervoer (EV). Voor 2022 zal de opdracht in dit kader worden uitgebreid. Zo zal de NEa nieuwe taken gaan uitvoeren op het terrein van toezicht, zowel voor inspectie als indirect daaraan gerelateerde taken.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De NEa levert meer personele inzet, op de reguliere en nieuwe taken en in de advisering op beleid. Voor een aantal nieuwe taken, waarvoor nog politieke besluitvorming zal plaatsvinden, zijn de werkzaamheden en personele inzet nog niet bekend. Voor de begroting is een inschatting gemaakt aan gewenste fte's voor deze nieuwe werkzaamheden.

Overige personele kosten

De overige personele kosten betreffen onder andere de kosten van vorming en opleiding, de reiskostenvergoeding woon-werk, en de reiskosten binnen- en buitenland. Bij het ramen van deze kosten is enerzijds rekening gehouden met de stijging van het aantal fte's, echter ook met het aantal reisbewegingen vanwege de coronacrisis en het mogelijk meer hybride werken. Doordat de loonkosten stijgen, stijgen ook de budgetten voor externe inhuur en de vorming en opleidingskosten. Beide zijn een percentage van de totale loonkosten. Over de uitvoering van hybride werken wordt Rijksbreed nog nagedacht. Dit is nog niet specifiek verwerkt in deze begroting.

Materiële kosten

De materiële uitgaven betreffen onder andere ICT beheer- en onderhoudskosten, communicatie en facilitaire kosten. De materiële kosten zijn gestegen, dit zit hem met name in verwachte kosten van de directe domeinen. De afname van de ICT kosten is gerelateerd aan het feit dat de kosten voor het EHP worden geactiveerd in plaats van in de reguliere kosten op te nemen.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten op immateriële activa zijn hoger dan voorheen. Dit heeft te maken met de activering van het Emissiehandel portaal. Daarnaast zijn als gevolg van doorontwikkeling de kosten voor het register voor energie van vervoer hoger, hetgeen ook leidt tot hogere afschrijvingen.

Tabel 73 Kasstroomoverzicht over het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	5.212	1.386	2.186	2.639	3.000	3.184	3.368
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	10.928	11.047	13.299	13.390	13.199	13.185	13.171
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 11.984	- 10.647	- 12.286	- 12.289	- 12.275	- 12.261	- 12.247
2. Totaal operationele kasstroom	- 1.056	400	1.013	1.101	924	924	924
-/- totaal investeringen	- 1.014	0	- 900	0	0	0	0
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 1.014	0	- 900	0	0	0	0
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	- 990	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	326	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 140	0	- 560	- 740	- 740	- 740	- 740
+/- beroep op leenfaciliteit	0	400	900	0	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 804	400	340	- 740	- 740	- 740	- 740
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	2.338	2.186	2.639	3.000	3.184	3.368	3.552

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen en vooruit ontvangen bedragen.

Investeringskasstroom

De investering betreft de doorontwikkeling van de Registers Emissie Handel, Energie voor Vervoer en voor de ontwikkeling van het Emissiehandel Portaal.

Financieringskasstroom

Het beroep op de leenfaciliteit wordt gedaan voor de doorontwikkeling van de registers Emissie Handel en Energie voor Vervoer. En voor de bouw van het Emissiehandel Portaal en CO₂-register.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Uitgangspunt van de NEa is dat zij op een doelmatige wijze haar rol als bevoegd gezag voor emissiehandel, hernieuwbare energie voor vervoer en brandstofkwaliteit binnen Nederland vervult. In onderstaande tabel zijn de indicatoren voor de komende jaren weergegeven.

Tabel 74 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Omschrijving Generiek Deel							
Kostprijzen per product (groep)							
Naleving ETS (per broeikasgasinstallatie)	13.924	11.849	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Naleving EV (per deelnemersrol)	49.541	52.188	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Tarieven/uur							
Laag	69	68	68	68	68	68	68
Midden	93	92	89	89	89	89	89
Hoog	118	116	117	117	117	117	117
Omzet per productgroep (x € 1000)							
Naleving ETS	6.946	6.036	7.933	7.935	7.926	7.917	7.908
Naleving EV	3.493	3.601	4.756	4.665	4.483	4.478	4.474
Bijstook Biomassa	0	320	0	0	0	0	0
EH Portaal		1.090	560	740	740	740	740
CO ₂ heffing	0	0	50	50	50	50	50
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	68,7	64	84	84	84	84	84
Saldo van baten en lasten (%)	8,52%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Kwaliteitsindicatoren							
Naleving ETS							
% vergunningsaanvragen binnen wettelijke termijn afgehandeld	83%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
% Meldingen binnen wettelijke termijn afgehandeld	89%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
% jaarlijks uitgevoerd toezicht programma	69%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
% vragen binnen de gestelde termijn afgerond	84%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Naleving EV							
Opleveringsdatum rapportage Naleving jaarverplichting t-1 EV en brandstoffen luchtverontreiniging	29-6-2020	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli	<15 juli
% jaarlijks toezichtprogramma is uitgevoerd	116%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
% vragen binnen de gestelde termijn afgerond	84%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Algemeen							
Directe uren/totaal aantal gewerkte uren	63%	>70%	>80%	>80%	>80%	>80%	>80%

Toelichting

Vanaf 2022 gaat de sturing voor zowel naleving ETS als voor naleving EV in overeenstemming met de opdrachtgevers plaatsvinden op basis van budgetten en indicatoren. Door nieuwe taken en beleidsadvisering is het niet reëel de eerdere sturingstypologieën te hanteren. Hierdoor wordt er geen tarief meer berekend per deelnemersrol dan wel per broeikasinstallatie.

Naleving ETS

Het gaat hier om het percentage meldingen en vergunningen dat binnen de wettelijke termijn van acht weken is afgehandeld.

Naleving EV

Het gaat hier om het percentage van het totaal aantal tijdig opgeleverde rapportages naleving jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging.

Directe uren/totaal aantal gewerkte uren

Hieronder wordt verstaan het percentage van het totaal aantal directe uren gedeeld door het totaal aantal gewerkte uren van alle medewerkers (primair en secundair proces). Gewerkte uren is gelijkgesteld aan de beschikbare productieve uren op jaarbasis, zoals vastgesteld in de tarievennotitie.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl)

Tabel 75 Begroting van baten-lastenagentschap voor het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Baten							
- Omzet	828.594	977.682	841.437	825.681	721.555	602.746	596.381
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	<i>406.901</i>	<i>529.394</i>	<i>413.763</i>	<i>403.343</i>	<i>301.699</i>	<i>197.699</i>	<i>197.699</i>
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	<i>388.631</i>	<i>414.596</i>	<i>394.382</i>	<i>391.792</i>	<i>391.648</i>	<i>379.929</i>	<i>376.196</i>
<i>waarvan omzet derden</i>	<i>33.062</i>	<i>33.692</i>	<i>33.292</i>	<i>30.546</i>	<i>28.208</i>	<i>25.118</i>	<i>22.486</i>
Rentebaten	33	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	245	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	75	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	828.947	977.682	841.437	825.681	721.555	602.746	596.381
Lasten							
Apparaatskosten	793.394	962.625	831.337	816.581	712.455	593.646	587.281
- Personele kosten	440.335	482.554	461.393	453.204	412.152	339.475	338.712
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>345.292</i>	<i>352.864</i>	<i>361.805</i>	<i>361.805</i>	<i>361.805</i>	<i>298.360</i>	<i>298.360</i>
<i>waarvan inhuur externen</i>	<i>81.762</i>	<i>105.894</i>	<i>85.672</i>	<i>77.730</i>	<i>38.421</i>	<i>31.177</i>	<i>30.521</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>13.281</i>	<i>23.796</i>	<i>13.916</i>	<i>13.669</i>	<i>11.926</i>	<i>9.937</i>	<i>9.831</i>
- Materiële kosten	353.059	480.071	369.944	363.377	300.303	254.171	248.569
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>5.353</i>	<i>3.496</i>	<i>5.609</i>	<i>5.509</i>	<i>4.807</i>	<i>4.005</i>	<i>3.962</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>162.004</i>	<i>183.841</i>	<i>169.752</i>	<i>166.739</i>	<i>145.477</i>	<i>121.217</i>	<i>119.918</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>185.702</i>	<i>292.734</i>	<i>194.583</i>	<i>191.129</i>	<i>150.019</i>	<i>128.949</i>	<i>124.689</i>
Rentelasten	254	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	8.483	14.557	10.100	9.100	9.100	9.100	9.100
- Materieel	863	557	100	100	100	100	100
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	<i>863</i>	<i>557</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
- Immaterieel	7.620	14.000	10.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Overige lasten	82	500	0	0	0	0	0
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	<i>7</i>	<i>500</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	<i>75</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal lasten	802.212	977.682	841.437	825.681	721.555	602.746	596.381
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	26.735	0	0	0	0	0	0
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	26.735	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de baten

Tabel 76 Omzet moederdepartement (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
DG Bedrijfsleven en Innovatie	124.057	157.133	100.387	99.847	97.968	97.968	97.968
DG Klimaat en Energie	67.950	65.278	56.401	61.318	61.318	61.318	61.318
DG Groningen Bovengronds	182.718	279.841	236.000	221.000	127.000	23.000	23.000
DG Groningen Bovengronds kosten commissie	3.492	2.491	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Chief Economist	10.296	13.389	10.326	10.529	4.764	4.764	4.764
Overig	18.388	11.262	5.649	5.649	5.649	5.649	5.649

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Totaal	406.901	529.394	413.763	403.343	301.699	197.699	197.699

In deze begroting wordt uitgegaan van de bij de opdrachtgevende DG's beschikbare budgetten ten tijde van het opstellen van deze begroting. Dat verklaart ook grotendeels het verschil met de omvang van de omzet bij de 1^e suppletoire begroting 2021, waarbij de budgetten zijn aangepast aan de opdrachtverstrekking 2021. Daarnaast zijn in de 1^e suppletoire begroting 2021 diverse meerwerkopdrachten verwerkt.

DG Bedrijfsleven en Innovatie (DG B&I)

RVO voert opdrachten voor het DG Bedrijfsleven & Innovatie (B&I) uit die zich richten op het versterken van de Nederlandse economie door vernieuwing op innovaties, technologieën en manieren van werken en samenwerken. Vernieuwing is onmisbaar in een wereld die steeds sneller verandert door mondialisering en technologische vernieuwing waaronder digitalisering. Ook is vernieuwing noodzakelijk als reactie op maatschappelijke uitdagingen zoals vergrijzing en klimaatverandering, en om de brede welvaart te behouden. De opdracht van DG B&I bevat tevens verschillende regelingen als onderdeel van het steunpakket naar aanleiding van het COVID-19 virus. De opdrachtenbundel is onder te verdelen in financiële instrumenten om innovaties te bevorderen, het beschermen van innovaties, het stimuleren van internationale samenwerking bij innovaties, het werven van buitenlandse bedrijven en het faciliteren van de transitie van bedrijven naar een koolstofarme economie.

DG Klimaat en Energie (DG K&E)

In opdracht van het DG Klimaat en Energie (K&E) draagt RVO bij aan het bereiken van klimaatneutraliteit en energieverduurzaming. Duurzame energieproductie, energiebesparing, energie-innovatie en een goed werkende energiemarkt en infrastructuur staan hierbij centraal. In toenemende mate is hierbij sprake van complexe opgaven door verwevenheid van duurzaamheidsdoelen op het gebied van energie, klimaat, mobiliteit, gebouwde omgeving, industrie en regio. Communicatie en intensieve interactie met markt en samenleving is cruciaal, en maakt een groot en groeiend deel van de opdracht uit. Qua financiële instrumenten voert RVO voor het DG K&E onder andere de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE+), de regelingen die voortvloeien uit het missiegedreven innovatiebeleid (TSE, MOOI, DEI) en de Energie-investeringsaftrek (EIA) uit. Sinds 2020 faciliteert RVO de commissie mijnbouwschade, voor compensatie van eventueel geleden schade die niet gekoppeld is aan winning uit het Groningen gasveld.

DG Groningen Bovengronds

De aanvragen tot schadevergoedingen door bodembeweging in het Groningse gasveld worden vanaf 1 juli 2020 afgehandeld door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG). RVO stelt hierbij personeel ter beschikking aan het Bureau IMG en levert ondersteunende diensten welke in het tarief vervat zijn. De uitvoeringskosten voor RVO ten behoeve van de ondersteuning van het bureau IMG worden door het IMG jaarlijks in de begroting opgenomen. Voor het jaar 2022 is dit een raming die is omgeven met de nodige onzekerheden, aangezien er vele variabelen aanwezig zijn zoals het aantal binnenkomende schademeldingen, aankondiging van een forfaitaire regeling, binnenkomende aanvragen voor immateriële schade vergoeding en de waardedalingregeling.

Chief Economist

RVO voert taken uit in opdracht van de Chief Economist en de directie Mededinging & Consumenten. Dit werkpakket bestaat uit drie componenten. Als eerste het beheer en de doorontwikkeling van TenderNed, het elektronisch systeem voor aanbesteden. Daarnaast geeft RVO advies en voorlichting over met name de aanbestedingswet en door het delen van informatie via de website PIANOo.nl en door het beantwoorden van vragen hierover. Sinds 2021 is PIANOo verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma Beter Aanbesteden.

Overig

In opdracht van het moederdepartement worden inkooptaken uitgevoerd door het Inkoop Uitvoeringscentrum (IUC), dat is ondergebracht bij RVO. Daarnaast is hier het budget opgenomen voor de Expert National Detaché (END).

Tabel 77 Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	216.077	223.721	225.000	225.000	230.000	220.000	220.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	107.675	112.599	98.699	96.855	97.301	97.864	92.688
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	35.692	38.663	35.764	34.782	29.151	29.556	30.690
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	20.586	25.670	25.332	25.327	25.327	22.498	22.498
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	3.486	4.000	3.408	3.510	3.615	3.723	3.835
Ministerie van Justitie en Veiligheid	686	825	933	961	990	1019	1050
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	82	133	112	116	119	113	126
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	3.648	6.950	4.377	4.508	4644	4783	4926
Overig	700	2.035	757	733	501	373	383
Totaal	388.631	414.596	394.382	391.792	391.648	379.929	376.196

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)

Vanuit een opgavegerichte houding voert RVO opdrachten uit voor het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in het kader van eerlijke en verantwoorde landbouw en visserij. Economisch perspectief, duurzaamheid en welzijn bij het produceren in verbondenheid door boeren, tuinders en vissers staan centraal. Belangrijk hierbij is het herstel en behoud van Nederlandse natuur. Een belangrijk doel is ook om de internationale koppositie van de agrarische sector te verstevigen met een nadruk op het benutten van kennis en innovatie. Daarmee draagt Nederland bij aan de aanpak van het wereldvoedselvraagstuk. Regelingen die worden uitgevoerd door RVO zijn onder andere het Europees Gemeenschappelijk Landbouw- en Visserijbeleid, de Mestwetgeving en het beleid met betrekking tot Visserij, Natuur en Dierenwelzijn & -gezondheid.

Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ)

RVO voert activiteiten uit op de beleidsterreinen van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking. Voor het DG Internationale Samenwerking (DGIS) is de expertise en inzet van RVO met name toegespitst op duurzame handel en investeringen, infrastructuur en ontwikkeling van de private sector, verbeterd waterbeheer, sanitatie en drinkwater, toegang tot duurzame energie en het tegengaan van klimaatverandering in ontwikkelingslanden. RVO voert voor het DG Buitenlandse Economische

Betrekkingen (DGBEB) de opdracht Internationaal Ondernemen uit. Uitgangspunt bij deze opdracht is het bieden van een volledig pakket aan diensten (kennis & regelingen) aan ondernemers, hetgeen hen ondersteunt in alle opeenvolgende stappen die zij nemen bij het realiseren van omzet in dan wel met het buitenland.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

RVO werkt voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan opdrachten op het gebied van energiebesparing in de gebouwde omgeving en wonen (DGBRW en DGKR) en de digitale overheid (DGOO). Voor het DG Bestuur, Ruimte en Wonen (DGBRW) voert RVO opdrachten uit in het kader van de beleidsdoelstellingen energietransitie in de gebouwde omgeving, leefbaarheid en bouwkwaliteit, woningmarkt, openbaar bestuur en democratie, ruimtelijke ordening en de omgevingswet. De opdrachten bevatten onder andere de subsidieregeling Woningbouwimpuls, de SPUK Ventilatie in Scholen, het programma Expertteam Woningbouw en de stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen. RVO werkt ook aan opdrachten voor het DG Koninkrijksrelaties in Caribisch Nederland en op Aruba, Curaçao en Sint-Maarten op het gebied van duurzame economische ontwikkeling (financiering, toerisme, landbouw, ondernemerschap stimulering).

Voor het DG Overheidsorganisatie werkt RVO aan opdrachten in het kader van beleidsdoelstellingen op het gebied van informatievoorziening naar ondernemers, maatschappelijk verantwoord inkopen en voorzieningen voor de Digitale Overheid voor Ondernemers. De opdrachten richten zich met name op het beheer van systemen, zoals onder andere TenderNed, en de centrale berichtenbox voor bedrijven en websites zoals het Digitaal OndernemersPlein (DOP) en diverse regelhulpen.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)

De opdrachten die RVO voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) uitvoert zijn samen te vatten in drie maatschappelijke opgaven: (i) transitie naar een circulaire economie, (ii) slimme en groene mobiliteit en (iii) klimaatadaptatie. Voor de transitie naar circulaire economie voert RVO onder andere de regeling circulaire ketenprojecten uit, voor mobiliteit onder andere de subsidieregeling elektrische bedrijfsauto's en de LNG-subsidie, en voor klimaatadaptatie onder andere de Verbinding Topsector Water en Maritiem en Water as Leverage. Sommige instrumenten die RVO voor IenW uitvoert zijn generieker en dragen bij aan alle bovengenoemde transities, zoals bijvoorbeeld de MIA\Vamil, GroenBeleggen, Interreg en Horizon Europe. Met het oog op de doelstellingen van de Aanpak Stikstof, het Klimaatakkoord en het Schone Lucht Akkoord wordt ook een regeling voorbereid en in uitvoering genomen ter stimulering van schone mobiele bouwwerktuigen en bouwvoertuigen. Dit ter terugdringing en voorkomen van schadelijke emissies van mobiele werktuigen en bouwvoertuigen.

Tabel 78 Omzet derden (bedragen x € 1.000)

	Stand Slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Europese Unie	3.052	4.383	3.703	3.836	3.836	3.836	3.836
Provincies	27.423	25.975	24.288	21.355	18.974	15.839	13.161
Overig	2.587	3.334	5.301	5.355	5.398	5.443	5.489
Totaal omzet derden	33.062	33.692	33.292	30.546	28.208	25.118	22.486

De omzet derden heeft betrekking op opdrachten voor de Europese Unie, de provincies en een aantal kleinere opdrachtgevers waaronder gemeenten. De opdracht voor de provincies bevat onder andere de omzet voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer en tevens de omzet voor de uitvoering van het Plattelands-ontwikkelingsprogramma 3 (POP3) van het Ministerie van LNV.

Toelichting op de lasten

Personele kosten

Door een afname in het opdrachtenpakket in 2022 ten opzichte van de begroting 2021 (tot en met de 1^e suppletoire) dalen de personele kosten met € 21,2 mln. De personele kosten in de 1^e suppletoire begroting van 2021 zijn reeds aangepast aan de definitieve opdrachtverlening 2021 dan wel meerwerkopdrachten. De inzet van RVO is om de daling van de personeelskosten in de jaren na 2022 zoveel mogelijk via een afname van externe inhuur te realiseren.

Materiële kosten

De totale materiële kosten voor 2022 zijn geraamd op € 369,9 mln. Dit is een daling van € 110,1 mln ten opzichte van de begroting 2021 (tot en met de 1^e suppletoire). Dit wordt verklaard door een afname in het totale opdrachtenpakket. De materiële kosten zijn onder te verdelen in directe en indirecte materiële kosten. De daling vindt met name plaats binnen de directe materiële kosten welke direct verband houden met de uitvoering van opdrachten. Een ander onderdeel van de materiële kosten vormen de bijdragen aan Shared Service Organisaties (SSO's), welke in 2022 totaal € 169,8 mln bedragen. Deze bestaan uit kosten voor producten en diensten van DICTU en het Rijksvastgoedbedrijf voor de huisvestingskosten. Daarnaast zijn op basis van voortschrijdend inzicht automatiseringskosten (niet zijnde DICTU kosten) die voorheen onder bijdrage aan SSO's vielen, nu begroot onder apparaat ICT.

Kasstroomoverzicht

Tabel 79 Kasstroomoverzicht over het jaar 2022 (bedragen x € 1.000)							
	Stand slotwet 2020	1 ^e suppletoire begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	109.085	88.193	111.896	99.336	85.796	72.276	57.676
+/- totaal ontvangsten operationele kasstroom	849.532	1.120.835	841.437	825.681	721.555	602.746	596.381
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	- 798.344	- 1.101.077	- 831.337	- 816.581	- 712.455	- 593.646	- 587.281
2. Totaal operationele kasstroom	51.188	19.758	10.100	9.100	9.100	9.100	9.100
-/- totaal investeringen	- 23.291	- 44.100	- 25.900	- 25.900	- 25.900	- 25.900	- 25.900
+/- totaal boekwaarde desinvesteringen	1.069	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	- 22.222	- 44.100	- 25.900	- 25.900	- 25.900	- 25.900	- 25.900
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0
+/- eenmalige storting door moederdepartement	559	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	- 8.766	- 16.110	- 22.660	- 22.640	- 22.620	- 23.700	- 25.900
+/- beroep op leenfaciliteit	14.900	44.100	25.900	25.900	25.900	25.900	25.900
4. Totaal financieringskasstroom	6.693	27.990	3.240	3.260	3.280	2.200	0
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	144.744	91.841	99.336	85.796	72.276	57.676	40.875

De investeringen worden voor 2022 tot en met 2026 op € 25,9 mln geraamd. De investeringen worden gefinancierd via de leenfaciliteit van Ministerie van Financiën. Vanwege een hoger investeringsbedrag ten opzichte van voorgaande jaren, neemt daardoor het aflossingsbedrag de komende jaren toe.

Tabel 80 Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet 2020	Vastgestelde begroting 2021	2022	2023	2024	2025	2026
Inputindicatoren							
Verhouding direct/indirect personeel	83%	84%	84%	84%	84%	84%	84%
Outputindicatoren							
Tariefindex in reële termen	103%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	4084	3569	4200	4200	4200	4200	4200
Saldo van baten en lasten (%)	3%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Kwaliteitsindicatoren							
Klanttevredenheid	7,5	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3
Gehonoreerde bezwaarschriften	41%	25%	25%	25%	25%	25%	25%

RVO maakt haar overhead inzichtelijk met de indicator die het percentage geeft van de directe personele kosten als onderdeel van de totale personele kosten. Hoe hoger dit percentage van directe personele kosten, hoe lager de overhead. RVO streeft voor het totaal van de organisatie naar een percentage van 84% (overhead: 16%). Daarnaast verwacht RVO de fluctuaties in het opdrachtenpakket op te vangen met externe inhuur. Hierdoor zal onder verder gelijkblijvende omstandigheden de ambtelijke bezetting in grote lijnen stabiel blijven vanaf 2022. De klanttevredenheid meet RVO per kwartaal.

6. Bijlagen

Bijlage 1: ZBO's en RWT's

Tabel 81 Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat)

Naam organisatie	RWT/ZBO	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen	Uitgevoerde evaluatie ZBO onder Kaderwet	Volgende evaluatie ZBO
Centraal Bureau voor de Statistiek	RWT/ZBO	1	158.561	Kamerstuk 25 268, nr. 148	2021
Edelmetaal Waarborg Nederland	RWT/ZBO	1	Geen bijdrage		2022
Examinerende instanties als bedoeld in artikel 19 van de Examenregeling frequentiegebruik 2008	RWT	1	Geen bijdrage	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
Kamer van Koophandel	ZBO	2	130.950 ¹	Kamerstuk 32 637, nr. 302	2024
Keuringsinstanties als bedoeld in artikel 10.3 Telecommunicatiewet	ZBO	1	Geen bijdrage	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
Nederlandse Emissieautoriteit	ZBO	4	210	Kamerstuk 25 268, nr. 168	2022
Raad voor de Accreditatie	RWT/ZBO	1	277	Kamerstuk 25 268, nr. 136	2021
Bestuur Autoriteit Consument en Markt	ZBO	1	779	Kamerstuk 25 268, nr. 195	2025
Instituut Mijnbouwschade Groningen	ZBO	5	2.000		2025
Stichting COVA	RWT	4	111.000	Kamerstuk 32 849, nr. 131	nvt
TNO	RWT/ZBO	2 en 4	211.330	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
VSL	RWT	1	11.146	Evaluatieplicht niet van toepassing	nvt
De in het kader van de Metrologiewet art. 11 en 12 aangewezen instanties en erkende keurders	ZBO	1	Geen bijdrage	Kamerstuk 33 159, nr. 3	2024
WaarborgHolland	RWT/ZBO	1	Geen bijdrage		2022

¹ Dit bedrag is exclusief budgetfinanciering van het Handelsregister groot € 5.008.000.

Tabel 82 Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder andere ministeries)

Naam organisatie	Ministerie	RWT/ZBO	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen
NWO-TTW	OCW	ZBO	2	25.465

Bijlage 2: Verdiepingsbijlage

Beleidsartikel 1 Goed functionerende economie en markten

Tabel 83 Uitgaven beleidsartikel 1 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	239.028	243.928	244.030	238.410	222.989	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021	1.500					
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	11.775	6.095	6.031	6.664	5.564	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
EU-cofinanciering Digital Europe	- 4.657	- 5.000	5.000		4.000	
Beleidsvoorbereiding en evaluaties Veiligheid en Frequenties		- 2.500	- 2.500	- 2.500	- 2.500	
Digital trust centre	2.000					
Cyber security	2.900					
Cyber security	- 3.525	- 1.000				
Bijdrage Agentschap Telecom	845	5.787	4.987	4.987	4.987	
Bijdrage CBS	3.438	3.409	3.409	3.406	3.396	
Overig	896	- 751	1.183	1.185	532	
Stand ontwerpbegroting 2022	254.200	249.968	262.140	252.152	238.968	235.644

EU-cofinanciering Digital Europe

Het Digital Europe Programma (DEP) is een nieuw programma binnen het MFK (Meerjarig Financieel Kader voor Europa) om het innovatie & concurrentievermogen van de EU te verhogen en de strategische digitale capaciteiten te verstevigen. Dit is aanvullend aan het Horizon Europe Programma, dat zich meer richt op 'onderzoek en innovatie'. De voorgestelde prioriteiten binnen het programma zijn onder meer: Artificiële Intelligentie, Cybersecurity en vertrouwen, Digitale vaardigheden voor gevorderden en European Digital innovation Hubs.

De kasschuif (DEP) is op basis van de voorgenomen openstelling van tien regelingen, waarbij de te verwachte nationale financiering van de programma's start in 2022. Startdatum varieert van 1 januari tot 1 oktober 2022 en elk programma heeft verschillende looptijden (24 – 60 maanden). Zwaartepunt verplichtingenritme zit in de jaren 2022 en 2023, in de jaren daarop wordt rekening gehouden met uitvoeringskosten.

Beleidsvoorbereiding en evaluaties Veiligheid en Frequenties

Dit betreft een structurele overboeking van € 2,5 mln en betreft het project-budget waaruit diverse opdrachten gefinancierd worden.

Digital Trust Centre

Dit betreft een ophoging van het budget met € 2,0 mln voor onder andere het inrichten en de activiteiten van de informatiedienst van het DTC. Hierdoor wordt het mogelijk voor het DTC om individuele bedrijven te informeren over concrete dreigingen die bij de overheid bekend zijn. De

Tweede Kamer is dit toegezegd in antwoord op vragen van het CDA van 7 oktober 2020. Ook de Cybersecurityraad heeft in een advies aan het kabinet hierom gevraagd.

Cyber security

Op basis van verkenningen en advies, hebben betrokken departementen eind 2020 besluiten genomen over onder andere de oprichting en vorm van het platform. Aangezien de interdepartementale besluitvorming pas eind 2020 was afgerond, is een aanzienlijk deel van de middelen die voorzien waren voor samenwerking en de oprichting van het platform in 2020 niet benut. Deze middelen (€ 2,9 mln) worden nu bijgeboekt.

Voor opdrachten mbt Cryptocommunicatie en Implulsvoorstellen is een bedrag overgeboekt naar TNO van € 3,5 mln voor 2021 en voor 2022 een bedrag van € 1,0 mln.

Bijdrage Agentschap Telecom

Voor 2021 hebben de volgende boekingen plaatsgevonden, € 0,6 mln voor Loon- en Prijscompensatie en € 0,3 mln voor de opdracht Telecom Security. Voor 2022 hebben de volgende boekingen plaatsgevonden € 0,5 mln voor Loon- en Prijscompensatie, € 2,8 mln ophoging budget om op niveau te brengen voor jaaropdracht 2022. Ook is er structureel een bedrag van € 2,5 mln geboekt voor het projectenbudget, uit dit budget worden diverse opdrachten gefinancierd. Voor 2023 en verdere jaren zijn de boekingen gelijk aan die van 2022, alleen wordt het budget niet opgehoogd met € 2,8 mln maar met € 2,0 mln.

Bijdrage CBS

Dit betreft de ontvangen loon- en prijsbijstelling.

Tabel 84 Ontvangsten beleidsartikel 1 (bedragen x € 1000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	439.858	31.934	31.934	31.934	31.934	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Overig	23					
Stand ontwerpbegroting 2022	439.881	31.934	31.934	31.934	31.934	31.934

Overig

Er hebben geen noemenswaardige mutaties plaatsgevonden.

Beleidsartikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei

Tabel 85 Uitgaven beleidsartikel 2 (bedragen x € 1.000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	2.950.996	1.317.070	1.319.059	1.193.934	1.167.780	
Mutatie Nota van Wijziging 2021	5.000					
Mutatie amendement 2021	- 1.500					
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021	560.000					
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	20.000					
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	4.049.600					
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	388.800					
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	807.500	40.000	40.000	30.000	10.000	
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	401.000					
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	3.366	50	50	50	50	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	2.154.179	39.113	34.355	- 12.394	- 10.773	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021 amendement	- 17.100	- 29.300	- 8.900	- 5.000		
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	59.100	900				
Nieuwe mutaties						
MKB-Innovatiestimulering Topsectoren	- 13.098	- 9.823	- 9.823			
Bevorderen ondernemerschap	105	11.570	4.443			
Verduurzaming industrie			- 5.000	- 5.000	- 5.000	
Urgendamaatregelen Industrie	- 49.500		24.750	24.750		
Tegemoetkoming vaste lasten	- 1.250.000	600.000				
Omscholing tekortsectoren		40.000				
Steunmaatregelen mobiliteitscluster	- 20.000	- 2.500	- 2.500	7.500	2.500	
NGF - project AiNed		8.800	13.200	13.200	4.400	
NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie	800	21.530	33.340	10.590	6.740	
NGF - project Health-RI	2.200	4.400	6.600	6.600	2.200	
NGF - project RegMed XB	7.900	12.800				
NGF - project Quantum	8.800	33.100	3.100	3.600		
Indirecte kostencompensatie ETS		81.600				
MKB-Innovatiestimulering Topsectoren	13.098	9.823	9.823			
Overig	29.394	30.413	28.295	16.036	13.140	
Stand ontwerpbegroting 2022	10.110.640	2.209.546	1.490.792	1.283.866	1.191.037	1.141.486

MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren

Dit betreffen de middelen voor de decentrale uitvoering van de regeling MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren door de provincies. Deze middelen worden als specifieke uitkering verstrekt aan de provincies en worden verantwoord onder de categorie bijdrage medeoverheden.

Bevorderen Ondernemerschap

Dit betreft de overheveling van de gereserveerde middelen voor het MKB-actieplan vanuit artikel 3 naar beleidsartikel 2 ten behoeve van de regeling MKB!dee en digitalisering van het MKB.

Verduurzaming industrie

Dit betreft de bijdrage vanuit klimaatveloppe-middelen Industrie voor waterstof aan de dekking van het nieuwe opschalingsinstrument waterstof op artikel 4 van de EZK begroting.

Urgendamaatregelen Industrie

Dit betreft een kasschuif voor specifieke maatregelen industrie ten behoeve van de realisatie van een project voor lachgasreductie op Chemelot.

Tegemoetkoming vaste lasten

Op basis van het huidige en verwachte beroep op de TVL wordt de raming van de TVL geactualiseerd. In 2022 betreft dit de vaststelling van de tegemoetkoming die in 2021 is verstrekt.

Omscholing naar tekortsectoren

Voor de subsidieregeling Omscholing naar kansrijke beroepen in de ICT en techniek wordt bovenop het huidige budget in 2021 van € 37,5 mln een bedrag van € 40 mln in 2022 (incl. uitvoeringskosten) beschikbaar gesteld. Met dit bedrag kunnen nog eens 10.000 mensen structureel worden omgeschoold naar een kansrijk beroep

Steunmaatregelen mobiliteitscluster

Dit betreft de aanpassing van de meerjarige kasraming voor de regeling R&D mobiliteitssectoren, op basis van het verloop van kasuitfinanciering van de aanvragen.

NGF-project AiNed

Het meerjarig kasbudget van de toegekende bijdrage uit het Nationaal Groeifonds aan het project AiNed wordt overgeboekt vanuit de NGF-begroting naar de EZK-begroting.

NGF-project Groenvermogen van de Nederlandse economie

De voorwaardelijke toekenning aan het project Groenvermogen van de Nederlandse economie is na invulling van de voorwaarden en het advies hierover van de commissie aan de fondsbeheerders, door de fondsbeheerders omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. Het bijbehorende budget is meerjarig overgeboekt van de begroting van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

NGF-project Health-RI

De voorwaardelijke toekenning aan het project Health-RI is na invulling van de voorwaarden en het advies hierover van de commissie aan de fondsbeheerders, door de fondsbeheerders omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. Het bijbehorende budget is meerjarig overgeboekt van de begroting van het Nationaal Groeifonds naar de EZK-begroting.

NGF-project RegMed XB

Het meerjarig kasbudget van de toegekende bijdrage uit het Nationaal Groeifonds aan het project RegMed XB wordt overgeboekt vanuit de NGF-begroting naar de EZK-begroting.

NGF-project QuantumDeltaNL

Het meerjarig kasbudget van de toegekende bijdrage uit het Nationaal Groeifonds aan het project QuantumDeltaNL wordt overgeboekt vanuit de NGF-begroting naar de EZK-begroting.

Indirecte kostencompensatie ETS

In het Klimaatakkoord is aangegeven dat de regeling Indirecte Kosten Compensatie ETS (over periode tot en met 2020) afloopt. Tot en met 2021 was hiervoor budget beschikbaar op artikel 4 van de EZK begroting. Mede gelet op de budgettaire omvang is het aan het nieuwe kabinet om een besluit te nemen over een eventuele meerjarige voortzetting van de regeling. Dit om verstoring van het gelijke speelveld en CO₂-weglekrisico te voorkomen. Vooruitlopend op dit definitieve besluit, wordt de regeling

vooral nog met 1 jaar verlengd. Hiertoe is in 2022 budget beschikbaar gesteld op artikel 2 van de EZK begroting. De geraamde uitgaven in 2022, voor compensatie van kosten in 2021, bedragen circa € 81 mln.

MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren

Dit betreffen de middelen voor de decentrale uitvoering van de regeling MKB Innovatiestimulering Regio en Topsectoren door de provincies. Deze middelen worden als specifieke uitkering verstrekt aan de provincies en worden verantwoord onder de categorie bijdrage medeoverheden.

Tabel 86 Ontvangsten beleidsartikel 2 (bedragen x € 1000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	153.738	139.547	141.020	139.549	137.536	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021		50.000	66.700	66.700	66.700	
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	4.000	7.500	6.333	5.000	3.667	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	111.225	3.004	3.004	3.004	3.004	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Luchtvaartkredietregeling	- 5.400	- 2.300	- 2.600	- 2.650		
Rijksoctrooiwet	8.400	9.400	9.400	8.900	6.400	
Tegemoetkoming vaste lasten	375.000	60.000				
Overig	176					
Stand ontwerpbegroting 2022	647.139	267.151	223.857	220.503	217.307	213.223

Luchtvaartkredietregeling

De ontvangstenraming voor de luchtvaartkredietregeling wordt voor de komende jaren neerwaarts bijgesteld als gevolg van reeds eerder beëindigde projecten en de verwachting dat de terugbetaling van krediet mogelijk vertraging oploopt door lagere productievolumes van vliegtuigonderdelen als gevolg van de coronacrisis.

Rijksoctrooiwet

De ontvangstenraming Rijksoctrooiwet wordt voor de komende jaren verhoogd op basis van een extrapolatie van de gerealiseerde ontvangsten in de afgelopen jaren.

Tegemoetkoming vaste lasten

De ontvangsten voor de TVL houden met name verband met terugvoordelingen in geval de omzetsderving lager is dan door de aanvrager geraamd en in geval van geconstateerd misbruik.

Beleidsartikel 3 Toekomstfonds

Tabel 87 Uitgaven beleidsartikel 3 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	265.316	192.024	173.569	159.353	157.602	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021	250.000					
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	219.702	5.000	5.000			
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Fund to Fund					- 10.000	
RegMed XB	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	
RegMed XB	- 10.000	3.000	3.000	4.000		
Dutch Future Fund	- 21.000	6.000	7.000	6.000	2.000	
Deep Tech Fund	- 165.000	25.000	25.000	25.000	25.000	
Fonds Alternatieve Financiering	- 40.000	10.000	10.000	10.000	10.000	
Seed	- 40.000	4.000	4.000	8.000	12.000	
Vroege fase / informal investors	- 6.000	- 1.000	- 1.000	8.000		
Start ups / MKB	- 105	- 11.570	- 4.443			
Start ups / MKB	- 15.262	11.178	4.084			
Overig	362	242	242	242	230	
Stand ontwerpbegroting 2022	439.513	245.374	227.952	222.095	198.332	217.402

Fund to Fund

EZK draagt in totaal € 30 mln bij in de financiering van de IPCEI Micro-elektronica 2 (ME2) en de IPCEI Cloudinfrastructuur en services (CIS) ten laste van het budget voor Fund to fund. Dit betreft een neerwaartse bijstelling van het uitgavenbudget dat beschikbaar is vanwege de geraamde terugontvangsten in het kader van het Dutch Venture Initiative met € 10 mln in 2025 en € 20 mln 2026. In totaal wordt voor beide IPCEIs € 300 mln gereserveerd op de Aanvullende Post. Een IPCEI betreft een Important Project of Common European Interest (IPCEI). Dat is een grootschalig, Europees, consortium rond een waardeketen, die is aangemerkt als strategisch belangrijk voor de Europese Unie, waarvoor de staatssteunregels worden verruimd.

RegMed XB

Deze mutaties betreffen een overheveling van het Ministerie van VWS van in totaal € 15 mln voor het PPE fonds en een aanpassing van de uitfinanciering omdat naar verwachting de uitfinanciering over meerdere jaren zal plaatsvinden.

Dutch Future Fund

Dit betreft een kasschuif voor het Dutch Future Fund op basis van de huidige inzichten in de te verwachten capital calls van de betrokken fondsen.

Deep Tech Fund

Dit betreft een kasschuif voor de middelen van het Deep Tech Fund, zodat de budgetten meerjarig verspreid worden op basis van de op dit moment geraamde uitgaven.

Fonds Alternatieve Financiering

Dit betreft een kasschuif voor het Fonds Alternatieve Financiering in het gewenste kasritme.

Seed

Dit betreft een kasschuif voor de Seedregeling om het kasbudget in het juiste kasritme te zetten op basis van de te verwachten liquiditeitsbehoefte van de Seedfondsen.

Vroege fase / informal investors

Dit betreft een kasschuif om de middelen voor de VFF regeling Rijk Regio in het gewenste kasritme te plaatsen op basis van de liquiditeitsbehoefte van de fondsen.

Start ups / MKB

Dit betreft een kasschuif in het kader van het MKB-actieplan ten behoeve van de uitvoering van de regeling MKB!dee en digitalisering MKB. De voor het MKB-actieplan beschikbare middelen in het Toekomstfonds worden overgeheveld naar beleidsartikel 2 te behoeve van de regeling MKB!dee en de digitalisering van het MKB.

Tabel 88 Ontvangsten beleidsartikel 3 (bedragen x € 1000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	44.000	75.300	80.200	80.300	262.100	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	12.000					
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting 2022	56.000	75.300	80.200	80.300	262.100	60.300

Er hebben geen noemenswaardige ontvangstenmutaties plaatsgevonden.

Beleidsartikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Tabel 89 Uitgaven beleidsartikel 4 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	3.373.090	3.927.477	4.425.174	4.489.154	4.319.797	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021	4.400	4.186	4.186	4.186	4.186	
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	540.464	73.153	55.507	14.719	6.501	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Kasschuif Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	- 6.232	1.200	1.200	1.200	1.200	
Kasschuif Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	- 2.000	1.000	1.000			
Kolencentrales	3.400	6.000	6.000			
DEI+	- 21.700	- 33.400	- 33.400	- 33.400	- 33.400	
Opschalingsinstrument Waterstof		4.000	18.150	15.130	9.080	
MKB-Voucherregeling	2.892	24.633				
Wind op Zee	- 8.126	150.000				
Kasschuif bijdrage aan Agentschap Telecom	- 3.937	- 2.079	165	2.506	3.345	
Bijdrage aan COVA	- 15.400					
Loon- en prijsbijstelling	2.451	2.408	2.503	2.454	2.401	
Overig	- 1.698	1.640	- 653	- 626	- 523	
Stand ontwerpbegroting 2022	3.867.604	4.160.218	4.479.832	4.495.323	4.312.587	4.212.852

Kasschuif Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)

Omdat de openstelling van de SCE naar verwachting dit jaar niet meer tot uitgaven gaat leiden, wordt het voor 2021 beschikbare kasbudget voor het grootste deel verschoven naar 2022 e.v..

Kasschuif Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)

De kasuitgaven op de openstellingen van de Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw zijn vertraagd, daarom is een kasschuif nodig van 2021 naar 2022 (€ 1 mln) en 2023 (€ 1 mln).

Kolencentrales

Voor de bekostiging van te voeren juridische procedures rond de sluiting en productiebeperking van kolencentrales wordt € 15,4 mln budget gereserveerd voor de jaren 2021 t/m 2023.

DEI+

De eerder voor waterstofprojecten aan de DEI+ toegevoegde middelen (€ 222,1 mln over de periode 2021-2027) worden overgeheveld naar een apart opschalingsinstrument voor waterstof, verdeeld over de periode 2022-2041. Deze herschikking van middelen is noodzakelijk omdat een combinatie van investeringssteun en exploitatiesteun wordt gezien als het

meest kosteneffectieve instrument om de eerste generatie elektrolyseprojecten te ondersteunen. Dit betekent dat de beschikbare financiële ondersteuning over een veel langere periode gegeven moet worden dan via de DEI+ mogelijk is.

Opschalingsinstrument Waterstof

In de kabinetsvisie waterstof (Kamerstuk [32 813, nr. 485](#)) onderstreept het kabinet het belang van de opschaling van waterstof voor het behalen van de klimaatdoelen en het creëren van nieuw, duurzaam verdienvermogen. Daarbij is een bedrag van € 252,1 mln gereserveerd voor de eerste fase opschaling van de productie van duurzame waterstof door middel van elektrolyse. De totaal beschikbare middelen voor het opschalingsinstrument zijn afkomstig van de DEI+ (€ 222,1 mln, zie boven) en artikel 2 van de EZK-begroting (€ 30 mln). Dit budget zal naar verwachting in 2022 toegekend worden met een tenderregeling.

MKB-voucherregeling

Vanuit oogpunt van doelmatigheid hebben BZK en EZK een gezamenlijke regeling voor MKB opgesteld die onder verantwoordelijkheid van EZK zal worden uitgevoerd. Deze regeling start in het najaar van 2021. Het meerjarige budget inclusief uitvoeringskosten wordt daarom naar EZK geboekt voor deze subsidieregeling.

Wind op Zee

Aan het SDE+-budget is voor de realisatie van 21GW windenergie op zee tot en met 2030 in 2022 een bedrag van € 150 mln toegevoegd om de voorbereiding, inpassing en uitvoering door het Rijk van de uitrol tot en met 2030 van wind op zee mogelijk te maken. Daarnaast hevelt EZK € 8,1 mln over naar lenW voor de kosten in 2021 voor activiteiten rond het programma Wind op Zee.

Kasschuif bijdrage aan Agentschap Telecom (AT)

Door het controversieel verklaren van de afbouw van de salderingsregeling en de vertraging die hierdoor optreedt worden ook de activiteiten van AT die hiervoor gepland stonden voor een groot deel uitgesteld. Daarom wordt het aan AT toegekende budget voor de afbouw van de salderingsregeling voor 2021 en 2022 voor een groot deel naar 2023, 2024 en 2025 geschoven.

Bijdrage aan COVA

Het budget voor de COVA wordt afgeroomd omdat de prognose van de ontvangsten uit hoofde van de voorraadheffing aardolieproducten lager uitvalt dan eerder geraamd door de gedaalde olieprijzen en het verminderde verbruik van olieproducten in 2021 als gevolg van de coronacrisis. Omdat de ontvangsten 1-op-1 worden doorgesluisd naar de Stichting COVA, is het uitgavenbudget voor de bijdrage aan de COVA eveneens verlaagd.

Loon- en prijsbijstelling

De bij 1^e supplettoire begroting 2021 ontvangen loon- en prijsbijstelling is verdeeld over de verschillende instrumenten waar dit betrekking op heeft.

Tabel 90 Ontvangsten beleidsartikel 4 (bedragen x € 1000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	3.379.371	3.226.091	3.862.391	4.016.091	3.922.091	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021	4.400	4.186	4.186	4.186	4.186	
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	454.324					
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
ETS-ontvangsten	530.000	490.000	410.000	390.000	330.000	
Ontvangsten COVA	- 15.400					
Overige	630					
Stand ontwerpbegroting 2022	4.353.325	3.720.277	4.276.577	4.410.277	4.256.277	3.906.277

ETS-ontvangsten

De gestegen prijs van ETS-rechten leidt tot een aanzienlijke opwaartse bijstelling van de raming. De ETS-prijzen zijn na een aanvankelijke daling tijdens de eerste lockdown van 2020 snel hersteld. Sinds halverwege december zijn de prijzen aanzienlijk gestegen tot een niveau van 50 tot 55 EUR/ton. Het is aannemelijk dat de prijsstijging het gevolg is van marktanticipatie. Het Europese klimaatdoel is recent opgehoogd en het EU ETS wordt daaropvolgend aangescherpt, waarvoor in juli 2021 een voorstel wordt verwacht.

Ontvangsten COVA

Zie voor de toelichting op de verlaging van de ontvangsten wat hierover bij Bijdrage aan COVA is opgenomen.

Beleidsartikel 5 Een veilig Groningen met perspectief

Tabel 91 Uitgaven beleidsartikel 5 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	722.013	16.572	2	2	2	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	686.280	724.860	1.134.350	838.750	429.550	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Voortzetten waardevermeerderingsregeling	5.100					
Schadevergoedingen	37.500	77.000	- 158.000	- 62.900	- 17.750	
Waardedaling Groningen	- 100.000	100.000				
Immateriële schade Groningen	- 65.000	25.000				
Schrijnende situaties	2.500	6.250				
Kapitalisatie EBN			- 70.536	- 53.320	- 10.070	
Uitvoeringskosten RVO.nl	7.250	- 3.369	- 113.000	- 79.000	- 8.500	
MKB bestuurlijk akkoord	2.200	2.200	2.200	2.200	2.200	
Overige	- 1.502	- 1.502	- 502	- 502	- 2	
Stand ontwerpbegroting 2022	1.296.341	947.011	794.514	645.230	395.430	390.280

Voortzetten waardevermeerderingsregeling

De ministerraad heeft besloten dat er € 40 mln wordt vrijgemaakt van voor de voortzetting van de waardevermeerderingsregeling. Dit zou genoeg moeten zijn voor voortzetting van de regeling tot ongeveer 1 oktober 2021. Bij 1^e suppletoire begroting 2021 is € 34,9 mln overgeheveld van de Aanvullende Post naar de begroting van EZK. Het restant is generaal vrijgemaakt en verwerkt in de ontwerpbegroting 2022.

Schadevergoedingen

Dit betreft een bijstelling van de raming voor vergoedingen van fysieke schade in Groningen door het IMG. Deze kosten worden via een wettelijke heffing op de NAM verhaald.

Waardedaling Groningen

Dit betreft een bijstelling van de raming van de uitgaven van het IMG voor de vergoeding van waardedaling van gebouwen in Groningen. Deze kosten worden via een wettelijke heffing op de NAM verhaald.

Immateriële schade Groningen

Dit betreft een bijstelling van de raming van de uitgaven van het IMG voor de vergoeding van immateriële schade in Groningen. Deze kosten worden via een wettelijke heffing op de NAM verhaald.

Schrijnende situaties

In het bestuurlijk akkoord Groningen zijn afspraken gemaakt over de aanpak van schrijnende situaties dan wel vastgelopen dossiers in de schadeafhandeling en versterkingsoperatie. De NCG en het IMG voeren deze aanpak

samen met een onafhankelijk adviseur uit. In 2021 en 2022 is hier respectievelijk € 5 mln en € 12,5 mln voor beschikbaar gesteld. dit wordt evenredig verdeeld tussen de twee organisaties.

Kapitalisatie EBN

Door de lagere winning uit het Groningerveld en hogere verplichtingen voor de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie wordt verwacht dat het eigen vermogen van EBN aangevuld moet worden. Daartoe is bij eerste suppletoire begroting 2021 een raming opgenomen. Deze is aangepast naar aanleiding van de aangepaste werkwijze van het IMG en de verwachte doorwerking daarvan op de verplichtingen van EBN voor de schadeafhandeling.

Uitvoeringskosten RVO.nl

In de 1^e suppletoire begroting 2021 is een meerjarige raming voor de schadeafhandeling opgenomen. Een onderdeel daarvan is een raming voor de uitvoeringskosten, en de btw-component van de uitvoeringskosten. De uitvoeringskosten worden, op de btw-component na, via een wettelijke heffing in rekening gebracht bij de NAM. Deze raming is aangepast naar aanleiding van de in het voorjaar van 2021 aangepaste werkwijze van het IMG.

MKB bestuurlijk akkoord

In het bestuurlijk akkoord Groningen van 6 november 2020 is meerjarig € 11 mln vrijgemaakt voor het ondersteunen van MKB-ers in het aardbevingsgebied. Deze middelen worden met deze mutatie overgeheveld naar de EZK-begroting.

Tabel 92 Ontvangsten beleidsartikel 5 (bedragen x € 1000)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	774.000	59.000	39.000	39.000	39.000	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	746.876	848.550	654.800	444.050	165.800	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Schadevergoedingen	28.125	67.125	- 99.250	- 86.675	- 29.038	
Waardedaling Groningen	- 75.000	50.000	25.000			
Immateriële schade Groningen	- 48.750	2.500	6.250			
Uitvoeringskosten RVO.nl	4.898	2.106	- 74.842	- 77.800	- 23.169	
Ontvangsten Mijnbouwwet	5.000	5.000				
Overige mutaties	0	0	0	0	1.500	
Stand ontwerpbegroting 2022	1.435.149	1.034.281	550.958	318.575	154.093	103.075

Ontvangsten NAM

De uitgaven voor vergoeding van fysieke schade, waardedaling van gebouwen, en immateriële schade in Groningen en bijbehorende uitvoeringskosten worden via een wettelijke heffing bij de NAM in rekening

gebracht. In de meerjarige raming van deze ontvangsten is rekening gehouden met de verwachting dat de heffing over het laatste kwartaal pas in het volgende jaar kan worden betaald.

Ontvangsten Mijnbouwwet

Vanwege de hogere gasprijs en op basis van info van de Belastingdienst de raming van de ontvangsten mijnbouwwet met 5 mln verhoogd in 2021 en 2022.

Artikel 40 Apparaat

Tabel 93 Uitgaven niet-beleidsartikel 40 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	286.313	286.824	285.495	283.266	276.466	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	11.558	3.164	3.840	6.149	10.268	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Loonbijstelling	4.883	4.778	4.706	4.624	4.528	
Prijsbijstelling	1.133	1.048	1.047	1.044	1.047	
Overig	7.460	6.471	5.462	4.912	2.851	
Stand ontwerpbegroting 2022	311.347	302.285	300.550	299.995	295.160	296.538

Loon- en prijsbijstelling

De bij 1^e suppletoire wet 2021 ontvangen loon- en prijsbijstelling is aan diverse instrumenten uitgekeerd.

Tabel 94 Ontvangsten niet-beleidsartikel 40 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	24.992	24.981	24.336	24.336	24.336	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021						
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Exploitatieresultaat DICTU	4.970					
Afoming EV DICTU	6.500					
Afoming EV RVO.nl	20.625					
Afoming EV NEa	1.392					
Stand ontwerpbegroting 2022	58.479	25.294	24.896	24.827	24.646	24.646

Exploitatieresultaat DICTU

Dit betreft het LNV-aandeel in het positieve exploitatieresultaat 2020 van RVO.nl. EZK is als eigenaar van DICTU het ontvangend departement en hevelt dit bedrag over aan LNV vanuit het uitgavenbudget.

Afroming eigen vermogen agentschappen

Naar aanleiding van de Regeling Agentschappen toets EZK als eigenaar de jaarrekening van een agentschap en keurt deze goed. Indien het eigen vermogen hoger is dan 5 % van de gemiddelde jaaronzet over de laatste drie jaar, vervalt het surplus van het eigen vermogen aan de eigenaar.

Artikel 41 Nog onverdeeld

Tabel 95 Uitgaven niet-beleidsartikel 41 (bedragen x € 1.000)						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Stand ontwerpbegroting 2021	0	0	0	0	0	
Mutatie Nota van Wijziging 2021						
Mutatie amendement 2021						
Mutatie incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 2 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 3 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 4 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 5 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 6 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 7 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2021	37.678	34.453	33.782	32.918	31.121	
Mutatie 8 ^e incidentele suppletoire begroting 2021						
Nieuwe mutaties						
Prijsbijstelling	- 23.923	- 23.422	- 22.821	- 22.252	- 20.662	
Loonbijstelling	- 22.127	- 18.931	- 18.861	- 18.566	- 18.359	
Onvoorzien	8.372	7.900	7.900	7.900	7.900	
Overig						
Stand ontwerpbegroting 2022	0	0	0	0	0	0

Loon- en prijsbijstelling

Betreft de verdeling van de loon- en prijsbijstellingstranche 2021 over de relevante artikelonderdelen.

Onvoorzien

Bij de 1^e suppletoire begroting is er dekking opgevoerd voor de risicolening Warmteling en NRG vanuit het Onvoorziene budget. Dit is bij deze begrotingsronde gesaldeerd met de prijsbijstelling.

Bijlage 3: Moties en toezeggingen

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties

Tabel 96 Stand van zaken moties Minister van EZK parlementair jaar 2020–2021 (Tweede Kamer)				
Indiener(s)	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Baudet, T.H.P. (FvD) Azarkan, F. (DENK) Brenk, C.M. van (50PLUS) Kent, B. van (SP) Asscher, L.F. (PvdA) Haga, W.R. van (VVD) Stoffer C. (SGP) Smeulders, R.H.M. (GL) Aartsen, A.A. (VVD) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering, om zo spoedig mogelijk waar nodig het lopende steunpakket te actualiseren op basis van de nieuwste beperkende maatregelen in samenspraak met de sociale partners.	10-11-2020	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 237
Asscher, L.F. (PvdA)	Verzoekt de regering, voordat de steun wordt afgebouwd in januari 2021 te wegen in hoeverre dit nog gewenst is, en de Kamer daar tijdig over te informeren.	29-09-2020	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 193
Aartsen, A.A. (VVD) Baarle, S.R.T. van (DENK)	Verzoekt de regering, om de solvabiliteitspositie van bedrijven waar nog onvoldoende zicht op is, te onderzoeken en de resultaten hiervan voor de besluitvorming over het steunpakket in het vierde kwartaal aan de Kamer te doen toekomen.	08-06-2021	Parlementaire agenda [02-06-2021] - Debat steun- en herstellepakket met MEZK/MSZW/MFIN.	Onderhanden
Wilders, G. (PVV) Klaver, J.F. (GL) Staaij C.G. van der (SGP) Heerma, P.E. (CDA) Kuzu, T. (DENK) Segers, G.J.M. (CU) Jetten, R.A.A. (D66) Sazias, L. (50PLUS) Marijnissen, L.M.C. (SP) Ploumen, E.M.J. (PvdA) Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD) Esch, mw. E.M. van (PvdD) Krol, H.C.M. (Krol) Kooten-Arissen. F.M. van (vKA) Haga, W.R. van (FvD)	Verzoekt de regering het subsidiepercentage van de TVL regeling te verhogen naar 100% in het tweede kwartaal van 2021, Verzoekt de regering het budget voor de TONK uit te breiden zodat gemeentes voortvarend aan de slag kunnen met het toekennen van deze vorm van steun.	10-03-2021	Plenair debat - Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 248
Bruins, E.E.W. (CU)	Verzoekt de regering, het CPB en adviserende partijen van het kabinet, zoals DNB, om een advies binnen twee maanden te vragen waarin zij ingaan op een optimale strategie om de economische en sociale schade van de coronacrisis voor Nederland te beperken.	10-11-2020	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 237

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Klaver, J.F. (GL) Marijnissen, L.M.C. (SP) Asscher, L.F. (PvdA)	Verzoekt de regering, in gesprek te blijven met de getroffen sectoren en te bezien of nieuwe en gerichte steunmaatregelen nodig zijn, en de Kamer hierover binnen enkele weken te informeren.	06-10-2020	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 193
Brenk, C.M. van (50PLUS)	Verzoekt de regering, hogere prioriteit te geven aan het voorkomen van besmettingen in de werksituatie, bijvoorbeeld door hierover in overleg te gaan met werkgeversorganisaties en vakbonden, meldingen van coronaonveilige werksituaties consequent aan te pakken, en thuiswerken als het werk dat toelaat voor de duur van de coronacrisis consequent te stimuleren. 35 420 , nr. 114	29-09-2020	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 25 883 , nr. 394 en Kamerstuk 25 295 , nr. 1025
Nijboer, H. (PvdA) Kröger, S.C. (GL) Beckerman, S.M. (SP)	Spreekt uit dat er geen kerncentrale kan komen in Groningen en dat de Eemshaven als mogelijke locatie in SEV III geschrappt moet worden.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Kröger, S.C. (GL) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, geen onomkeerbare stappen te zetten zolang de door de Kamer gevraagde onderzoeken nog niet aan de Kamer zijn voorgelegd.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 29 684 , nr. 218
Mulder, A.H. (CDA) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, bij het sluiten van het convenant investeringsaftrek kleine velden op land uit te gaan van eenzelfde geldigheidstijd voor dit convenant als voor de nieuwe investeringsaftrek.	17-12-2020	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 836
Mulder, A.H. (CDA) Harbers, M.G.J. (VVD)	Verzoekt de regering, in samenwerking met de bij het TIKI-advies en de Cluster Energie strategieën (CES) betrokken partijen de no-regretmaatregelen voor het investeren in de energie-infrastructuur voor de industrie in kaart te brengen, en deze komend voorjaar aan de Kamer voor te leggen	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 733
Dik-Faber, R.K. (CU) Lacin, C. (SP) Raan, L. van (PvdD) Moorlag, W.J. (PvdA) Sienot, M.F. (D66) Esch, mw. E.M. van (PvdD)	Verzoekt de regering, om geen nieuwe subsidies voor houtige biomassa af te geven tot het afbouwpad met de Kamer is gedeeld.	25-02-2021	[25-02-2021] VAO Leefomgeving	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 723
Kröger, S.C. (GL) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, een Routekaart Aquathermie op te stellen voor de periode na de green deal.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Heerma, P.E. (CDA) Segers, G.J.M. (CU)	Verzoekt de regering, te komen met perspectiefplan voor Noord-Nederland waarin concrete maatregelen zijn opgenomen om Groningen koploper te maken in de omslag naar duurzame energie en voor dit plan een substantieel deel van de middelen in te zetten die beschikbaar zijn uit het Europese Just Transition Fund, en daarbij synergie te zoeken met andere beschikbare fondsen die beschikbaar zijn voor Noord-Nederland; verzoekt de regering tevens, in overleg met de regio in kaart te brengen op welke manier mensen mentaal perspectief kan worden geboden, bijvoorbeeld door de sociale en geestelijke ondersteuning in het aardbevingsgebied verder te versterken.	17-11-2020	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-08, nr. 817
Stoffer C. (SGP) Haga, W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt de regering, samen met private en publieke schuldeisers een protocol op te stellen en gezamenlijke afspraken te maken, met als doel het afbetalen van schulden door ondernemers te vereenvoudigen en te stroomlijnen.	08-06-2021	Parlementaire agenda [02-06-2021] - Debat steun- en herstellpakket met MEZK/MSZW/MFIN.	Onderhanden
Aartsen, A.A. (VVD) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, de mogelijkheden te onderzoeken tot het opzetten van een stoppersregeling waarmee ondernemers die op een gecontroleerde wijze hun bedrijf willen beëindigen, worden ondersteund.	08-06-2021	Parlementaire agenda [02-06-2021] - Debat steun- en herstellpakket met MEZK/MSZW/MFIN.	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, aan het IMG over te brengen hoe het wettelijk bewijsvermoeden bedoeld is.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, doorzettingsmacht te organiseren, onafhankelijke keuzeondersteuning en procesbegeleiding mogelijk te maken die ook laagdrempelig toegankelijk is als bewoners daar een beroep op willen doen en uiterlijk het eerste kwartaal 2021 inzichtelijk te maken op welke wijze dit wordt vormgegeven.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden bij Ministerie BZK
Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt het kabinet, in zulke situaties eraan bij te dragen dat deze op een voor bewoners zo fatsoenlijk mogelijke wijze worden opgelost.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden bij Ministerie BZK

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt het kabinet, ook Ulrum, Zoutkamp, Lauwersoog en Niekerk Grootegast (postcodegebieden 9971, 9974, 9976 en 9822) voor de waardedulingsregeling in aanmerking te laten komen.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 875 over Uitkomst onderzoek Finance Ideas en plan van aanpak compensatie voor waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied in Groningen d.d. 9 juli 2021
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de (demissionair) Minister-President, en ministers nog dit voorjaar met Groninger gedupeerden in gesprek te gaan.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt het demissionaire kabinet, een plan van aanpak te maken hoe iedereen uiteindelijk rechtvaardig gecompenseerd wordt.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 875 over Uitkomst onderzoek Finance Ideas en plan van aanpak compensatie voor waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied in Groningen d.d. 9 juli 2021
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, uiterlijk 15 april het onderzoek met een appreciatie aan te bieden aan de Kamer en daarin helderheid voor bewoners te geven of er aanvullende compensatie nodig is voor bewoners die een regeling met de NAM hebben getroffen; verzoekt de regering, om nadat de appreciatie is besproken in de Kamer, zo spoedig mogelijk de (voormalig) bewoners die gebruik hebben gemaakt van het bod van de NAM, te informeren over eventuele vervolgstappen.	17-12-2020	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Afgedaan met Kamerbrief Kamerstuk 33 529 , nr. 875 over Uitkomst onderzoek Finance Ideas en plan van aanpak compensatie voor waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied in Groningen d.d. 9 juli 2021
Nijboer, H. (PvdA)	Verzoekt het kabinet, de NAM voor alle schades, versterking en organisatorische kosten op te laten draaien en niet te schromen het tot een rechtszaak te laten komen als er moeilijk over wordt gedaan door de NAM; verzoekt het kabinet, bovendien een heffing op de oliebedrijven te onderzoeken, zodat ook de kosten die zij niet willen vergoeden, zoals die gemaakt voor de stuwmeerregeling, op hen kunnen worden verhaald.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering, bij complexe gevallen met meervoudige problematiek of bij schrijnende situaties het IMG en NCG de ruimte	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 872

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
	te geven op basis van Bestuursakkoord hiervoor aanvullende middelen in te zetten, indien dat nodig mocht blijken voor een oplossing.			
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, het mogelijk te maken dat het IMG ook buiten de genoemde gemeenten gebouwen bij de NCG kan aandragen voor een beoordeling aan de veiligheidsnorm.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, om in overleg te gaan en afspraken te maken met het Instituut Mijnbouwschade Groningen en de Nationaal Coördinator Groningen om te komen tot een oplossingsgerichte aanpak en cultuur binnen deze organisaties, en de Tweede Kamer daarover voor april 2021 te informeren.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk concrete stappen te zetten om samen met de agrarische ondernemers aan de slag te gaan en resultaten te laten zien, waarmee de bestaande problematiek wordt opgelost en duidelijkheid te geven over wat daar in alle redelijkheid voor nodig is.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 865
Mulder, A.H. (CDA) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering, alvast alle denkbare mogelijke stappen te zetten voor het optuigen van een regeling, waardoor de bovengenoemde motie zo snel mogelijk tot uitvoering kan komen.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529 , nr. 875 over Uitkomst onderzoek Finance Ideas en plan van aanpak compensatie voor waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied in Groningen d.d. 9 juli 2021
Mulder, A.H. (CDA) Beckerman, S.M. (SP) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om zo snel mogelijk te evalueren of de huidige toepassing van het wettelijk bewijsvermoeden voldoende uitkomst biedt voor gedupeerden met zware schade.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, tevens om de Kamer voor 1 juni te informeren over de uitvoeringsconsequenties van het wetsvoorstel en het voorstel van het Groninger Gasberaad en hierbij in een separaat document de adviezen van het IMG en de NCG te delen met de Kamer.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Otterloo, G.J. van (50PLUS)	Verzoekt de regering, te borgen dat de uitvoering van de bestuurlijke afspraken soepel verloopt, bijvoorbeeld door het ondersteunen van de NCG en bij het vinden van beschikbare aannemerscapaciteit.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden bij BZK
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, het IMG te verzoeken om op korte termijn in beeld te brengen bij hoeveel woningen er sprake is van herhaalde schade, en de Kamer hierover voor 1 juni te informeren.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Kröger, S.C. (GL) Bromet, L. (GL)	Verzoekt de regering, het mandaat en de financiële slagkracht van lokale Groningse overheden en de NCG te versterken.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK
Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, te bevorderen dat dit type gebouwen met veiligheidsrisico's niet als allerlaatste aan de beurt komt.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK
Dik-Faber, R.K. (CU) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, om de Kamer, naast de vaste evaluatiemomenten conform de wet, minimaal jaarlijks te informeren over de voortgang van de uitvoering van de wet, inclusief een duiding op basis van het jaarverslag van het IMG en de voortgangsrapportage van de versterkings-operatie van de NCG.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Kops, A. (PVV) Beckerman, S.M. (SP) Haga, W.R. van (FvD) Boucke, R.M. (D66) Plas, C.A.M. van der (BBB) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, met het IMG in gesprek te gaan om niet te tornen aan het bewijsvermoeden, te komen tot een plan om openstaande schades snel en rechtvaardig te beoordelen en te komen tot een goede en rechtvaardige aanpak van complexe schades en funderingsschades, en de Kamer hierover zo spoedig mogelijk te informeren.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, tevens om de toegang tot onafhankelijk juridisch en bouwgerelateerd advies expliciet te betrekken binnen de routekaart versterkingsproces.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Vries, A. de (VVD) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, een plan van aanpak op te stellen over hoe alle bewoners kunnen worden betrokken bij de evaluatie en daarin een plaats te geven aan een tevredenheidsonderzoek onder alle bewoners die te maken hebben met dit pakket.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Kops, A. (PVV)	Verzoekt de regering, tevens ervoor te zorgen dat ook deze gedupeerden krijgen waar zij recht op hebben.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Otterloo, G.J. van (50PLUS)	Verzoekt de regering, in te zetten op zo veel mogelijk maatwerk voor de bewoners door de bewoners die dat wensen, te ontzorgen door zaken uit handen te nemen en anderen juist de vrije ruimte te geven.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerbrief 33 529 , nr. 872
Nijboer, H. (PvdA) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering, ervoor te zorgen dat de aandeelhouders van de NAM garanderen dat de NAM aan haar verplichtingen kan blijven voldoen, ook indien de NAM financieel in zwaar weer komt.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Kops, A. (PVV) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt het kabinet, nog dit kalenderjaar, dus in 2021, de waardedaling-regeling voor ondernemers gereed te hebben en de eerste bedragen uit te keren.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden.
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, duidelijk te maken welk budget in totaal beschikbaar wordt gesteld voor deze schrijnende situaties en waarvoor en op welke wijze deze middelen kunnen worden ingezet.	17-11-2020	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Beckerman, S.M. (SP) Plas, C.A.M. van der (BBB)	Verzoekt de regering, alle afspraken openbaar te maken en alle mogelijke (waaronder juridische en fiscale) manieren aan te grijpen om NAM, Shell en Exxon hun rechtvaardige deel te laten betalen en te zorgen dat gedupeerden op geen enkele manier ook de dupe worden van deze opstelling van genoemde bedrijven, en de Kamer hier zo spoedig mogelijk over te informeren.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Nijboer, H. (PvdA) Kops, A. (PVV) Beckerman, S.M. (SP) Haga, W.R. van (FvD) Plas, C.A.M. van der (BBB)	Verzoekt de regering, met het IMG in gesprek te gaan om deze schades wel af te handelen en deze in het voordeel van de gedupeerden te beoordelen.	20-04-2021	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/ Exxon)	Onderhanden
Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, in gesprek te blijven met de betrokken sectororganisaties en te bezien welke oplossingen mogelijk zijn om onnodige faillissementen te voorkomen.	29-09-2020	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 237
Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, voor Prinsjesdag 2021 een plan uit te werken voor een apart team van	08-06-2021	Parlementaire agenda [02-06-2021] - Debat steun- en herstellpakket met MEZK/MSZW/MFIN.	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
	ambtenaren met mandaat voor alle terugbetalingen, en dit met de Kamer te delen.			
Haga W.R. van (Groep Van Haga)	Verzoekt het kabinet, met een plan te komen om de industrie voor Nederland te behouden	29-6-2021	Parlementaire agenda [17-06-2021] Debat bedrijfslevenbeleid en innovatie	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66) Amhaouch, M. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om voor deze en aankomende tranches van het Groeifonds, waar relevant, in kaart te brengen met welke wet- en regelgeving de gekozen projecten verder kunnen worden ondersteund, en de Kamer hierover te informeren	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66) Amhaouch, M. (CDA) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om in samenwerking met de adviescommissie er zorg voor te dragen dat aandachtspunten bij de ingediende projectplannen breed worden gedeeld, zodat er voor aanvragen in volgende tranches duidelijkheid bestaat over de gewenste kwaliteitseisen voor ingediende projecten	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden
Heinen, E. (VVD) Amhaouch, M. (CDA) Jong, R.H. de (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om bij volgende beoordelingsrondes ook aan te geven hoe goedgekeurde projecten passen binnen de bredere groeistrategie van het kabinet	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, aandacht te hebben voor het benutten van dergelijke internationale kansen en dit aan de beoordelingsadviescommissie van het Nationaal Groeifonds mee te geven	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, om na de tweede ronde samen met departementen te bezien of de betrokkenheid van de regio's voldoende is geborgd en of er op het gebied van voorlichting naar de regio's aanvullende acties nodig zijn in aanloop naar de volgende rondes, om zo te waarborgen dat het groeipotentieel van het hele land benut kan worden	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden
Grinwis, P.A. (CU) Stoffer, C. (SGP) Leijten, R.M. (SP) Jong, R.H. de (D66) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, periodiek een tussenevaluatie uit te voeren, te beginnen na de tweede ronde, en op basis daarvan met de Kamer in gesprek te gaan over de groeibrief en bijbehorende groeistrategie	30-6-2021	Parlementaire agenda [30-06-2021] Debat Nationaal Groeifonds	Onderhanden

Tabel 97 Stand van zaken moties Staatssecretaris van EZK parlementair jaar 2020–2021 (Tweede Kamer)

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering, het concept-RRP te consulteren met stakeholders, waaronder de decentrale overheden, om te komen tot een RRP dat breed draagvlak heeft en bijdraagt aan herstel en transitie.	26-05-2021	Parlementaire agenda [26-05-2021] - Raad voor Concurrentievermogen	Onderhanden
Westerveld, E.M. (GroenLinks) Berg, J.A.M.J. van den (CDA) Amhaouch, M. (CDA) Vries, A. de (VVD) Aartsen, A.A. (VVD) Bikker, M.H. (CU)	Verzoekt de regering, dat de gehele keten in de evenementenbranche aanspraak moet kunnen maken op de garantieregeling voor evenementen, zodat ook technici, toeleveranciers, beveiligers, artiesten en cateraars hun kosten volledig vergoed krijgen en de aanvullende tegemoetkoming evenementen te verlengen tot 3 september.	14-7-2021	Parlementaire agenda [14-07-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus.	Afgedaan met Kamerstuk over nadere uitwerking aanvullende steun voor evenementen verzonden op 28 juli 2021.
Verhoeven, K. (D66) Graus, D.J.G. (PVV)	Verzoekt de regering, om het overleg met de sector zo spoedig mogelijk te starten, en de Kamer regelmatig te informeren over het verloop.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Afgedaan met Kamerstuk 24 095, nr. 545 over commerciële radio: voortgang noodverlenging en DAB+ d.d. 8 juli 2021
Bruins, E.E.W. (CU) Berg J.A.M.J. van den (CDA)	Verzoekt de regering tevens, om bij dat overleg rekening te houden met het belang van een zo spoedig mogelijke digitalisering van radio, met inbegrip van de mogelijkheid voor radiostations om zo snel mogelijk «DAB only» te kunnen uitzenden als zij dat willen.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Afgedaan met Kamerstuk 24 095, nr. 545 over commerciële radio: voortgang noodverlenging en DAB+ d.d. 8 juli 2021
Weverling, A. (VVD) Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering ten slotte, om daarbij ook te overleggen over de mogelijkheden om het beleid voor de lokale, regionale, landelijke en "DAB only"-partijen te splitsen waardoor maatwerk per deelsector beter mogelijk wordt.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Afgedaan met Kamerstuk 24 095, nr. 545 over commerciële radio: voortgang noodverlenging en DAB+ d.d. 8 juli 2021
Grinwis, P.A. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering, de kosten voor de aanleg van snel internet op deze adressen in kaart te brengen; verzoekt de regering, te onderzoeken welke technologische alternatieven er zijn om ervoor te zorgen dat alle huishoudens in Nederland kunnen beschikken over snel internet, en de Tweede Kamer hierover te informeren voor het einde van het jaar.	08-06-2021	Parlementaire agenda [01-06-2021] - Telecommunicatie	Onderhanden
Bosman, A. (VVD) Leijten, R.M. (SP)	Verzoekt de regering, om op elk relevant moment namens Nederland in te brengen dat zorgvuldigheid met de menselijke maat en privacy omtrent datadelen voor te laten gaan op snelheid of concurrentiebelangen.	24-03-2021	[24-03-2021] Debat over de Europese Top van 25 en 26 maart	Afgedaan met Kamerstuk 21 501, nr.857

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Verhoeven, K. (D66) Weverling, A. (VVD)	Verzoekt de regering, te onderzoeken of naar de laatste veiligheidsinzichten het toestaan van dergelijke apparatuur in de huidige niet-kritieke onderdelen van telecommunicatienetwerken nog verantwoord en voldoende is om enige risico's voor de veiligheid en integriteit van het netwerk zo veel mogelijk uit te sluiten.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Onderhanden
Weverling, A. (VVD)	Verzoekt de regering, om in overleg met de VNG meer en betere landelijke ondersteuning bij de uitrol van 5G te bieden, onder andere door te werken aan een uniform antennebeleid, voorbeeldverordeningen, handleidingen en andere praktische ondersteuning.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Afgedaan met Kamerstuk 24 095 , nr. 546 over Landelijke ondersteuning gemeenten bij de aanleg van snelle mobiele netwerken d.d. 8 juli 2021.
Dijk, G.J. van (PvdA) Grinwis, P.A. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD)	Verzoekt de regering, in goede samenspraak met VCR en NLCR, rekening houdend met de economische schade aan en krimp van de markt en op basis van transparante uitgangspunten, te komen tot een proportionele en daarmee maatschappelijk verantwoorde vergoeding, en de Kamer hierover te informeren voor het zomerreces.	08-06-2021	Parlementaire agenda [01-06-2021] - Telecommunicatie	Onderhanden
Verhoeven, K. (D66) Graus, D.J.G. (PVV) Bruins, E.E.W. (CU) Berg J.A.M.J. van den (CDA) Weverling, A. (VVD) Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om in overleg met de sector te komen tot een verlenging van de bestaande FM-licenties voor commerciële radiostations voor de duur van drie jaar, tot 1 september 2025.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Onderhanden
Ginneken, L.M. van (D66) Grinwis, P.A. (CU) Rajkowski, Q.M. (VVD)	Verzoekt de regering, de veiligheidsregeling na consultatie bij de Tweede Kamer voor overleg aanhangig te maken voordat de regeling wordt vastgesteld.	08-06-2021	Parlementaire agenda [01-06-2021] - Telecommunicatie	Onderhanden
Rajkowski, Q.M. (VVD) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering, voor 1 januari 2022 met voorstellen te komen om de «witte gebieden» in Nederland te ontsluiten, zodat voldaan kan worden aan de ondergrens van mobiele bereikbaarheid, namelijk 112 te kunnen bellen.	08-06-2021	Parlementaire agenda [01-06-2021] - Telecommunicatie	Onderhanden
Berg J.A.M.J. van den (CDA) Futselaar, F.W. (SP) Moorlag, W.J. (PvdA) Bromet, L. (GL)	Verzoekt de regering, om financieringsmogelijkheden te onderzoeken voor de aanleg van vast internet voor huishoudens in witte gebieden.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Telecommunicatie	Afgedaan met Kamerstuk nummer 26 643 , nr. 758
Nijboer, H. (PvdA) Dijk, G.J. van (PvdA) Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, het bedrijfsleven te bewegen tot het opstellen van een gedragscode in samenwerking met	17-12-2020	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Notaoverleg Marktwerking en mededinging	Afgedaan met Kamerstuk 27 879 , nr. 85

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	consumentenorganisaties en daarvoor de voorwaarden te creëren.			
Verhoeven, K. (D66) Bruins, E.E.W. (CU)	Verzoekt de regering, om bij de invoeringstoets op de wetswijziging van de Telecommunicatiewet onder meer te toetsen hoe in de uitvoering wordt omgegaan met persoonsgegevens en daarbij de Autoriteit Persoonsgegevens te betrekken.	26-01-2021	Parlementaire agenda [20-01-2021] - Wetsbehandeling ingepland inzake Telecommunicatiewet in verband met het invoeren van een opt-in-systeem voor het overbrengen van ongevraagde communicatie voor commerciële ideale of charitatieve doeleinden aan natuurlijke personen	Onderhanden
Bruins, E.E.W. (CU)	Verzoekt de regering, de rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het ministerie, de raad van deskundigen, de directeur, aandeelhouder en raad van commissarissen helder vast te leggen, zodat de noodzakelijke checks-and-balances worden geborgd, en hierover de Kamer in de eerste helft van 2021 te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 33 159 , nr. 6.
Amhaouch, M. (CDA) Berg J.A.M.J. van den (CDA) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering, hierover in gesprek te gaan met de Consumentenbond en de betreffende accountverstrekkers, en in Europees verband te pleiten voor transparantie in het beleid en de omstandigheden voor het blokkeren of afsluiten van accounts en het bieden van een mogelijkheid tot verweer.	17-12-2020	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Notaoverleg Marktwerking en mededinging	Afgedaan met Kamerstuk 27 879 , nr. 85
Paul, M.L.J. (VVD) Dijk, I. van (CDA)	Verzoekt de regering, om zich in Brussel in te zetten voor effectieve en spoedige implementatie van het IPI, en de Kamer voor het zomerreces te informeren over de stand van zaken; verzoekt de regering, om zich actief in te zetten voor voorlichting en overleg over uitsluitingsmogelijkheden onder de GPA bij decentrale overheden.	26-05-2021	Parlementaire agenda [26-05-2021] - Raad voor Concurrentievermogen	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Berg J.A.M.J. van den (CDA) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering, in Brussel te pleiten voor meer mogelijkheden voor (decentrale) overheden om drempels op te werpen tegen bedrijven uit derde landen die hun markt voor overheidsopdrachten afschermen; verzoekt de regering, tevens mogelijkheden te onderzoeken voor (decentrale) overheden om overheidsopdrachten te gunnen aan Europese bedrijven in het kader van versterking van een innovatieve en/of duurzame maakindustrie.	17-12-2020	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Notaoverleg Marktwerking en mededinging	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Heerma, P.E. (CDA) Segers, G.J.M. (CU)	Verzoekt de regering, in overleg met de provincies en andere stakeholders, zoals gemeenten, gezamenlijk het Herstelplan Regionale Economie uit te werken en de aanpak daarvan voor het kerstreces naar de Kamer te sturen.	17-09-2020	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIII, nr. 75
Verhoeven, K. (D66) Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, samen met de spelers uit de ecosystemen na te gaan hoe ecosystemen beter kunnen functioneren met als doel zowel de ontwikkeling als valorisatie van kennis.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Bruins, E.E.W. (CU)	Verzoekt de regering tevens, om met IPO en VNG te overleggen hoe innovatief aanbesteden via het mkb kan worden bevorderd bij lagere overheden.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering, op basis van beschikbaar onderzoek voor de zomer van 2021 op een rij te zetten wat er bekend is over de effectiviteit van verschillende parameteraanpassingen binnen de Wbso en daarbij in het bijzonder in te gaan op de voor- en nadelen van een schijfverlenging en de introductie van een extra schijf waarbij de huidige tweede schijf de derde schijf wordt.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 32 637, nr. 467
Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering, een procesinnovatiestimuleringsinstrument buiten de Wbso te verkennen, met als voorwaarde toegankelijkheid voor het brede mkb, en Ve Kamer hierover voor 1 juli 2021 te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Plas, C.A.M. van der (BBB)	Verzoekt het kabinet om de Kamer uiterlijk 27 april 2021 alle onderzoeksvragen en onderzoeksplannen toe te sturen van de Fieldlab activiteiten waar reeds toestemming voor is verleend en de rapportages van de Fieldlab activiteiten binnen 2 weken na datum van die activiteiten aan de Kamer ter informatie toe te zenden.	22-04-2021	[22-04-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Onderhanden
Weyenberg S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, de subsidieregeling voor 15 mei 2021 uit te werken.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 269
Bruins, E.E.W. (CU) Wiersma, A.D. (VVD) Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om, aanvullend op het Techniekpact, in overleg met vakbeweging en brancheorganisaties een krachtig, sluitend actieprogramma te ontwikkelen om tekorten aan vakmensen in de techniek en de maak- en procesindustrie te verminderen.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 30 012, nr. 135

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Verhoeven, K. (D66)	Verzoekt de regering, om met dit fonds rekening te houden met en in te zetten op het belang van strategische investeringen in hoogwaardige Nederlandse technologiebedrijven, zodat deze bedrijven niet uit Nederland verdwijnen.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, tevens om bij de uitwerking van dit fonds gebruik te maken van de expertise van regionale fondsbeheerders zoals de ROM's.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Verhoeven, K. (D66) Wiersma, A.D. (VVD)	Spreekt steun uit voor de ambitie om het beste ecosysteem voor academische start-ups in Europa te zijn.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Verhoeven, K. (D66) Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, te onderzoeken of en hoe een Dutch Academic Impact Fund inpassing zou kunnen krijgen in een van de innovatie-instrumenten, en de Kamer daarover voor de zomer 2021 te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Haga, W.R. van (VVD)	Verzoekt de regering, zich in te spannen voor een nullijn ten aanzien van de ontwikkeling van de regeldruk.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 29 515 , nr. 454
Stoffer C. (SGP)	Spreekt uit dat het wenselijk is als voor de volgende kabinetsperiode een concrete doelstelling voor verlaging van de regeldruk wordt vastgesteld.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 29 515 , nr. 454
Amhaouch, M. (CDA) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering, in kaart te brengen welke factoren bijdragen aan een goede bedrijfsopvolging en met welke beleidsopties deze zouden kunnen worden versterkt, en de Kamer hierover in het tweede kwartaal van 2021 te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 724 , nr. 4
Graus, D.J.G. (PVV) Wiersma, A.D. (VVD) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, voor de formatie een onderzoek op te leveren over de voor- en nadelen van de 'one in, one out'-systematiek als een nieuwe aanpak om regeldruk voor ondernemers tegen te gaan.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIII, nr. 80
Verhoeven, K. (D66)	Verzoekt de regering, de kredietverlening aan mkb-ondernemingen en kleine familiebedrijven, tegen lage administratieve lasten en in de regio georganiseerd, te verbeteren door:	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 32 637 , nr. 451

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Bruins, E.E.W. (CU)	de oprichting van een fonds voor alternatieve financiers te versnellen;			
Amhaouch, M. (CDA)	andere mogelijkheden te verkennen om een divers mkb-financieringslandschap verder te stimuleren; te onderzoeken of een mkb-bank hierin past en hoe deze (door)ontwikkeld zou kunnen worden; verzoekt de regering, tevens hierbij Qredits en andere relevante partijen te betrekken, en de Kamer hierover voor 1 april 2021 te informeren.			
Graus, D.J.G. (PVV) Amhaouch, M. (CDA) Baudet, T.H.P. (FvD) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD) Haga, W.R. van (FvD)	Verzoekt de regering, in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en ondernemersorganisaties als MKB-Nederland in gesprek te gaan over mogelijkheden die op korte termijn leiden tot merkbare regeldruk voor ondernemers en het midden- en kleinbedrijf bij te staan, mogelijk zelfs te laten voortbestaan, tijdens deze zware coronacrisis.	11-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 232
Azarkan, F. (DENK)	Verzoekt de regering, om deze regelingen beter bekend te maken bij ondernemers en ook op andere manieren de benutting hiervan te vergroten.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 328
Amhaouch, M. (CDA) Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, actief te monitoren of de beschikbaar gestelde € 150 mln extra investeringskapitaal aan de regionale ontwikkelingsmaatschappijen toereikend is en zo nodig extra kapitaal beschikbaar te stellen voor verantwoorde participatie in mkb-bedrijven om zo het economisch herstel uit de coronacrisis te bevorderen.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Heerma, P.E. (CDA) Segers, G.J.M. (CU) Jetten, R.A.A. (D66) Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD)	Verzoekt de regering, om zo goed als renteloze leningen met coulante terugbetaaltermijnen te verstrekken aan deze groep startende ondernemers.	17-12-2020	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 217
Kent, B. van (SP) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, in de uitwerking specifiek stil te staan bij festivals en evenementen met minder dan 3.000 bezoekers, evenementen die plaats zouden vinden voor de ingangsdatum van het fonds en de voucherbank zoals voorgesteld in de motie-Kwint/EI Yassini.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 309
Marijnissen, L.M.C. (SP) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, om over deze oproep van de FNV in gesprek te gaan met het Veiligheidsberaad en de detailhandel.	17-12-2020	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Debat over de	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
			ontwikkelingen rondom het coronavirus	
Jetten, R.A.A. (D66) Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD)	Verzoekt de regering, om een garantiefonds voor grote evenementen en festivals in te richten dat erop gericht is onverzekerbare risico's af te dekken, en dit besluit te nemen voor 1 februari 2021.	20-01-2021	[13-01-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 309 en 35 420 , nr. 217
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, de regeling ook te laten gelden voor ondernemers die zich hebben ingeschreven in het Handelsregister tussen 30 september 2019 en 1 januari 2020.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, een oplossing te creëren voor deze schrijnende gevallen en deze op individuele basis opnieuw te beoordelen door binnen RVO daar een aparte commissie voor in te richten.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 233
Graaf, M. de (PVV) Martels, M.R.H.M. von (CDA)	Spreekt uit dat het belangrijk is dat er snel een voucherbank voor de reisbranche komt om te voorkomen dat bedrijven failliet gaan wanneer de vouchers moeten worden uitbetaald.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 252
Lee, T.M.T. van der (GL) Aartsen, A.A. (VVD) Schonis, R.A.J. (D66)	Verzoekt de regering om voor 1 december samen met de reisbranche te komen tot een voorstel voor een kredietfaciliteit in de vorm van een voucherbank gekoppeld aan de bestaande vouchers.			
Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om kopen op afspraak en een afhaalfunctie voor bestellingen mogelijk te maken zodra het epidemiologisch beeld dit toestaat en indien dit door ondernemers (en de brancheorganisaties) op een verantwoorde manier wordt vormgegeven.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Overgenomen door VWS en afgedaan met Kamerbrief 25 295 , nr. 950
Brenk, C.M. van (50PLUS)	Verzoekt de regering, alles op alles te zetten om de startersregeling eerder in te zetten dan nu is gepland.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Martels, M.R.H.M. von (CDA) Aartsen, A.A. (VVD) Schonis, R.A.J. (D66)	Verzoekt de regering, om samen met publieke en private partners uit de Taskforce gastvrijheidseconomie te onderzoeken hoe mkb-ondernemers in de toeristische sector beter gebruik kunnen maken van bestaande regelingen en instrumenten die innovatie,	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 26 419 , nr. 95

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	digitalisering en duurzaamheid bevorderen, en de Kamer hierover in januari 2021 te informeren.			
Azarkan, F. (DENK)	Verzoekt het kabinet, om met de decentrale overheden in overleg te gaan, teneinde een substantiële huurverlaging te bewerkstelligen ten behoeve van getroffen ondernemers.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Heerma, P.E. (CDA) Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD)	Verzoekt de regering, om in overleg met Koninklijke Horeca Nederland te bezien hoe terrassen veilig en verantwoord open kunnen en dit mee te nemen bij het volgende besluitvormingsmoment op 8 maart.	25-02-2021	[24-02-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 25 295 , nr. 1135
Bruins, E.E.W. (CU) Martels, M.R.H.M. von (CDA) Aartsen, A.A. (VVD) Schonis, R.A.J. (D66)	Verzoekt de regering, om in overleg met de toeristische sector, provincies en gemeenten te komen tot een actieplan voor de toeristische sector waarbij de prioriteiten voor het komende toeristenseizoen worden geadresseerd, en de Kamer hierover uiterlijk in januari 2021 te informeren.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Toerisme	Afgedaan met Kamerstuk 26 419 , nr. 95
Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering om, naast het verstrekken van adequate noodsteun, onderzoek te verrichten naar de langeretermijneffecten, te verkennen welke middelen en maatregelen nodig zijn om de structurele economische schade en de aantasting van de verblijfskwaliteit en aantrekkelijkheid te herstellen en hierbij de koepelorganisaties van horeca, detailhandel en de culturele voorzieningen te betrekken.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Toerisme	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Haga, W.R. van (FvD)	Verzoekt de regering, om, in samenwerking met de brancheorganisaties, heropeningsplannen of exit strategieën te ontwikkelen voor de diverse gesloten branches met het oog op een zo snel mogelijke openstelling, indien dit verantwoord mogelijk is.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan door Ministerie VWS met Kamerstuk 35 669 , nr. 26
Moorlag, W.J. (PvdA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, onafhankelijk en deskundig te laten onderzoeken op welke wijze de financieringsstructuur van de reissector minder kwetsbaar kan worden gemaakt en daarbij relevante partijen, zoals consumentenorganisaties en (mkb-)reisondernemers, te betrekken.	03-11-2020	Parlementaire agenda [29-10-2020] - VAO Toerisme	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, in gesprek te gaan met deze sector om te bezien hoe het herstel van deze sector	18-05-2021	Parlementaire agenda [12-05-2021] - Debat over de	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	gestimuleerd kan worden en te bezien of en hoe meer passende financiële steun mogelijk is.		ontwikkelingen rondom het coronavirus	
Amhaouch, M. (CDA) Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, om via het Invest in Holland Network, in overleg met de SER, in kaart te brengen wat in de praktijk de kansen en uitdagingen voor Nederland zijn op het gebied van reshoring, en hierover de Kamer nader te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 131
Amhaouch, M. (CDA) Wiersma, A.D. (VVD)	Verzoekt de regering, de inzet van de NFIA op brexit voorlopig te handhaven en te onderzoeken of de NFIA voldoende geëquipeerd is voor deze uitdagingen, en de Kamer hier uiterlijk medio 2021 over te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 29 826 , nr. 131
Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, samen met de maritieme sector werk te maken van een maritiem herstelplan, en daarbij te bezien wat de mogelijkheden zijn voor cofinanciering, of defensieopdrachten naar voren gehaald kunnen worden en hoe Europese fondsen benut kunnen worden.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Kent, B. van (SP) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, de reisbranche tegemoet te komen in de annuleringskosten die ondernemers hebben moeten maken en die niet binnen het huidige steunpakket vallen, en dit op eenzelfde manier vorm te geven als de voorraadregeling voor de detailhandel en horeca, met een procentuele opslag die past bij de hoogte van deze annuleringskosten, zodat het samen met de vorige week aangekondigde wijzigingen in de TVL kan worden gerealiseerd.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/ MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Bruins, E.E.W. (CU) Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om samen met brancheorganisaties de groep ondernemers die geen geld ontvangen uit de reguliere TVL omdat ze onvoldoende referentietoemzet hebben en zijn ingeschreven buiten deze periode, goed in kaart te brengen; verzoekt de regering, tevens dit voor 1 maart aan de Kamer te rapporteren.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/ MSZW/MFIN	Afgedaan met Aanhangsel van de Handelingen nr. 2363
Amhaouch, M. (CDA) Stoffer C. (SGP) Aartsen, A.A. (VVD) Bikker, M.H. (CU) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, om voor de deadline van 18 mei aanstaande een besluit te nemen over een oplossing voor de referentieproblematiek in de TVL Q2, en de Kamer hierover te informeren.	12-05-2021	Parlementaire agenda [12-05-2021] - Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 270

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Amhaouch, M. (CDA) Palland, H.M. (CDA)	Verzoekt de regering, in overleg met de evenementensector en de VNG de mogelijkheden te onderzoeken van 'dynamische evenementenvergunningen', die kunnen meebewegen met de actuele coronasituatie, bijvoorbeeld door het laten ingaan van een vergunning op het moment dat evenementen landelijk weer zijn toegestaan en ruimte in een vergunning voor verschillende coronascenario's waarbinnen een organisator kan schakelen.	02-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 309
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt het kabinet, te waarborgen dat bij strengere coronamaatregelen naast supermarkten ook andere winkels die levensmiddelen verkopen open kunnen blijven zoals bakkers, groentewinkels, viswinkels, slagers, drogisterijen en slijterijen.	03-11-2020	[28-10-2020] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan door VWS met Kamerstuk 25 295 , nr. 800
Smeulders, R.H.M. (GL) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om op korte termijn met voorstellen te komen om de juridische positie van huurders te versterken om tot huurverlaging te komen als er sprake is van sluiting als gevolg van coronamaatregelen; verzoekt de regering, tevens met huurders, verhuurders en banken om tafel te gaan om te komen tot een akkoord over huurverlaging voor bedrijven die zijn gesloten vanwege coronamaatregelen.	09-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Dijk, G.J. van (PvdA)	Verzoekt de regering, om de vastelastendrempel te verlagen of andere maatregelen te treffen om deze kleine ondernemers te steunen.	09-02-2021	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 235
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om samen met meerdere brancheorganisaties het initiatief te nemen om naar het voorbeeld van het fieldlab evenementen grootschalig fieldlabs op te starten waar concepten op wetenschappelijke wijzen kunnen worden beproefd zodat deze kunnen worden uitgerold in de economie.	29-09-2020	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420 , nr. 237
Krol, H.C.M. (Krol)	Verzoekt de regering om te bezien of restauranthouders die hun zaak coronaproef hebben ingericht, vrijgesteld kunnen worden van de lockdown.	03-11-2020	[28-10-2020] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan door Ministerie VWS met Kamerstuk 25 295 , nr. 1241
Futselaar, F.W. (SP)	Verzoekt de regering, desnoods in overleg met de sector, te komen tot garanties dat deze situatie zich niet meer kan voordoen	26-01-2021	Parlementaire agenda [20-01-2021] - Wetsbehandeling ingepland inzake Telecommunicatiewet	Afgedaan met Kamerstuk 30 821 , nr. 151
Ceder, D.G.M. (CU)	Verzoekt de regering, om voor de kabinetsformatie scenario's voor te	29-6-2021	Parlementaire agenda [28-06-2021] Debat	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Van den Berg, J.A.M.J. (CDA) Kuiken, A.H (PvdA)	bereiden om te komen tot structurele verlaging van de kosten van telecom en nutsvoorzieningen en daarbij oog te hebben voor de eind dit jaar aflopende subsidieregelingen		Koninkrijksrelaties	
Jong, R.H. de (D66) Amhaouch, M. (CDA) Van Strien, P.J.T. (VVD)	Verzoekt de regering, om de knelpunten die er zijn om Wetsus op korte termijn als TO ₂ -instelling te erkennen in kaart te brengen en oplossingsrichtingen hiervoor te schetsen, en de Kamer voor de begrotingsbehandeling EZK hierover te informeren	29-6-2021	Parlementaire agenda [17-06-2021] Debat bedrijfslevenbeleid en innovatie	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66) Van Strien, P.J.T. (VVD) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering, te onderzoeken welke mogelijkheden er bestaan om de introductie van zonneauto's te versnellen, waaronder een gedifferentieerde benadering in regelgeving, en de Kamer hier voor de begrotingsbehandeling EZK over te informeren	29-6-2021	Parlementaire agenda [17-06-2021] Debat bedrijfslevenbeleid en innovatie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Van Strien, P.J.T. (VVD) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, zich in te spannen om het momentum niet voorbij te laten gaan, zodat de potentiële Nederlandse deelnemers in staat zijn om met hun Europese partners deze projecten voor te bereiden	29-6-2021	Parlementaire agenda [17-06-2021] Debat bedrijfslevenbeleid en innovatie	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Jong, R.H. de (D66)	Verzoekt de regering, samen met decentrale overheden, kennisinstellingen en bedrijven een plan van aanpak te maken om de spreiding, positie en verdere ontwikkeling van het toegepast onderzoek in de regio, waaronder in eerdergenoemde landsdelen, en daarmee in heel Nederland, te bevorderen, ook met aandacht voor de toegankelijkheid van het brede mkb, waarover een volgend kabinet vlot en goed geïnformeerd een afweging kan maken, en de Kamer hierover vóór 1 januari 2022 te informeren.	29-6-2021	Parlementaire agenda [17-06-2021] Debat bedrijfslevenbeleid en innovatie	Onderhanden
Haga W.R. van (Groep Van Haga) Palland, H.M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt het kabinet, te onderzoeken hoe de BOR kan worden verbeterd zodat er meer sprake is van een gelijk speelveld	29-6-2021	Parlementaire agenda [9-06-2021] Debat Ondernemen en Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering, alvast te starten met het maken van een plan van aanpak om te verkennen wat nodig is voor het op- en inrichten van een kredietregister, zodat een volgend kabinet hierover vlot en goed geïnformeerd een afweging kan maken, en de Kamer hierover voor 1 januari 2022 te informeren.	29-6-2021	Parlementaire agenda [9-06-2021] Debat Ondernemen en Bedrijfsfinanciering	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Aartsen, A.A. (VVD) Haga W.R. van (Groep Van Haga) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt het kabinet, te onderzoeken hoe de bezits- en voortzettingseis binnen de BOR kan worden geharmoniseerd met andere EU-landen zodat er meer sprake is van een gelijk speelveld voor onze familiebedrijven	29-6-2021	Parlementaire agenda [9-06-2021] Debat Ondernemen en Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Jong, R.H. de (D66) Aartsen, A.A. (VVD) Amhaouch, M. (CDA)	Verzoekt de regering, om de beschikbare € 150 mln voor de fondsversteking van de ROM's ook in te zetten voor het ondersteunen van de doelgroep van de COL	29-6-2021	Parlementaire agenda [9-06-2021] Debat Ondernemen en Bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Ginneken, L.M. van (D66) Lee, T.M.T. van der (GL) Kathmann, B.C. (PvdA)	Verzoekt de regering, de termijn waarop mobiele telecomaانبieders hun netwerk opgeschoond moeten hebben openbaar te maken en aan te geven of hieraan mobiele telecomaانبieders compensatie voor geboden is	29-6-2021	Parlementaire Agenda [29-06-2021] Debat over buitenlandse spionage via mobiele netwerken	Onderhanden
Ginneken, L.M. van (D66) Lee, T.M.T. van der (GL) Kathmann, B.C. (PvdA) Rajkowski Q.M. (VVD)	Verzoekt de regering, direct na de datum waarop mobiele telecomaانبieders hun netwerk opgeschoond moeten hebben een audit uit te voeren of de netwerken adequaat opgeschoond zijn, en de Kamer daarover te informeren	29-6-2021	Parlementaire Agenda [29-06-2021] Debat over buitenlandse spionage via mobiele netwerken	Onderhanden
Dijk I. van (CDA)	Verzoekt de regering, ter aanvulling op de genomen en geplande stappen uit de Kamerbrief van 16 juni 2021 (Kamerstuk 30 821, nr. 143) een analyse te maken van de rol van cyberveiligheid bij (het gebruik van) apps en mobiele toestellen, en risico's en kwetsbaarheden in kaart te brengen; verzoekt de regering, daarbij expliciet aandacht te besteden aan hoe kinderen beter zouden kunnen worden beschermd	29-6-2021	Parlementaire Agenda [29-06-2021] Debat over buitenlandse spionage via mobiele netwerken	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL) Ginneken, L.M. van (D66)	Verzoekt de regering, te onderzoeken op welke wijze het gebruik van Open RAN-technologie in het Nederlandse telecomnetwerk bevorderd zou kunnen worden en wat de voordelen en nadelen hiervan zijn	29-6-2021	Parlementaire Agenda [29-06-2021] Debat over buitenlandse spionage via mobiele netwerken	Onderhanden
Amhaouch, M. (CDA) Aartsen, A.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om via de VNG een oproep te doen aan gemeentes voor snelle vergunningverlening indachtig de motie-Amhaouch/Palland (35 669, nr. 20), extra standplaatsruimte en coulance met het innen van pachtgelden.	08-06-2021	Parlementaire agenda [02-06-2021] - Debat steun- en herstellpakket met MEZK/MSZW/MFIN.	Onderhanden

Tabel 98 Stand van zaken moties Staatssecretaris van EZK K&E parlementair jaar 2020–2021 (Tweede Kamer)

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Tijssen J. (PvdA)	Verzoekt de regering, bij haar onderzoek naar de productie van	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2020	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Lee T.M.T. van der (GL)	biomassa de milieuorganisaties uit Estland te betrekken		Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	
Stoffer C. (SGP) Bontenbal H. (CDA) Plas C.A.M. van der (BBB) Grinwis P.A. (CU)	Verzoekt de regering, zich in te zetten voor een innovatieprogramma energie uit water, inclusief grootschalige demonstratieprojecten en aantrekking van Europese financiering hiervoor	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Stoffer C. (SGP) Bontenbal H. (CDA) Plas C.A.M. van der (BBB) Grinwis P.A. (CU) Erkens S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering te onderzoeken hoe bij de vormgeving van de SDE++-regeling rekening gehouden kan worden met de systeemkosten die energiebronnen met zich meebrengen en die via de transporttarieven gefinancierd worden, en de Kamer hierover voor het einde van het jaar te informeren	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Plas C.A.M. van der (BBB) Stoffer C. (SGP) Haga W.R. van (Groep van Haga) Den Haan N.L. (Fractie Den Haan)	Verzoekt het kabinet, in kaart te brengen wat de potentie is van het opwekken van energie uit zonnepanelen op vangrails en in wegbermen langs snelwegen, alsmede door het overkappen van snelwegen en parkeerterreinen met zonnedaken;	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Grinwis P.A. (CU) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, onderzoek te ondersteunen naar validatie van de potentiële opbrengst van Dynamic Tidal Power-energiedammen in zee, daarbij onder meer Deltares en de TU Delft te betrekken en de potentie in een waterloopkundig laboratorium te toetsen, en de Kamer over de voortgang binnen een jaar te informeren	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Grinwis P.A. (CU) Bontenbal H. (CDA)	Verzoekt de regering, te verkennen of en hoe buurtbatterijen een effectieve, kostenefficiënte en veilige bijdrage kunnen leveren aan de energietransitie en specifiek aan het oplossen van het tekort aan netcapaciteit en op basis van deze verkenning aan de Kamer voor te leggen hoe daar gevolg aan wordt gegeven	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Grinwis P.A. (CU) Bontenbal H. (CDA)	Verzoekt de regering, de voor- en nadelen van een schot voor warmte in de SDE++ in kaart te brengen, en de Kamer hier in het najaar over te informeren	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden
Van der Lee T.M.T. (GL)	Verzoekt de regering, om te verkennen welke kennislacunes voor EuW-technologieën moeten worden ingevuld om op een kostenefficiënte wijze bij te dragen aan de nationale energietransitie; verzoekt de regering, tevens hiertoe te bewerkstelligen dat	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendeбат Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	indien na invulling van de kennislacunes gebleken is dat een kostenefficiënt nationaal potentieel wel aanwezig blijkt, te overwegen die technologieën op te nemen in de Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma's en in de integrale kennis- en innovatieagenda van het Klimaatakkoord			
Van der Lee T.M.T. (GL) Bontenbal H. (CDA)	Verzoekt de regering, een normering voor te bereiden die de uitrol van hybride warmtepompen stimuleert,	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Teunissen C. (PvdD) Van Raan L. (PvdD)	Verzoekt de regering, om er in Europa voor te pleiten om bij de herziening van de RED II te rekenen met de werkelijke uitstoot van houtige biomassa,	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, met betrokken partijen de knelpunten te inventariseren en zich maximaal in te spannen om het project WarmtelinQ tot een positief besluit te brengen, uiterlijk 1 oktober;	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Grinwis P.A. (CU)	Verzoekt de regering, te onderzoeken onder welke voorwaarden energie-certificaten in Nederland tot een effectieve bijdrage aan energiebesparing in de gebouwde omgeving kunnen leiden en daarbij aandacht te besteden aan de effecten op de draagkracht van lage inkomens,	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Amhaouch M. (CDA)	Verzoekt de regering, in samenspraak met onderzoekinstellingen en bedrijven te bezien of, en zo ja, gericht op welke technologieën een onderzoeksprogramma opgezet kan worden om te werken aan technologieën voor het realiseren van negatieve emissies,	8-7-2021	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Erkens S.P.A. (VVD) Thijssen J. (PvdA)	Verzoekt de regering in overleg te treden met de directie van Tata Steel IJmuiden en de FNV om het gewenste onderzoek mogelijk te maken en daarbij in ieder geval te betrekken: - de CO2-reductie over tijd; - het benodigde koolstofbudget totdat er klimaatneutraal staal wordt geproduceerd;- de benodigde investeringen en subsidies; - de impact op andere vormen van uitstoot; - de impact op de omliggende regio;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee T.M.T. van der (GL) Boucke R.M. (D66) Thijssen J. (PvdA)	Verzoekt de regering, te inventariseren of en zo ja welke obstakels er momenteel nog liggen voor het zo optimaal mogelijk matchen van transitieplannen van	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	de grootste CO2-uitstoters met het bestaande instrumentarium, en welke mogelijke additionele maatregelen dit verder kan verbeteren,			
Bontenbal H. (CDA) Thijssen J. (PvdA)	Verzoekt de regering samen met de netbeheerders te onderzoeken of en in welke vorm een prioriteringskader duidelijkheid kan bieden bij een gebrek aan netcapaciteit;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Boucke R.M. (D66)	Verzoekt de regering het PBL te vragen de KEV niet alleen tot 2030, maar ook tot 2050 te laten rekenen; Verzoekt de regering het PBL te vragen het effect van import en export van elektriciteit in de KEV helder te kwantificeren;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Erkens S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering een gedegen optimalisatiestudie te laten uitvoeren om inzicht te krijgen wat een kosten-optimale energiemix in 2050 kan zijn rekening houdend met beperkende condities en met alle beschikbare opties;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Bontenbal H. (CDA) Grinwis P.A. (CU)	Verzoekt de regering om bij de vertaling van de Europese 55%-reductiedoelstelling naar het Nederlandse klimaatbeleid een aanpak mee te nemen die zich richt op het maken van gerichte ambitieuze maatwerkafspraken met de twaalf grootste uitstoters, een aanpak die reductie vraagt op die specifieke plekken waar meer mogelijk is;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Boucke R.M. (D66) Erkens S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering om snel inzichtelijk te maken welke no-regret maatregelen al genomen kunnen worden in demissionaire status voor de verduurzaming van de industrie, Verzoekt de regering om te inventariseren wat in de komende vier jaar nodig is aan investeringen voor de energie infrastructuur en de transportcapaciteit op het elektriciteitsnet om te kunnen voldoen aan de klimaatdoelen en de Kamer uiterlijk 1 november hierover te informeren;	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Boucke R.M. (D66) Thijssen J. (PvdA) Lee T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering om zich tot het uiterste in te spannen om dwangsommen te voorkomen door ze uiterlijk met Prinsjesdag 2021 de nodige maatregelen voor te bereiden waarmee het klimaatdoel van 25% CO2-reductie kan worden gehaald,	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Thijssen J. (PvdA) Lee T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, om samen met de decentrale overheden te onderzoeken welke ruimte er	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Bontenbal H. (CDA) Dassen L.A.J.M. (Volt) Boucke R.M. (D66)	bestaat, met inachtneming van zorgvuldigheid en rechtvaardigheid, voor het versnellen van de bestaande doorlooptijden voor netuitbreidingen als gevolg van besluitvormingsprocedures,			
Erkens S.P.A. (VVD) Bontenbal H. (CDA)	Verzoekt de regering om bij de noodzakelijke aanpassing van de nationale Klimaatwet als gevolg van het aannemen van de Europese klimaatwet te bekijken hoe om te gaan met emissies van geïmporteerd en geëxporteerde elektriciteit,	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Thijssen J. (PvdA) Lee T.M.T. van der (GL) Bontenbal H. (CDA) Dassen L.A.J.M. (Volt) Boucke R.M. (D66)	Verzoekt de regering, om samen met de decentrale overheden te onderzoeken welke ruimte er bestaat, met inachtneming van zorgvuldigheid en rechtvaardigheid, voor het versnellen van de bestaande doorlooptijden voor netuitbreidingen als gevolg van besluitvormingsprocedures,	8-7-2021	Parlementaire agenda [8-7-2021] Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om de beschikbare nationale en internationale coronaherstelgelden in te zetten ten behoeve van een groen herstel; verzoekt de regering, om de aanwijzing van windparken op zee, met inachtneming van de afspraken in het Noordzeeakkoord, te versnellen en dit jaar te borgen dat minimaal 10 gigawatt wordt aangewezen, en de Kamer over de voortgang te informeren in oktober 2021.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Paternotte, J.M. (D66) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, in overleg te treden met de provincies in de grensregio en de provincies die hebben aangegeven experimenteerruimte te wensen voor grensoverschrijdende duurzame energieprojecten en te bezien of hier bilaterale afspraken met buurlanden over gemaakt kunnen worden.	17-11-2020	Begrotingsbehandeling BZK 15 okt. 2020	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie BZK
Leijten, R.M. (SP) Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Raan, L. van (PvdD) Stoffer C. (SGP) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, zeker te stellen dat de invoering van de Wijziging van de Wet verbod op kolen niet zal leiden tot het toekennen van extra subsidiegeld dan wel nieuwe subsidiebeschikkingen voor de bij- en meestook van biomassa in kolencentrales.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, in het toekennen van SDE++-subsidies verstandig te anticiperen op de gestegen en nog steeds stijgende	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 332

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	ETS-prijs voor CO ₂ , zodat het tempo van de energietransitie omhooggaat en zo veel mogelijk wordt voorkomen dat reserves in de SDE++ verder oplopen.			
Mulder, A.H. (CDA) Stoffer C. (SGP) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om de ontwikkeling van de energierekening zorgvuldig in de gaten te houden, en wanneer nodig de Kamer hierover te informeren.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, om te onderzoeken hoe het systeem van garanties van oorsprong wel kan leiden tot een additionele groei aan groene stroom.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Wilders, G. (PVV) Staaï C.G. van der (SGP) Heerma, P.E. (CDA) Dijkhoff, K.H.D.M. (VVD)	Verzoekt de regering, een marktconsultatie te houden onder welke voorwaarden marktpartijen bereid zijn te investeren in kerncentrales in Nederland, te onderzoeken welke publieke ondersteuning daarvoor nodig is en te verkennen in welke regio's er belangstelling is voor de realisering van een kerncentrale.	17-09-2020	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Sienot, M.F. (D66)	Spreekt uit dat om bovengenoemde overwegingen geen kerncentrale wordt gerealiseerd in de provincie Groningen.	10-03-2021	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Diertens, A.E. (D66) Sienot, M.F. (D66) Harbers, M.G.J. (VVD)	Verzoekt de regering, om in het plan voor het nationale waterstofprogramma in te gaan op hoe zij de ontwikkeling van groene waterstof gepaard laat gaan met de nodige groei aan schone energieopwekking in Nederland, zodat er daadwerkelijk CO ₂ -reductie wordt gerealiseerd, hoe bestaande gasinfrastructuur kan worden gebruikt voor groene waterstof en hoe de kansen benut worden van het importeren van groene waterstof uit het buitenland; verzoekt de regering, tevens om in de eerste helft van 2021 de Kamer hierover te rapporteren	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Groot, P.C. de (VVD) Boucke, R.M. (D66) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om de beschikbare nationale en internationale coronaherstelgelden in te zetten ten behoeve van een groen herstel; verzoekt de regering, om de aanwijzing van windparken op zee, met inachtneming van de afspraken in het Noordzeeakkoord, te versnellen en dit jaar te borgen dat minimaal 10 gigawatt wordt aangewezen, en de Kamer over de voortgang te informeren in oktober 2021.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Kröger, S.C. (GL) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, alvast rekening te houden met een grotere opgave voor windenergie op zee door bijvoorbeeld alvast extra locaties vast te stellen in 2021.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Motie onderhanden door lenW
Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, alle beschikbare SDE-middelen uit te geven aan de doelen van de SDE+ , en daarover in elke EZK-begroting te rapporteren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 329
Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66)	Verzoekt de regering, om te onderzoeken wat de effecten zullen zijn indien de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie in verband met beperking van de CO ₂ -emissie ook na 2025 van kracht blijft.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om in de AMvB over de nadeelcompensatie zorg te dragen voor een methodiek die overcompensatie voorkomt en een mechanisme bevat waarmee de minister overcompensatie terugvordert als achteraf blijkt dat er te veel gecompenseerd wordt.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Beckerman, S.M. (SP)	Spreekt uit dat er een goede oplossing moet komen voor de medewerkers in de centrale en keten, minimaal gelijk aan de regeling getroffen bij de kolencentrale Hemweg; verzoekt de regering, de Kamer hier op zo kort mogelijke termijn over te informeren.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk gecombineerde tendermodellen voor de combinatie van wind op zee en waterstofproductie verder uit te werken en een beoordeling van het huidige wettelijke kader uit te voeren, zodat een volgend kabinet eventuele wetswijzigingen kan doorvoeren.	09-02-2021	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, om bij de herziening van de richtlijn energiebelastingen in te zetten op uitfasering van fossiele subsidies in de energiebelasting, waarbij het mondiale speelveld in het oog wordt gehouden, Verzoekt de regering, bij de nationale evaluatie van de energiebelasting en ODE, die in het eerste kwartaal van 2021 wordt afgerond, in te gaan op deze vrijstellingen.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 330 en Kamerstuk 30 196 , nr. 752
Mulder, A.H. (CDA) Stoffer C. (SGP) Erkens, S.P.A. (VVD)	Verzoekt de regering, om te bezien of het nodig is om aanvullend een voorziening te treffen indien blijkt dat er toch gevolgen optreden voor	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Boucke, R.M. (D66)	de werkgelegenheid ten gevolge van deze maatregel; verzoekt de regering, om in dat geval in te zetten op omscholingstrajecten en werkbegeleidingstrajecten voor werknemers van kolencentrales zodat de gevolgen voor hen en de lokale gemeenschappen zo beperkt mogelijk blijven, waarvoor eventueel de Voorziening werkgelegenheidseffecten energietransitie kan worden aangesproken; verzoekt de regering, hierover in dat geval tijdig een plan van aanpak aan de Kamer terug te koppelen.			
Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, om te onderzoeken hoe bij tenders en aanbestedingen van windmolenparken op zee eisen kunnen worden gesteld aan goede milieu en arbeidsomstandigheden bij de bouw en plaatsing van de windturbines;	09-02-2021	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, op basis van de resultaten van dit onderzoek een eisenlijst te ontwerpen, en de Tweede Kamer hierover te informeren voor 2022.			
Mulder, A.H. (CDA) Harbers, M.G.J. (VVD)	Verzoekt de regering, met onder andere de netbeheerders in gesprek te gaan over een oplossing, waardoor er duidelijkheid komt over de randvoorwaarden voor demonstratieprojecten voor waterstof in de gebouwde omgeving, en de Kamer hierover in het voorjaar van 2021 te informeren.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	18-06-2021 Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 718
Kops, A. (PVV)	Spreekt steun uit voor de oprichting van de 100% beleidsdeelneming Bonaire Brandstof Terminals B.V.	22-04-2021	Parlementaire agenda [22-04-2021] - Bonaire Brandstof Terminal	Afgedaan met Kamerstuk 35 632 , nr. 17
Kuiken, A.H. (PvdA)	Verzoekt de regering, het openbaar lichaam Bonaire c.q. WEB actief te faciliteren bij het spoedig verkrijgen van voldoende middelen/subsidies om het verduurzamingsplan uit te voeren op een wijze die bijdraagt aan een structurele verlaging van de tarieven	29-6-2021	Parlementaire agenda [28-06-2021] Debat Koninkrijksrelaties	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA) Raan, L. van (PvdD) Bromet, L. (GL) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA) Wuite, J. (D66)	Verzoekt de regering, om met de (BES) eilanden een routekaart met bijbehorende financiële middelen op te stellen hoe Caribisch Nederland stappen kan zetten naar klimaat neutrale energievoorziening en hierbij de mogelijkheden van Ocean Thermal Energy Conversion mee te nemen.	22-04-2021	Parlementaire agenda [22-04-2021] - Bonaire Brandstof Terminal	Onderhanden
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, de oprichtingsakte van BBT zodanig	22-04-2021	Parlementaire agenda [22-04-2021] - Bonaire	Afgedaan met Kamerstuk 35 632 ,

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Bromet, L. (GL)	aan te passen dat niet langer alleen wordt gesproken over brandstofopslag maar ook over hernieuwbare energie, en hiermee de toekomstbestendigheid te garanderen		Brandstof Terminal	nr. 17
Erkens, S.P.A. (VVD)				
Boucke, R.M. (D66)				
Grinwis, P.A. (CU)				
Thijssen, J. (PvdA)				
Wuite, J. (D66)				
Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om in overleg met de netwerkbedrijven concrete beleidsvoorstellen uit te werken om de piekbelasting op het elektriciteitsnetwerk te verminderen, en de Kamer hier voor de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021 over te informeren.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023 , nr. 268
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, om in gesprek te gaan met de energiecoöperaties over knelpunten bij het verzekeren van zon-op-dakprojecten; verzoekt de regering, tevens een onafhankelijk onderzoek in te stellen naar de factoren, zoals installatie, dakisolatie en constructie, van zonnepanelen op daken die van invloed zijn op de verzekeraarbaarheid.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239 , nr. 329.
Moorlag, W.J. (PvdA)				
Harbers, M.G.J. (VVD)				
Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, te borgen dat telkens de laatste inzichten in de bescherming van de natuur en ecologie worden meegenomen in de voorwaarden die worden gesteld aan de windparken in de kavelbesluiten;	09-02-2021	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Afgedaan met Kamerstuk 35 092 , nr. 28
Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, om in afstemming met het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de bescherming van de ecologie mee te nemen bij het vormgeven van de kavelbesluiten; Verzoekt de regering, om in het ecologisch onderzoek van het Rijk nadrukkelijk aandacht te geven aan de kansen die windparken bieden voor natuurherstel.			
Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, te onderzoeken welke behoefte er is Van burgerparticipatie bij windparken op zee en uit te werken hoe aan deze burgerparticipatie vorm kan worden gegeven.	09-02-2021	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
Moorlag, W.J. (PvdA)				
Dik-Faber, R.K. (CU)	Verzoekt de regering, om deze studiegroep te vragen om voorstellen op te halen bij alle partners van het Klimaatakkoord die bijdragen aan 55% CO ₂ -reductie in 2030;	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 668
Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, tevens dat in vervolg op het rapport ook input wordt opgehaald uit de brede samenleving, zoals bewonersorganisaties, midden- en			

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
	kleinbedrijven en studenten, en deze uit te werken tot concrete maatregelen, zodat deze ook beschikbaar zijn bij de kabinetsformatie.			
Leijten, R.M. (SP) Raan, L. van (PvdD)	Verzoekt de regering, de uitstoot door de bijstook van biomassa voortaan te meten, en de Kamer hierover te informeren.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan met Kamerstuk 35 668 , nr. 45
Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, indachtig de aanbevelingen van de Raad van State te komen tot een verbeterd wetgevingsprogramma.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Lee, T.M.T. van der (GL) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, om de Kamer uiterlijk 1 juli te informeren over de resterende opgave voor 2021 en welke aanvullende maatregelen mogelijk zijn voor de uitvoering van het Urgendavonnis, en die passen binnen het langetermijnklimaatbeleid van 2030 en 2050.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 810
Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, krachtig te bevorderen dat alternatieven voor de hinderlijke verlichting worden ontwikkeld en toegepast.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden door Ministerie IenW
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Bruins, E.E.W. (CU) Lee, T.M.T. van der (GL) Moorlag, W.J. (PvdA) Sienot, M.F. (D66) Harbers, M.G.J. (VVD)	Verzoekt de regering, in samenwerking met IPO en VNG decentrale overheden actiever te ondersteunen in het kunnen borgen van financiële participatie bij hernieuwbare-energieprojecten, bijvoorbeeld met standaarden en best practices, te bezien of hiervoor aanvullend juridisch instrumentarium nodig is, en de Kamer over de voortgang in het voorjaar 2021 te informeren.	10-11-2020	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, te bevorderen dat in de RES-en ook aandacht wordt besteed aan de energiebesparingsopgave in de gebouwde omgeving, en die ook inzichtelijk te maken.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 672
Dik-Faber, R.K. (CU) Sienot, M.F. (D66)	Verzoekt de regering, te bevorderen dat in de uitwerking van de concept-RES-en HET STREVEN NAAR 50 procent lokaal eigendom van hernieuwbare energie concreet wordt ingevuld, waarbij energie coöperaties worden ondersteund in de ontwikkeling en professionalisering, goede voorbeelden worden gedeeld en de energie wordt benut die er is bij de talloze burgerinitiatieven.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Mulder, A.H. (CDA) Beckerman, S.M. (SP)	Verzoekt de regering om een algemene inventarisatie van datacenters (hoeveel datacenters er (in ontwikkeling) zijn, hoeveel stroom deze (gaan) verbruiken, welke energiebronnen zij gebruiken te onderzoeken hoe deze datacenters hun stroomverbruik kunnen minderen.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 675
Moorlag, W.J. (PvdA)	Verzoekt de regering, met het bedrijfsleven in overleg te treden om de nalevingsgraad te verhogen, dit krachtig te stimuleren en met de medeoverheden in overleg te treden om het toezicht en de handhaving te verbeteren, en de Kamer over de uitkomsten te informeren.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, om bij de hervorming van de energiebesparingsverplichting te onderzoeken wat het effect en de wenselijkheid is van het opleggen van energiebesparingsverplichtingen aan ETS-bedrijven en het uitbreiden van de Erkende Maatregelenlijst met universele maatregelen die binnen de industrie kunnen worden genomen.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Sienot, M.F. (D66) Harbers, M.G.J. (VVD)	Verzoekt de regering, een routekaart datawarmte op te stellen.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 675
Dik-Faber, R.K. (CU) Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Beckerman, S.M. (SP) Raan, L. van (PvdD) Moorlag, W.J. (PvdA) Sienot, M.F. (D66) Stoffer C. (SGP)	Verzoekt de regering, een overzicht voor te bereiden waarin de mogelijkheden van burgerpanels met de voor- en nadelen en de ervaringen in Nederland en in het buitenland worden beschreven, en deze voor de verkiezingen van maart 2021 te presenteren, zodat eventuele besluitvorming hierover bij de kabinetsformatie kan plaatsvinden.	13-10-2020	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 674
Lodders, W.J.H. (VVD) Mulder, A.H. (CDA)	Verzoekt de regering, de voorkeur voor een Europese ETS-oplossing te bevestigen en scenario's uit te werken waarin met Europese regelgeving de Nederlandse doelstellingen ook kunnen worden behaald, inclusief het onder ETS waarden van scope 2- en scope 3-emissies, zodat een gelijk speelveld wordt gecreëerd en uiteindelijk een binnenlandse heffing overbodig kan worden, en de Kamer hierover te informeren in het eerste halfjaar van 2021.	12-11-2020	Parlementaire agenda [11-11-2020] - Behandeling Pakket Belastingplan 2021 (Wet ODE/CO ₂ heffing)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 , nr. 757
Lodders, W.J.H. (VVD)	Verzoekt de regering tevens, waar dat niet het geval is, hier zo nodig	12-11-2020	Parlementaire agenda [11-11-2020] - Behandeling Pakket	Afgedaan met Kamerstuk 32 813 ,

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Mulder, A.H. (CDA)	flankerend beleid op vorm te geven.		Belastingplan 2021 (Wet ODE/CO ₂ heffing)	nr. 757 en Kamerstuk 32 813, nr. 733
Kröger, S.C. (GL) Lee, T.M.T. van der (GL)	Verzoekt de regering, de samenhang tussen de duurzame opwek van stroom en de elektrificatie van de industrie in beeld te brengen, en dit met behulp van de Cluster Energie strategieën te betrekken bij het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat.	08-12-2020	Parlementaire agenda [03-12-2020] – 2e termijn Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Leijten, R.M. (SP) Mulder, A.H. (CDA) Lee, T.M.T. van der (GL) Erkens, S.P.A. (VVD) Boucke, R.M. (D66) Grinwis, P.A. (CU) Thijssen, J. (PvdA)	Verzoekt de regering, in te zetten op een zo snel mogelijke modernisering van het ECT-verdrag, zodat het beter aansluit bij ontwikkelingen in de energietransitie en er wordt voorkomen dat arbitragezaken worden aangespannen die de verduurzaming van onze energievoorziening juist tegenwerken.	18-05-2021	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	De uitvoering van deze motie is overgedragen aan Ministerie van BZ
Stoffer C. (SGP) Erkens, S.P.A. (VVD) Eppink, D.J. (JA21) Erkens, S.P.A. (VVD) Bontenbal, H. (CDA)	Verzoekt het kabinet, om in Europa samen met Frankrijk en andere lidstaten die zich inzetten voor kernenergie op te trekken om kernenergie onderdeel van de taxonomie te laten zijn.	10-06-2021	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Energieraad	Onderhanden
Weyenberg, S.P.R.A. van (D66) Grinwis, P.A. (CU)	Verzoekt de regering, om zich in Brussel in te zetten voor een zo snel mogelijke invoering van een eerlijke en effectieve Europese CO ₂ -grensheffing en het in combinatie daarmee beëindigen van het gratis uitdelen van emissierechten.	22-06-2021	Parlementaire agenda [16-06-2021] - Debat Wetsvoorstel CO ₂ -minimumprijs elektriciteitsopwekking	Onderhanden

Tabel 99 Stand van zaken moties Staatssecretaris van EZK K&E parlementair jaar 2020–2021 (Eerste Kamer)

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Schalk, P. (SGP) Baay-Timmerman M.H.H (50PLUS) Dessing, J. (FVD) Dijk, D.J.H. van Dijk (SGP) Gerkens, A.M.V. (SP) Kluit, S.M. (GL) Koffeman, N.K. (PvdD) Linden, L.P. van der (Fractie-Nanninga) Prast, H.M. (PvdD)	Roept de regering op bij het vaststellen van beleid voor het wegwerken van capaciteitstekorten en van andere klimaatmaatregelen niet te rekenen met grootschalig laagwaardig gebruik van houtige biomassaströmen, waarbij onduidelijkheid is over de daadwerkelijke bijdrage aan de reductie van nationale en Europese CO ₂ -emissies	29-6-2021	Parlementaire agenda [06-07-2021] Wijziging van de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie in verband met beperking van de CO ₂ -emissie	Onderhanden
Koffeman, N.K. (PvdD) Dessing, J. (FVD) Faber-Van de Klashorst, M.H.M. (PVV) Gerkens, A.M.V. (SP) Linden, L.P. van der (Fractie-Nanninga) Otten, H. (Fractie-Otten)	Verzoekt de regering definitief geen nieuwe of verlengde subsidies te geven op het stoken van houtige biomassa	29-6-2021	Parlementaire agenda [06-07-2021] Wijziging van de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie in verband met beperking van de CO ₂ -emissie	Onderhanden
Berkenhout, H.a. (Fractie -Nanninga)	Verzoekt de regering om inzake de tenders voor windturbines op zee	22-6-2021	Parlementaire agenda [01-02-2021] Wijziging	Onderhanden

Indieners	Omschrijving	Datum stemming	Vindplaats	Stand van zaken
Beukering, A.J.A. (Fractie Nanninga)	de eis op te nemen, dat om in aanmerking te kunnen komen een tender te winnen, de deelnemer tenminste één rotorblad per windturbine zwart dient te kleuren,		van de Wet windenergie op zee.	
Prast, H.M. (PvdD)				

Overzicht toezeggingen parlementair jaar 2020-2021

In het parlementaire jaar 2020–2021 zijn ruim 120 toezeggingen aan de Eerste en Tweede Kamer gedaan. In de onderstaande tabel staat de stand van zaken rond de uitvoering van een aantal toezeggingen op de verschillende EZK-beleidsterreinen. De tabel biedt daarmee geen uitputtend overzicht, maar geeft een beeld van de wijze waarop een aantal toezeggingen is/wordt afgehandeld.

Tabel 100 Toezeggingen Minister aan Tweede Kamer

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Wiersma (VVD): Verdere uitwerking zes punten groeibrief. Voorjaar de Tweede Kamer informeren over voortgang.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIII, nr. 79
Het kabinet streeft zal de Instellingswet voor de zomer van 2021 naar de Kamer sturen.	Parlementaire agenda [02-12-2020] - Notaoverleg Groeifonds MEZK/MFIN	Onderhanden
Het kabinet zal voor de dag van de groei een overzicht delen met de Kamer van projecten die zijn aangenomen/afgewezen met een korte motivatie erbij.	Parlementaire agenda [02-12-2020] - Notaoverleg Groeifonds MEZK/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIX, nr. 28
Wiersma (VVD): Groeifonds: verdere verkenning van de Centraal Economische Commissie voor het aanvullen van thema's voor het versterken van het verdienvermogen.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIII, nr. 79
Bruins (CU): Voor de Kerst TK informeren over proces aanvraagronde RRF	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-20, nr. 1626
Toezegging om in Kamerbrief over aanvullingen en afbouw over steun- en herstelpakket in te gaan op de financiële buffers van bedrijven	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 237
Van der Lee (GroenLinks): Opnemen generatietoets groeifonds	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIX, nr. 23
Van der Lee (GroenLinks): Voor de stemmingen schriftelijke reactie op amendement van Snel en Van der Lee over het laten verlopen van alle uit het Nationaal Groeifonds vloeiende gelden via de andere begrotingen (35570-IX-29).	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIX, nr. 23
Toezegging om in Kamerbrief over aanvullingen en afbouw over steun- en herstelpakket in te gaan op touringcars.	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 237
Binnen enkele weken/eind november (in ieder geval na de SZW-begrotingsbehandeling) een brief komt met daarin: of en welke aanvullingen op het steun- en herstelpakket nodig zijn; afweging over eventuele afbouw van steun- en herstelpakket (cf. motie Asscher).	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 237

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Het kabinet zal de voorstellen van de Kamer over het Nationaal Groeifonds zoals verwoord in de motie-Klaver/Segers nader bezien en zal hier zo snel mogelijk een reactie op geven.	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 35 570 XIX, nr. 23
Mulder (CDA) - De Minister van BZK en EZK zeggen toe voor het VAO een Kamerbrief over versterking agro/mkb te sturen (toegezegd door MBZK maar schrijven samen met EZK)	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 813
Nijboer, Beckerman e.a. - De Minister van BZK en EZK zeggen toe een nadere inhoudelijke reactie te geven op het rapport Boudel op Rieg tegelijkertijd met het wetsvoorstel.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 809
Nijboer (PvdA) & Mulder (CDA) & van der Lee (GroenLinks) - De Minister van EZK zegt toe nog eens na te gaan of het mogelijk is om schades waar sprake is van een verschil tussen de uitgekeerde vergoeding voor waardedaling tussen IMG en NAM, een compensatieregeling in te richten (Vgl. oude-schades regeling) en geeft in reactie op Van der Lee aan dat hij nieuwe ontwikkelingen die nog een additionele waardedalingscompensatie zouden kunnen rechtvaardigen, meeneemt en zegt toe de Kamer daarover te informeren.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 814
De Vries (VVD) - De Minister zegt toe het IMG de suggestie mee te geven om te zorgen voor goede voorlichting over fiscale gevolgschade en de mogelijkheden voor compensatie daartoe.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 837
De Vries (VVD) - De Minister van EZK zegt toe voor het einde van het jaar duidelijkheid te geven over de waardedalingsregeling van het IMG voor mkb-ers	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 865
GroenLinks (Bromet) De Minister zegt toe dat hij een overzicht stuurt deze week van de informatievoorziening over zeespiegelstijging en het hand aan de kraanprincipe	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Afgedaan met Kamerstuk 29 684, nr. 185
Van der Lee (GroenLinks) - De Minister van EZK zegt toe na het advies van het wetenschappelijk panel terug te komen op het functioneren van het zogenaamde hand-aan-de-kraanprincipe.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 29 684, nr. 218 over Gas- en zoutwinning Waddenzee: evaluatie hand aan de kraan-principe en actualisatie relatieve zeespiegelstijgingsscenario's d.d. 28 juni 2021
D66 (Sienot) De Minister zegt toe dat hij tegelijkertijd met de evaluatie van het convenant ook een speelveldtoets uitvoert om te bezien of er sprake is van oversubsidiering	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Onderhanden
CDA (Mulder) De Minister stuurt voor de stemmingen donderdag het convenant met de mijnbouwoperators op land aan de Kamer toe.	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Afgedaan door Kamerstuk 33 529, nr. 836
Van der Lee (GroenLinks) - De Minister van EZK zegt toe dat hij de Kamer informeert over de wijze waarop hij het vergunningensysteem fundamenteel tegen het licht zal houden en welke stappen daartoe worden gezet en de kamer hierover te informeren.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
CDA (Mulder) De Minister zegt toe dat hij de wet zal evalueren tegelijkertijd met de evaluatie van het convenant	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Onderhanden
PvdA (Moorlag) De Minister zegt toe dat hij voor het AO Mijnbouw-Groningen in februari een brief stuurt over de witte vlekken rondom geothermie/zonneweides enz.	Parlementaire agenda [15-12-2020] - Wetgevingsoverleg Mijnbouwwet	Onderhanden
Van der Lee (GroenLinks) - De Minister van EZK zegt toe dat hij het Esco zal vragen het onderzoeksprogramma WATLAS te betrekken bij het monitoringsprogramma voor de winning van zout, specifiek ook bij Frisia.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
Toezegging om in Kamerbrief over aanvullingen en afbouw over steun- en herstelpakket in te gaan op de uitwerking van de evenementenmodule	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 237
In de brief over Jaarverslag Invest-NL zal de minister de Kamer informeren over welke lessen geleerd zijn n.a.v. dit fonds.	Parlementaire agenda [02-12-2020] - Notaoverleg Groeifonds MEZK/MFIN	Onderhanden
Voor 1 december in overleg met MRB een brief te sturen over de TOA (stavaza).	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 193
De Minister van EZK zegt toe een brief te sturen over de situatie in Woltersum	Parlementaire agenda [04-03-2021] - Vervolg debat tijdelijke Wet Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 35 603, nr. 73
Sienot (D66) - De Minister van EZK zegt toe dat hij blijft zoeken naar additionele maatregelen om het Groningenveld sneller te sluiten.	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
Van der Lee (GroenLinks) - De Minister van EZK zegt toe een brief te sturen over de HRA publiek in oktober	Parlementaire agenda [10-09-2020] - AO Mijnbouw/Groningen	Onderhanden
De Kamer ontvangt dit kalenderjaar bij de uitkomsten van een wetenschappelijk panel dat onderzoek heeft gedaan naar de Waddenzee, meer informatie over bodemdaling in relatie tot zoutwinning onder de Waddenzee.	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 29 684, nr. 218 over Gas- en zoutwinning Waddenzee: evaluatie hand aan de kraan-principe en actualisatie relatieve zeespiegelstijgingsscenario's d.d. 28 juni 2021
De Minister van EZK vraagt het IMG om in te gaan op de vragen die zijn gesteld over de werking van de waardedalingen en deze aan de Kamer te doen toekomen.	Parlementaire agenda [12-11-2020] - WGO Mijnbouw/Groningen	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 837
De minister zal aan het IMG vragen of ze zicht/ gevoel hebben op hoe veel bewoners hun schade niet melden omdat ze «murw geslagen zijn» (zie ook motie PVV in hetzelfde debat).	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/Exxon)	Onderhanden
De minister zal de TK eind april informeren over de aanpassingen in de werkwijze van het IMG.	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/Exxon)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 870
De minister zal zijn best doen om m.b.t. het onderzoek waardedaling zo veel mogelijk informatie te verstrekken op basis waarvan de TK een afweging kan maken.	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/Exxon)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 875 over Uitkomst onderzoek Finance Ideas en plan van aanpak compensatie voor waardedaling van woningen in het aardbevingsgebied in Groningen d.d. 9 juli 2021

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
De Minister heeft toegezegd dat hij voor de geïsoleerde groep van 88 mensen die per abuis de vergoeding voor schade door Waardedaling hebben gekregen, aan het IMG gaat vragen om deze vergoeding niet terug te vorderen.	Parlementaire agenda [24-11-2020] - Mondelinge vragen het lid Beckerman (SP) aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat over het bericht Bevingsinstanties in de fout; gedupeerden moeten mogelijk duizenden euro's terugbetalen (Rtvnoord.nl, 23 november 2020)	Afgedaan met Kamerstuk 33 529, nr. 837
De minister zal met het IMG bespreken hoe het zit met schade-experts die in het verleden veel schades hebben afgewezen, en nu weer werkzaam zijn bij het IMG.	Parlementaire agenda [14-04-2021] - Debat Groningen (compensatie Shell/Exxon)	Onderhanden
Toezegging dat de infra en (scheeps)bouw onze volle aandacht heeft	Parlementaire agenda [03-11-2020] - Debat Steunpakket voor MEZK/MSZW/MFIN	Onderhanden
Moorlag (PvdA): Onderhouden contacten met stakeholders Tata Steel, met name vertegenwoordigers van de werknemers of de medezeggenschap.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 31 813, nr. 677
Moorlag (PvdA): De Kamer informeren over het toekomstplan voor Tata o.b.v. de lopende gesprekken met het bedrijf en stakeholders, incl. reactie op motie Moorlag	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 31 813, nr. 677
In gesprek met juristen detailhandel/VNO over steunplafonds en of deze niet hoger kunnen binnen EU staatssteunregels.	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 253
Wiersma (VVD): Investeringsstoets: Verkenning uitvoeren naar opkomende technologieën en sleuteltechnologieën die kunnen bijdragen aan nationale veiligheid, die vervolgens onder de reikwijdte kunnen worden gebracht.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 30 821, nr. 151
De Kamer ontvangt na de zomer een overzicht van flankerend beleid per toegekend traject.	Parlementaire agenda [30-06-2021] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK/MFIN	Onderhanden
Toezegging aan GL: uitkomsten CPB-analyse meenemen in instellingswet.	Parlementaire agenda [30-06-2021] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK/MFIN	Onderhanden
Wetenschappelijke toets van de Kamer: reactie hierop naar Kamer.	Parlementaire agenda [30-06-2021] - WGO Nationaal Groeifonds MEZK/MFIN	Onderhanden

Tabel 101 Toezeggingen Staatssecretaris van EZK aan Eerste Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Minister van SZW zegt toe de vragen van de heer Essers over seizoensondernemers in de TVL door te geleiden naar het Ministerie van EZK.	Debat op 10 november 2020 over de 4e ISB SZW 2020	Afgedaan met Kamerstuk 35 542 J

Tabel 102 Toezeggingen Staatssecretaris van EZK aan Tweede Kamer

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Vraag SGP wat te doen met bedrijven die leven van bruiloften? (voorraadvergoeding) Toezegging MP voor EZK: we gaan er naar kijken.	Parlementaire agenda [14-07-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan met Kamerstuk over nadere uitwerking aanvullende steun voor evenementen verzonden op 28 juli 2021
Minister RB heeft toegezegd dat de Staatssecretaris van EZK een brief stuurt over de stand van zaken DNS-verkeer.	AO digitalisering van 10 december	Onderhanden

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
Staatssecretaris van EZK stuurt de Kamer in februari een brief over stand van zaken internationaal aanbestedingsinstrument (IPI)	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Notaoverleg Marktwerking en mededinging	Afgedaan met Kamerstuk 21 501-30, nr. 521 .
In wetsvoorstel Wet Markt en Overheid gaat de Staatssecretaris van EZK in de MvT specifiek in op ZBO's	Parlementaire agenda [09-12-2020] - Notaoverleg Marktwerking en mededinging	Onderhanden
CDA, Amhaouch / VVD, Aartsen - De Staatssecretaris van EZK zal na afloop van Q2 een tussentijds overzicht geven van het gebruik van steunpakketten (specifiek de garantieregelingen) en wat hieruit is te leren .	Parlementaire agenda [09-06-2021] - Ondernemen en bedrijfsfinanciering	Onderhanden
D66, De Jong - De Staatssecretaris van EZK zal onderzoeken of verduurzaming ook meegenomen kan worden in de BMKB en zal de Kamer hierover informeren	Parlementaire agenda [09-06-2021] - Ondernemen en bedrijfsfinanciering	Onderhanden
Brief van de regering met een reactie op deze motie met wat de Staatssecretaris met de uitspraak doet binnen haar demissionaire mogelijkheden.	Parlementaire agenda [20-01-2021] - Wetsbehandeling ingepland inzake de Telecommunicatiewet in verband met het invoeren van een opt-in-systeem voor het overbrengen van ongevroegde communicatie voor commerciële, ideale of charitatieve doeleinden aan natuurlijke personen.	Afgedaan met Kamerstuk 35 153, nr. 28
Wiersma (VVD) - Specifiek knelpunten voor innovatie toevoegen aan meldpunt Regeldruk. Daarnaast dit onder de aandacht brengen bij startups.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Toezegging MP aan dhr Wilders (PVV): - Horeca gesprekken voortzetten. - Toezegging om de Kamer over deze gesprekken te informeren en eventuele uitkomsten. - MP gaf aan dat deze gesprekken door vakministers worden gevoerd en te bezien hoe we Kamer hierover gaan informeren.	[30-09-2020] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Er zijn doorlopende bestuurlijke overleggen geweest met de branchevertegenwoordigers. De uitkomsten van deze gesprekken zijn meegewogen in de besluitvorming over de coronamaatregelen, waarover de Kamer is bericht door het Ministerie van VWS.
VVD, Aartsen - De Staatssecretaris van EZK gaat kijken of regelingen winkelgebieden 100ml flexibel kan worden ingezet (met inachtneming van juridische grenzen en effect op andere gemeentes)	Parlementaire agenda [09-06-2021] - Ondernemen en bedrijfsfinanciering	Afgedaan met Kamerstuk 31 757, nr. 106
Conform de motie-mulder/Dik-Faber (35 377, nr. 11) zal het kabinet ook de regio's betrekken bij de uitwerking van het Just Transition Fund. Ook zal het kabinet de positie van Groningen/Drenthe expliciet betrekken bij de beoordeling van het JTF.	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Onderhanden
We zullen de Kamer eind volgende week per brief informeren over de kalender met voorziene activiteiten in het licht van de pilots met Toegangstesten.	[24-03-2021] Debat omtrent de Corona-ontwikkelingen	Afgedaan met Kamerstuk 25 295, nr. 1178
In de eerstvolgende brief van de Trojka (Herstelbrief) zullen we ingaan op hoe we m.b.t. terugbetalingen van de NOW en TVL omgaan met het administratief zo licht mogelijk maken van de afhandeling voor bedrijven, zodra we aan het einde van de crisis komen. We zullen hierbij ook kijken naar hoe we UWV en RVO hierin zo goed mogelijk kunnen laten samenwerken.	[24-03-2021] Debat omtrent de Corona-ontwikkelingen	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 314

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
In de steunbrief in mei komen we erop terug of en hoe het kabinet in overleg is met de kermisbranche. In deze gesprekken zullen we ook bekijken of we de kermissen kunnen laten meelopen in stap 3 van het openingsplan.	[12-05-2021] Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus	Afgedaan door VWS met Kamerstuk 25 295, nr. 1241
Juridische afwegingen delen met Kamer mbt motie 6 (VVD&GL) over verhuurders	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 253
Met VNG in gesprek gaan over de tegenstrijdigheid tussen de ruimhartige steun die het Rijk aanbiedt en de terughoudendheid van gemeenten als kwijtschelding van huur ter sprake komt.	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 253
Toezegging aan SGP dat kabinet in gesprek gaat, waaronder de touringbranche.	Parlementaire agenda [24-09-2020] - Debat Steunpakket met MEZK/MFIN/MSZW	Afgedaan met Kamerstuk beantwoording Kamervragen lid Dijkstra (VVD) over touringcarsector d.d. 3 november 2020 met kenmerk IenW IENW/BSK-2020/191155
Kamer voor het reces informeren over het verlagen van TVL-drempel naar 1500 wenselijk, betaalbaar en haalbaar is. PvdA houdt de motie aan.	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 235
Kamer informeren over hoe het precies zit met referentieperiode voor starters in reguliere TVL.	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 235
Kamer informeren over voucherbank.	Parlementaire agenda [28-01-2021] - Debat Steunpakket MEZK/MSZW/MFIN	Afgedaan met Kamerstuk 35 420, nr. 204

Tabel 103 Toezeggingen Staatssecretaris van EZK K&E aan Eerste Kamer

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Staatssecretaris van EZK – Klimaat en Energie zegt toe dat zij de onderzoeken ihkv het Net op Zee ten Noorden van de Wadden ook expliciet aan de Eerste Kamer zal sturen	Parlementaire agenda [22-06-2021] – Debat Windenergie op Zee in de Eerste Kamer	Onderhanden
Staatssecretaris van EZK – Klimaat en Energie zegt toe om nog in te gaan op een vraag van Dassing (FvD) over synthetische kerosine en ook in te gaan op zijn motie over Waterstof	Parlementaire agenda [22-06-2021] – Debat Windenergie op Zee in de Eerste Kamer	Afgedaan met Kamerstuk 35 092 - I

Tabel 104 Toezeggingen Staatssecretaris van EZK K&E aan Tweede Kamer

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Aan GL: informeren over hoe het zit met afgegeven beschikkingen die niet tot uitbetaling kunnen komen (n.a.v. Herwijnen).	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Aan PvdA: Informatie over gesprekken met Dld over uitfasering kolencentrales /Kohleausstieg	Parlementaire agenda [29-06-2021] - Debat Verbod op kolen i.v.m. beperking CO2	Onderhanden
Aan Otten: Brief aan EK: analyse hoog en laagwaardige biomassa (uit elkaar halen), effect van stoppen met biomassa economische gevolgen stoppen met hoogwaardige toepassingen biomassa en gevolg voor NL als we dit doen.	Parlementaire agenda [29-06-2021] - Debat Verbod op kolen i.v.m. beperking CO2	Onderhanden

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Verzoekt de regering, een overzicht van mogelijk te maken keuzes over burgerfora in de formatieonderhandelingen voor te bereiden, en de Kamer hierover te informeren	Parlementaire agenda [15-06-2021] - Tweeminutendebat Continuering van het RES-proces	Afgedaan met Kamerstuk over informatie over te maken politieke keuzes over de inzet van burgerfora rond het klimaat- en energiebeleid verzonden op 9 juli 2021
Brief over indirecte kostencompensatie ETS voorafgaand aan volgende commissiedebat aan TK sturen	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Kamerbrief om in te gaan op de CO ₂ -heffing, de vrijstelling en hoe we de ontwikkeling zien de komende jaren	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
Brief over inventarisatie verbruik datacenters met kanttekening vanwege vertrouwelijke gegevens en bevoegdheid decentrale overheden	Parlementaire agenda 8-7-2021 Tweeminutendebat Klimaat en Energie	Onderhanden
<p>Toezegging: Bereid om in kader van die routekaart nog even goed te beschrijven hoe wij Parijs in relatie tot Bonaire zien en wat wij daar allemaal aan doen.</p> <p>Toezegging is uitgesproken met verwijzing naar stuk uit verworpen motie: verzoekt de regering, om de Kamer te informeren over de manier waarop het energiebeleid en de uitwerking daarvan voor Caribisch Nederland in lijn is gebracht met het klimaatakkoord van Parijs. Dit deel van de motie was ok, alleen het tweede dictum niet. Dus in afdoen motie routekaart ook dit beschrijven.</p>	Parlementaire agenda [22-04-2021] - Bonaire Brandstof Terminal	Onderhanden
PvdA: Meenemen in technische briefing wat FTM heeft uitgevonden over bedrijven die bewust kolencentrales zijn gaan bouwen mede op basis van mogelijke gratis emissierechten. Dus in hoeverre was het ondernemersrisico?	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan door technische briefing 30 juni 2021
GL: vrijwillig naar 25 % gaan, meenemen in traject rondom amvb in de methodiek voor compensatie, Kolen wil M uiterste best voor doen	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
GL: Beslissing call for proposals op voorstel Riverstone, datum wordt ge(dubbel)checkt en M komt erop terug	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
PvdD: M komt terug op uitvoering motie Sienot/van Esch uitfasering biomassa TZ aan PvdD, hoeveel biomassa kan er maximaal nog bijgestookt kan worden op basis van de SDE-subsidie voor de 4,9 mld, ik ga er naar kijken (zelfde als TZ terugkomen op uitvoering motie)	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
CU: Inzicht geven / berekening laten zien van nadeelcompensatie (geen termijn)	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Biedt Technische Briefing aan over nadeelcompensatie (AmvB) (ook meenemen begrotingsconsequenties nadeelcompensatie, welke post etc)	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan door technische briefing 30 juni 2021
De minister overlegt met de Staatssecretaris van Financiën over hoe de Kamer zo goed mogelijk geïnformeerd kan worden over de overgang van de postcoderoosregeling. In de informatie richting de Kamer worden ook de verhuisregeling en het aansluiten van nieuwe leden meegenomen.	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 645

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Aan PvdA: Appreciatie KIVI-rapport. Deadline: Lukt waarschijnlijk niet voor volgende AO. Graag wel in deze kabinetsperiode.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 666
Minister stuurt vervolgbrief netcapaciteit in Q1 2021	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 29 023, nr. 268
GL: Kijken of interesse bestaat voor vrijwillig naar 25%	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Minister informeert de Kamer in het voorjaar van 2021 over de gesprekken met de grensregio's over grensoverschrijdende energieuitwisseling	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Kamer ontvangt schriftelijk antwoord op de vragen van het lid Van Raan over de ecologische randvoorwaarden.	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Afgedaan met Kamerstuk 35 092, nr. 28
Minister komt in de SDE++ brief in 2021 terug op het al dan niet opnemen van een categorie opslag in de SDE++	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 329
Minister is bereid naar de EU/lidstaten te gaan met om verbeteringen in de GvO-structuur te bepleiten, MITS hier ook een goed idee voor is. Dat zal hij ook intern EZK nagaan.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Het kabinet verwacht op korte termijn meer inzicht te kunnen geven welke publieke investeringen nodig zijn om de businesscase voor kerncentrales rond te krijgen.	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 32 645, nr. 94
Kamer ontvangt nadere toelichting voor de uitwerking van motie van D66 over arbeids- en milieustandaarden, inclusief de stand van zaken SER.	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
Kamer ontvangt over het convenant staalsector en hergebruik van grondstoffen), welke zaken reeds op dit onderwerp gaande zijn.	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
MEZK zal in de opdrachtverlening onderzoek verzekerbaarheid ook kijken naar de rol van de branches in het wegnemen van onzekerheid	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 329
Harbers (VVD): SDE++: uitbreiding instrumentarium. Bij voorrang kijken naar instrumenten die de industrie nodig heeft om van de CO ₂ -heffing af te komen door verduurzaming.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Afgedaan met Kamerstuk 31 239, nr. 329
Minister brengt de Energiewet in consultatie dit jaar. Bij het opstellen van de nieuwe Energiewet en daarop gebaseerde uitvoeringsregelingen zal opnieuw worden gekeken naar de verdeling van kosten voor het verwijderen van gasaansluitingen.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Onderhanden
SP: MSZW wordt gevraagd een appreciatie te geven op sociaal plan call for proposals	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Onderhanden
Minister stuurt de NEO brief voor het Kerstreces aan TK	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 653

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Kamer ontvangt in de zomer onderzoek naar mogelijkheden om de combinatie met waterstof mee te nemen in tender voor Wind op Zee.	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Onderhanden
Kamer ontvangt schriftelijk antwoord op de vragen van het lid Harbers over de casus Eemshaven en bredere aspect van aanlanding.	Parlementaire agenda [01-02-2021] - WGO Wind op Zee	Afgedaan met Kamerstuk 35 092, nr. 26
De minister informeert de Kamer over de stand van zaken rondom onderzoek naar thorium en hoe de financiering daarvan verloopt.	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 670
Het kabinet sluit kernenergie niet uit als onderdeel van de energiemix. Afhankelijk van hoe dat draagvlak zich in de samenleving ontwikkelt, is het kabinet bereid meer verkennend onderzoek te doen. (N.b.: motie-Dijkhoff c.s. nr. 11 over een marktconsultatie kerncentrales is aangenomen.)	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstuk 32 645, nr. 96
De Kamer wordt geïnformeerd over het beoogde tijdpad van het wetstraject over het schrappen van het verbod op de aanvraag voor vergunningverlening voor een kerncentrale na overleg tussen de Minister en de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat.	Parlementaire agenda [07-10-2020] - Notaoverleg Klimaat en Energie	Onderhanden
PvdA: Voor de zomer informeren over opties aanvullende maatregelen Urgenda	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 810
Minister beziet hoe de internationale commissie die de SER adviseert zich verhoudt tot andere internationale commissies en gremia. Minister wil beeld van Nederlandse alleengang voorkomen hier, wel onderzoeken hoe en wat en waar mogelijk meerwaarde zit	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 678
Harbers (VVD) Klimaatakkoord/Klimaatnota 2021: In gesprek met raad van State over samenhangend en verbeterd wetgevingsprogramma.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
Het kabinet zal positief deelnemen aan de onderhandelingen over de recente voorstellen van de Europese Commissie om de Europese CO ₂ -reductiedoestelling per 2030 op te hogen naar 55%. Dit zou ook moeten leiden tot aanpassing van de nationale doelstellingen en de Klimaatwet.	Parlementaire agenda [16-09-2020] - EZK: Algemene Politieke Beschouwingen TK	Afgedaan met Kamerstukken 22 112, nr. 2860 , 22 112, nr. 2884 en 21 501-20, nr. 1638 . De uitvoering van het tweede deel van de toezegging is aan het volgende kabinet.
Harbers (VVD): Financiering MKB. Samen met de Minister van BZK kijken hoe de markt ontwikkeld kan worden voor bedrijfsgebouwen. Via open standaarden, ontzorgingsconcepten en offbalancefinanciering.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
CDA: M gaat in gesprek met Youth for Climate	Parlementaire agenda [11-05-2021] - Debat Wet Kolen	Afgedaan
Moorlag (PvdA): Waterstof: organiseren bijeenkomst waarbij de ketenvraagstukken rond het bevoegd gezag integraal tussen alle betrokken en specialisten van EZK worden besproken.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken te melden aan Parlement
Minister zal verzoek TK over de ruimte indeling voor de luchtvaart in de lucht en de effecten daarvan op windenergie doorgeleiden naar Minister IenW met verzoek reactie voor debat Luchtvaartnota	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	De uitvoering van de toezegging is overgedragen aan Ministerie IenW
Aan SP/CDA: brief over datacenters (hier wordt ingegaan op motie Mulder/Beckerman 13 oktober). Deadline eind januari, voor AO	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 675
Toezegging aan Agnes Mulder: Minister er naar streeft om de Kamer voor het Notaoverleg KE van 1 februari te informeren over de uitfaseerstrategie houtige biomassa, en streeft ernaar daarbij ook in te gaan op de extra middelen bij een eventueel vervroegd uitfaseren.	Parlementaire agenda [12-01-2021] - - het lid VAN RAAN (PvdD) aan de Minister van Economische Zaken en Klimaat over het advies uitfasering houtige biograndstoffen voor warmtetoepassingen (Pbl.nl, 18 december 2020)	Afgedaan door Kamerstuk 30 196, nr. 757
Aan PvdD: In dit jaar jaartal melden voor afbouwpad biomassa. Afbouwpad komt later.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 723
Aan VVD/CDA/SP: brief over hoe/waarom/wat m.b.t. verlenging NP RES. In zelfde brief wordt ingegaan op punt Mulder: extra ruimte inspraak burgers. Deadline: in januari, voor AO.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan door Kamerstuk 32 813, nr. 663
Minister komt terug op de deadline van het NP RES en de vraag of in die tijd burgerparticipatie serieus vorm gegeven kan worden, [de RES-brief is gepland voor februari 2021]	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan door Kamerstuk 32 813, nr. 663
Aan PvdA: «actieve bemoeienis» in zaak windpark/radarstation Herwijnen. Zo ver dat mogelijk is.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan door Kamerstuk 35 570 X, nr. 77
Harbers (VVD): Geothermie: wijzen SodM op de inzichten uit Duitsland. Projecten in Nederland zijn gesneuveld, terwijl in Duitsland ze onder vergelijkbare omstandigheden wel aan de slag kunnen.	Parlementaire agenda [05-11-2020] – 2e termijn Begrotingsbehandeling EZK	Onderhanden
De Minister neemt aquathermie op in de bronnenstrategie die in 2021 verschijnt en bepaalt dan wat het vervolgbeleid zal worden.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Onderhanden
Minister stuurt een reactie op de nog ingediende amendementen bij de begroting	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 35 000 XIII, nr. 75
Aan VVD: In het eerste kwartaal 2021 komt brief over TIKI met meer helderheid over zekerheid die aan investeerder wordt geboden. Hier wordt ook de rol van staatsdeelnemingen (EBN/GasUnie) meegenomen.	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 733
Toesturen RVO-analyse over de koplopersprogramma's medio 2021	Parlementaire agenda [11-11-2020] - Behandeling Pakket Belastingplan 2021 (Wet ODE/CO ₂ heffing)	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 740
Minister stuurt een appreciatie van waterstofrapport FME/ TNO aan TK	Parlementaire agenda [26-11-2020] - Nota overleg Klimaat en Energie	Afgedaan met Kamerstuk 32 813, nr. 755

Bijlage 4: Subsidieoverzicht

In deze bijlage zijn de subsidies van EZK opgenomen. De subsidie-definitie van de Algemene wet bestuursrecht wordt hierin gebruikt. Deze wet definieert een subsidie als volgt (artikel 4.21 Awb):

"De aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten".

Per beleidsartikel zijn de subsidie(-regelingen) opgenomen. Het subsidieoverzicht sluit zoveel mogelijk aan op de Verantwoord Begroten-categorie «subsidies» in de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen uit de begroting.

In lijn met Verantwoord Begroten zijn de bijdragen aan ZBO's en RWT's niet vermeld als subsidies. De bijdragen aan ZBO's en RWT's zijn terug te vinden in de bijlage «ZBO's en RWT's».

Voor een aantal subsidies is (nog) geen volgende evaluatie gepland. In veel gevallen gaat het om nieuwe subsidies die nog worden vormgegeven of subsidies die al enige tijd geleden zijn gestopt, waardoor alleen nog sprake is van uitfinanciering.

De einddatum geeft het moment aan dat de laatste verlening plaatsvindt of heeft plaatsgevonden. Voor een aantal subsidies, waarbij sprake is van een structurele subsidierelatie met een jaarlijkse verlening, is als einddatum 'Jaarlijks' opgenomen. Als periodiek besluitvorming plaatsvindt over de verlening, bijvoorbeeld over een volgende programmaperiode, is dit aangeduid als 'Periodiek'.

Tabel 105 Subsidies (bedragen x € 1.000)

Art. Naam Subsidie (regeling)	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-(regeling) (jaartal)
Artikel 1 Goed functionerende economie en markten										
1 Cyberweerbaarheid	926	800	0	0	0	0	0	2020	n.v.t	2020
1 Subsidiemaatregel telecom Caribisch Nederland (Corona)	1.843	3.000	0	0	0	0	0	Geen	n.v.t	2021
1 EU-cofinanciering Digital Europe	0	343	10.000	20.000	15.000	4.000	500	Geen	n.n.b.	2022
Subtotaal	2.769	4.143	10.000	20.000	15.000	4.000	500			
Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei										
2 MKB Innovatieregeling Topsectoren (MIT)	16.467	18.888	25.908	30.395	41.122	41.122	41.122	2017	2022	2023
2 Eurostars	16.961	18.734	19.583	19.049	18.649	18.382	18.132	2020	2025	2026
2 Bevorderen ondernemerschap	17.144	21.463	27.107	19.327	12.525	13.425	13.425	2020	2025	Jaarlijks
2 Biobased Economy	5							2014	2020	2018
2 Cofinanciering EFRO, inclusief Interreg ¹	13.358	25.563	38.335	26.477	31.977	32.077	24.077	2017	2024	2020
2 Bijdrage aan ROM's	6.726	8.062	8.477	8.477	8.477	8.477	8.477	2016	2021	Periodiek
2 Verduurzaming industrie	4.844	15.104	23.936	45.744	60.429	72.725	78.700	Geen	2022	Jaarlijks
2 Startup-beleid	7.788	12.623	16.900	13.100	1.700	0	0	Geen	2022	2023
2 Urgendamaatregelen industrie	9.982	34.983	35.300	43.150	36.350	10.200	2.100	Geen	2024	2023

Art. Naam Subsidie (regeling)	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-regeling (jaartal)
2 Invest NL	7.966	10.802	10.802	10.802	10.802	10.802	10.802	Geen	2022	Periodiek
2 Noodloket (TOG's)	866.886	1.600	0	0	0	0	0	Geen	2023	2020
2 Noodloket (TOG's) Caribisch Nederland	3.290	0	0	0	0	0	0	Geen	2023	2020
2 Qredits	6.000	0	0	0	0	0	0	2016	2025	2020
2 Tegemoetkoming vaste lasten	1.059.190	7.405.000	600.000	0	0	0	0	Geen	2023	2021
2 Tegemoetkoming vaste lasten Caribisch Nederland	9.311	29.300	0	0	0	0	0	Geen	2023	2021
2 EU-cofinanciering Europees Defensie Fonds	0	0	5.000	10.000	5.000	0	0	Geen	n.n.b.	2024
2 Omscholing naar tekortsectoren	0	37.500	40.000	0	0	0	0	Geen	2022	2023
2 Tegemoetkoming vaste lasten Startersregeling	0	90.000	0	0	0	0	0	Geen	2023	2021
2 Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	0	10.460	13.500	13.500	13.500	13.500	0	Geen	2025	2025
2 Herstructurering winkelgebieden	0	9.000	11.200	15.600	19.600	18.600	26.000	Geen	2022	2024
2 Subsidieregeling R&D mobiliteitssectoren	0	10.000	37.500	37.500	37.500	12.500	15.000	Geen	2025	2022
2 TRSEC	0	380.000	0	0	0	0	0	Geen	2022	2021
2 NGF - project AiNed	0	4.400	8.800	13.200	13.200	4.400	0	Geen	2028	2027
2 NGF - project RegMed XB	0	10.200	12.800	0	0	0	0	Geen	2029	2028
2 NGF - project QuantumDeltaNL	0	14.200	33.100	3.100	3.600	0	0	Geen	2028	2027
2 NGF - project Groenvermogen	0	800	21.530	33.340	10.590	6.740	0	Geen	2030	2029
2 NGF - project Health RI	0	2.200	4.400	6.600	6.600	2.200	0	Geen	2029	2028
2 Indirecte kosten ETS	0	0	81.600	0	0	0	0			
2 Overige subsidies	935	2.906	4.906	2.684	1.352	462	462	2019		Jaarlijks
2 Internationaal Innoveren	36.289	42.904	52.766	43.332	39.379	39.857	39.857	2020	2025	2026
2 PPS-Toeslag (voorheen TKI-toeslag)	121.478	173.199	199.068	208.414	195.070	182.052	182.052	2016	2021	2022
Subtotaal	2.204.620	8.389.891	1.332.518	603.791	567.422	487.521	460.206			
Artikel 3 Toekomstfonds										
3 Smart Industries	172	729	184	158	0	0	0	Geen	2021	2020
3 Haalbaarheidsstudies TO2 innovatieve starters	796	815	0	0	0	0	0	Geen	2023	2024
3 Thematische Technology Transfer	1.823	3.350	2.978	2.978	2.978	2.398	0	Geen	2021	2024
Subtotaal	2.791	4.894	3.162	3.136	2.978	2.398	0			
Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering										
4 Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	40.675	55.437	60.135	58.524	54.015	48.735	43.700	2017	2022	2022
4 Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	38.427	32.426	42.140	45.540	42.000	25.540		2017	2022	2022
4 Energie-efficiëntie	3.260	2.050	2.368	2.368	2.368	2.368	2.368	2017	2021	2020?
4 Green Deals	141	2.370	500	500	500	500	500	2016	2021	Geen
4 Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+)	33.605	52.715	75.963	55.143	49.369	38.856	45.576	2017	2022	2022
4 Regeling Duurzame Scheepsbouw	2.834	3.372	7.075	5.296	1.696	1.696	1.696	2019	2023	
4 Projecten Klimaat en Energieakkoord	1.612	1.977	3.981	4.106	4.360	4.360	4.360	2016		Geen

Art. Naam Subsidie (regeling)	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum Subsidie-(regeling) (jaartal)
4 Milieukwaliteit van de Elektriciteitsproductie (MEP)	429	0	0	0	0	0	0	2010		2007
4 Stimulering Duurzame Energie ²	587.388	623.000	687.400	648.200	559.800	515.500	492.500	2016	2021	Geen
4 Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) ³	1.192.654	1.859.096	2.585.508	3.077.956	3.117.976	2.819.219	2.634.347	2016	2021	Geen
4 Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaant Transitie (SDE++) ³		471.000	68.000	55.000	171.000	396.000	538.000	Geen	2023	Geen
4 Aardwarmte	15.000	15.000	17.500	17.500	25.000	0	0	Geen		2024
4 ISDE-regeling	101.383	130.250	130.000	100.000	100.000	100.000	100.000	2019	2026	2020
4 Compensatie Energie-intensieve bedrijven (ETS) ⁴	110.083	179.542	0	0	0	0	0	2017	2022	2021
4 Carbon Capture Storage (CCS)/ERA-NET energieprojecten	6.285	5.206	4.080	4.680	6.480	5.480	5.480	Geen	n.n.b.	2022
4 Subsidieregeling energiebesparing en duurzame sportaccommodaties (EDS)	32	0	0	0	0	0	0	Geen	2020	2020
4 Programma Hoge Flux Reactor	7.451	6.401	6.401	6.401	5.401	5.401	5.401	Geen	n.n.b.	Periodiek
4 Elektrisch rijden	0	5	0	0	0	0	0	2015	n.n.b.	2017
4 Caribisch Nederland	14.460	24.661	4.144	4.144	4.144	4.144	4.144	Geen	n.n.b.	Jaarlijks
4 Overige subsidies	4.014	37.101	50.000	0	0	0	0	Geen		Jaarlijks
4 Opschalingsinstrument Waterstof	0	0	4.000	18.150	15.130	9.080	12.500	Geen	2027	2022
4 Maatregelen CO ₂ -reductie	303	0	0	0	0	0	0	Geen	2023	2020
4 Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	0	418	10.519	13.096	15.385	17.428	18.877	2018	2025	2026
4 Subsidie ondersteuning verduurzaming mkb	0	3.392	25.633	0	0	0	0	Geen	2026	2022
Subtotaal	2.160.036	3.505.419	3.785.347	4.116.604	4.174.624	3.994.307	3.909.449			
Artikel 5 Een veilig Groningen met perspectief										
5 Verduurzamingsopgave uit aardgasbaten	33.517	78.286	0	0	0	0	0	Geen		2022
5 Geestelijke bijstand	80	101	0	0	0	0	0	Geen		2022
Subtotaal	33.597	78.387	0	0	0	0	0			
Totaal	4.403.813	11.982.734	5.131.027	4.743.531	4.760.024	4.488.226	4.370.155			

1 De subsidie wordt verleend uit hoofde van Europees Beleid.

2 De subsidieregeling wordt uitgevoerd conform het Nationaal Energie Akkoord.

3 De subsidieregeling wordt uitgevoerd conform het Klimaatakkoord.

4 De subsidie heeft betrekking op een compensatieregeling.

Topconsortia Kennis en Innovatie

Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI's) zijn stichtingen die ten behoeve van de diverse topsectoren de kennis- en innovatieagenda vormgeven en laten uitvoeren. Hiertoe voeren de TKI's programma-ondersteunende activiteiten uit gericht op het samen met de relevante bedrijven en kennisinstellingen voor hun thema programmeren van activiteiten, bouwen van PPS-consortia om innovatie vorm te geven, informeren, coördineren en enthousiasmeren van partijen om een bijdrage te leveren aan de kennis- en innovatieagenda. Eén van de instrumenten hiervoor betreft de PPS-toeslag.

De PPS-toeslag is bedoeld om privaat-publieke samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie in Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI) te stimuleren. Voor de PPS-toeslag komen TKI's in aanmerking die zijn opgenomen in de begrotingswet van het jaar waarop de aanvraag voor de PPS-toeslag betrekking heeft. In de begrotingswet voor 2022 zijn 12 TKI's erkend die elk uitvoering geven aan één van de kennis- en innovatie-agenda's van de topsectoren of een onderdeel daarvan (zie onderstaande tabel). De topsectoren zijn Agrifood, Tuinbouw en Uitgangsmaterialen, High Tech Systemen en Materialen (HTSM), Energie, Logistiek, Creatieve industrie, Life Sciences & Health, Chemie en Water en Maritiem; voor ICT en Biobased Economy (BBE) zijn onder regie van respectievelijk HTSM en Chemie ook Innovatiecontracten opgesteld. Het TKI BBE werkt voor drie topsectoren (Agrifood, Chemie en Energie).

Om als TKI opgenomen te worden in de begroting moet het aan de volgende criteria voldoen:

- Het TKI is een rechtspersoon zonder winstoogmerk die bestemd is voor het tot stand brengen en doen uitvoeren van een meerjarig onderzoeksprogramma, waarin ondernemers, publiekrechtelijke rechtspersonen en onderzoeksorganisaties participeren.
- Het onderzoeksprogramma vindt plaats voor gezamenlijke rekening en risico van bedrijven en onderzoeksorganisaties.
- De minimale omvang van het jaarlijkse onderzoeksprogramma bedraagt € 5 mln.
- Het onderzoeksprogramma dat het TKI voorstaat voorziet in een behoefte en is nog niet afgedekt door andere TKI's.
- Bij een TKI zijn minimaal 3 ondernemingen en 3 publiek gefinancierde onderzoeksorganisaties betrokken.
- Het is transparant en onder redelijke voorwaarden mogelijk voor bedrijven en kennisinstellingen om aansluiting te krijgen bij een TKI.
- Binnen een TKI is een goede vertegenwoordiging van het midden- en kleinbedrijf (MKB). Een TKI wordt dan ook geacht betrokkenheid van het MKB actief te bevorderen.
- De kwantitatieve inzet van private partijen binnen de TKI's bedraagt in 2015 en verder 40%.

Periodiek wordt gezien of de TKI's aan de voorwaarden voldoen om in de begroting opgenomen te blijven.

In 2013 is de PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag) geïntroduceerd. De kenmerken van de regeling zijn:

- De toeslag is een generiek vormgegeven instrument: grondslag van de toeslag is de private bijdrage (waarvan een beperkt aandeel in natura) aan onderzoeksorganisaties voor privaat-publieke samenwerkingsprojecten uit het meerjarig onderzoeksprogramma van de TKI en de cash-bijdrage van bedrijven aan onderzoekopdrachten die voor het TKI onderzoeksprogramma relevant zijn.
- Het toeslagpercentage is 30%, voor de eerste € 20.000 per bedrijf is het percentage 40%. Voor ANBI-bijdragen geldt een toeslagpercentage van 25% tot een maximum van € 90 mln per jaar over alle topsectoren heen.
- De PPS- toeslag wordt ingezet in publiek private samenwerkingsprojecten van het onderzoeksprogramma van het TKI.
- Het onderzoek voor zowel grondslag als de inzet van PPS-toeslag betreft fundamenteel onderzoek, industrieel onderzoek en experimentele ontwikkeling.

Hieronder volgen de TKI's die in aanmerking komen voor PPS-toeslag. Al deze TKI's kunnen bovendien (basis) subsidie aanvragen voor hun programma-ondersteunende activiteiten tot maximaal € 450.000 per topsector (indien er meerdere TKI's per sector zijn, wordt dit bedrag dus verdeeld tussen de TKI's; dit speelt bij topsector Water en Maritiem). Daarnaast maakt EZK binnen dit begrotingsartikel in totaal 2 mln aan middelen vrij om TKI's in staat te stellen bij te dragen aan het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid (MTIB). De verdeling daarvan over de TKI's is afhankelijk van de hoeveelheid werk per TKI. Alle programma-ondersteunende activiteiten moeten direct verband houden met de jaarlijkse onderzoeksprogramma's die met de PPS-toeslag worden ondersteund of moeten bijdragen aan de voorbereiding van die programma's dan wel het aanvragen, besteden of verantwoorden van de PPS-toeslag. Deze subsidie wordt verstrekt voor zover in de subsidieaanvraag voldoende onderbouwd met activiteiten, voor zover deze activiteiten passen binnen de staatssteunkaders en voor zover voor deze activiteiten niet uit andere hoofde reeds een vergoeding van de overheid wordt verkregen.

De drie TKI's genoemd onder 10 a, b en c vormen een bij elkaar horend cluster ten behoeve van de topsector Water en Maritiem.

Tabel 106 Overzichtstabel TKI's

Statutaire naam
1 Stichting TKI Agri&Food
2 Stichting TKI Biobased Economy (BBE)
3 Stichting TKI Chemie
4 Stichting TKI CLICKNL
5 Stichting TKI Energie
6 Stichting TKI HTSM
7 Stichting Life Sciences Health – TKI
8 Stichting TKI Logistiek
9 Stichting TKI Tuinbouw en Uitgangsmaterialen
10a Stichting TKI Maritiem
10b Stichting TKI Deltatechnologie
10c Topconsortium for Knowledge and Innovation Water technology

TKI Energie

De Topsector Energie hanteert een dubbele doelstelling: zowel versterking van de energiesector als ook versnelling van de energietransitie. Daartoe zijn op grond van begrotingsartikel 4 specifieke energie-innovatiemiddelen beschikbaar. Het TKI Energie dat voor de Topsector Energie de programma-ondersteunende activiteiten uitvoert, doet ook de voorstellen voor de inzet van de energie-innovatiemiddelen. Omdat hiermee subsidiegeld gemeoid is, worden aan deze TKI hoge eisen gesteld op het punt van onafhankelijkheid, transparantie en zorgvuldigheid. Dit impliceert dat deze activiteiten niet door partijen kunnen worden uitgevoerd die (direct) baat hebben bij de uitkomsten van die activiteiten – dat zou immers de schijn van belangenverstrengeling kunnen wekken. Om het TKI goed te laten functioneren en ook een stimulerende rol te laten vervullen in het betrekken van bedrijfsleven en kennisinstellingen bij de innovaties benodigd voor de energietransitie wordt een nader te bepalen, aanvullend subsidiebedrag beschikbaar gesteld bovenop de bijdrage vanuit artikel 2. Die extra financiering komt uit de beschikbare energie-innovatiemiddelen op artikel 4. De hoogte van die bijdrage wordt op advies van het Topsteam Energie nader vastgesteld.

Bijlage 5: Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda

In het kader van operatie Inzicht in Kwaliteit van het kabinet wordt het gebruikelijke overzicht met een planning van beleidsdoorlichtingen omgevormd tot een Strategische Evaluatie Agenda (SEA). Net als 2021 betreft 2022 een overgangs- en leerjaar met de SEA waardoor de agenda een eerste uitwerking betreft en waarbij ook nog een enkele traditionele beleidsdoorlichting zal worden uitgevoerd. De overgang naar een SEA is nader toegelicht in de beleidsagenda, onderdeel 'Strategische Evaluatie-agenda'.

In deze 'Bijlage evaluatie- en overig onderzoek' worden de beleidsthema's in de SEA toegelicht en nader uitgewerkt met onderliggende instrumentevaluaties. Aanvullend volgt een overzicht met overige evaluaties die niet direct onder een beleidsthema zijn te plaatsen.

De SEA is gericht op onderstaande beleidsthema's die het merendeel van de EZK-begroting afdekken. Deels gaat het om het verbeteren van methoden van onderzoek en opzetten van monitors en deels om het verkrijgen van inzicht in effecten van belangrijke beleidsmaatregelen. In deze evaluatiebijlage wordt toegelicht welke onderliggende evaluatieplanning hiermee samenhangt. Indien in de kolom «toelichting onderzoek» geen toelichting wordt vermeld, gaat het om reguliere periodieke evaluaties. In de kolom «vindplaats» staan links naar afgeronde onderzoeken, Kamerbrieven of relevante monitors die input vormen voor vervolgonderzoek en voor het syntheseonderzoek van het beleidsthema.

Tabel 107 SEA-uitwerking: Steun- en herstelbeleid Corona

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Steun- en herstelbeleid Corona	Synthese	2026	Dit beleid dient ter ondersteuning en herstel van het bedrijfsleven tijdens en na Covid-19. Hierbij wordt samen opgetrokken met FIN en SZW. Ieder departement neemt de verantwoordelijkheid voor de eigen maatregelen.	2 en 3	
Toelichting met stand van inzicht:					
De overheid heeft inmiddels meer dan 200 financiële steunmaatregelen getroffen om werkenden en bedrijven door de coronacrisis te helpen. Eind 2020 verstuurden de ministers van Financiën (FIN), Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) een Kamerbrief met daarin een eerste uitwerking van de evaluatieplanning (Kamerstuk 35 420 , nr. 227). Het gaat daarbij voornamelijk om een planning van de evaluaties van individuele steunmaatregelen, zoals de NOW, TOZO en TVL/TOGS. Ook bevat de brief een overzicht van de monitoringsactiviteiten. De ministeries werken de evaluatie-aanpak momenteel verder uit met behulp van enkele onafhankelijke deskundigen vanuit de wetenschap en de planbureaus. Hiernaast werkt het CPB in 2021 aan een eerste analyse van macro-economische effecten. Voornamelijk richt dit evaluatietraject zich op de kern van de steunmaatregelen: de budgettair meest omvangrijke maatregelen op het terrein van SZW, EZK en FIN die zich primair richten op baanbehoud en het steunen van ondernemers die geraakt zijn door de coronacrisis. Hieronder wordt ingegaan op de stand van kennis, kennisbehoefte en evaluatieplanning van de belangrijkste maatregelen die door EZK zijn opgesteld. Vanwege de aard van diverse EZK-coronamodules (o.a. leningen en garanties met een langere looptijd) zijn enkele evaluaties ten opzichte van de brief van december 2020 later ingepland. Hiervoor vindt tussentijdse monitoring plaats via de algemene monitor Coronamaatregelen. De evaluaties zijn ingedeeld bij het thema Steun- en herstelbeleid Corona.					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Monitor Coronamaatregelen ter ondersteuning bedrijfsleven	ex-durante	2020 e.v.	Monitor om inzicht te krijgen in gebruikers van steunmaatregelen en een traject om de databronnen op microniveau van alle ondersteuningsmaatregelen voor bedrijven te koppelen aan het ABR van het CBS voor impact-analyses (B&I, RvO, CBS). Deze data-infrastructuur biedt de basis voor een evaluatie van het noodpakket (verwacht vanaf 2023), waarvan betrokken departementen (FIN, SZW en EZK) gebruik kunnen maken.	2 en 3	zie: Monitor Coronamaatregelen
Onderzoek overkoepelende macro-economische effecten (CPB)	ex-durante	2021	Het CPB is in december 2020 door FIN (i.s.m. EZK en SZW) verzocht een analyse te maken van de macro-economische effecten van de opeenvolgende	2 en 3	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
			steunpakketten die door het kabinet tijdens de Coronacrisis zijn ingezet en de eerste resultaten in de zomer van 2021 te publiceren. Doel is inzicht krijgen in hoeverre de steunpakketten de economische schade van de Coronamaatregelen hebben beperkt en daarmee lessen te trekken voor de toekomst. Specifiek is aandacht gevraagd voor de samenstelling van de steunpakketten met indien mogelijk onderscheid naar een aantal grote maatregelen zoals de TVL, NOW, TOZO en Uitstel van Belastingbetaling. Daarnaast worden de economische uitkomsten in Nederland waar mogelijk afgezet tegen de ontwikkelingen in het buitenland. Deze analyses bieden een basis voor het trekken van lessen voor de toekomst en dienen als bouwstenen voor vervolgevaluaties.		
BMKB-C	ex-post	2025/2026	Ondersteunen ondernemers	2	
GO-coronamodule	ex-post	2025/2026	Ondersteunen ondernemers (de reguliere evaluatie in 2020 kon nog niet ingaan op de corona-module).	2	Kamerstuk 35 420, nr. 154
Overbruggingskredieten en aflossing met rentekorting verschaft door Qredits	ex-post	2025/2026	Ondersteunen ondernemers	2	
Corona Overbruggingslening (COL) verschaft door Regionale ontwikkelingsmaatschappijen	ex-post	2025/2026	Ondersteunen (innovatieve) ondernemers	2	
Garantieregeling Kleine Kredieten Corona	ex-post	2025/2026	Ondersteunen kleine ondernemers	2	
TVL/TOGS	ex-post	2023	Ondersteunen ondernemers MKB	2 en 3	
Garantieregeling evenementen	ex-post	2022	Ondersteunen specifieke doelgroep	2	
TOA (Time Out Arrangement)	ex-post	2024/2025	Betreft een lening voor een doorstart die wordt verstrekt via Qredits.	2	

Tabel 108 SEA-uitwerking: Ondernemerschap

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Ondernemerschap	Synthese	2025		2	
Toelichting met stand van inzicht:					
In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Daarnaast heeft recentelijk ook een meta-evaluatie van het kapitaalmarktinstrumentarium plaatsgevonden. De conclusie daarbij is dat het deel van de beleidsmix dat de toegang tot kapitaalmarktfinanciering beoogt te vergroten (met garanties en kredietenfaciliteiten) er in slaagt additionaliteit bij de ondersteunde bedrijven te realiseren. Bedrijven verwerven op de kapitaalmarkt additioneel+A31e financiering voor hun bedrijfsactiviteiten, die zonder overheidssteuning niet verworven zouden zijn. Op het terrein van de fiscale ondernemerschapsbevordering is relatief weinig bekend over de additionaliteit. Dialogic stelde eerder vast dat additionaliteit niet aannemelijk lijkt op het terrein van fiscale ondernemerschapsstimulering, in de zin dat het niet bijdraagt aan meer innovatie en ondernemersgroei. Deze instrumenten richten zich echter niet louter op innovatiebevordering, maar zijn ook bedoeld om ondernemerschap in algemene zin te bevorderen. De evaluatieplanning is er op gericht om in 2025 een nieuw synthese onderzoek te doen naar de thema's op het gebied van ondernemerschap.					Kamerstuk 32 359, nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
BMKB	ex-post	2021	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	
Garantiefaciliteit Ondernemersfinanciering	ex-post	2020	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	Kamerstuk 35 420, nr. 154
Toerisme / NBTC	ex-post	2024		2	
Evaluatie NFIA	ex-post	2020		2	Kamerstuk 32 637, nr. 415
Fiscale regelingen gericht op bedrijfsopvolging	ex-post	2021		2	
Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen	ex-post	2021	Dit betreft de reguliere evaluatie van de ROM's. Coronamaatregelen worden apart geëvalueerd, hoewel deze wel effect gehad kunnen hebben op het reguliere instrumentarium. In die hoedanigheid wordt dit wel aangestipt.	2	
Qredits	ex-post	2021	Dit betreft de reguliere evaluatie, exclusief corona	2	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Regeldruk	ex-post	2021		2	
Fiscale regelingen startups	ex-post	2021		2	
Ondernemerspleinen / KVK	ex-post	2023		2	
Evaluatie Rijkscofinanciering EFRO/Interreg (2014-2020)	ex-post	2024		2	
Fiscale ondernemerschapsregelingen	ex-post	2022		2	
Groeifaciliteit	ex-post	2023		2	
Seed Capital regeling	ex-post	2023		3	
Dutch Venture Initiative	ex-post	2023		3	
Vroege Fase Financiering	ex-post	2023		3	
Agentschapsdoorlichting RVO	overig	2021		1, 2, 3, 4 en 5	
Invest-NL	overig	2022		2	
Dutch Alternative Credit Instrument (DACI)	ex-post	2026		3	
Dutch Future Fund (DFF)	ex-post	2026		3	

Tabel 109 SEA-uitwerking: Digitalisering

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Digitalisering	Synthese	2023		1 en 2	
Toelichting met stand van inzicht:					
<p>Digitalisering transformeert onze economie en maatschappij. In deze wereldwijde ontwikkeling worden digitale technologieën op steeds meer plekken, in steeds meer domeinen en voor steeds meer vraagstukken ingezet. Het kabinet heeft in 2018 de rijksbrede Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) gepresenteerd, met de ambitie dat Nederland dé digitale koploper van Europa wordt en blijft. Op dit moment loopt de beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering een belangrijk onderdeel van is. De verwachting is dat dit najaar het rapport aan Tweede Kamer wordt aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering zal deze beleidsdoorlichting te vroeg zijn om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel zal waar mogelijk worden gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.</p>					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Monitor Nederlandse Digitaliserings Strategie (NDS)	ex-durante	2020 e.v.	Er gaat een jaarlijkse update van deze «Monitor Nederland Digitaal» naar de Kamer (o.a. 25 juni 2020).		Monitor NDS
Agentschapsdoorlichting Telecom	overig	2020		1	Doorlichting Agentschap Telecom
Cyberweerbaarheid	overig	2020		1	Cyberweerbaarheid onder zzp'ers
Digitale agenda / ICT-beleid	ex-post	2022		2	

Tabel 110 SEA-uitwerking: Innovatiebeleid

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Innovatiebeleid	Synthese	2025		2 en 3	
Toelichting met stand van inzicht:					
<p>In 2020 heeft een doorlichting plaatsgevonden van artikel 2 en 3. Innovatie is van groot belang voor het welzijn en de welvaart van alle Nederlanders. Het beeld dat uit de evaluaties naar voren komt over de beleidsmix van het bedrijvenbeleid bevestigt in grote lijnen het beeld dat ook al de voorgaande beleidsdoorlichting naar voren is gekomen. Van instrumenten die zich direct richten op R&D- en innovatiebevordering (Innovatiekrediet, WBSO, Innovatiebox, MIT en SBIR) is het aannemelijk dat de interventies doeltreffend zijn. Vooral voor de fiscale innovatiestimulering (WBSO) en ook voor de Innovatiekredieten zijn substantiële additionele effecten van het beleid vastgesteld. Ook van de innovatiemaatregelen die zich richten op kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en bedrijven en op publiek-private onderzoeksamenwerking (PPS, zoals de TKI's), een kerndoel van het beleid en een belangrijk middel om innovaties tot stand te laten komen, is het aannemelijk dat ze in meer of mindere mate additionaliteit realiseren, zo laten de evaluaties zien. De evaluatieplanning is erop gericht om in 2025 opnieuw een syntheseonderzoek uit te kunnen voeren voor het thema innovatie.</p>					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
					Kamerstuk 32 359 , nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Monitor Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	ex-durante	Eerste resultaten in 2021	De Monitoring en effectmeting (M&E) van het innovatiebeleid (Innovatiehelix, voorheen het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid) is in opbouw. Op deze wijze zullen eerste data verzameld worden. Dit kan later input vormen voor de evaluatie-aanpak die nog in de «Expertcommissie Evaluatiemethoden» nader uitgewerkt dient te worden.	2	
Eureka / Eurostars / JTI's	ex-post	2020		2	Kamerstuk 33 009, nr. 1711
Ruimtevaart	ex-post	2023		2	
Intellectueel Eigendomsbeleid	ex-post	2023		2	
Evaluatie Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid	ex-post	2023		2	
Innovatieprestatiecontracten (IPC)	ex-post	2021		2	
Toegepast onderzoek; TO ₂ -instellingen (TNO, Deltares, Marin, NLR, ECN, Wageningen Research)	ex-post	2021		2	Kamerstuk 32 637, nr. 453
Evaluatie subsidieregeling Instituten voor toegepast onderzoek (TO ₂ -regeling)	ex-post	2022		2	
Innovatiebox	ex-post	2023	In samenwerking met FIN; FIN heeft het voortouw.	2	
Fundamenteel en toegepast onderzoek	ex-post	2022		3	
Innovatiekrediet	ex-post	2023		3	
PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag)	ex-post	2021		2	
NWO	ex-post	2020	Betreft een algemene evaluatie van NWO door OCW.	2	Kamerstuk 29 338, nr. 221
NWO-TTW	ex-post	2022	Betreft specifiek het EZK-gefinancierde deel NWO-TTW	2	
Evaluatie MIT	ex-post	2022		2	
WBSO	ex-post	2024		2	
SBIR	overig	2024		2	
Deep Tech Fund	ex-post	2026		3	
NGF - project AiNed bijdrage EZK	ex-post	2028	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project QuantumDeltaNL bijdrage EZK	ex-post	2028	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project RegMed XB bijdrage EZK	ex-post	2029	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Groenvermogen	ex-post	2030	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	
NGF - project Health RI	ex-post	2029	Betreft een projectevaluatie als onderdeel van het Nationaal Groeifonds (NGF)	2	

Tabel 111 SEA-uitwerking: Expertcommissie evaluatiemethoden

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Expertcommissie evaluatiemethoden (Theeuwes 2.0)	Overig: Ontwikkeling evaluatie-aanpak	2021	Als vervolg op de aanbevelingen van de beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. Onderzoek staat in het teken van een doorontwikkeling en aanvulling van bestaande evaluatiepraktijk met evaluatieaanpakken die kunnen worden benut voor systeem- en transitie-evaluaties, zoals het missiegedreven innovatiebeleid (inclusief de bijdrage hieraan van de topsectoren) en het CO ₂ -reductiebeleid.	1/2/3/4	

Toelichting met stand van inzicht:

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
In 2012 verscheen het eindrapport van de expertcommissie onder leiding van wijlen prof. Jules Theeuwes. De commissie, ingesteld op initiatief van het Ministerie van Economische Zaken, verzamelde Nederlandse evaluatie-experts en adviseerde het departement over de vraag op welke wijze en met welke concrete evaluatiemethoden de instrumenten van het Nederlandse innovatie- en bedrijvenbeleid het beste konden worden geëvalueerd. ¹					
De afgelopen jaren zijn de aanbevelingen van de commissie Theeuwes de leidraad geweest bij alle evaluaties die bij EZK zijn uitgevoerd in het kader van het bedrijvenbeleid. ²					
In 2020 verscheen een geactualiseerd overzicht van alle uitgevoerde evaluaties (2014-2019) als onderdeel van een integrale beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid. De Theeuwes-aanpak heeft de evaluatiepraktijk bij EZK aanzienlijk vooruit geholpen, maar ook bleek, zoals de commissie zelf al had voorzien, dat de aanpak niet voor alle types van beleidsinterventies feitelijk toepasbaar is. ³					
Voor instrumentevaluaties (met één interventie, één gebruiker en één helder omschreven en meetbaar doel) is de aanpak een deugdelijke evaluatiestandaard en zijn -onder voorwaarden- kwantitatieve methoden toepasbaar. Echter, voor systeemevaluaties en transitievraagstukken ontbreekt echter een dergelijke «gouden» standaard en staat de methodeontwikkeling, ook internationaal, nog in de kinderschoenen. Met de evaluatie van de topsectorenaanpak is daarmee door EZK een begin gemaakt, maar er is behoefte aan de ontwikkeling van een nieuwe (internationale) evaluatiestandaard voor dit type van evaluaties. ⁴					
De hierboven genoemde Expertcommissie wordt gevraagd:					
* Een visie te ontwikkelen op de hierboven geschetste evaluatiepraktijk en -strategie van EZK.					
* Een overzicht te bieden van de wetenschappelijk beschikbare evaluatiemethodieken voor uiteenlopende beleidsvraagstukken in het innovatiebeleid (actoren, netwerken, systemen, transities, publieke belangen). Het betreft hier zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden (of een slimme combinatie daarvan) waarmee betrouwbaar de effectiviteit van beleid inzichtelijk kan worden gemaakt. Daarbij wordt gevraagd ook aandacht te besteden aan de rol van monitoring bij evaluatie en aan de legitimiteit van overheidsingrijpen (marktfalen, systeemfalen en transitiefalen).					
* Advies te geven voor een concrete evaluatie-aanpak bij in ieder geval de volgende beleidsinterventies (voorlopige groslijst):					
- Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid;					
- Transitieprogramma verduurzaming energie-intensieve industrie;					
- Evaluatie van het CO ₂ -reductiebeleid (Klimaatbeleid).					

1 Eindwerkgroep Effectmeting, 2012, *Durf te meten*, Den Haag

2 Zie *MeJustice*, september 2017

3 Beleidsdoorlichting artikelen 2 en 3 van de EZK-begroting. Doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid: Een overzicht op basis van de meest recente evaluaties (zie Kamerstuk 32 359, nr. 4 – bijlage Innovatieve Samenleving).

4 Zie: *Evaluatie TopsectorenAanpak*, 2017.

Tabel 112 SEA-uitwerking: Klimaatbeleid

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Klimaatbeleid	Synthese	2024	De Klimaatwet bepaalt dat iedere vijf jaar een herijking van de opgave plaatsvindt. Deze opgavegerichte doorlichting Klimaatbeleid is een syntheseonderzoek van meerdere instrumentenevaluaties van betrokken departementen. Het brengt de samenhang tussen de instrumentenevaluaties in beeld en zal antwoord geven op evaluatievragen op systeemniveau. In oktober 2020 is een eerste opzet van de integrale doorlichting naar de Tweede Kamer gestuurd als bijlage van de Klimaatnota, inclusief een overzicht van instrumentenevaluaties die door de betrokken departementen worden uitgevoerd. In oktober 2021 zal een nader uitgewerkte opzet naar de Tweede Kamer worden gestuurd als bijlage van de Klimaatnota.	4	

Toelichting integrale doorlichting Klimaatbeleid:

De Monitoring & Evaluatie van het Klimaatbeleid loopt mee als pilot in de operatie Inzicht in Kwaliteit om het Rijksbrede belang te benadrukken, én een buitenboordmotor te hebben die nodig is om de komende jaren te komen tot een lerende evaluatiestructuur die beleid voorziet van resultaten op het moment dat de vaste momenten in de beleidscyclus (Klimaatwet, INEK) daarom vragen.

In het Klimaatplan is opgenomen dat het kabinet een evaluatieplan voor het nationaal klimaatbeleid ontwikkelt. De (opbouw van de) monitor en de beleidstheorie daarachter, vormen de basis voor de integrale evaluatie. De evaluatie is een synthese onderzoek en zal samenhang brengen in de evaluaties van instrumenten die in het klimaatbeleid een rol spelen en uitgevoerd worden door de verschillende departementen en daarnaast antwoord geven op evaluatievragen op systeemniveau. Beoogd is dat voorafgaand aan het nieuwe Klimaatplan in 2024 een inhoudelijke doorlichting van het Klimaatbeleid kan plaatsvinden, waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van afzonderlijke evaluaties in voorafgaande jaren. Reeds geplande relevante evaluaties in sectoren Gebouwde Omgeving, Landbouw & Landgebruik en Mobiliteit zijn weergegeven op de SEA's/evaluatieplanningen van respectievelijk BZK, LNV en IenW. De relevante evaluaties op de begroting van EZK voor de sectoren Elektriciteit en Industrie zijn:

Instrumentevaluaties sector Elektriciteit en Industrie:

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Monitor Klimaatbeleid	ex-durante	2020 e.v.	Bij de Klimaatnota verscheen in 2020 voor het eerst de Monitor Klimaatbeleid. Deze Monitor biedt een objectief inzicht, zowel kwalitatief als kwantitatief, in de voortgang van het beleid in het Klimaatplan (dat voor een belangrijk deel is bepaald door het Klimaatakkoord).	2 en 4	Kamerstuk 32 813, nr. 609
Studiegroep Invulling Klimaatopgave Green Deal	ex-ante/ex-durante	2021	Ambtelijke studiegroep die vanuit een brede blik analyseert wat de gevolgen van een aangescherpte Europese reductiedoelstelling is voor 2030 en wat vanuit Nederland mogelijke strategieën zijn om hier invulling aan te geven.	4	Kamerstuk 32 813, nr. 664
Fiscale regelingen Energiebelasting	ex-post	2021	In samenwerking met FIN; FIN heeft het voortouw.	4	Kamerstuk 31 239, nr. 330
Evaluatie Opslag Duurzame Energie	ex-post	2021	Evaluatie en toekomstverkenning ODE	4	Kamerstuk 30 196, nr. 752
Evaluatie SDE+	ex-post	2021		4	
Evaluatie TSE-Mooi/DEI+/HER	ex-post	2022		4	
Evaluatie Energie Investeringsaftrek (EIA)	ex-post	2023	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw.	4	
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	ex-post	2025		4	
Evaluatie SDE++	ex-post	2023	Bij de SDE++ staat het doel van 49 procent emissiereductie in 2030 en kosteneffectiviteit om dit doel te bereiken centraal. De SDE++ is het belangrijkste subsidie-instrument om dit klimaatdoel te halen.	4	
Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE)	ex-post	2026		4	
Sectorevaluatie CO ₂ -reductieaanpak energie-intensieve Industrie	ex-ante	2021	Hierbij is aangesloten bij een door de OECD uit te voeren onderzoek in 2020/21 voor EZK en DG Reform van de Europese Commissie naar het Nederlandse CO ₂ -reductiebeleid voor de Nederlandse industrie (informele ex-ante beleidsdoorlichting).	2 en 4	Policies for a climate-neutral industry; lessons from the Netherlands
Compensatieregeling Energie-intensieve bedrijven (ETS)	ex-post	2022/2023		4	
Evaluatie Subsidie Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)	ex-post	2024		2	
Evaluatie minimumprijs elektriciteitssector ¹	ex-post	n.t.b.	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw.	4	
Evaluatie nationale CO ₂ -heffing industrie ²	ex-post	2024	In samenwerking met FIN; EZK heeft het voortouw.	2 en 4	
MKB-impacttoets	overig	2020		4	Kamerstuk 32 637, nr. 423

1 Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen.

2 Indien het wetsvoorstel wordt aangenomen en in 2021 in werking treedt.

Tabel 113 SEA-uitwerking: Herziening regelgevend kader

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Evaluaties van herziening in regelgevend kader (o.a. Energiewet en Warmtewet)	Synthese	2027	Betreft synthese van evaluaties van gewijzigde Elektriciteit- en gaswet en Warmtewet.	4	
Toelichting met stand van inzicht:					
De nieuwe Energiewet (wetsvoorstel tot wijziging van de Elektriciteit en Gaswet) is ter consultatie voorgelegd. Deze wet zal naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding (ca. 2022) geëvalueerd worden. Dit zal waarschijnlijk in 2027 gebeuren. Ook de wijziging van de Warmtewet (Warmtewet 2.0) zal op zijn vroegst op 1 januari 2022 in werking treden. Deze wet zal net als de Energiewet naar alle waarschijnlijkheid vijf jaar na inwerkingtreding geëvalueerd worden, dus op zijn vroegst in 2027.					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Evaluatie N-1 (Besluit uitvalsituaties hoogspanningsnet)	ex-post	2022		4	

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Evaluatie totstandkoming toetsing Investeringsplannen landelijke netbeheerders	ex-post	2022		4	
Derde structuurschema Elektriciteitsvoorziening (SEV III)	overig	2020		4	Kamerstuk 31 239, nr. 317
Evaluatie Regeling gebiedsaanwijzing gasaansluitplicht	ex-post	2020		4	Kamerstuk 34 627, nr. 51
Tussenevaluatie Regeling Duurzame Scheepsbouw	overig	2023		4	
Evaluatie Besluit experiment afwijken van de Elektriciteitswet 1998 voor decentrale opwekking van duurzame elektriciteit	overig	2021	Evaluatie is gestart en wordt naar verwachting in 2021 afgerond.	4	
Voortzetting gaswinning uit kleine velden op zee en op land	overig	2020		4	Kamerstuk 35 462, nr. 3
Evaluatie Rekenmeesterfunctie en Socio-economisch Energieonderzoek	overig	2020		4	Evaluatie Rekenmeesterfunctie en Socio-economisch Energieonderzoek
Expertisecentrum Warmte	ex-post	2022		4	
WarmtelinQ	ex-post	2024		4	
Garantieregeling Geothermie	ex-post	2023		4	
Evaluatie Energiewet	ex-post	2027		4	
Evaluatie Warmtewet	ex-post	2027		4	

Tabel 114 SEA-uitwerking: Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Goed functionerende markten voor bedrijven en consumenten	Synthese	2021	In 2021 vindt de beleidsdoorlichting plaats van artikel 1 van de EZK-begroting.	1	
Toelichting met stand van inzicht:					
Op dit moment loopt de beleidsdoorlichting inzake beleidsartikel 1 goed functionerende economie en goed functionerende markten, waar digitalisering ook een belangrijk onderdeel van is. De verwachting is dat dit najaar het rapport aan Tweede Kamer wordt aangeboden. Voor enkele recente beleidsinitiatieven op het terrein van digitalisering zal deze beleidsdoorlichting te vroeg zijn om betrouwbare uitspraken te doen over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid. Wel zal waar mogelijk worden gereflecteerd op de stand van zaken en de manier waarop dit beleid kan worden gemonitord ten behoeve van toekomstige evaluaties.					
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Evaluatie van de aangewezen instanties metrologiewet	ex-post	2024		1	
Evaluatie van de instellingen onder de waarborgwet	ex-post	2022		1	
Raad voor Accreditatie	ex-post	2021		1	
Autoriteit Consument en Markt (ACM)	ex-post	2021		1	Kamerstuk 25 268, nr. 195
Bijdrage Nederlands Normalisatie Instituut (NEN)	ex-post	2022		1	
De doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS	ex-post	2021		1	
Adviesgroep Gids Proportionaliteit	ex-post	2021	Evaluatie is gestart en wordt naar verwachting in 2021 afgerond.	1	

Tabel 115 SEA-uitwerking: Een veilig Groningen met perspectief

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Een veilig Groningen met perspectief	Overig	2023	Parlementaire enquête aardgaswinning Groningen	5	
Toelichting met stand van inzicht:					
In verband met de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen is de geplande beleidsdoorlichting komen te vervallen. De parlementaire enquêtecommissie die onderzoek gaat doen naar de aardgaswinning in Groningen is op 11 februari 2021 ingesteld. De commissie voert haar werkzaamheden uit op basis van een onderzoeksvoorstel (Kamerstuk 35 561, nr. 2) dat op 9 februari 2021 is goedgekeurd door de Tweede Kamer.					Kamerstuk 35 561, nr. 2
<i>Instrumentevaluaties / monitor:</i>					
Evaluatie Tijdelijke wet Groningen (inclusief Instituut Mijnbouwschade Groningen)	ex-post	2022		5	
Waardevermeerderingsregeling i.c.m. schademeldingen	x-post	2022	Regeling loopt nog; evaluatie is doorgeschoven naar 2022.	5	

Meerjarenplanning van overige geplande evaluaties/doorlichtingen die niet of deels onder voornoemde thema's vallen:

Tabel 116 SEA-uitwerking: Overige evaluaties/doorlichtingen

Thema	Type onderzoek	Afronding	Toelichting onderzoek	Begrotings-artikel	Vindplaats
Agentschapsdoorlichting AT	overig	2020		1, 4	Doorlichting Agentschap Telecom
Agentschapsdoorlichting DICTU	overig	2022		40	
Agentschapsdoorlichting NEa	overig	2022		4	
Agentschapsdoorlichting RVO	overig	2021		1,2,3,4 en 5	
Evaluatie ZBO's:			Zie planning in bijlage 1: ZBO's en RWT's		

Bijlage 6: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk 33 000 IV, nr. 28,) brengen departementen reeds langer in kaart welke uitgaven zij doen ten behoeve van Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen de € 1 mln te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (regeling onder een instrument) expliciet zichtbaar in de tabel budgettaire gevolgen van beleid en de bijbehorende toelichting. Bedragen onder de € 1 mln hoeven niet apart zichtbaar te worden gemaakt in de budgettaire tabel, hierbij volstaat een toelichting.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) heeft het kabinet besloten het overzicht Rijksuitgaven (ten behoeve van) Caribisch Nederland uit te breiden (Kamerstuk 35 300 IV, nr. 11). Ter uitvoering hiervan dient deze bijlage waarin alle uitgavenreeksen van het Ministerie van EZK ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) worden opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven. Uitgaven aan de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba worden hierin niet opgenomen.

Tabel 117 Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

Artikel/ instrument	Taak	Bijdrage	Realisatie		Ontwerpbegroting 2022				
			2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Totaal uitgaven			30.177	58.677	5.978	5.991	5.725	5.700	5.700
Artikel 1 Goed functionerende economie en markten			2.523	3.682	651	651	651	651	651
Opdrachten	Rijk	incidenteel	29	31					
Subsidies (regelingen)	Rijk	incidenteel	1.843	3.000					
Bijdrage aan ZBO's/RWT's	Rijk	structureel	651	651	651	651	651	651	651
Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei			13.194	30.334	1.183	1.196	930	905	905
Opdrachten	Rijk	structureel	496	934	1.083	1.096	830	805	805
Subsidies (regelingen)	Rijk (2020) eilandelijk	incidenteel (2020) structureel	12.698 ¹	29.400	100	100	100	100	100
Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering			14.460	24.661	4.144	4.144	4.144	4.144	4.144
Subsidies (regelingen)	Rijk	structureel/ incidenteel	14.460	24.661	4.144	4.144	4.144	4.144	4.144

¹ De realisatiestand van de uitgaven Caribisch Nederland in 2020 voor de categorie subsidie wijkt € 97.000 af van de eerdere opgave. Per abuis waren de uitgaven ten behoeve van de Kamers van Koophandel op de BES-eilanden niet meegenomen in de tabel Rijksuitgaven Caribisch Nederland van het Jaarverslag 2020.

Artikel 1 Goed functionerende economie en markten

Opdrachten: dit betreft een incidentele opdracht aan Unkabon (Bonairiaanse Consumentenbond) die een maandelijkse vergelijking van supermarktprijzen uitvoert gedurende 2020 en 2021.

Subsidies: voor Caribisch Nederland stelt EZK 25 dollar per aansluiting per maand beschikbaar om de kosten van een vaste internetverbinding te verlagen. Op die manier wordt een bijdrage geleverd aan de armoedeproblematiek en het feit dat een internetverbinding essentieel is voor het thuiswerken en thuisonderwijs.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's: dit betreft een structurele bijdrage aan het CBS voor statistisch onderzoek op de BES-eilanden.

Artikel 2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei

Opdrachten: jaarlijks reserveert het Rijk circa € 1 mln aan uitgaven voor diverse opdrachten op Caribisch Nederland. Deze uitgaven bestaan uit onder andere kosten voor aanvullend statistisch onderzoek door het CBS en projecten op het terrein van arbeidsmarkt en ondernemerschap.

Subsidies: jaarlijks verstrekt het Rijk subsidies voor circa € 100.000 aan KvK op de BES-eilanden. In 2020 en 2021 zijn onder de subsidies ook de bijdrage opgenomen voor coronamaatregelen als TOGS en TVL Caribisch Nederland.

Artikel 4 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

Het Ministerie van EZK verleent structurele netbeheersubsidies aan de energiebedrijven op de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba om de netbeheertarieven op hetzelfde niveau te krijgen als in Europees Nederland. Daarnaast ontvangen deze energiebedrijven zowel in 2020 als in 2021 in het kader van de coronamaatregelen incidenteel een additionele subsidie om de netbeheertarieven op de eilanden in deze jaren naar 0 te verlagen. Tenslotte investeert het Ministerie van EZK, omdat de olievoorziening op Bonaire in de problemen dreigde te komen vanwege de politieke en economische situatie in Venezuela, in een beleidsdeelneming in de olieopslag op Bonaire.

Bijlage 7: Nationaal Groeifonds (NGF) projecten EZK

In deze bijlage is een totaaloverzicht opgenomen van de projecten die met middelen vanuit het Nationaal Groeifonds worden gefinancierd.

Tabel 118 Nationaal Groeifonds (NGF) projecten EZK (bedragen x € 1.000)								
Project	Categorie	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Totaal Uitgaven NGF-projecten EZK-begroting			31.800	80.630	56.240	33.990	13.340	216.000
<i>Subtotaal NGF-project AiNed</i>			<i>4.400</i>	<i>8.800</i>	<i>13.200</i>	<i>13.200</i>	<i>4.400</i>	<i>44.000</i>
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies		4.400	8.800	13.200	13.200	4.400	44.000
<i>Subtotaal NGF-project QuantumDeltaNL</i>			<i>14.200</i>	<i>33.100</i>	<i>3.100</i>	<i>3.600</i>		<i>54.000</i>
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies		14.200	33.100	3.100	3.600		54.000
<i>Subtotaal NGF-project RegMed XB</i>			<i>10.200</i>	<i>12.800</i>				<i>23.000</i>
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies		10.200	12.800				23.000
<i>Subtotaal NGF-project Groenvermogen van de Nederlandse economie</i>			<i>800</i>	<i>21.530</i>	<i>33.340</i>	<i>10.590</i>	<i>6.740</i>	<i>73.000</i>
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies		800	21.530	33.340	10.590	6.740	73.000
<i>Subtotaal NGF-project Health-RI</i>			<i>2.200</i>	<i>4.400</i>	<i>6.600</i>	<i>6.600</i>	<i>2.200</i>	<i>22.000</i>
Uitgaven beleidsartikel 2	Subsidies		2.200	4.400	6.600	6.600	2.200	22.000

Toelichting

AiNed

Aan het project AiNed is € 44 mln toegekend voor een start met de ELSA (Ethical, Legal and Social Aspects)-labs, het AI-talentprogramma, de Europese kennisnetwerken en de Europese innovatieprogramma's. Het voorstel AiNed is een breed investeringsprogramma dat beoogt het potentieel van kunstmatige intelligentie (AI) voor de Nederlands economie en samenleving te benutten.

QuantumDeltaNL

Het voorstel QuantumDeltaNL richt zich op het versterken van Nederlands quantum-ecosysteem, door te investeren in (1) quantumcomputing, (2) quantumnetwerken en (3) quantumensing. Quantum is een ontwikkelende technologie, die een 'game-changer' kan zijn op het gebied van rekenkracht en daarmee voor nieuwe verdienmodellen en oplossingen voor maatschappelijke problemen kan zorgen. Door quantumtechnologie kunnen in de toekomst mogelijk veel veiligere netwerken en communicatie tot stand gebracht worden. Voor QuantumDeltaNL is € 54 mln toegekend.

RegMed XB

Het voorstel RegMed XB investeert in de bouw van vier pilotfabrieken voor de verdere ontwikkeling van regeneratieve gezondheidszorg. Regeneratieve geneeskunde is erop gericht nieuwe behandelingen te ontwikkelen die slim gebruik maken van het zelf herstellend vermogen van ons lichaam. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van gentherapie en (stam)celtherapie. Het doel van RegMed XB is enerzijds op lange termijn chronische ziekten te

kunnen voorkomen of genezen, en anderzijds het Nederlandse bedrijfsleven in staat te stellen om innovatieve producten en processen te ontwikkelen en in te spelen op een sterk groeiende buitenlandse markt. Aan het project is € 23 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase.

Groenvermogen van de Nederlandse economie

Aan het project Groenvermogen van de Nederlandse economie is € 73 mln toegekend. Het doel van het voorstel is om toepassingen van groene waterstof versneld mogelijk te maken door innovatie en kostenreductie.

Health-RI

Aan het project Health-RI is € 22 mln toegekend voor de financiering van de eerste fase van het programma. Het voorstel Health-RI investeert in (i) de ontwikkeling van een geïntegreerde, nationale gezondheidsdata- en onderzoeksinfrastructuur, (ii) het wegnemen van sociale en organisatorische belemmeringen door middel van een afsprakenstelsel, (iii) een centraal punt voor data-uitgifte. Het doel is om innovatie in de life sciences and health-sector te stimuleren door data van Nederlandse ziekenhuizen en zorgorganisaties, kennisinstellingen, organisaties in de publieke gezondheid, patiëntenorganisaties, gezondheidsfondsen en bedrijven te standaardiseren en met elkaar te verbinden. Het voorstel richt zich op het delen en gebruiken van (onderzoeks)data.

Lijst van afkortingen

ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACT	Accelerating CCS Technologies
ACVG	Adviescollege Veiligheid Groningen
ANBI	Algemeen nut beogende instellingen
AT	Agentschap Telecom
ATR	Adviescollege toetsing regeldruk
AWTI	Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie
BBE	Biobased Economy
BBP	Bruto Binnenlands Product
BES	Bonaire, Sint Eustatius, Saba
BIS	Basisinfrastructuur voor cultuur
BIPM	Bureau International des Poids en Mesures
BMKB	Borgstellingsregeling Midden en Kleinbedrijf
BNP	Bruto Nationaal Product
BOM	Brabantse Ontwikkelings Maatschappij
BPM	Belasting van personenauto's en motorrijwielen
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCS	Carbon Capture and Storage
CCU	Carbon Capture Usage
CEP	Centraal Economisch Plan
CEPT	Europese Conferentie van administraties voor Post en Telecommunicatie
COE	Council of Europe
COL	Corona Overbruggingslening
COVA	Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten
CPB	Centraal Planbureau
CSIRT	Computer Security Incident Response Team
CVW	Centrum Veilig Wonen
DEI	Demonstratieregeling Energie-innovatie
DG B&I	Directoraat-Generaal Bedrijfsleven en Innovatie
DGGF	Dutch Good Growth Fund
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DTC	Digitaal Trust Centre
DVI	Dutch Venture Initiative
EB	Energiebelasting
EBN	Energie beheer Nederland
ECB	European Central Bank
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ECSEL	Electronics Components and Systems for European Leadership
EDS	Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties
EED	Europese Energie-Efficiency Richtlijn
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EFSI	European Fund for Strategic Investments
EGO	Revolverend fonds energiebesparing
EHG	Energie-efficiency en hernieuwbare energie glastuinbouw
EIA	Energie- investeringsaftrek
eIDAS	Electronic Identification, Authentication and trust Services
EIF	Europees Investeringsfonds
EMT	Energie en Milieutechnologie
END	Expert National Detaché

EPBD	Energy Performance of Buildings Directieve
ESA	European Space Agency
ESR	Effort Sharing Regulation
ESTEC	European Space Research and Technology Centre
ETD	Elektronische Toegangsdiensten
ETFF	Energie Transitie Financieringsfaciliteit
ETS	Emission Trading Scheme/System
EU	Europese Unie
EV	Energie voor Vervoer
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FES	Fonds Economische Structuurversterking
FIN	Ministerie van Financiën
FMO	Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
FTE	Fulltime-equivalent
GF	Groeifaciliteit
GHz	Gigahertz
GO	Garantie Ondernemingsfinanciering
GSF	Garantiefaciliteit Scheepsnieuwbouwfinanciering
GTS	Gasunie Transport Services
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HER	Hernieuwbare Energie Regeling
HEV	Hernieuwbare Energie Vervoer
HFR	Hoge Flux Reactor
HHI	Herfindahl Hirschman Index
HTSM	HighTech Systems & Materials
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICANN/GAC	The Internet Corporation for Assigned Names and Numbers/Governmental Advisory Committee
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IE	Intellectueel Eigendom
IEA	International Energy Agency
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
IGF	Internet Governance Forum
IMM	Investeringsregeling Milieuvriendelijke Maatregelen
IMVO	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
INEK	Integraal Energie- en Klimaatplan
INTERREG	Europese Territoriale Samenwerking
IOP's	Innovatieve onderzoeksprogramma's
IPC	Innovatieprestatiecontracten
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IPCEI	Important Project of Common European Interest
IQ	Innovation Quarter
IRE	Investeringsregeling Energiebesparing
IRENA	International Renewable Energy Agency
ISDE	InvesteringsSubsidie Duurzame Energie
ISO	Internationale Organisatie voor Standaardisatie
ITU	International Telecommunications Union
IUC	Inkoop Uitvoeringscentrum
J&V	Ministerie van Justitie en Veiligheid
JTI	Joint Technology Initiatives
KEV	Klimaat- en Energieverkenning
KKC	Garantieregeling Klein Krediet Corona
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KP7	Zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling
KvK	Kamer van Koophandel

LEI	Landbouw-Economisch Instituut
LIOF	De Limburgse industrie- en investeringsbank
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LPG	Liquefied Petroleum Gas
LS&H	Life Sciences and Health
LULUCF	Land use, land-use change and forestry
MARIN	Maritime Research Institute Netherlands
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MEI	Marktintroductie en innovatie
MEP	Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie
MER	Milieueffectrapportage
MEV	Macro-Economische Verkenning
MIA	Milieu-investeringsaftrek
MIT	MKB Innovatiestimulering Topsectoren
MJA/MEE	Meerjarenafspraken energie-efficiëntie
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
MRB	Motorrijtuigenbelasting
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
MWM	Minister van Wonen en Milieu
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NEN	Nederlands Normalisatie-instituut
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NIA	Nederlands Investerings Agentschap
NIB	Netwerk- en informatiebeveiliging
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NMI	Nationaal Metrologisch Instituut
NML	Nederland Maritiem Land
NOM	Investerings- en ontwikkelingsmaatschappij voor Noord - Nederland
NPS	Net Promoter Score
NRG	Nuclear Research and consultancy Group
NSO	Netherlands Space Office
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCNL	Octrooicentrum Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODE	Opslag Duurzame Energie
OIML	Organisation Internationale de Métrologie Légale
O&O	Onderwijs en Ondernemen
Oost NL	De ontwikkelingsmaatschappij van Oost-Nederland
OVb	Overdrachtsbelasting
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PFAS	Poly- en perfluoralkylstoffen
PIANoo	Professioneel en Innovatief Aanbesteden Netwerk voor Overheidsopdrachtgevers
PJ	Petajoule
PMK	Project Menselijk Kapitaal
PoC	Proof of Concept
PPS	Publiek- Private Samenwerking
PTvT	Platform Talent voor Technologie
RA	Regeerakkoord
RCR	Rijkscoördinatierегeling
RDA	Research & Developmentaftrek
RED	Richtlijn voor hernieuwbare energie

R&D	Research and Development
RES	Regionale Energiestrategie
RHB	Rijks Hoofdboekhouding
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
ROM	Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
RvA	Raad voor Accreditatie
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RVO.nl	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersonen met een Wettelijke taak
SBIR	Small Business Innovation Research
SDE	Stimulering Duurzame Energieproductie
SEA	Strategische Evaluatie Agenda
SDS	Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw
SER	Sociaal-Economische Raad
SEV	Structuurprogramma Elektriciteitsvoorziening
SGR	Stichting Garantiefonds Reisgelden
SI	Smart Industry
SMO	Samenwerkingsmiddelen Onderzoek
S&O	Speur- en Ontwikkelingswerk
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SSO	Shared Service Organisatie
STG-C	Staatsgeheim-confidentieel
STW	Stichting voor de Technische Wetenschappen
SURF	ICT-samenwerkingsorganisatie van het onderwijs en onderzoek in Nederland
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TCBB	Technische commissie bodembeweging
TCMG	Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen
TKI	Topconsortia voor Kennis en Innovatie
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
TNO-AGE	TNO Adviesgroep Economische Zaken
TO ₂	Toegepast Onderzoek Organisaties
TOF	Toekomstfondskrediet voor Onderzoeksfaciliteiten
TOGS	Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19
TSE	Tenderregeling Energie-innovatie
TTF	Title Transfer Facility
TTT	Thematische Technology Transfer
TTW	Toegepaste en Technische Wetenschappen
TVL	Tegemoetkoming vaste lasten
TWA	Technisch Wetenschappelijke Attaché
Twh	Terawattuur
UMTS	Universal Mobile Telecommunications System
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNWTO	World Tourism Organization
UPU	Universal Postal Union
VAMIL	Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen
VK	het Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VSL	Van Swinden Laboratorium
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
WBSO	Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk
WELMEC	Europese samenwerking op wettelijke Metrologie
WIM	Wergroep Internationale Mobiliteit
WION	Wet Informatie uitwisseling Ondergrondse Netten

WIPO	World Intellectual Property Organization
WOZT	Wet ongewenste zeggenschap telecommunicatie
Wva	Wet voorraadvorming aardolieproducten
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan